

Air Pouch
PRIORITY

~~OFFICIAL USE ONLY~~
(Security Classification)

DO NOT TYPE IN
757.00/17-315

FOREIGN SERVICE DESPATCH

FROM : Amembassy, OSLO (275)
TO : THE DEPARTMENT OF STATE, WASHINGTON.
REF : Embdes 701, April 5, 1957.

444
DESP. NO.

December 31, 1957
DATE

4182087C

For Dept. Use Only	ACTION	DEPT.
	REC'D	OTHER
	1/10	LAB-5, CIA-12, USIA-10

SUBJECT: Norwegian Labor Party's Four Year Program.

Reel # 338

Begin Unclassified: Appended as Enclosure 1 are six copies of the Norwegian text of The Norwegian Labor Party's Working Program for the Storting period 1958-1961 (Det norske Arbeiderpartis Arbeidsprogram for Stortingsperioden 1958-1961). Although the program is short it contains the basic principles which the Labor Party avowedly intends to follow during the next four years. The program should also be viewed in connection with the Government's long-term program, which was submitted to the Storting in 1957 as Report Number 67, Concerning the long-term program for 1958-1961 (Om langtidsprogrammet for 1958-1961). This long-term program was approved in the Council of State (Statsråd) on May 23, 1957, and was issued as a Resolution of the then Prince Regent on the same day (See enclosure 2). End Unclassified.

Begin Official Use Only: A Labor Party journalist, who worked on both the draft and approved Party programs, told an Embassy officer on December 31 that the only changes made in the draft were minor editorial revisions. He added that the Party program contains the principles on which the Government's long-term program are based. End Official Use Only.

For the Ambassador:

W. Stratton Anderson, Jr.
First Secretary of Embassy

Enclosure:

- 1/ Six copies of Norwegian text of Labor's four year program.
- 2/ Six copies of Norwegian text of Storting Report Number 67 (1957).

PROCESSING COPY

Haisley/eld
REPORTER

~~OFFICIAL USE ONLY~~

INFORMATION COPY
in the divisional files or destroy in accordance with security regulations.

Batch # 1-16-74

4182087

Enclosure

Despatch No. 444

Ambassy, Oslo

DE UNGE SLEKTER

En gang i fjerne tider
trellet i andres jord
fedre som motte sulten
uten et ord.
Nådeløs lå en vinter
over vårt nakne land.
Da så de våren komme,
kvinne og mann!

Den gang da far min løftet
fanen i tro og tross,
sådde han korn og frihet,
sådde for oss.
Over ham sprang en stjerne,
under ham sang en jord.
Slik ble en mann en såmann
for barn og mor.

Over deg sprang en stjerne,
dypt i deg sang et hav!
Dyr var din drom om freden
som krigen gav.
Du er den unge skaper
kornet ditt våpen, bror.
Så la dm sang få klinge
vidt over jord.

Barn skal bli født og vokse
inn i en ufødt tid.
La dem da motig møte
den gode strid!
Landet ble ditt, og kornet
duver i sol og vind.
Nå skal de unge slekter
høste det inn.

KÅRE HOLT.

Det norske Arbeiderpartis
ARBEIDSPROGRAM
for stortingsperioden 1958-1961

ARBEIDSPROGRAM FOR DET NORSKE ARBEIDERPARTI STORTINGSPERIODEN 1958-61

Det norske Arbeiderparti søker med dette programmet fullmakt fra vælgerne til å lede det norske samfunnet videre mot det mål vi har satt oss:

- Et samfunn av frie og likestilte mennesker.
- Et samfunn med økonomisk vekst og sosial trygghet.
- Et samfunn som gir muligheter for alle til å leve et fullverdig liv.

Vi vil bygge et Norge på den demokratiske sosialismens grunn. Vi vil slå vakt om vårt lands frihet og selvstendighet, om folkestyret og våre demokratiske institusjoner. Vi vil utbygge samarbeidet med andre land for å sikre freden, styrke det økonomiske samarbeidet over landegrensene og støtte arbeidet for en mer rettfærdig fordeling av velstanden i verden.

ET NYTT SAMFUNN TAR FORM

I dag tar et nytt samfunn form. Det skjer steg for steg, men ofte raskere enn vi er klar over.

Nye produksjonsformer, nye varer og forbruksartikler forandrer tilværelsen vår på alle felter. I hjemmene tar arbeidsparende redskaper og hjelpemidler bort mye av det gamle slitet for husmodrene. Moderne driftsmetoder i jordbruket har gjort det mulig å øke produksjonen, samtidig som jordbruket sysselsetter færre folk enn før. Fryseteknikken, nytt utstyr og bedre redskaper har revolusjonert fiskeriene. Ny industriell virksomhet har endret det gamle næringsgrunnlaget i mange distrikter, og landets samlede industriproduksjon er mer enn fordoblet på ti år. De lange avstandene mellom landsdelene er kortet ned av nye kommunikasjoner. Overalt i samfunnet endrer den tekniske utviklingen de tilvante forhold og skaper nye muligheter.

Samtidig har en mer sosial og demokratisk tenkemåte vunnet fram. Solidaritetens idé har satt sitt preg på samfunnet. Lange ut over arbeiderbevegelsen blir det nå erkjent at næringslivet ikke bare skal tjene de enkelte eiere, men hele folket. Syntet på samfunnets sosiale ansvar er blitt et amnet. Prinsippet om retten til arbeid er slått fast i Grunntloven, og det er alminnelig anerkjent at den økonomiske politikken må ta sikte på full sysselsetting. Om hovedlinjene i sosialpolitikken, samfunnets ansvar for barn, uføre og gamle, for helsestellet og for å sikre alle en god utdanning, er det ikke lenger noen prinsipiell meningsforskjell.

I vår tid kan ikke noe land isolert trygge sin frihet eller sikre sin økonomiske og sosiale framgang. Nye organer er opprettet for å planlegge og organisere det mellomfolkelige samarbeidet, både i verdensmålestokk og for grupper av land. For Norge har dette samarbeidet hatt avgjørende betydning. For å trygge vår rett til å leve som frie mennesker har vi gått inn i et forpliktende samarbeid. Men bak det fellesskap som vokser fram over landegrensene ligger det også noe mer enn tanken på våre egne interesser.

Verden er blitt mindre, og det er i vårt folk vokst fram en ny kjensle av samhørighet med andre. Det gjelder ikke minst de folk som ennå sliter med en fattigdom som vi for lenge siden har lagt bak oss.

Denne utviklingen av samfunnet er ikke særegen for Norge. Den har preget hele vår del av verden. Det er samarbeidstanken og de grunnleggende idéer i arbeiderbevegelsen som vinner fram. Men de sosiale forandringene har kanskje vært større og den økonomiske veksten raskere i Norge enn i mange andre land, fordi Arbeiderpartiet målbevisst har gått inn for en økonomisk ekspansjon og for å skape vårt samfunn om til et solidarisk fellesskap.

VELSTAND VEKST OG TRIVSEL

Målet for vår økonomiske politikk er å fri menneskene fra slit og næringsorger, så alle grupper av folket kan få en friere og roligere tilværelse. Det vil gi dem hove til å leve et rikere liv.

Det er dette behovet vi vil møte når vi legger grunnlaget for en videre økonomisk vekst. Vi merker det på forbruket, som mer og mer retter seg mot varige ting. Mange vil skaffe seg nye hjem, og alle vil ha bedre utstyr til hjemmene. Folk reiser mer enn før. Alle vil gi barna en bedre utdanning. Alt dette

Oppgaven er nå å føre utbyggingen av landet videre. Vi står midt oppe i den omformingsprosessen som moderne forskning og teknikk har satt i gang. Atomkraften blir etter hvert satt inn i den fredelige produksjonens tjeneste. Automatiseringen veksler om en ny industriell revolusjon. Nye oppfinnelser, nye produksjonsmåter og nye råstoffer åpner uante muligheter til å øke vår velstand.

Disse mulighetene er en appell til vår fantasi og innsatsvilje. Vi må føre en politikk som gir landet evne til å utnytte de tekniske framstegene og vitenskapens landevinninger. Det er i dag vi må legge grunnlaget. Da kan vi med tillit og optimisme gå framtiden i møte.

gjør tilværelsen lettere, skaper større trivsel og gir nye muligheter for livsutfoldelse.

Norge kan selv øke eller ta opp produksjonen av mange forbruksartikler. Etter hvert som forbruket blir mer variert og omfattende, vil importen øke. For å betale de stigende innkjøpene i andre land, må vi bygge ut den delen av næringslivet vårt som arbeider for eksport. Dette er bakgrunnen for den store utbyggingen av eksportnæringene som Arbeiderpartiet går inn for. Den må fortsette i et sterkt tempo hvis forbruket skal kunne øke fra år til år. Det personlige forbruket representerer bare en del av stigningen i levestandarden. Like viktig er det at vi øker den samfunnsmessige fellesinnsatsen på det sosiale og kulturelle området. Bedre skoler og god fagutdanning gir nye muligheter i livet. Et godt utbygd helsevern og gode trygder gir ny trygghet i tilværelsen. Arbeiderpartiet mener at en forsvarlig del av den stigende nasjonalinntekten må komme de samfunnsmessige fellestiltakene til gode. Gjennom dem får alle andel i den økonomiske framgangen på like fot.

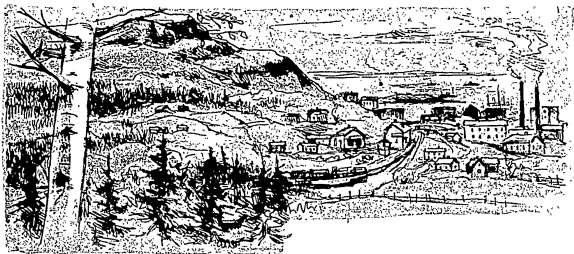

De nye produksjonsformene og en høyt oppdrevet teknikk virker som et press på mange. Spørsmålet om en forkorting av arbeidstiden melder seg. Kortere arbeidstid betyr at vi tar ut en del av den økte levestandarden i form av mer fritid. En kortere arbeidstid må gjennomføres uten at veksten i produksjonen hemmes. Særlig viktig er det at kostbart produksjonsutstyr blir effektivt utnyttet, også ved skiftarbeid der det er forsvårlig og hensiktsmessig. Arbeiderpartiet vil gå inn for at det blir gjennomført en kortere normal arbeidstid enn 48 timers uke. I samarbeid med fagorganisasjonen vil Arbeiderpartiet i kommende periode gå inn for å sette ned arbeidstiden til 45 timer som, der det er produksjonsmessig forsvarlig, kan passes inn

i en 5 dagers uke. Så vidt mulig bor en forkorting av arbeidstiden samordnes i de nordiske land.

Tilpasningen til dagens kompliserte samfunn må gjøres lettere. Samfunnet må legge forholdene til rette slik at menneskene kan trives og fritiden kan nyttes bedre. Det betyr at kulturarbeidet i videste forstand må komme i forgrunnen. Stat og kommune skal aktivt støtte arbeidet for å skape et rikere miljø i skolen, i boligstrøkene og på arbeidsplassene. Samtidig må det kulturelle nybrottsarbeidet utover landet føres. Den økonomiske framgangen vil gjøre det mulig å nå ut med samfunnets sosiale og kulturelle tiltak til hele folket, også til dem som bor langt fra byer og tettbygde strøk.

ET HELHETSSYNN NØDVENDIG

Ressursene våre er begrenset og folketallet er lite. På alle områder, enten det gjelder en moderne fiskeskøyte, utstyr til et gårdsbruk eller maskiner til industrien, blir det nye produksjonsutstyret kostbarere enn det gamle. Fordelene ved stor drift blir dessuten mer og mer åpenbare i mange virksomheter. Og utbyggingen av store produksjonsenheter krever ofte en svært innsats av kapital. Behovet for vel kvalifiserte fagfolk blir stadig større.

I denne situasjon må vi i Norge gi prioritet til oppgaver som har vesentlig betydning for landets økonomi. Vi må treffe et valg og ta det viktigste først. Dette valget som kan være avgjørende for hvordan utbyggingen av landet skal føres videre, må ikke bestemmes ut fra enkelte gruppers syn eller av private særinteresser. Det må treffes av de organer som representerer folkets felles interesser, og med landets samlede framgang for øye.

Arbeiderpartiet mener det er viktig at vi også på det økonomiske området er villige til å ta hensyn til hverandre og til å samarbeide forskjellige synspunkter og interesser. Den

demokratiske samfunnsformen krever det. Splittet blir demokratiet lite handlegraftig. Vi må konsentrere kreftene for å nå de mål vi har satt oss for den videre utbyggingen av landet.

Under dette arbeidet er det nødvendig å vise nøkternhet i planleggingen og streng økonomi ved gjennomføringen av de enkelte prosjekter. Ved sløsing eller unødighet bruker vi i virkeligheten mer enn nødvendig av felles ressurser, og det blir mindre igjen til andre oppgaver.

Arbeiderpartiet mener at et helhetssyn må ligge til grunn for den økonomiske politikken, og tar avstand fra en ensidig appell til gruppeinteressene. Det er gjennom en felles innsats vi kan skaffe midler til en fortsatt økonomisk nyreisning. Det gjelder de svære løftene, når det skal reises storbedrifter som lernverket eller bygges kraftanlegg som Tokke, og det gjelder tilretteleggingen av et mer allsidig næringsliv utover landet. Helhetssynet betyr at en tar særlig hensyn til landsdeler eller distrikter, som er blitt liggende etter i den økonomiske utviklingen. Vi må også se vår egen økonomi i sammenheng med den øvrige verden. På en snever, nasjonal basis vil vi ikke være i stand til å bygge opp en bærekraftig økonomi i Norge. Den tekniske utviklingen og de store produksjonsenheterne stiller krav om større markeder og samarbeid med andre. Det må være hensynet til landets samlede interesser som bestemmer vår holdning til dette samarbeidet og de forpliktelse som følger med det.

UTDANNING OG FORSKNING

Arbeiderpartiet mener vi i årene framover må ta et særlig stort løft når det gjelder undervisning, utdanning og forskning. Innsatsen på dette området vil bli avgjørende for vår evne til å følge med i den kulturelle og økonomiske utvikling i verden. I årene fram til 1970 får vi store ungdomsskull. Det vil stille svære krav til skoler og undervisningsstell. Samfunnet har plikt til å sørge for at de unge får en fullgod utdanning i samsvar med sine evner og anlegg. Hvis vi forsømmer det, mister ungdommen muligheter som aldri kommer igjen.

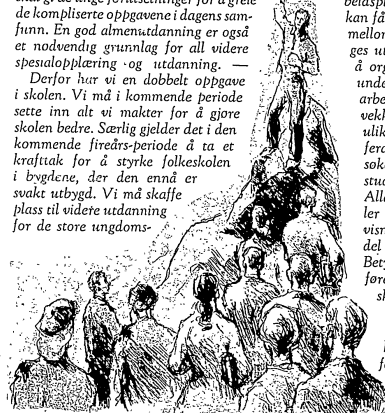
Kravene til kunnskaper og teknisk innsikt, til organisasjon og samarbeidsevne øker stadig i hele arbeidslivet. De unge må stå rustet til å møte disse kravene. Det gjelder ikke bare praktisk opplæring og yrkesutdanning. Almenutdanningen skal gi de unge forutsetninger for å greie de kompliserte oppgavene i dagens samfunn. En god almenutdanning er også et nødvendig grunnlag for all videre spesialopplæring og utdanning.

Derfor har vi en dobbelt oppgave i skolen. Vi må i kommende periode sette inn alt vi makter for å gjøre skolen bedre. Særlig gjelder det i den kommende fireårsperiode å ta et krafttak for å styrke folkeskolen i bygdene, der den ennå er svært utbygd. Vi må skaffe plass til videre utdanning for de store ungdoms-

skullene. Samtidig må vi trekke opp retningslinjer for en videre utbygging av skolegangen, så den svarer bedre til de krav vår tid stiller. De nye retningslinjene må vedtas så snart råd er hvis arbeidet med utdanning av lærere, bygging av skolehus og annen nødvendig planlegging skal komme i gang. Utdanning av lærere til folkeskolen og de videregående skoler må påskyndes.

Arbeiderpartiet mener at den framtidige utbyggingen av skolegangen skal ta sikte på at grunnskolen utbygges til en 9-årig almenutdannende enhetsskole, som blir obligatorisk for alle. Den 9-årige enhetsskolen må organiseres slik at grunnskolens øverste klasser blir en ungdomsskole som vil komme til å avløse framhaldsskole og realskole. Den må peke framover mot fortsatt utdanning på enhetsskolens grunn, enten det er i teoretiske eller praktiske fag. Det bør være høve til å ta et tiende frivillig år i tilknytning til den obligatoriske enhetsskolen. For barn som trenger det, må det skaffes hjelpeundervisning og spesialskoler.

Yrkeskolene og opplæringen på arbeidsplassene må utvides så all ungdom kan få fullgod utdanning. Samarbeidet mellom skolen og arbeidslivet må bygges ut, og vi må legge større vekt på å organisere kveldskurser og annen undervisning for dem som er ute i arbeidslivet. Arbeiderpartiet vil ha vekk det klaseskillet som bumer i ulike utdanningsmuligheter. En rettferdig stipendieordning for dem som søker utdanning ved skolegang eller studier bygges videre ut i perioden. Alle skolepenger ved offentlige skoler må falle bort. Brevskoleundervisningen bør organiseres som en del av vårt offentlige skolestell. — Betydelige utvidelser må gjennomføres ved våre universiteter og hogskoler for å styrke utdanningen av akademisk arbeidskraft og gi vitenskapen gode arbeidsmuligheter. Nye framstøt må gjøres for forskningen i samarbeid med interesserte bedrifter og institusjoner. I Norge vil det være riktig at vi konsentrerer oss

om forskningsoppgaver på de felter som ligger særlig til rette for oss. For å følge med i forskningens resultater og skape rikere vitenskapelige miljøer, må vi søke kontakt med andre land. Et slikt samarbeid vil også være av stor verdi på andre utdanningsområder, ikke minst når det gjelder teknisk spesial-

opplæring. — Det er lær å se de økonomiske fordeler av nye landevinninger i forskningen, i jordbruket og i fiskeriene, i industrien eller for folkehelsen. Men dersom den nyttebetonte forskningen skal gi resultater, må den ha et bredere grunnlag i den humanistiske og naturvitenskapelige forskningen.

FAMILIEN, FORBRUKERNE OG BOLIGBYGGINGEN

Arbeiderpartiet legger vekt på at velstandsutviklingen i større grad kommer familiene til gode. Forbrukernes innflytelse og kontroll må styrkes. Vi har et bedre grunnlag for det videre arbeid på disse områdene etterat det er opprettet et eget departement for familie- og forbrukersaker, og forbrukerne har fått et sentralt organ i Forbrukerrådet. Familier med barn eller med ungdom i utdanningsalderen har ikke fått den samme bedringen i levevilkårene som andre grupper. Husmodrene i slike familier må bære en tyngre byrde enn

andre, ikke bare når det gjelder det daglige arbeidet, men også økonomisk. Vi må unngå at dårlig økonomi tvinger barna tidlig ut i arbeidslivet når de har lyst og evner til videre praktisk eller teoretisk utdanning. I kommende periode må det skaffes til veie et utførlig materiale om barne familiens økonomi, og vi må søke å rette på de skjevheter som er oppstått.

Mange husmodre hører til dem som har det tyngste slit i samfunnet. Vi må lette arbeidsbyrdene for dem. Innlagt vann og elektrisk strøm er de første forutsetninger for at slitet skal bli mindre. Arbeidet med å skaffe strøm er nå kommet så langt at 98 prosent av hjemmene i landet har fått elektrisk kraft.

Når ikke urimelige omkostninger står i veien, må alle hjem få elektrisk kraft. Statens støtte til innlegg av vann til våningshus og uthus på landsbygda skal fortsette. Et stort antall kvinner er så bundet av husmoryket at de vanskelig kan delta i samfunnslivet ellers. For disse, og for dem som har arbeid utenfor hjemmet, må samfunnet gjøre arbeidsdagen lettere ved å opprette barnehager og dagheimer. For å gi større trygghet i hjemmene og avlastning for husmodrene, må ordningen med husmorvikarer bygges videre ut, og vilkårene må legges bedre til rette for husmorferier.

Forbrukerrådet som et frittstående organ for forbrukerne må fortsatt støttes. Det må legges større vekt på en uavhengig kvalitetskontroll av varer, bygd på analyse og forskningsresultater. Anskaffelsen av nye, varige forbruksartikler til hjemmene er kostbar, og forbrukerne trenger veiledning og sikkerhet for at kvaliteten er betryggende.

Siden 1946 er det bygd henimot 300 000 nye boliger. Omkring tredjedelen av landets innbyggere har fått nye hjem. Men det er likevel mangel på boliger, særlig i byer og tettsteder. Derfor må boligbyggingen fortsatt holdes på et høyt nivå, og vi må i den kommende periode gå sterkere inn for å dekke også de ens- og gæmles boligbehov. Arbeidet med å sanere helseskadelige boliger og strøk må tas opp. Vi må få innført en tidsmessig boliglov som hindrer den tilfældige og planløse bosettingen omkring byene og langs nye trafikkårer. Bygging av samfunnshus må få høy prioritet.

Støtten fra Staten har gjort det mulig for de store grupper av boligsøkende å skaffe seg nye og tilfredsstillende boliger. Erfaringene har vist at det nå er ønskelig å finne fram til en mer smidig ordning av boligstøtten slik at den kan avpasses bedre etter de ulike behov. Ordningen med renterabatt bør utvides, så den blir gjennomført i alle kommuner.

Boligreisningen bør fortsatt organiseres slik at familien eller den enkelte eier sitt eget hjem. Arbeiderpartiet vil støtte boligsamvirket som gjør dette mulig. Det bør fastsettes nærmere lovregler for å beskytte de boligsøkendes interesser og for å ordne forholdene mellom borettslagene og medlemmene. Samfunnet skal gi dem som leier hos andre et forsvarlig rettslig vern.

Når det reises nye boligstrøk, må vi legge stor vekt på utvikling av gode boligmiljøer og sørge for å lette husmodrenes arbeid med de daglige innkjøp. Fellestiltak som skoler, idrettsanlegg og barnehager må gå inn som ledd i all boligplanlegging.

ET SOSIALT VERN OM MENNESKENE

Våre sosiale tiltak skal ta sikte på å verne om menneskene, gi trygghet mot sosial nød og hjelp til dem som ikke kan klare seg selv. Helse- og sosialarbeidet må samordnes og ses som en enhet.

De sosiale problemene som vi har i dag, henger ofte sammen med helseproblemer i vid forstand: Psykiske vansker, varig uførhet, kroniske sykdommer, alkoholmisbruk og kri-

minalitet. Økonomisk stonad alene gir ofte ingen virkelig og varig løsning. Mange trenger individuell behandling, hjelp og oppøving hvis de igjen skal klare seg i samfunnet. Vi må i større grad enn før legge vekt på det forebyggende helse- og sosialarbeidet.

I kommende stortingsperiode er det nødvendig å ta nye, store løst på helsestelletts område, særlig når det gjelder omsorgen for de sinnslidende og de åndssvake.

Levevilkårene for de trygdede må bedres. Trygdene skal sikre et forsvarlig utkomme ved alderdom, sykdom, uførhet, arbeidsløshet eller når forsørgeren blir borte. I kommende periode skal det bygges ut en uføretrygd, og de sosiale trygdene skal organiseres til en folketrygd. Utgiftene dekkes gjennom en premie som deles mellom medlemmer og arbeidsgivere og ved tilskudd fra stat og kommune.

Hovedlinjen i arbeidet for de gamle må være å hjelpe dem til å leve i vante omgivelser, i kontakt med familie og venner, og så langt det er mulig i aktivitet og arbeid. Utbyggingen av alderstrygden gjør trygden til en naturlig grunnordning for bedriftspensjoner og kollektive pensjonsordninger. Det er viktig at pensjonsordninger kommer i stand. De representerer en oppsporing til produksjonstutstyr som skal bidra til å sikre den enkelte en trygg alderdom.

Kampen mot alkoholmisbruket må føres gjennom et effektivt opplysningsarbeid på bred front. De store folkeorganisasjoner og ungdomsorganisasjonene må mobiliseres til den sterkere innsats. Der ytes støtte til finan-

siering av alkoholfrie restauranter og til lokaler uten alkoholserving, der ungdommen kan få god underholdning og fritidsbeskjeftigelse. Arbeidet for å hjelpe de alkoholskadede styrkes. Storre kraft settes inn i forskningsarbeidet for å klarlegge problemene omkring alkoholisbruket.

På alle felter i sosial- og helsepolitikken gjelder det at vi må planlegge arbeidet på lang sikt og nytte moderne forskningsmetoder. Som et ledd i planleggingsarbeidet bor det i perioden reises et sosialforskningsinstitutt for praktiske forskningsoppgaver. Samtidig må vi legge avgjørende vekt på utdanning av det høyt kvalifiserte personale som trengs i helse- og sosialarbeidet i dag.

PLAN OG LEDELSE I DET ØKONOMISKE LIV

Midlene til å sikre vekst og framgang må skaffes gjennom en stadig økende produksjon. Vi må organisere og lede den økonomiske virksomheten med dette for øye, hvis vi skal nå de mål vi har satt oss.

Landets produksjonsmuligheter må systematisk utforskes og kartlegges. Områdeplanleggingen er et ledd i dette arbeidet. I årlige nasjonalbudsjetter blir de økonomiske retningslinjer trukket opp, og målsettingen for hver stortingsperiode blir lagt fram i langtidsprogrammer. Dette gir grunnlag for en bred, demokratisk behandling av hovedlinjene for den økonomiske politikken for den blir endelig fastlagt.

For Arbeiderpartiet er det et hovedmål å sikre full sysselsetting. Det er et vilkår for stadig økende produksjon og en høyere materiell levestandard at alle arbeidende mennesker får utfolde sine krefter i nyttig virksomhet. I et folkestyrt land er det en hovedoppgave for staten og kommunene å planlegge og lede samfunnsutviklingen. Gjennom sin budsjettpolitikk kan staten og kommunene sikre velstand og økonomisk vekst, og de kan ta på seg store oppgaver, som bare kan løses i fellesskap og samarbeid. De offentlige tiltak må gi veksten i samfunnet det omfang og den retning vi ønsker. De må også

holde sysselsettingen og produksjonen oppe hvis det kommer en internasjonal nedgang i konjunktivene.

Kommunenes oppgave er å fremme den økonomiske og kulturelle utviklingen i et lokalt område. Den kommunale inndelingen fikk sin form under forhold som var helt annerledes enn de er i dag. For å imøtekomme de krav folk nå stiller, må kommunene ha en rimelig økonomisk bæreevne, så de kan sette lokale tiltak i verk, reise et moderne skolestell for barn og ungdom på stedet, organisere en effektiv administrasjon og gjennomføre de nødvendige fellesoppgaver. Arbeiderpartiet vil gå inn for å gjøre kommunene og fylkene til tidsmessige og effektive demokratiske organer, som kan utøse lokalt initiativ og gi det lokale selvstyret større innhold og muligheter.

En høy aktivitet fra stat og kommuner kan føre til prisstigning og inflasjon, hvis ikke de store budsjettene i det vesentlige finansieres ved skatter og avgifter. Samlet må de — sammen med trygde, subsidier og andre utbetalinger — sikre en rimelig inntektsfordeling og sosialt rettfærdige levekår. Våre skatter og avgifter har forskjellig opprinnelse og bakgrunn, og hele systemet er etter hvert blitt lite oversiktlig. Den urettferdige fordeling av den direkte skatten mellom lønnsinntekter og andre inntektsformer er hovedsvakheten ved skattesystemet i dag. Arbeiderpartiet vil ta hele skatte- og avgiftssystemet opp til en samlet undersøkelse. Skattesystemet må ses i sammenheng med arbeidet for å sikre økonomisk stabilitet og vekst i samfunnet. Vi må finne fram til skatteformer som best mulig kan imøtekomme kravene om enkel administrasjon og rettfærdig fordeling. Kontrollen må være effektiv.

Kredittpolitikken må være under samfunnsmessig ledelse og kontroll. Det må gjennomføres en bedre samordning mellom statsbankenes og de private kredittinstitusjoners virksomhet, slik at statsbankene kan bli tilført nødvendige midler uten at det fører til en uforutsigelig kreditutvidelse. Om nødvendig opprettes det en Statens Kreditbank. De private banker og kredittinstitusjoner har en sterk stilling, og de kan gjennom sin kreditgivning øve avgjørende innflytelse på den

økonomiske politikken. Ved forpliktende avtaler og om nødvendig gjennom lovgivningen må samfunnet sikre seg at banker og forsikringsselskaper medvirker til å gjennomføre de økonomiske retningslinjer som Stortinget og Regjeringen trekker opp.

Hvis pengeinntektene stiger sterkere enn varetliggangen, vil prisnivået bli presset oppover. Dette er et alvorlig problem i de fleste land. Arbeiderpartiet ser det som en viktig oppgave å sikre et mest mulig stabilt prisnivå. Skal dette lykkes, må den offentlige sparing holdes oppe, og det må arbeides videre med tiltak for å øke den private sparingen. Det er nødvendig å sette i gang et systematisk arbeid for å klarlegge hvordan vi i fremtiden best skal grette å gjennomføre en balansert økonomisk ekspansjon.

De alminnelige økonomiske virkemidler bør suppleres med direkte reguleringer når særlige forhold tilsier det. Direkte reguleringer kan være nødvendig for å ha herredømme over prisutviklingen. Det er en viktig oppgave å endre systemet med private konkurranseregulerende avtaler, så det kan bli en sterkere pris-konkurranse i det private næringsliv. En rasjonalisering av vareomsetningen er også nødvendig. Arbeiderpartiet vil støtte utviklingen av samvirke i produksjon og omsetning.

Arbeiderpartiet ser de hovedmål som stilles opp for stortingsperioden som forpliktende for sin politikk. Men de økonomiske virkemidlene må til enhver tid tilpasses de skiftende forhold hjemme og ute. Vi må velge de virkemidler som best kan føre til de mål vi har satt oss.

DET ØKONOMISKE DEMOKRATI

Den første forutsetning for at menneskene skal trives, er at de finner seg vel til rette i sitt daglige arbeid. Demokratiet må prege hverdagens arbeidsmiljø, og alt nyttig arbeid må anerkjennes som et nødvendig ledd i samfunnets virksomhet.

Den tekniske utviklingen stiller et stadig mer omfattende kapitalutstyr til disposisjon for samfunnets produksjon. Når storparten av næringslivet er organisert i private selskaper, gir dette en stor makt til dem som forvalter produksjonskapitalen. Det voksende antall arbeidere og funksjonærer har liten direkte innflytelse på denne forvaltningen.

Demokratiet må gjøres gjeldende også i det økonomiske liv. Hovedlinjene for den økonomiske utvikling må fastlegges av samfunnets folkevalgte organer og under fri offentlig debatt. I den enkelte bedrift må en effektiv ledelse kombineres med et demokratisk samarbeid mellom dem som arbeider i bedriften.

Bransjerdene med representanter for staten, bedriftsledelsen og arbeiderne må styrkes og aktiviseres. Produksjonsutvalgene ved den enkelte bedrift må bli mer effektive. Det må arbeides videre med å gi bedriftsledelsen et bredere grunnlag. Vi må sikre lønnsstakerne en stadig sterkere innflytelse i bedriftens ledende organer.

Rekrutteringen til høyere stillinger i arbeidslivet må skje på et bredere grunnlag. Arbeiderne må få muligheter for teknisk og bedriftsøkonomisk utdanning. Forat lønnsstakerne skal kunne

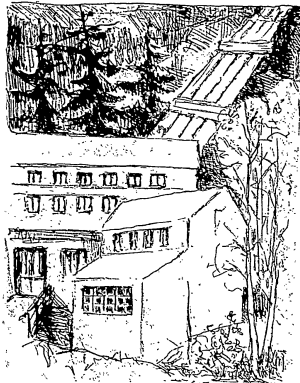

hevde seg og fylle sin pldss i et utvidet bedrifts-demokrati, må det settes i gang spesiell utdanning blant de ansatte. Dette er et vesentlig spørsmål for utbyggingen av et økonomisk demokrati, og det er nødvendig å få utredet hvordan denne utdanningen kan organiseres.

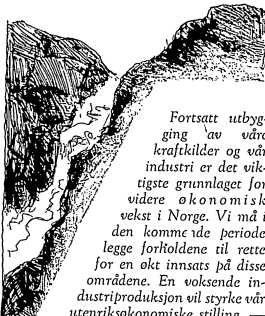
Lønns- og inntektspolitikken må være basert på en allsidig vurdering av de økonomiske forhold. Det må skaffes best mulig statistisk oversikt over lønninger og andre inntekter og over forbruket for de forskjellige hovedgrupper i ervervslivet. Det er fortsatt viktig å bedre vilkårene for grupper med særlig små inntekter. Ellers bør lønnspolitikken ta sikte på en rimelig differensiering, basert på yrkeserfaring, utdanning, faglige kvalifikasjoner og ansvar. Det må gjøres en sterkere innsats for at kvinner og menn kan få lik lønn for likeverdig arbeid.

Vi må ta sikte på at arbeiderne etter hvert får de samme sosiale rettigheter som andre grupper har. Bedriftspensjonering må gjennomføres i så stor utstrekning som mulig.

Det bør gjennomføres en omfattende undersøkelse av formuesforholdene i vårt land i dag, og av utviklingstendensene når det gjelder oppsamling av private formuer.

KRAFTUTBYGGINGEN OG INDUSTRIEN

Fortsatt utbygging av våre kraftkilder og vår industri er det viktigste grunnlaget for videre økonomisk vekst i Norge. Vi må i den kommende periode legge forholde til rette for en økt innsats på disse områdene. En voksende industriproduksjon vil styrke vår utenriksøkonomiske stilling. — Utbyggingen av industrien må skje på områder der Norge kan hevde seg i den internasjonale konkurransen og der vår egen produksjon kan dekke et stigende forbruk av varer hjemme. Vi må føre førelingen av landets egne råvarer lengst mulig fram. Det er av stor betydning å fremme en rasjonell industriell utnyttning av de råvarer vi har begrenset tilgang på, og å utnytte nye produksjonsmuligheter.

Når den tekniske utvikling og konkurransen på verdensmarkedet gjør det nødvendig å bygge bedrifter som krever svære kapitalutlegg, må mulighetene for utenlandske lån undersøkes. Tilførsel av kapital fra utlandet til slike bedrifter vil lette vår egen finansiering av andre oppgaver.

Industripolitikken må ta sikte på å gi landet et bredere og mer variert industrielt miljø, med særlig vekt på produksjon som krever tekniske og faglige kunnskaper. Gjennom samarbeid og lokalt initiativ kan det skapes grunnlag for nye

bedrifter, som vil gi distriktene bedre økonomi og løse lokale sysselsettingsproblemer. Slike tiltak vil bidra til å motvirke utflyttingen fra bygdene og minske den tilstrømmingen som skaper så store problemer i byene.

I hele industrien må vi ha oppmerksomheten vendt mot produktivitet og en rasjonell utnyttning av produksjonsutstyret. De nye tekniske landevinninger stiller ikke bare krav til forskning og yrkesutdanning, men også til industriens tekniske nivå. Automatiseringen og bruken av atomkraft reiser tekniske og samfunnsmessige problemer som må løses i samarbeid med organisasjonene og samfunnets organer.

Tempoet i kraftutbyggingen har aldri vært så høyt som i dag. I løpet av ti år er landets elektrisitetsproduksjon blitt mer enn fordoblet. Det er nødvendig å holde dette tempoet og om mulig øke det i perioden 1958—61. Egne tiltak må settes i verk for å øke tilgangen på kvalifiserte folk i planleggings- og utbyggingsarbeidet.

Under kraftutbyggingen må vi legge særlig vekt på å utnytte kraftkildene i distrikter der næringslivet hittil har vært svakt. Den produksjon som er særlig kraftkrevende må plasseres i områder med betydelige kraftkilder.

Å bygge kraftanlegg er ikke nok. Hvis kraften skal utnyttets rasjonelt, kreves det en betydelig utvidelse av overføringsnettet. Det blir en hovedoppgave i kommende periode å bygge overføringslinjer mellom landsdelene og å utvide og styrke distribusjonsnettet over hele landet.

SAMFERDSELEN

Investeringene til samferdselsformål må økes i perioden 1958/61 og følge veksten i det økonomiske liv.

Det er nødvendig å legge en samlet vurdering av trafikkbehovet til grunn for vår samferdselspolitikk. På den måten kan vi finne fram til den mest rasjonelle bruk av de store beløp som hvert år går til samferdselsformål. En systematisk transport-økonomisk forskning vil gi det beste vurderingsgrunnlag.

Den stigende biltrafikk og transporten på veiene stiller nye krav til veibygging og vedlikehold. Vi må gjennomføre en større konsentrasjon av anleggsvirksomhet og utbedringsarbeider og ta arbeidssparende maskiner i bruk der det er mulig. Anleggsvirksomheten bør som regel administreres og utføres av statens fagetater, men private entreprenører bør nyttes når det gir den beste løsning. Anlegg av faste veidekker og forsterkning av veiene for tyngre og større trafikk må få høy prioritet.

Når det gjelder jernbanene bør vi legge hovedvekten på modernisering, elektrifisering og dieseldrift av de jernbaner vi har. Anlegg av en sentralstasjon i Oslo er et nødvendig ledd i rasjonaliseringen av jernbanetrafikken. Norges Statsbaner må i større utstrekning få hove til å la busser og lastebiler overta en del av lokaltrafikken.

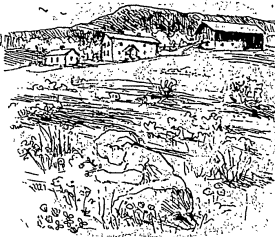
Kystdistriktenes transportproblemer må tas opp med sikte på å føre en større del av trafikken over fra sjø til land.

Flytrafikken krever større kapasitet både når det gjelder Norges tilknytning til den internasjonale trafikk og utbyggingen av det innenlandske rutenett. Det er en viktig oppgave å få knyttet landsdelene nærmere sammen gjennom flyruter.

For alle transportmidler bør takst- og subsidiepolitikken tas opp til en nærmere analyse, og det må undersøkes om satser og takstsystemer fører med seg at trafikken tar veier som er kostbare og urasjonelle for samfunnet. Hovedmålet for norsk samferdselspolitikk må være å bruke de reelt sett billigste og mest tjenlige transportmidler.

Telefon og telegraf må utbygges i økt tempo. Arbeidet med å skape gode lytteforhold i alle strøk av landet må fortsette. Fjernsyn skal komme i regulær drift med sikte på gradvis utbygging for større og større deler av landet.

JORDA, SKOGEN OG HAVET

Jorda skal på trygge villkår tilhøre de arbeidende jordbrukere. I jordbruket må vi få bruksstørrelser som gjør brukene økonomisk sjølbergende med levetid som kan sidestilles med det som er vanlig i andre næringer.

For å nå dette målet, mener Arbeiderpartiet at en må legge særlig vekt på disse tiltakene:

Bruk som er for små, må få hove til å utvide sitt jordbruksareal ved tillegg av jord, ved nydyrking, ved frivillig sammenslutning av mindre bruk, ved dyrking av større arealer jord som på samvirkebasis kan nyttes til fôravl og beite.

Jordbruket bør komme sterkere med i områdeplanleggingen. Jordbruksbygdene må se det som en viktig oppgave å dra omsorg for at grunnarealene nyttes på den økonomisk mest forsvarlige måte og at det blir tatt godt vare på dyrket jord. Arbeidet med å fullføre jordregisteret og utarbeide hovelige kartverk må påskyndes. Høy prioritet må gis til forskning, fagopplæring, veiledningstjeneste og forsøksvirksomhet. Samvirke og rasjonaliseringstiltak som kan føre til økt produksjon, må få støtte.

Staten må holde oppe støtteordninger som er nødvendige i visse områder og for visse bruksstørrelser. Oppkjøp av jord, skog og tomter i spekulasjonssyemå må hindres.

I skogen må de tiltak vi setter i verk ha til formål å utvikle de naturrikdommer vi har. Skogreisningen i kyststrøkene, i Nord-Norge og i fjellbygdene fortsettes. Fagopplæringen og veiledningstjenesten må styrkes. Vi må fortsatt sikre avgifts- og fondsmidler til investeringsarbeider i skogen og legge forholdene til rette for jevn og økende sysselsetting.

Staten og kommunene bør eie skog. Der forholdene ligger til rette for det, bør en søke å opprette bygdealmenninger. Overskuddet av statens skogdrift skal gå til et skogfond for innkjøp av mer skog.

Fiskeripolitikken skal sikre full utnyttning av Norges fiskeririkdommer og skape mest mulig stabile forhold for den enkelte fisker og for næringen som helhet. Det må legges stor vekt på å støtte fiskernes samvirkeaktiviteter, bygd på en sunn og forsvarlig drift.

Den videre ekspansjon i fiskeriene må i større utstrekning baseres på fartøyer som er hensiktsmessige for heldrifsdrift. En må ta hensyn til at busettingen og næringsgrunnlaget på store deler av kysten gjør det naturlig å oppretteholde fiskeridrift kombinert med jordbruk eller annen virksomhet. På dette grunnlaget må det skaffes finansieringsmuligheter med fortrinnsrett for aktive fiskere. Staten må støtte anskaffelsen av tidsmessige fiskerfartøyer

til distrikter som ligger tilbake og der driften kan bidra til en stabilisering av arbeidslivet. Bygging av fiskerihavner må foregå i takt med utviklingen i fiskerinæringen.

Utbyggingen av fiskeindustrien må skje i den utstrekning det er jevn tilføring av råstoff og avsetningsmuligheter foreligger. Fiskeeksporten må til enhver tid foregå på en samfunnsmessig forsvarlig måte. Garantiorordningen for lott- og prosentfiskere bør bygges videre ut.

Utbyggingen av handelsflåten bør fortsette på samme villkår som hittil, ved at rederiene selv skaffer kapital i utlandet gjennom lån på skipene. Sjømannsopplæringen må utvides så de som ønsker det kan få faglig utdanning og arbeidet med å gjøre sjømannenes kår bedre og lettere må føres videre. Arbeidsvilkårene for sjømann, fiskere og fangstfolk må reguleres ved lov og kollektive avtaler.

Norge må være med i det internasjonale samarbeid for å beskytte fiske- og fangstbeståndene.

NORGE OG VERDEN

Vårt lands økonomiske vekst og våre muligheter for fortsatt framgang på ulike felter i samfunnet er avhengig av at vi får leve i fred. Norge må støtte De Forente Nasjoners arbeid med å avverge og bilenge internasjonale konflikter, og delta aktivt i det praktiske arbeid i FN's særorganisasjoner for å fremme forståelsen mellom menneskene og sikre de menneskelige rettigheter for alle. Så langt vi evner vil Norge bidra til at FN kan utføre den fredsstiftende virksomhet som organisasjonens pakt forutsetter. Vi må skritt for skritt søke å gjennomføre en internasjonal rettsorden, bygd på FN's prinsipper. Norge skal arbeide for en kontrollert nedrustning under FN's ledelse. Arbeiderpartiet vil av all kraft gå inn for en øyeblikkelig stans av atom-bombeprøvene i alle land. Atomvåpen må ikke plasseres på norsk område.

Arbeiderpartiet mener at samarbeidet med landene i Vest-Europa og Nord-Amerika

fortsatt skal være grunnlaget for vår sikkerhetspolitikk. Dette samarbeidet har gjort faren for krig mindre og har skapt større trygghet i vår del av verden. Norge må innen NATO kreve at alle medlemsland holder de forpliktelser som ligger til grunn for samarbeidet. Det solidariske samhold mellom medlemstendene må styrkes gjennom rådslagninger om politiske og økonomiske spørsmål.

Det fellesforsvar som er bygd opp med Atlanterhavs-paktens garanti om gjensidig militær hjelp som bakgrunn, har gjort det mulig for Norge å reise et tidsmessig forsvar. For et lite land som vårt har det vært avgjørende at de økonomiske byrdene har vært fordelt mellom landene etter den enkelte evne. Arbeiderpartiet mener at forsvaret av vår frihet og selvstendighet fortsatt må trykkes gjennom et aktivt samarbeid med andre NATO-land, og at Norge må ta sin del av de forpliktelser som følger med samarbeidet. Gjennom fellesskapet kan vi tilpasse vårt forsvar til den tekniske utvikling som finner sted. I vår forsvarspolitikkk må vi hele tiden ha for øye at målet for NATO-landenes anstrengelser er å få de internasjonale konfliktspørsmål løst gjennom forhandlinger og dermed åpne veien for avspenning og nedrustning.

Arbeiderpartiets syn på det mellomfolkelige samarbeidet bygger på den kjensgjerning at landene i dag er avhengig av hverandre i en ganske annen grad enn før. Forskningen, den veldige tekniske utviklingen og bruken av atomkraft har skapt behov for et nært samarbeid over nasjonale grenser. Den økonomiske vekst og velstand i et land er også avhengig av den økonomiske utviklingen i andre land. Et internasjonalt samarbeid i forpliktende former, som arbeiderbevegelsen alltid har arbeidet for, er ikke lenger en framtidsdrøm, men realistisk og aktuell politikk.

Arbeiderpartiet vil utvide det nære samarbeidet med våre nordiske naboland. Samlet vil de nordiske land med større styrke kunne hevde felles syn og interesser overfor de store stater. Gjennom et intimt samvirke på forskjellige felter av samfunnslivet kan de utnytte bedre sine egne ressurser og vår tids tekniske og økonomiske muligheter. Planene

for et felles nordisk marked og felle-nordiske investeringer må føres fram til realitetsbehandling og de praktiske muligheter for et økonomisk samarbeid virkeliggjøres. Arbeiderpartiet vil gå inn for at det økonomiske samarbeidet i Vest-Europa blir utbygd videre og at Norge blir med i arbeidet for et større europeisk fellesmarked. Norge skal understøtte de initiativ som blir tatt for å øke verdenshandelen, lette samkvemet mellom landene og styrke den økonomiske stabiliteten i verden.

Det er avgjørende for vår framtid at det lykkes å få i stand et samarbeid mellom nasjonene i den vestlige verden og de asiatiske og afrikanske nasjoner, som har fridd seg fra kolonistyrer og i dag striv for å fri seg fra fattigdom og nød. Vest-Europa har i stor utstrekning bygd sin velstand på råstoffer fra disse delene av verden, og vi gjør det ennå. Det er avgjørende for Europas muligheter for å opprettholde sin levestandard at det blir etablert et tillitsfullt sam-

arbeid med landene i Asia og Afrika. Og det er avgjørende for freden at de millioner som bor i disse underutviklede områdene får bedre og mer menneskeverdige kår. Arbeiderpartiet mener at det som hittil er gjort for å gi teknisk og økonomisk hjelp til de underutviklede landene er helt utilstrekkelig. I de kommende år blir det en hovedoppgave for de industrialiserte land å gi effektiv støtte til de nye nasjoner i Asia og Afrika, så forskjellen mellom de rike og fattige land kan bli mer utjævnet etter hvert.

Arbeiderpartiet mener at dette samarbeidet og alt annet samarbeid må bygge på likestilling mellom folkene og respekt for de enkelte lands selvstendighet og frihet. Nasjonal eller økonomisk undertrykkelse av andre mennesker skaper uro og fare for krig. Frihetskravet og kravet om menneskelig rettferd har alltid ligget til grunn for arbeiderbevegelsens kamp. Det er like aktuelt i dag. Vår sikkerhet og fred er avhengig av at vi kan sikre menneskerettighetene og trygge friheten i verden.

Vi satser

for framtiden

ARBEIDERPARTIET

Tilrettelagt i offisiell Arbeidernes Aktietrykkeri, Oslo 1957.

77 av blatt 92

Statsministeren

Enclosure 2
Despatch No. 444
Embassy, Oslo
Copy 5

4182087

St. meld. nr. 67.

(1957)

Om langtidsprogrammet for 1958—1961.

Tilråding fra Statsministeren 23. mai 1957, godkjent ved Kronprinsregentens resolusjon samme dag.

(Foredratt av statsminister Einar Gerhardsen.)

I Trontalen 1957 ble meddelt at Regjeringen ville legge fram et langtidsprogram for perioden fra og med 1958 til og med 1961. Programmet er nå utarbeidet og følger som vedlegg til denne melding.

Arbeidet med programmet ble organisert omtrent etter samme mønster som arbeidet med de årlige nasjonalbudsjetter. Arbeidet har således vært fordelt på departementene, og nasjonalbudsjett-apparatet er blitt utnyt-

tet. Arbeidet er blitt samordnet av Regjeringens økonomiske utvalg og et særskilt utvalg av statssekretærer.

Statsministeren

tilråder:

Avtrykk av tilråding fra Statsministeren 23. mai 1957 om langtidsprogrammet for 1958—1961 med vedlegg blir sendt Stortinget,

Vedlegg
Vedlegg

Langtidsprogram for 1958—1961.

Innhold.

	Side		Side
A. Innledning.		Kap. 7. Energiforsyning og energiproblemer	40
Kap. 1. Gjennomføringen av langtidsprogrammet for 1954—1957	3	Kap. 8. Industrireisingen	46
B. Generell del.		Kap. 9. Bygdenæringene	55
Kap. 2. Oppgaver og mål i perioden 1958—1961	10	Kap. 10. Transport- og trafikkoppgaver	62
Kap. 3. Ressursene og anvendelsen av dem	13	Kap. 11. Boligbyggingen	65
C. Spesiell del.		Kap. 12. Folketrygden	69
Kap. 4. Utenriksøkonomien	26	Kap. 13. Den alminnelige sosialpolitikk	72
Kap. 5. Forskning	32	Kap. 14. Helsepleien	75
Kap. 6. Undervisning og opplæring	36	Kap. 15. Familie- og forbrukersaker	79
		Kap. 16. Distriktsproblemer	81
		D. Internasjonale forhold.	
		Kap. 17. Utviklingstendenser i verdensøkonomien	91

A. Innledning.

Kapitel 1. Gjennomføringen av langtidsprogrammet for 1954—1957.

1. Hovedmålene.
2. Produksjonen.
3. Utenriksøkonomien.
4. Forsvaret.
5. Det sivile forbruk.
6. Investeringene.
7. Prisutviklingen.
8. Levestandarden og næringsutbyggingen.

Nasjonalbudsjettet for 1957 inneholder foreløpige opplysninger om gjennomføringen av langtidsprogrammet for 1954—1957. Her skal gis mer utførlige opplysninger, ajourført fram til april 1957. Spesielle opplysninger om utviklingen på forskjellige områder av samfunnsøkonomien finnes i kapitlene 4—16.

1. Hovedmålene.

Programmet uttalte følgende:

«De grunnleggende mål i langtidsprogrammet blir således: Full sysselsetting, økende produksjon, stigende levestandard og rimelig inntektsfordeling. En politikk som tar sikte på dette, må samtidig søke å holde prisenivået mest mulig stabilt.»

Det har vært full sysselsetting selv om det fortsatt forekommer sesongledighet i en del yrker og distrikter. Den økonomiske vekst har vært sterkere enn programmet stilte i utsikt.

Når det gjelder slike hovedstørrelser som totalproduksjonen, eksporten, forbruket og de samlede investeringer, vil utviklingen føre lenger enn programmet skisserte. På enkelte områder, særlig for en del investeringer, vil programmet likevel ikke bli gjennomført fullt ut.

I begynnelsen av programperioden var utenriksøkonomien meget anstrengt, vesentlig på grunn av dårlige bytteforhold overfor utlandet. Dette skapte betydelige problemer, men på tross av de modifikasjoner av programmet som dette førte til, er det samlede resultat gunstig.

Prisnivået har steget i programperioden. Dette har sammenheng med den internasjonale prisutvikling, men også med indre norske forhold.

2. Produksjonen.

Produksjonsprogrammet ble utformet under den forutsetning at verdensøkonomien

ville vise en rimelig framgang over litt lengre sikt. Vest-Europa har hatt en sterk produksjonsøkning, idet industriproduksjonen steg med 25 prosent fra 1953 til 1956. Den amerikanske industriproduksjon steg i samme periode med 7 prosent. Sett under ett må det sies at verdensøkonomien har vist en rimelig framgang.

På den nevnte forutsetning stilte programmet opp som mål å øke Norges samlede produksjon med 12,5 prosent i løpet av fire år. Dette er nesten oppnådd på tre år, idet produksjonen etter foreløpige oppgaver steg med 11,6 prosent fra 1953 til 1956. Forutsatt at nasjonalbudsjettets anslag for 1957 holder, blir den samlede produksjonsøkning i perioden omtrent 15 prosent.

Det er særlig industrien og skipsfarten som har bidratt til den gunstige produksjonsutvikling. Industriproduksjonen steg således med over 20 prosent bare fra 1953 til 1956. Også på de fleste andre områder er produksjonsutviklingen tilfredsstillende.

Produksjonsøkningen er helt overveieende et resultat av en bedring i produktiviteten, dvs. produksjonen pr. sysselsatt. Produktivitetstigningen i programperioden kan anslås til nær 13 prosent og stigningen i sysselsetting til vel 2 prosent. Programmet regnet med at industrien, skipsfarten, servicenæringene m. v. ville trenge en nettø tilgang på 60 000 personer. Nesten halvparten av dette behovet kunne dekkes ved den beregnede tilvekst til ervervsbefolkningen. Resten måtte dekkes på andre måter, blant annet ved reduksjon av sesongledigheten, ved bedre anvendelse av arbeidskraft som var underbeskjeftiget eller sysselsatt i mindre produktiv virksomhet, og ved øking av ervervsintensiteten. Sysselsettingen har i alt vesentlig utviklet seg på denne måten. Se tabell 1.

De gode produksjonsresultater i Norge må ses på bakgrunn av både internasjonale og norske forhold. For den internasjonale utvikling har det spilt en vesentlig rolle at mange land bevisst har tatt sikte på å holde høy sysselsetting for å fremme jevn økonomisk vekst. For utviklingen i Norge har det hatt en særlig betydning at investeringene er holdt på et meget høyt nivå.

Tabell 1. Sysselsettingen fordelt på næringer. Beregnede årsgjennomsnitt.

	1953	1956	1957 Anslag
Jordbruk	288 000	271 000	268 000
Skogbruk	32 000	36 000	36 000
Fiske og fangst	59 000	59 000	59 000
Industri og bergverk	368 000	385 000	389 000
Bygg og anlegg	125 000	116 000	114 000
Varehandel	143 000	156 000	159 000
Sjøfart	54 000	59 000	61 000
Annen samferdsel	78 000	82 000	83 000
Offentlig administrasjon	34 000	36 000	36 000
Forsvar	41 000	41 000	41 000
Annen virksomhet	212 000	217 000	219 000
Sysselsetting i alt	1 434 000	1 458 000	1 465 000

Kilde: Oppgaver fra Arbeidsdirektoratet.

3. Utenriksøkonomien.

Driftsbalansen viste store underskudd ved begynnelsen av programperioden. Senere er det inntrådt en gradvis bedring, som dels skyldes utviklingen på verdensmarkedet, dels produksjonsutbyggingen i Norge, og dels de særlige tiltak som er satt i verk for å bedre betalingsbalansen.

Programmet regnet med at det ville være mulig å foreta en netto opplåning i utlandet på omkring 1000 millioner kroner. Kapitaltilførselene er blitt betydelig større. For de første tre år av programperioden var den langsiktige netto opplåning rundt 1800 millioner kroner. De kortsiktige kreditter i Den europeiske betalingsunion er ikke medregnet. Det sannsynlige importoverskudd for perioden 1954—1957 kan nå anslås til rundt 2000 millioner kroner.

Valutareservene er blitt styrket. De har steget fra omtrent 1 270 millioner kroner pr. 1. januar 1954 til omtrent 1 900 millioner kroner pr. 1. mars 1957.

Både importen og eksporten er i mengde økt betydelig mer enn man anslo i 1953. Ytterligere opplysninger om utviklingen i utenriksøkonomien finnes i kapittel 4.

4. Forsvaret.

Programmet regnet med at forsvarets forbruk medregnet visse utgifter finansiert av NATO, ville bli omtrent 1 200 millioner kroner i 1954, og at beløpet deretter ville gå betraktelig ned. For 1956 og 1957 ble det regnet med et årlig beløp på omtrent 850 millioner kroner. Anslagene bygdte på prisene ved årsskiftet 1952—53 og omfatter ikke sivilforsvaret.

De faktiske utgifter i løpende priser medregnet sivilforsvaret har vært som følger:

1954: 1 158 millioner kroner
1955: 1 035 » »
1956: 1 001 » »
1957: 1 010 » » (budsjett).

Tar en prisstigningen i betraktning, vil en komme til at de reelle forsvarsutgifter i perioden har vært 6—7 prosent mindre enn programmet forutsatt. I 1957 synes de å ligge omtrent på høyde med hva programmet regnet med for dette året.

5. Det sivile forbruk.

På grunn av det høye investeringsnivå i Norge fant Regjeringen at forbruket burde øke hurtigere enn bruttoinvesteringene i perioden 1954—1957. Programmet stilte i ut-sikt en samlet forbrukstøking på omkring 15 prosent. Det var forutsatt omtrent like sterk stigning i det private og det sivile offentlige forbruk.

I de første tre år av programperioden steg forbruket litt sterkere enn svarende til dette anslag. Det private forbruk økte noe hurtigere enn det sivile offentlige forbruk. Byg-ger en på nasjonalbudsjettets anslag for 1957, får en følgende resultater for perioden under ett:

Privat forbruk	+ 16,7 prosent
Sivilt offentlig forbruk	+ 12,2 »
Samlet sivil forbruk	+ 16,2 »

6. Investeringene.

Programmet regnet med bruttoinvesteringer til et samlet beløp av 32 milliarder kroner i perioden 1954—1957. Investeringsopp-gavene var gitt i prisene omkring årsskiftet 1952—53. De samlede investeringer i pro-

gramperioden vil bli betydelig større. På grunn av revisjoner i de regnskapstall som ble lagt til grunn ved utformingen av programmet, er det vanskelig å gi et nøyaktig anslag. Men etter beregninger som er utført, vil investeringene i perioden 1954—1957 bli omtrent 10 prosent større enn forutsatt.

Programmet inneholdt spesifiserte investeringsanslag for de forskjellige næringsgrenser m. v. Anslagene ga dels uttrykk for program og dels for prognose. Det er særlig i skipsfarten at investeringene ligger over programmet. Retningslinjene for industriutbyggingen er blitt revidert i løpet av programperioden med sikte på å gi høyere pri-

oritet til industriinvesteringene. Som følge av dette vil disse investeringene bli noe større enn forutsatt. Investeringene i fiskogbruk og fiske vil også ligge over programmet. Investeringene i elektrisitetsforsyning og boliger kan ventes å bli omtrent som forutsatt. Lavere enn programmet ligger investeringene i jordbruk og i sterkere grad investeringene i innenlands samferdsel, under-visning og helsepleie.

Tabell 2 viser hvilke investeringer som blir gjennomført på de forskjellige områder. Det må tas forbehold om at detaljene i be-regningene er betydelig mer usikre enn hovedresultatet.

Tabell 2. Bruttoinvesteringene 1954—1957 fordelt på næringer m. v. (ågersøking unntatt). Årsgjennomsnitt i millioner 1954-kroner.

	Program i 1954-priser	1954—1956 Foreløpig regnskap	1954—1957 Sannsynlig gjennom- føring
Jordbruk	606	556	565
Skogbruk	60	68	70
Fiske	145	213	218
Hvalfangst	75	66	66
Industri og bergverk	1 375	1 421	1 455
Elektrisitetsforsyning	515	526	528
Skipsfart m. v.	1 970	2 413	2 513
Annen samferdsel unntatt veier	761	671	698
Boliger	1 230	1 325	1 273
Annet	1 407	1 736	1 745
Bruttoinvesteringer i alt	8 144	8 995	9 131

7. Prisutviklingen.

Prisutviklingen i etterkrigstiden faller i tre klart atskilte trinn. Levekostnadsindek-sen var i årene 1945—1949 meget stabil. Perioden 1950—1952 var derimot preget av en forholdsvis sterk prisoppgang. Devalueringer høsten 1949 og den justering som fulgte i omsætningsavgift og subsidier, var en vesentlig årsak til denne prisstigning. Senere ble den forsterket av Korea-krigen. I perio-den 1953—1956 var det også stigende priser i Norge, men stigningstakten var langt sva-kere enn i foregående periode. Den siste prisoppgangen må ses på bakgrunn av en internasjonal høykonjunktur med stigende priser i de fleste land. Men det innenlandske pris- og lønnspress har også spilt en vesent-elig rolle. De nominelle inntekter har steget betydelig, og en stor del av ansvaret for pris-utviklingen ligger hos de organisasjoner som påvirker inntektutviklingen. Regjeringen har søkt å bremse prisstigningen gjennom

Tabell 3. Årlig prosentvis prisstigning i en del vest-europeiske land, 1938—1953.

	1938—1953	1953—1956
Belgia	9,7	1,2
Danmark	4,8	3,5
Frankrike	23,1	0,9
Hellas	—	8,1
Irland	—	2,3
Island	—	5,1
Italia	30,8	3,5
Nederland	6,9	2,9
Norge	5,1	2,9
Portugal	5,1	0,7
Storbritannia	10,3	3,9
Sveits	3,8	1,0
Sverige	4,7	2,9
Tyrkia	9,4	10,5
Tyskland	3,6	1,6
Østerrike	13,4	2,6

*) Beregnet på grunnlag av prisindeks for for-bruksvarer. Kilde: OEEC-statistikk.

Vedlegg

Langtidsprogram for 1958-1961.

penge- og finanspolitikken og ved direkte prisregulering. De fleste land i Vest-Europa har hatt prisstigning, selv om det er variasjoner i stig-

ningstakten. Tabell 3 gir en oversikt. Av de 16 land som er med i tabellen, har 6 hatt en sterkere prisstigning enn Norge i årene 1953-1956, mens 7 har hatt en svakere stigning.

8. Levestandarden og næringsutbyggingen.

Programmet stilte i et sammendrag opp en rekke mål for den økonomiske politikk i perioden 1954-1957, jfr. St.meld. nr. 62 (1953), side 5. Disse programpostene gjaldt dels levestandarden og dels utbyggingen av næringsgrunnlaget. Her skal gis en kort redegjørelse for hvorledes disse målene er blitt realisert.

«Gjennom stigende produksjon skal grunnlaget legges for en øking av det private forbruk. Forbrukerne skal ha friest mulig valg.»

Det private forbruk har steget noe sterkere enn programmet stilte i utsikt. Vareutvalget er blitt vesentlig bedre. Av betydning i denne forbindelse er at liberaliseringen er ført videre.

«Særlig må det legges vekt på å øke tilgangen av varige forbruksgjensander som kan lette arbeidet i hjemmene, og som kan gi grunnlag for en mer tilfredsstillende utnyttelse av fritid og ferier.»

På dette felt er skjedd store framskritt. Som eksempler kan nevnes: Den årlige tilgang av støvsugere har steget fra 28 000 i 1952 til 68 000 i 1956. Samtidig har den årlige tilgang av kjøleskap steget fra 5 000 til 63 000 og den årlige tilgang av vaskemaskiner fra 54 000 til 64 000. Tallet på registrerte personbiler økte fra ca. 90 000 ved utgangen av 1953 til ca. 128 000 ved utgangen av 1956, tallet på registrerte motorsykler fra ca. 38 000 til ca. 75 000.

«Programmet tar sikte på å skaffe elektrisk strøm til husbehov i alle distrikter hvor dette er teknisk og økonomisk forsvarlig. Oppgaven vil i allt vesentlig være løst innen utgangen av 1957.»

Ved utgangen av 1957 vil ca. 98 prosent av befolkningen ha fått elektrisk strøm.

«Samtidig vil forholdene bli lagt til rette for at størstedelen av brenselforbruket i hjemmene kan erstattes med elektrisk oppvarming i løpet av anslagsvis 12 år.»

Spørsmålet om hvordan den elektriske energi mest hensiktsmessig bør anvendes, vil bli utredet på ny og forelagt Enerigrådet til uttalelse. Resultatet av utredningsarbeidet kan bli en noe endret politikk når det gjelder elektrisk oppvarming.

«Arbeidet for en hurtig løsning av vannforsyningsproblemet i bygdene må føres videre.»

Pr. 1. januar 1954 var det i Norge anslagsvis 590 000 personer som ikke hadde innlagt vann i sine boliger. Pr. 1. januar 1957 var tallet redusert til ca. 440 000.

«Boligbyggingen skal opprettholdes i et stort omfang. Derved vil boligmangelen i de fleste landområder bli avhjulpet i forholdsvis nær framtid. Boligmangelen i byene og i industrikommunene vil i hvert fall i det vesentlige kunne overvinnnes i løpet av programperioden.»

Boligbyggingen har, sett under ett for perioden, svart til programmet. Boligsituasjonen har bedret seg betydelig, men boligmangel gjør seg fremdeles gjeldende i en del byer og industrikommuner, særlig i Oslo. Nærmere opplysninger finnes i Kapittel 11.

Langtidsprogram for 1958-1961.

Vedlegg.

«Et stigende kulturnivå er både en forutsetning for en hurtig velstandsutvikling og et mål i seg selv. Programmet legger særlig vekt på å styrke folkeskolen og yrkesopplæringen. Det skal gjennomføres en omfattende nybygging av skoler i perioden.»

«Så vel folkeskolen som yrkesopplæringen er blitt vesentlig styrket. Men investeringene på dette felt har ikke økt så meget som programmet forutsatte. Nærmere opplysninger finnes i Kapittel 6.»

«Videre forutsetter langtidsprogrammet en betydelig utbygging av forskningen og omfattende kulturelle tiltak på flere andre områder.»

Forskningen er blitt sterkt utbygd, men med noen forsinkelse i forhold til programmet. Gjennomføringen ligger ujevnt an for de forskjellige forskningsrener. Se Kapittel 5.

«I de tre første år av programperioden ble det bygd ferdig 350 nye idrettsanlegg, og ut over dette er mange påbegynt. Også arbeidet med å reise samfunnshus har gjort store framskritt. De samlede investeringer i idrettsanlegg og samfunnshus blir større enn programmet regnet med.»

I de tre første år av programperioden ble det bygd ferdig 350 nye idrettsanlegg, og ut over dette er mange påbegynt. Også arbeidet med å reise samfunnshus har gjort store framskritt. De samlede investeringer i idrettsanlegg og samfunnshus blir større enn programmet regnet med.

«En omfattende plan for bedre helsepleie inngår som et ledd i langtidsprogrammet. I denne planen inntar det forebyggende arbeid en viktig plass ved siden av et betydelig program for nødvendige tiltak i sykepleien.»

Statens bevilgninger til kunst og opplysningsarbeid er stadig blitt økt i programperioden. Loven om folke- og skoleboksamlinger er blitt revidert. Norsk-Rikskringkasting har nå i drift 12 flere sendere enn i 1953, og sendetiden er utvidet. De tekniske prøvesendinger med fjernsyn er fullført, og proposisjon om innføring av fjernsyn er fremmet.

«Samtidig tar langtidsprogrammet sikte på å bygge ut sosialtrygdene etter de retningslinjer som er trukket opp for folketrygden.»

«Det er gjort mange framskritt på helsepleiens område, men i forhold til anslagene har det vært svikt i investeringene på de områder hvor vi ligger forholdsvis langt tilbake. Se Kapittel 14.»

«Programmet nevnte de store trygde reformer som var aktuelle, men tok ikke nærmere standpunkt til hvor langt de kunne gjennomføres i perioden. Det ble anført at det dreide seg om så betydelige utgiftsbeløp at det ikke ville være forsvarlig å ta endelig standpunkt til hvor hurtig utbyggingen av trygdene kunne gjennomføres. Betydelige trygde reformer er satt i verk i programperioden. Sosialtrygdenes samlede utgifter regnet i faste priser har økt med anslagsvis 45 prosent fra 1952-53 til 1956-57. Nærmere opplysninger finnes i Kapittel 12.»

«Det er gjort mange framskritt på helsepleiens område, men i forhold til anslagene har det vært svikt i investeringene på de områder hvor vi ligger forholdsvis langt tilbake. Se Kapittel 14. Programmet nevnte de store trygde reformer som var aktuelle, men tok ikke nærmere standpunkt til hvor langt de kunne gjennomføres i perioden. Det ble anført at det dreide seg om så betydelige utgiftsbeløp at det ikke ville være forsvarlig å ta endelig standpunkt til hvor hurtig utbyggingen av trygdene kunne gjennomføres. Betydelige trygde reformer er satt i verk i programperioden. Sosialtrygdenes samlede utgifter regnet i faste priser har økt med anslagsvis 45 prosent fra 1952-53 til 1956-57. Nærmere opplysninger finnes i Kapittel 12.»

«Trivselen under arbeidet er en vesentlig del av levestandarden, og det er en betydelig oppgave for den økonomiske politikk å skape grunnlaget for trygge og gode arbeidsvilkår. Et stadig bedre vern om liv og helse og nye tiltak på det arbeidspsykologiske område må gå inn som viktige ledd i en slik politikk.»

«Trivselen under arbeidet er en vesentlig del av levestandarden, og det er en betydelig oppgave for den økonomiske politikk å skape grunnlaget for trygge og gode arbeidsvilkår. Et stadig bedre vern om liv og helse og nye tiltak på det arbeidspsykologiske område må gå inn som viktige ledd i en slik politikk.»

«Bedriftene må oppmuntres til å holde gode arbeidslokaler, til å bygge kantiner, bad, feriehem m. v. og til å gjennomføre andre tiltak til felles beste for arbeidere og funksjonærer.»

«Bedriftene må oppmuntres til å holde gode arbeidslokaler, til å bygge kantiner, bad, feriehem m. v. og til å gjennomføre andre tiltak til felles beste for arbeidere og funksjonærer.»

«Kraftutbyggingen vil fortsette i et meget hurtig tempo.»

«Programmet legger stor vekt på å utvikle jordbruket, blant annet gjennom nydyrking og grøfting.»

«Skogreisningen, og skogkulturarbeidene skal påskyndes.»

«Fiskeriene skal moderniseres og utvikles videre.»

«Produksjonskapasiteten i industrien vil bli sterkt utvidet.»

«Handelsflåten» vil fortsette å vokse på grunnlag av de kontrakter som allerede er inngått.»

«Særlig etter at de store bygge- og anleggsarbeider i forsvaret er avsluttet, blir det mulig å gå til en forsterket innsats for å bedre kommunikasjonene.»

«Programmet legger hovedvekten på bygging og omlegging av veier for å møte den økende biltrafikk som må ventes når produksjon og levestandard stiger.»

«Viktig blir også samordningen av sjø- og landtransportene.»

«Disse og andre tiltak på kommunikasjonenes område vil bidra til å redusere transportomkostningene.»

«Det arbeid som ble tatt opp gjennom Nord-Norge-planen, skal føres videre. De økonomiske muligheter må undersøkes også i alle andre distrikter som har et svakt næringsliv.»

Kraftutbyggingen har, foregått noe hurtigere enn etter programmet. Se Kapitel 7.

«Utbyggingen av jordbruket foregår etter de retningslinjer som ble trukket opp.» Dog er investeringene litt mindre enn forutsatt. Fulldyrkingen i perioden vil antagelig bli omtrent av det forutsatte omfang. Overflate-dyrkingen ligger ettersom, men grøftingen forut for programmet. Se Kapitel 9.

Investeringene i skogbruket har ligget høyere enn forutsatt. Skogreisningen ligger litt foran, men skogkulturarbeidene for øvrig litt etter programmet. Se Kapitel 9.

Fiskeriene blir utbygd i samsvar med programmet. Se Kapitel 9.

Produksjonskapasiteten i industrien er utvidet mer enn forutsatt. Se Kapitel 8.

Handelsflåten har vokst hurtigere enn programmet regnet med. Se Kapitel 4.

«Det har vært en forsterket innsats på kommunikasjonsområdet. Investeringene har imidlertid vært noe lavere enn forutsatt.» Se Kapitel 10.

Innsatsen på kommunikasjonsområdet har i høy grad vært konsentrert om veiene. Statens investeringer i veier ligger noe under programmet.

For alle fylker fra Hordaland til Finnmark er det utarbeidet rasjonaliseringsplaner for lokalrutetjenesten langs kysten. Gjennomføringen av rasjonaliseringsplanene er godt i gang. Dessuten omfatter Trøndelagsplanen utbygging i kyststrøkene. Omlegging fra sjø- til landtrafikk har funnet sted mange steder, særlig i Møre og Romsdal og i Troms.

Gjennom samordningen av de forskjellige samferdselsmidler, utarbeidelsen av nye ruteopplegg og bevilgningstildelingene er det gjort atskillig for å unngå dobbeltransporter og for å oppnå bedre kapasitetsutnyttelse. De offentlige samferdselsbedrifter har gjennomført en rekke rasjonaliserings tiltak.

Områdeplanleggingens kartleggings- og analysearbeid er på det nærmeste fullført. Foreløpig er arbeidet avsluttet i 15 fylker.

«Programmet omfatter først og fremst tiltak som tar sikte på å styrke næringsgrunnlaget, men også forskjellige andre tiltak til beste for slike distrikter.»

Offentlige industribedrifter er blitt utbygd i Mo i Rana, på Sunndalsøra og andre steder. Utbyggingsfondet for Nord-Norge har gitt tilsagn om lån og støtte i betydelig omfang til utbygging av næringslivet nordpå. Gjennomføringen av Trøndelagsplanen er begynt, og Regjeringen har fremmet forslag til Stortinget om ekstraordinær bevilgning til kraftlinjer, veier og havner i Nord-Troms. Opprettelsen av Arbeidsløstetrygds Utbyggingsfond vil bidra til å lette utbyggingen i bygdene. Bevilgninger er gitt til offentlige utbyggingsformål, til elektrisitetsutbygging, til rasjonalisering av kysttrafikk, til ekstraordinære sysselsettningstiltak og til andre viktige oppgaver i distriktene. Se for øvrig Kapitel 16.

«Programmet forutsetter omfattende tiltak for å rasjonalisere alle grener av arbeidsveiledningstjeneste og undervisning har hatt til hensikt å gi den mest gunstige virkning på produktivitet. Det samarbeid mellom myndighetene, bedriftene, høye investeringnivå og innebåret omfattende forskjellige sosiale grupper, høye arbeidskraft, har i betydelig utstrekning gått over fra virksomhet med lavere til virksomhet med høyere produktivitet. Frihandelen og importen er ført videre og har bidratt til rasjonalisering.»

B. Generell del.

Kapitel 2. Oppgaver og mål i perioden 1958—1961.

Norge har i etterkrigstiden holdt full sysselsetting, den økonomiske vekst har vært sterkere enn i de fleste land, og inntektsfordelingen er gunstig i internasjonal sammenligning. Regjeringen vil fortsatt fremme en slik utvikling.

Langtidsprogrammet for 1954—1957 bygd på forutsetningen om at verdensøkonomien ville vise en rimelig framgang. Også programmet for 1958—1961 bygger på denne forutsetningen. Oppgaven blir da å utnytte de vekstmuligheter som foreligger.

Verdenskonjunkturerne byr imidlertid på en rekke usikkerhetsmomenter. Selv små og kortvarige konjunktursvingninger kan slå sterkt ut i vår egen utenriksøkonomi. Av særlig betydning er de stadige endringer på fraktmarkedet. Fra tid til annen må vi være forberedt på å møte betydelige valutaproblemer. Derfor er det nødvendig å holde forbruk og investeringer innen en ramme som svarer til mulighetene på lengre sikt.

Grunnlaget for den internasjonale arbeidsdeling blir stadig forandret som følge av den tekniske og økonomiske utvikling.

Kravene til almenutdanning og faglig undervisning øker. Den økonomiske vekst blir i stigende grad avhengig av forskningens resultater.

Både i vårt og andre land foregår store forskyninger i yrkesstrukturen. Samtidig finner det sted betydelige endringer i produksjonens sammensetning.

Under utføringen av det nye langtidsprogram har Regjeringen søkt å ta hensyn til utviklingstendenser av denne art.

Regjeringen vil fortsatt legge stor vekt på å delta i det mellomfolkelige samarbeid om økonomiske spørsmål og vil søke å bidra til at samarbeidet blir styrket. To sentrale saker er særlig aktuelle. Sommeren 1957 vil spørsmålet om nordisk økonomisk samarbeid være utredet. I Paris blir det ført forhandlinger om opprettelse av et europeisk frihandelsområde. I nær framtid vil Regjeringen ta endelig standpunkt til spørsmålene og legge dem fram for Stortinget.

I perioden 1958—1961 kan det således bli aktuelt å ta innledende skritt i forbindelse med et nordisk eller europeisk fellesmarked. Gjennomføringen av slike markeder vil imidlertid kreve en lengre årrekke. I programperioden vil derfor de direkte virkninger bli av temmelig begrenset omfang. De langsiktige virkninger vil imidlertid måtte bli meget betydelige, dels på grunn av de ekspansjonsmuligheter som oppstår, og dels fordi det vil melde seg tilpassingsvansker.

Regjeringen har funnet det riktig å basere programmet på en anslått produksjonsøkning på gjennomsnittlig 3 prosent pr. år, dvs. noe over 12 prosent i alt for perioden 1958—1961. Det foreligger muligheter for å øke produksjonen sterkere.

Anslaget over produksjonsøkningen er satt opp blant annet på bakgrunn av at det kan bli aktuelt med en alminnelig forkorting av arbeidstiden for grupper som har 48 timers arbeidsuke eller mer. En forkortelse bør gjennomføres slik at den ikke hemmer den alminnelige vekst i produksjonen. Særlig er det ønskelig at skiftarbeid kan brukes i større utstrekning enn nå.

Tekniske og økonomiske utviklingstendenser.

Mellomfolkelig samarbeid.

Tilgangen av ressurser.

Regjeringen antar at det er realistisk å regne med en nettoopplåning i utlandet på om lag 1 250 millioner kroner i programperioden. En slik opplåning er forsvarlig forutsatt at disse kapitaltilførselsene blir brukt til investeringer som styrker utenriksøkonomien.

I programmet er lagt til grunn et samlet bytteforhold overfor utlandet svarende til gjennomsnittet for årene 1951—1956. Dette innebærer et bytteforhold som er omtrent 6 prosent dårligere enn i det meget gode år 1956 og omtrent 1 prosent dårligere enn i 1955.

Bytteforholdet kan komme til å variere sterkt fra år til annet, og dette kan føre til betydelige svingninger i betalingsbalansen med utlandet. Skulle bytteforholdet stort sett bli noe bedre enn forutsatt, bør en slik utvikling i tilfelle utnyttes til å styrke valutareservene som fremdeles er små i forhold til importen.

Med de forutsetninger som er lagt for opplåningen og bytteforholdet overfor utlandet, må tilgangen av varer og tjenester stige langsommere enn produksjonen. Ellers ville valutareservene avta i løpet av programperioden. Til den forventede produksjonsøkning svarer en økt tilgang av varer og tjenester på omtrent 10 prosent.

Regjeringen anser det nødvendig å holde et høyt investeringsnivå. Dette er påkrevet for å oppnå en tilfredsstillende vekst i produksjonen som på mange felter blir mer og mer kapitalkrevende. Videre vil det oppstå særlige investeringsbehov om Norge slutter seg til et større fellesmarked. Endelig er det nødvendig å foreta større investeringer i samferdselsmidler, boliger, skoler, sykehus og andre kulturelle og sosiale institusjoner.

Norge bruker en større del av sine økonomiske ressurser til investeringsformål enn noe annet land i Vest-Europa og Nord-Amerika. Det kan derfor neppe være hensiktsmessig å øke investeringsandelen ytterligere på bekostning av forbruket. Regjeringen har funnet å burde gå inn for at både investeringene og det private forbruk skal øke omtrent i takt med tilgangen av varer og tjenester. Denne linjen er forskjellig fra den som ble trukket opp i programmet for 1954—1957, der det ble tatt sikte på å øke forbruket sterkere enn bruttoinvesteringene.

Regjeringen vil søke å legge forholdene til rette slik at sosiale grupper med lavt inntektsnivå kan få en noe sterkere forbruksøkning enn befolkningen for øvrig. Videre bør det sivile offentlige forbruk stige litt sterkere enn det private forbruk på grunn av de store kulturelle og sosiale oppgaver som må løses. Etter de retningslinjer for forsvaret som er lagt fram for Stortinget, vil forsvarsutgiftene i programperioden bli omtrent som i 1957.

Disse retningslinjer for disponeringen vil under de forutsetninger som tidligere er nevnt, gi følgende resultater i perioden 1958—1961:

Bruttoinvesteringene øker med omtrent 10 prosent.
Det private forbruk øker med omtrent 10 prosent.
Det sivile offentlige forbruk øker med omtrent 12 prosent.
Forsvarsutgiftene blir omtrent uforandret.

Regjeringen vil legge vekt på at prisnivået blir holdt mest mulig stabilt. Fortsetter den internasjonale prisstigning, er det imidlertid vanskelig å hindre at den slår gjennom i det innenlandske prisnivå. Men det er under enhver omstendighet nødvendig å forebygge at omkostningsnivået i Norge stiger sterkere enn hos våre viktigste handelspartnere. Regjeringen vil underrette at en vellykket prispolitikk er avhengig av medvirkning og støtte fra organisasjonene i arbeids- og næringslivet.

Selv om det er grunnlag for å se med optimisme på den økonomiske utvikling i verden i programperioden, kan en ikke se bort fra muligheten for ugunstige konjunkturer. Om nødvendig vil Regjeringen gå til ekstraordinære tiltak for å holde sysselsettingen oppe og hindre en uheldig sosial utvikling. I en slik situasjon ville det være særlig viktig å sikre et investeringsnivå av tilstrekkelig høyde.

Disse...

Disse...

Disponeringen av ressurser.

Disse...

Disse...

Prisene.

Full sysselsetting også under ugunstige konjunkturer.

Vedlegg.

Mål for økonomisk, kulturell og sosial utbygging.

På denne alminnelige bakgrunn inneholder programmet forskjellige mål for økonomisk, kulturell og sosial utbygging. De er stillt opp på de forutsetninger som er nevnt foran, og må oppfattes som uttrykk for de retningslinjer som vil bli fulgt.

Proposisjoner om de lovendringer programmet nevner, vil bli fremmet etter hvert. Forslag om statsbevilgninger til gjennomføring av programmet vil det bli tatt stilling til på vanlig måte for hver budsjetttermin.

Sterk utbygging av forskning og undervisning.

En sterk utbygging av forskningen gjennomføres. Tiltak settes i verk med sikte på å skaffe en større tilgang av forskere, lærere og annen arbeidskraft med høyere utdanning.

Skolen styrkes på alle undervisningstrinn. Leselysten ved landsfolkehøyskolen utvides. Så langt som mulig legges grunnlaget for en ni-årig enhetsskole. Yrkesopplæringen moderniseres. Stipendordningen utbygges. Byggevirksomheten i undervisningssektoren utvides.

Omfattende industrireising.

En omfattende industrireising gjennomføres, og investeringene i industrien økes. Det bør være mulig å øke industriproduksjonen med minst 20 prosent i programperioden. Under gunstigere internasjonale forhold vil den kunne stige mer enn dette. Størst ekspansjon kan ventes i eksportindustriene, særlig på de kjemiske og metallurgiske områder. Men også innen hjemmemarkedindustrien kan det gjennomføres en betydelig produksjonsøkning.

Økt tempo i kraftutbyggingen.

Investeringene i elektrisitetsforsyning økes ytterligere. Maskininstallasjonen utvides med minst 1 600 000 kilowatt i løpet av perioden. Dette vil under normale nedbørforhold øke elektrisitetsproduksjonen med omkring 30 prosent, slik at den i 1961 skulle komme opp i om lag 34 milliarder kilowatt-timer.

Flåten vekst.

Den norske flåte var ved utgangen av 1956 på omtrent 8 350 000 brutto tonn, fiske- og fangstfartøyer medregnet. Rederiene har foretatt omfattende bestillinger ved norske og utenlandske verksteder, og flåten skulle ved utgangen av 1961 nå en størrelse på rundt 11 400 000 brutto tonn.

Fremme av bygdemøringene.

I jordbruk, skogbruk og fiske er hovedoppgaven å føre rasjonaliserings videre og å oppnå større lønnsomhet. Samtidig foreligger viktige utbyggingsoppgaver som må løses som et ledd i den alminnelige effektivisering. Investeringene i disse næringene holdes på det nåværende høye nivå.

Nydyrking.

For programperioden planlegges en fulldyrking på 400 000 dekar. Samtidig søkes grøftet om lag 400 000 dekar tidligere dyrket jord. De nye bestemmelser i jordloven og de nye finansieringsordninger vil gjøre det lettere å slå sammen bruk som er for små. Jordbruksstøtten omlegges i mer produktivt fremmende retning.

Skogreisning og skogkultur.

Skogreisningen på Vestlandet fortsetter etter de retningslinjer som tidligere er trukket opp. Nye skogreisningsplaner utarbeides for kyststrøkene i Trøndelag og for Nord-Norge. Kulturarbeidene i skogstrøkene og arbeidet for å utnytte fjernliggende og tungdreven skog føres videre.

Modernisering av fiskerierne.

Moderniseringen av fiskeriflåten fortsetter etter de nåværende retningslinjer. Myndighetene vil legge vekt på en omlegging til fartøyer som egner seg til helårsdrift og havfiske.

Hurtigere utbygging av kommunikasjonene.

Investeringene i veier økes betydelig. Hovedvekten legges på gjennomgangsforbinder og omlegging fra sjø- til landtrafikk i kyst- og fjordstrøkene. De offentlige samferdselsbedrifter rasjonaliseres. Statsbanene fortsetter overgangen til moderne trekk-kraft, og det rullende materielle moderniseres. Utbyggingen av telekommunikasjonene føres videre i sterkere tempo.

Stor boligbygging.

Det bygges minst 100 000 nye boliger i programperioden. Et boligprogram av dette omfang innebærer at Norge fortsatt vil være et av de ledende land på boligbyggingens område.

Omfattende trygde reformer gjennomføres i programperioden. Den viktigste reform er den nye lov om alderstryg som foreslås. En ny, mer omfattende uføretrygd gjennomføres. Sosialtrygdene omorganiseres til en folke- og familietrygd.

Nye sosiale tiltak, økonomiske, framskritt- og sosiale reformer har etter hvert skapt en ny, sosialpolitisk situasjon. Det vil nå være nødvendig å styrke i grad, enn tidligere, å konsentrere oppmerksomheten om et forebyggende helse- og sosialarbeid. Forslag til lov om sosialhjelp som kan avlyse forsorgslovgivningen, fremmes i programperioden. Barnevernet og myndighetsarbeidet utbygges. Omsorgen for eldre bedres. Edruelighetsarbeidet og alkoholforsorgen effektiviseres.

Det forebyggende helsearbeid styrkes, blant annet ved en utvidelse av den offentlige legetjeneste og helserådenes virksomhet. Det samlede antall av sykehus- og pleiehjemsplasser økes betydelig, særlig for sinnslidende. Attførings- og omskolingsarbeidet utbygges. Innføringen av folketankrøkten fortsetter.

Tiltak for å bedre barnefamilienes økonomi settes i verk. Forbrukerforskning og opplysningsvirksomhet organiseres på bredere grunnlag enn i dag. Arbeidet med å bedre vannforsyningen føres videre. Husmorvikarordningen og hjemmestykkeleien økes utvidet.

Regjeringen vil legge stor vekt på å styrke næringsgrunnlaget i distriktene med svak økonomi. Et viktig ledd i dette er kraftutbygging og industrireising. Den forsterkede innsats i utbyggingen av veier og andre samferdselsmidler vil også være av betydning for distriktene. Områdeplanleggingen vil fortsette sin virksomhet på nytt grunnlag for å legge forholdene til rette for en sterkere vekst i distriktene.

Familie- og forbrukeraker.

Utbygging i distriktene.

Kapitel 3. Ressursene og anvendelsen av dem.

1. Produksjonsutviklingen.
2. Oppfølgingen i utlandet og bytteforholdet.
3. Den samlede vare- og tjenestetilgang.
4. Disponeringen av vare- og tjenestetilgangen.
5. Forbrukets bruk av varer og tjenester.
6. Avveiningen mellom forbruk og investering.
7. Avveiningen mellom offentlig og privat forbruk.
8. Oversikt over hovedspørrelsene i generalbudsjettet.
9. Konsekvenser av en mer eller mindre gunstig utvikling.
10. Sammensetningen av investeringene.
11. Utviklingslinjer i det private forbruk.
12. Forbrukets fordeling mellom sosiale grupper.
13. Det sivile offentlige forbruk.
14. Økonomisk stabilitet.

1. Produksjonsutviklingen.

Etter krigen har produksjonen i Norge steget hvert eneste år, til dels meget sterkt. Den økte særlig hurtig i de to første etterkrigsår. I 1948-1954 var produksjonsstigningen mellom 3,5 og 4,5 prosent pr. år, unntatt i 1953, da den var vel 2,5 prosent. For 1955 og 1956 viser de foreløpige nasjonalregnskapstall at produksjonen steg med henholdsvis vel 3 og nærmere 4 prosent.

Produksjonen i Norge vil heretter som tidligere i høy grad avhenge av hvordan verdensøkonomien utvikler seg. Vekst i andre lands etterspørsel etter norske varer

og tjenester vil være en grunnleggende forutsetning for rask ekspansjon i Norge. I langtidsprogrammet er forutsatt jevn vekst i den økonomiske aktivitet i resten av verden. Denne forutsetningen er i samsvar med den som Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid har lagt til grunn for sin analyse av de økonomiske perspektiver for Vest-Europa i årene fram til 1960.

Det vil fortsatt være en sentral oppgave å den økonomiske politik å tilpasse den innenlandske etterspørsel slik at den sammen med etterspørselen fra utlandet sikrer full sysselsetting av arbeidskraften og høy utnyttning av kapitalstyrket. Men en må da regne med at vansker i årene framover vil kunne by på det også i unngå alvorlige problemer i utenriksøkonomi eller press på prisene.

I perioden 1958-1961 vil yrkesbefolkningen komme til å øke raskere enn i de siste årene, men fortsatt langsommere enn befolkningen som helhet. Den årlige netto tilvekst til yrkesbefolkningen i perioden er beregnet til 14 800 personer eller noe under 1 prosent. Det tilsvarende tall for perioden 1954-1957 er 7 500 personer eller omtrent 1/2 prosent. Den økte tilvekst er en følge av de store fødselskullene under krigen. Med

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958-1961.

utgangspunkt i prognosene for yrkesbefolkningen kan en anslå at sysselsettingen i 1961 vil kunne bli mellom 2,5 og 3,5 prosent høyere enn i 1957.

Når produksjonen er steget så sterkt som tilfallet har vært, skyldes dette i først og fremst at produksjonen pr. sysselsatt har vært i rask vekst. I de siste fem årene har produktiviteten økt med gjennomsnittlig ca. 3 prosent. Minst en tredjedel av denne stigningen har sammenheng med at sysselsatte i næringer med forholdsvis lav produktivitet er gått over i næringer med høyere produktivitet. I første rekke har det vært en overgang av arbeidskraft fra jordbruk til blant annet industri og bygge- og anleggsvirksomhet.

Det vil også heretter være utviklingen i produksjonen pr. sysselsatt innenfor de enkelte næringene som først og fremst vil bli avgjørende for hvor raskt det vil være mulig å øke produksjonen. Hovedansvaret for gjennomføringen av de konkrete produktivitetsfremmende tiltak innenfor den enkelte bedrift eller bransje må fortsatt ligge hos bedriftsledelsen, arbeiderne og funksjonærene. Statens oppgave på dette området vil først og fremst være å ta del i gjennomføringen av slike produktivitetsfremmende tiltak som den enkelte bedrift eller bransje ikke kan gjøre på egen hånd.

Gjennom den alminnelige økonomiske politikken og ved spesielle tiltak kan statsmyndighetene aktivt fremme veksten i produktiviteten. Særlig er det viktig hvordan de økonomiske ressuser blir fordelt mellom forbruk og investeringer, og hvordan investeringene blir sammensatt. Det er en avgjørende forutsetning for rask vekst i produksjonen at en forholdsvis stor del av ressursene blir brukt til investeringer på områder hvor de på en effektiv måte kan bidra til å øke produktiviteten. Regjeringen vil derfor fortsatt gå inn for å holde et høyt investeringsnivå, og søke å øke investeringene ytterligere på områder hvor det spiller særlig stor rolle for produktionsutviklingen på kort og lengre sikt. Viktige områder i denne sammenheng er industrien, kraftutbyggingen, forskningen og undervisningen.

På bakgrunn av den sysselsettingsutviklingen kan regne med, og det investeringsprogram som Regjeringen vil ta sikte på å gjennomføre, skulle mulighetene ligge til rette for en produksjonsstigning på 12-15 prosent fra 1957 til 1961. I programmet er lagt til grunn en produksjonsstigning på vel 12 prosent eller 3 prosent pr. år i gjennomsnitt.

I industrien er det regnet med en produktionsstigning på anslagsvis 20 prosent. Pro-

duksjonsstigningen i industrien vil spille særlig stor rolle for det samlede resultat, da næringen svarer for rundt en fjerdedel av landets produksjon. Skipsfartens bidrag til produksjonsstigningen må også ventes å bli betydelig, da handelsflåten kan antas å øke med nesten 30 prosent fra utgangen av 1957 til utgangen av 1961. Den raske utbyggingen av vannkraften som vil finne sted, vil ventelig øke elektrisitetsproduksjonen med om lag 30 prosent. Dette vil direkte og indirekte bidra sterkt til den økonomiske vekst. Også i de tjenesteytende næringer, blant annet transportvirksomheten og varehandelen, må en regne med fortsatt rask vekst. I jordbruket, skogbruket og fiskeriet kan en derimot neppe vente at produksjonen vil stige like sterkt som den samlede produksjon.

Sett på bakgrunn av produktionsutviklingen etter krigen kan en produksjonsstigning på 3 prosent synes beskjeden. Men over en lengre tidsperiode vil en årlig produksjonsstigning av denne størrelsesorden representere en gunstig utvikling. Det viser blant annet tilbakegående regnskapstall fra flere land. Med en årlig produksjonsstigning på 3 prosent vil produksjonen bli fordoblet på mindre enn 25 år.

Under gunstige betingelser enn forutsatt kan produksjonen stige mer enn 3 prosent årlig. Når programmet likevel ikke er basert på en sterkere produksjonsøkning, må det blant annet ses på bakgrunn av at både 1956 og første del av 1957 har vært preget av høykonjunktur med gjennomgående gode avsetningsmuligheter i utlandet og høy utnyttning av produksjonskapasiteten. Mulighetene for å øke produksjonen ved å ta i bruk ledig kapasitet er derfor små.

Arbeidstidskomiteen har anbefalt en gradvis forkorting av arbeidstiden for dem som nå har 48 timers arbeidsuke eller mer. Et slikt skritt måtte blant annet ses som ledd i en utjevning mellom de forskjellige grupper av lønnsstakere. Det gjelder imidlertid å oppnå at en eventuell forkorting blir gjennomført på en slik måte at den ikke hemmer veksten i produksjonen. Det er behov for å innføre skiftarbeid i større utstrekning, og for andre produktivitetsfremmende tiltak.

De grunner som kan tale for at produksjonen pr. sysselsatt nå kan komme til å stige noe svakere enn i de senere år, gjelder også de fleste andre land i Vest-Europa. Dette vil gå fram av undersøkelser for tidsrommet 1956-1960 som er utført av Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid. Se kapittel 17.

Langtidsprogram for 1958-1961.

Vedlegg.

2. Opplåningen i utlandet og bytteforholdet.

Regjeringen vil gå inn for å oppnå nye lån i utlandet i programperioden. Dette vil kunne være en av forutsetningene for at det fortsatt skal være mulig å bruke en så stor del av vare- og tjenestetilgangen til investeringer som det har vært vanlig i Norge i de siste årene. Sammenhengene mellom investeringene og kapitalimporten er særlig tydelig der hvor låneopptakene er direkte knyttet til spesielle investeringsformål. Eksempler fra tidligere år er de lån som er tatt opp til Ardal og Sjøndal Verk, lånet i Verdensbanken til utbyggingen av Fokke, og de lån rederne reiser i utlandet.

I samsamband med utbyggingsprosjekter som er vedtatt eller som er i gang, kan en regne med at det er sikret langsiktige lån for til sammen 450 millioner kroner i programperioden. Videre er netto opplåningen på skipsimport anslått til 1 200 millioner kroner. Det er ikke mulig å vite hvor stor opplåningen vil kunne bli utover dette, men Handelsdepartementet har anslått at det vil være mulig å skaffe ytterligere 900 millioner kroner i langsiktige lån i utlandet. Tilsammen utgjør den nevnte opplåning om lag 2 550 millioner kroner. Hvis betingelsene ligger til rette for det, bør det reises lån utover dette.

Rundt halvparten av den nevnte opplåning vil gå med til å dekke påregnelige gjelds-avdrag, blant annet kvadrat på Norges gjeld til Den europeiske betalingsunion. Netto opplåningen er anslått til 250 millioner kroner i årene 1958-1961. Til sammenligning kan nevnes at nettoopplåningen i perioden 1954-1957 formidlet til utgjøre 2 300 millioner kroner.

På rente- og stømsbalansen er det regnet med et underskudd i programperioden på 900 millioner kroner. Det tilsvarende tall for perioden 1954-1957 kan anslås til ca. 400 millioner kroner. Den opplåning som er lagt til grunn for programmet, vil således kunne finansiere et underskudd på vare- og tjenestebalansen på 350 millioner kroner i programperioden under ett. Det er da forutsatt at valutabeholdningene skal være om lag like store ved utgangen av perioden som ved inngangen til dem.

Det er ikke gjort noe forsøk på å lage en prognose for den internasjonale prisutviklingen i årene framover. Ved utarbeidningen av betalingsbalansen er det for varebyttet og nettofrakttenteksten sett under ett forutsatt samme bytteforhold som i 1955. Dette svarer til gjennomsnittet for årene 1951-1956. For skipsimporten er benyttet kontraktsprisen på de båter som er kontrahert for levering i perioden, med et skjønnsmessig tillegg for prisøkning på

10 prosent inntil båtene blir levert. Det samlede bytteforhold som langtidsprogrammet bygger på, blir ca. 1 prosent dårligere enn i 1955 og ca. 6 prosent dårligere enn i 1956.

3. Den samlede vare- og tjenestetilgang.

Med det bytteforhold som er lagt til grunn for programmet, kan vare- og tjenestebalansen som nevnt gjøres opp med et samlet importoverskudd i programperioden på 350 millioner kroner. Om en hadde lagt til grunn det gunstige bytteforhold som vi hadde i 1956, ville dette ha gitt et eksportoverskudd på nærmere 3 400 millioner kroner i perioden. Den forverring i bytteforholdet som inntreffer etter de valte forutsetninger, må i hovedsaken dekkes ved at eksportvolumet øker sterkere enn importvolumet. Den vare- og tjenestetilgang som kan stå til disposisjon for innenlands bruk, vil derfor måtte stige noe svakere enn produksjonen.

I programmet er det forutsatt en gjennomsnittlig årlig økning i det samlede eksportvolum på nærmere 6 prosent og i det samlede importvolum på vel 4 prosent. For vareeksporten er volumøkningen anslått til 4,5 prosent og for vareimporten til nærmere 3,5 prosent pr. år. Med en årlig produksjonsstigning på 3 prosent vil tilgangen på varer og tjenester innenlands øke med omtrent 2,5 prosent pr. år.

4. Disponeringen av vare- og tjenestetilgangen.

Gjennom den økonomiske politikken har de offentlige myndigheter en betydelig innflytelse på hvordan tilgangen av varer og tjenester skal fordeles mellom forskjellige formål. Gjennom budsjetten fastsetter stat og kommuner direkte hvor meget som skal disponeres av det offentlige til forbruk og investering. Fordelingen mellom privat forbruk og investeringer, mellom offentlig og privat, investeringer, prispolitikken og pengepolitikken. I de første etterkrigsår spilte også direkte reguleringer en stor rolle for omfanget av investeringene.

Mulighetene for å få i stand en sterkt forskyning i disponeringen over en så kort periode som fire-fem år er vanligvis begrenset. En stor del av de offentlige utgifter er således bundet fordi nærme alle år framover. Det tar tid å gjennomarbeide planer for nye tiltak. Endringer i skatter, avgifter, kredittvilkår og liknende virker først etter hvert. Inntektsfordelingen mellom bedrifter og konsumenter og den personlige sparing er også av vesentlig betydning, og på disse områdene kan myndighetene i praksis vanskelig øve

Vedlegg

Langtidsprogram for 1958-1961

noen, sterk innflytelse, på kort sikt. På bakgrunn av disse forholdene er det rimelig ved opplegg av en politikk for de nærmeste år å legge størst vekt på å hvilken retning, man ønsker å påvirke disponeringen.

Den disponeringsramme som i det følgende er trukket opp, gir uttrykk for slike hovedretningslinjer. De tall som er gitt, er ment som en illustrasjon til disse retningene. Forsvarets bruk av varer og tjenester i St. prp. nr. 23 (1957), har Regjeringen trukket opp hovedretningslinjene for forsvaret. Ved utarbeidningen av langtidsprogrammet er forutsatt at forsvarstilgiftene i årene framover får omtrent samme omfang som i 1957.

6. Avveining mellom forbruk og investering.

Når produksjonen, regnet over flere år, har stegget sterkere i Norge enn i de fleste andre land, må dette ses på bakgrunn av at en forholdsvis stor del av det norske nasjonalprodukt har gått til investeringer. Skal produksjonsutviklingen fortsatt bli tilfredsstillende, må investeringene også i tiden framover holdes på et høyt nivå. Dertil kommer spesielle forhold som må ventes å stille store krav til utvidelse og forbedring av kapitalutstyret.

Om Norge slutter seg til et nordisk fellesmarked, et vest-europeisk frihandelsområde eller begge deler, vil dette stille store krav til vårt næringsliv. Dels gjelder det å utvide produksjonskapasiteten innen næringer som vil få økte salgsmuligheter. Dels gjelder det å rasjonalisere produksjonsgrenser som vil møte sterk konkurranse fra utlandet. På mange områder kan en omlegging av produksjonen bli nødvendig. Det vil hverken være mulig eller hensiktsmessig å motvirke en slik omstilling, men de problemer som omstillingene skaper, vil lettest la seg løse i en økonomi som er i sterk vekst.

Den raske økonomiske utvikling, de store innenlandske flyttinger og forskningene i befolkningens alderssammensetning har skapt et stort behov for offentlige investeringer. Gjennom en rekke av offentlige investeringer, skoler, helsepleie m.v. holdt ned tilbakke til fordel for investeringer som hurtig ville gi seg utslag i økt produksjon. Selv om offentlige investeringer er viktigst i de siste årene, ligger utbyggingene på flere områder fremdeles betydlig etter hva en tilfredsstillende helsevedlikehold skulle tilsi. På disse områdene vil det ikke minst av hensyn til distriktene

— Være ønskelig med en sterkere utbygging enn for kapitalutstyret for europeisk økonomisk samarbeid, regnet med at bruttoinvesteringene i Vest-Europa vil stige forholdsvis sterkere enn bruttonasjonalproduktet i tidsrommet 1958-1960. Likeledes gikk den svenske langtidsutredning fra i fjor høst inn for en slikt investeringsandel. Så høyt som investeringsnivået i Norge allerede er, ville en slik målsetting i dag være mindre rimelig her i landet.

Når Norge har kunnet holde et så høyt investeringsnivå, skyldes det både et så samlede innenlandske sparing har vært meget høy, og at det har vært mulig å finansiere en del av investeringene ved utenlandske lån. Som tidligere nevnt bør ikke programmet baseres på at Norge kan få like store netto kapitaltilførsler fra utlandet i 1958-1961 som i foregående periode. Regjeringen anser også ønskelig å lå forbruket få en rimelig andel av den økende tilgang på varer og tjenester.

Ut fra disse synspunkter har Regjeringen funnet at bruttoinvesteringene bør stige i takt med vare- og tjenestetilgangen til sivile formål. Det må ventes at den del av bruttoinvesteringene som skal dekke reparasjoner, vedlikehold og pedsling av kapitalutstyret vil vokse raskere enn nasjonalproduktet, både fordi produksjonen stadig blir mer kapitalkrevende, og fordi produksjonsmidlenes økonomiske levetid har en tendens til å synke. Den andel som faller på nettoinvesteringene kan altså ventes å gå noe ned. Anslagsvis vil verdien av kapitalutstyret, regnet i faste priser, øke med omtrent en sjettedel i programperioden.

7. Avveining mellom offentlig og privat forbruk.

Mellom 1952 og 1956 steg det sivile forbruk med 3,5 prosent årlig eller forholdsvis like sterkt som bruttonasjonalproduktet. Som det allerede er gjort rede for, er programmet basert på et bytteforhold ovenfor utlandet som er mindre gunstig enn i 1956. Den innenlandske disponering vil derfor måtte stige noe mindre enn produksjonen. Dette vil også få virkning for forbruket, som i programmet er forutsatt å øke prosentvis omtrent i takt med den samlede tilgang av varer og tjenester innenlands.

Det offentlige forbruk, slik betegnelsen blir brukt i det norske nasjonalregnskap, omfatter statens og kommunenes utbetalinger til lønninger, til anskaffelser av materiell og utstyr m.v. Offentlige utbetalinger til private i form

Langtidsprogram for 1958-1961

Vedlegg

av stønader, renter eller andre inntektsoverføringer blir ikke regnet som offentlig forbruk. Det gjelder heller ikke offentlige investeringer, for eksempel i skoler, veier eller samferdselsbedrifter. Størstedelen av det sivile offentlige forbruk er tjenester som stat og kommuner stiller til disposisjon for den enkelte borger, men som han helt eller delvis slipper å betale direkte for. Betydningen av disse formene for forbruk har økt etter hvert som det offentlige har tatt på seg løsningen av oppgaver som tidligere var overlatt til den enkelte. Dette gjelder særlig slike områder som helsepleie og undervisning. Denne form for forbruksøkning har også betydd en bedring i levestandarden på samme måte som den økning som har funnet sted i det private forbruk.

Tabell 4 viser den årlige stigning i offentlig sivilt forbruk og i privat forbruk i dette århundret.

Tabell 4. Forbruksstigning i fast kroneverdi 1900-1956. Gjennomsnittlig årlig stigning i prosent.

Table with 3 columns: Year, Civil public consumption, Private consumption. Rows for 1900-1930, 1930-1939, 1946-1952, 1952-1956.

I tiden før krigen steg det sivile offentlige forbruk sterkest, mens man i etterkrigsårene

Tabell 5. Generalbudsjett for 1961 under visse forutsetninger, Millioner 1956-kroner.

Table with 3 columns: 1956, 1961, Index. Rows for Bruttonasjonalprodukt, Eksportoverskudd, Samlet tilgang innenlands, Militært og sivilt forsvær, Tilgang til sivile formål, Disponert til, Forbruk, Herav: Sivilt offentlig forbruk, Privat forbruk, Bruttoinvesteringer, Herav: I fast realkapital, Lagerendringer.

1) Etter de forutsetninger som er lagt til grunn for eksport- og importprisene vil eksportoverskuddet i løpende kroner være ca. 250 millioner kroner i 1961. 2 - Langtidsprogram for 1958-1961.

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958—1961.

generald budsjettet endrè seg omtrent som følger fra 1957 til 1961:

Bruttonasjonalprodukt	+ 12,5 %
Samlet tilgang innenlands	+ 10 %
Militært og sivilt forsvar	+ 0 %
Tilgang til sivile formål	+ 10 %
Bruttoinvesteringer	+ 10 %
Sivilt offentlig forbruk	+ 12 %
Privat forbruk	+ 10 %

Det er her forutsatt at driftsregnskapet med utlandet viser omtrent balanse i 1961. Balansen inntreder da på de prisforutsetninger som er lagt til grunn for utenriksøkonomien.

En mer detaljert illustrasjon av hovedstørrelsens utvikling er gitt i tabell 5 som viser et generald budsjett for 1961 i sammenlikning med 1956.

9. Konsekvenser av en mer eller mindre gunstig utvikling.

Hvis produksjonssøkingen blir sterkere enn forutsatt i programperioden, vil dette ventelig få virkning for alle de sivile disponeringspostene. Hvor sterk virkningen vil være for hver enkelt av dem, er i særlig grad avhengig av hvordan den sterkere inntektsøkning som henger sammen med en slik utvikling, blir fordelt.

Skulle produksjonssøkingen bli mindre enn forutsatt, vil det få virkninger både for de private og offentlige investeringer og det private forbruk. Derimot er det lite ønskelig at det offentlige forbruk skulle påvirkes i noen særlig grad av den alminnelige økonomiske utvikling over en så kort periode som fire år. Veksten i det offentlige forbruk er for en stor del basert på planer som er trukket opp på lang sikt. Særlig gjelder dette forskning, undervisning og helsestell. For en hensiktsmessig gjennomføring av slike planer er det viktig at utbyggingen av den offentlige tjenesteyting ikke i enkelte perioder skjer i forsert tempo og i andre blir satt midlertidig tilbake.

Hvis bytteforholdet overfor utlandet blir gunstigere enn regnet med, bør dette delvis utnyttes til en øking i valutabeholdningene. Blir på den annen side bytteforholdet mindre gunstig enn forutsatt, kan dette bare for en kortere tid møtes med en reduksjon av valutabeholdningene. Situasjonen vil nok så fort måtte få virkning for den innenlandske disponering.

En større eller mindre opplåning fra utlandet enn lagt til grunn må framfor alt gi seg utslag i investeringsnivået.

Den forholdsvis optimistiske vurdering av mulighetene for en fortsatt ekspansjon som

er lagt til grunn i programmet, innebærer ikke en forventning om at framgangen vil være like sterk i alle år. Selv moderate tilbakeslag i verdensøkonomien får i alminnelighet virkninger for veksten i vår egen økonomi. Regjeringen ser det som en av sine viktigste oppgaver å opprettholde full sysselsetting også i slike perioder da de økonomiske vilkår for Norge er mindre gunstige. Den økonomiske politikk må legges opp med sikte på å realisere denne målsetting, selv om det skulle innebære at disponeringen av vare- og tjenestetilgangen ikke fullt ut kan følge de retningslinjer som er trukket opp foran.

10. Sammensetningen av investeringene.

På nær sagt alle områder innen privat og offentlig virksomhet foreligger det ønsker og krav om høyere investeringer. Blant alle de utbyggingsoppgaver som det kan være ønskelig å ta opp til løsning, anser Regjeringen det for nødvendig å velge ut områder hvor det er særlig påkrevet å gjøre en ekstra innsats og søke å konsentrere investeringsøkningen der.

Produksjonssøkingen i årene framover vil særlig skje innenfor industrien, elektrisitetsforsyningen, skipsfarten og en del av de tjenesteytende næringer. Dette må få betydning for investeringspolitikken.

Investeringene i industrien har i alle årene etter krigen ligget på et høyt nivå i forhold til før krigen. Dette gjelder både når en ser på investeringene målt i faste priser og på forholdet mellom investeringer og produksjon. Industri-investeringene lå særlig høyt i årene 1952—1954, da de store investeringsarbeidene ved Jernverket og på Sundalsfura pågikk. I 1955 gikk investeringene i industrien forholdsvis sterkt ned, men i 1956 steg de noe. I nasjonalbudsjettet for 1957 er det regnet med en forholdsvis sterk oppgang i industriinvesteringene. Det vil være nødvendig fortsatt å øke dem for at industrien skal kunne løse de oppgaver den blir stillt overfor. Særlig gjelder dette om Norge slutter seg til et fellesmarked.

Også i elektrisitetsforsyningen har det i etterkrigstiden vært foretatt omfattende investeringer. Resultatet har vært en sterk øking av kraftleveransene og indirekte en betydelig produksjonsstigning innen de kraftforbrukende industrier. Regjeringen anser det riktig ytterligere å øke investeringene på dette området.

Handelsflåten vokser for tiden med omtrent 8 prosent pr. år. På grunnlag av de bestillinger norske redere har foretatt ved

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg.

innenlandske og utenlandske verfter, kan en nå regne med at investeringene i skip i årene 1958—1961 vil bli enda høyere enn i 1956. Disse investeringene vil fortsatt legge beslag på en meget stor del av de samlede investeringene, anslagsvis 25 prosent.

Store utbyggingsoppgaver foreligger i innenlandsk samferdsel. Også her er det ønskelig å gå til en forsterket innsats.

Regjeringen anser det nødvendig å øke investeringene i forskningen, som er av så stor betydning for velstandsutviklingen på lengre sikt. Likeledes må staten og kommunene investere mer enn nå i undervisning, både for å skaffe plass til de økende ungdomskull og for å gi ungdommen en mer tidsmessig utdanning. Innen helsepleien er det store behov for utvidelse og nybygg. De mange påtrengende behov for offentlige byggarbeider gjør det nødvendige bygg, slik at det kan bli utrettet mest mulig for de midler som skal stilles til rådighet for disse formål.

Statens egne investeringer i konsumkapital og statens bedrifter blir fastlagt i statens budsjett. Gjennom penge- og finanspolitiske tiltak kan myndighetene påvirke omfanget av de kommunale og private investeringer. Utviklingen har imidlertid gjort det nødvendig å supplere slike alminnelige virkemidler med tiltak som mer direkte virker inn på sammensetningen av investeringene. I de første etterkrigsår spilte mengdereguleringer, først og fremst av importen og byggevirk-somheten, en stor rolle. Disse reguleringer er nå sterkt redusert i betydning, men til gjengjeld er spesielle virkemidler tatt i bruk i penge- og finanspolitikken, for eksempel særlige avgifter og forskjellige former for kreditregulering.

Ved at staten fastsetter lånevilkår og ut-lånsramme for den enkelte statsbank, har den forholdsvis stor innflytelse på endel investeringsområder. Dette har særlig betydning for boligbygging, jordbruk, fiske, elektrisitet-anlegg, skoler og sykehus. Finansieringen av kommunenes kraftutbygging skjer dess-uten i stor grad ved partilobbligasjonslån som krever samtykke fra Finansdepartementet. Reguleringen av låneopptakene etter rente-loven får ellers først og fremst betydning for kredit- og hypotekforeningene. Staten har ingen direkte innflytelse på hvordan aksje- og sparebankene fordeler sine utlån, men i skriv fra Finansdepartementet og Samarbeidsnemnda er bankene anmodet om å følge visse retningslinjer for utlånsvirksomheten. Enkelte offentlige fond og visse offentlige garantiordninger får også

innvirkning på investeringenes sammensetning.

Staten gir direkte tilskudd til en rekke private investeringer. Støst betydning har støtten til boligbyggingen og jordbruket. Videre må nevnes tilskuddene til kommunal vebygging og helsepleie. En del bestemmelser som er innført for å påvirke investeringenes omfang, har også betydning for deres sammensetning. Dette gjelder således avgiften på bygge- og anleggsvirksomhet og suspensjonen av tolltariffens bestemmelser om adgang til å refundere toll på importerte maskiner, idet enkelte investeringer er unntatt fra bestemmelsene. Avgiften på motorvogner og traktorer tar direkte sikte på å påvirke sammensetningen av investeringene. En rekke bedrifter har i etterkrigsårene foretatt skattefrie avsetninger som bare kan disponeres med samtykke fra Finansdepartementet.

Den direkte regulering av vareimporten spiller nå liten rolle for omfanget og sammensetningen av investeringene. Reguleringen av skipsimporten omfatter eldre skip, tankskip og andre spesialskip. For slike skip blir det stillt krav om valutamessig selvfinansiering.

Reguleringen av byggevirk-somheten gjennom byggebyveordningen er nå i det vesentlige overlatt fylkene som er tildelt nærmere fastsatte kvoter. Sentralmyndighetene har direkte kontroll over statens egen og industriens byggevirk-somhet.

Hvor forholdene tilsier det, vil staten som tidligere foreta direkte investeringer i nye industriforetak eller i utvidelser ved bestående bedrifter. Størstedelen av industriens investeringer må imidlertid gjennomføres av det private næringsliv. Den nødvendige kreditfinansiering vil i det vesentligste måtte skje gjennom de private kreditinstitusjoner, men det kan fortsatt være påkrevet med offentlig kredittytting til enkelte industrielle formål.

Slik offentlig kredittytting skjer i dag gjennom Industribanken og en del offentlige fond. Fondet for nye industrielle tiltak, Lånefondet for produktivitetsfremmende tiltak, Utbyggingsfondet for Nord-Norge, og Arbeidsløysereguleringens Utbyggingsfond er de viktigste av de fond som gir lån til industriell utbygging. De finansierer vesentlig investeringer i mindre og mellomstore bedrifter. Gjennom en samordning av fondenes virksomhet skulle det være mulig å oppnå et mer effektivt middel i industripolitikken. Administrasjonen vil ta denne sak opp til behandling.

Et særlig finansierings spørsmål knytter seg til eksporten av industrivarer. Salg til utlan-

20

St. meld. nr. 67.

1957

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958—1961.

det forutsetter ofte lengre kreditter enn salg på hjemmemarkedet. Et liknende problem foreligger i skipsbyggingindustrien, idet norske verksteder ikke kan yte like gode kreditvilkår som utenlandske verksteder. Spørsmålet om utvidede kredittmuligheter i slike tilfelle vil bli tatt opp.¹⁾

Koncessjonslovgivningen har en spesiell betydning for industriinvesteringene i de tilfelle hvor utenlandsk kapital deltar i utbyggingen.

Frilistning og en eventuell tilslutning til et større fellesmarked vil i årene framover skape mer konkurranse og påskynde den omlegging av produksjonen som en mer utstrakt internasjonal arbeidsdeling fører med seg. Denne utvikling kan reise spørsmål om industriell samarbeid med andre land og om hvordan det skal skaffes nok kapital til rasjonalisering og videre utbygging av norsk industri. Det kan vise seg hensiktsmessig med offentlig medvirking. De tiltak som måtte bli satt i verk, må imidlertid ikke motvirke de fordele ved internasjonal arbeidsdeling som et fellesmarked skal utvikle.

I samarbeid med representanter for industrien er det nylig foretatt flere inngående bransjeundersøkelser, således for tekstilindustrien og teglverksindustrien. Slike undersøkelser har vist seg å være meget nyttige. Det kan være grunn til å sette i gang flere, særlig for industrier som er eller blir utsatt for sterk internasjonal konkurranse. Industridepartementet vil ta opp spørsmålet i de tilfelle det måtte bli aktuelt.

Langtidsprogrammet for 1954—1957-uttalte at rasjonalisering av industrien i størst mulig utstrekning bør gjennomføres på frivillig grunnlag, men at lovregler kan være nødvendige. I så fall burde lovbestemmelsene utarbeides i nøye samarbeid med vedkommende næringsgren eller bransje. Det har hittil ikke vært aktuelt å gi spesielle lover om rasjonalisering, men behovet kan fremdeles melde seg.

Et viktig problem knytter seg til den geografiske fordeling av industrien. Tidligere har mangel på elektrisk kraft hindret industrireisningen i flere distrikter. Elektrisitetsutbyggingen i de senere år har i betydelig utstrekning kommet disse strøk til gode og således medvirket til å legge forholdene til rette for industrireisning. Gjennom en rekke tiltak fra statens side er det dessuten spesielt tatt sikte på å utvikle industri i distriktene. Disse tiltakene omfatter spesielle bevilgninger over statsbudsjettet, offentlig kredittytting og Utbyggingfondet for Nord-Norge, samt midlertidige skatteregler i samband med Nord-Norge-planen. Den direkte regulering av industriens byggevirkosmhet har også medvirket til sterkere spredning av industriinvesteringene.

Som en illustrasjon til de retningslinjer som er anført i det foregående, er det i tabell 6 gitt en oversikt over investeringenes sammensetning i 1961. Oversikten inneholder på flere områder en prognose for hvorledes

Tabell 6. Bruttoinvesteringene fordelt etter næringer m. v. i 1956, 1957 og 1961. Millioner kroner i 1956-priser.

	1956 Foreløpig regnskap ¹⁾	1957 Nasjonal- budsjett	1961 Anslag	1961 i prosent av 1956
Jordbruk og skogbruk	646	697	700	107
Fiske og hvålfangst	290	284	290	100
Industri	1 515	1 665	1 950	129
Elektrisitetforsyning	872	595	695	122
Boliger	1 266	1 200	1 285	102
Skipsfart m. v.	2 334	2 540	2 530	108
Sjæfferdelsbedrifter	749	853	925	124
Væier og flyplaser	377	400	475	126
Forskning og undervisning	217	200	280	129
Sykehus og andre sosiale institusjoner	142	1366	175	123
Andre sektorer	1 270		1 465	115
Bruttoinvesteringer unntatt i lager	9 378	9 800	10 770	115
Lagerpking	440	300	245	56
Bruttoinvesteringer i alt	9 818	10 100	11 015	112

¹⁾ Det er foretatt rettelsler i de regnskapstall som tidligere er offentliggjort for investeringene i skip og lagerendringer.

1957

St. meld. nr. 67.

21

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg.

investeringene vil kunne utvikle seg, og må ikke i sin helhet oppfattes som et program for fordelingen i 1961.

Bruttoinvesteringene unntatt lagerendringer øker ifølge tabellen med 15 prosent fra 1956 til 1961. De offentlige investeringer stiger med ca. 480 millioner kroner eller 24 prosent og de private investeringer med ca. 900 millioner kroner eller 13 prosent. Stigningen er noe sterkere for de offentlige bedrifter enn for den offentlige konsumkapital og noe sterkere for staten enn for kommunene. Fordelingen av investeringene unntatt lager i 1961 kan anslås til 10—11 prosent på stat, 12—13 prosent på kommuner, og 77—78 prosent på private. Investeringene i statens aksjeselskaper er da regnet sammen med de private investeringer.

Investeringene i lager er forutsatt å ligge lavere i programperioden enn i 1956, da lagerøkningen var særlig sterk. På grunnlag av de anslag som foreligger over de samlede lagerbeholdninger, er det regnet med at lagerøkningen hvert år utgjør 25 prosent av stigningen i bruttonasjonalproduktet.

Nedenfor er gitt enkelte kortfattede kommentarer til den fordeling av investeringene som tabell 6 viser. En nærmere omtale av de enkelte utbyggingområder finnes i Del C.

Det investeringsprogram for nydyrking og grøfting som er trukket opp i St. meld. nr. 60 (1955) vil danne hovedretningslinjen for statens tilskudd m. v. til investeringer i jordbruket. Overensstemmende med dette vil det bli tatt sikte på en årlig fulldyrking av 100 000 dekar og en grøfting av 100 000 dekar. Videre vil det bli tatt sikte på å gjennomføre utbygging av jordbruksveier og av vannforsyning i et noe raskere tempo enn hittil. Den ekstraordinære støtte til investeringer i driftsbygg gjennom bevilgninger på statsbudsjettet 1956—57 og foreslåtte bevilgninger 1957—58, og de spesielle lån til driftsbygg fra Bustadbanken i 1956 og 1957, vil ventelig føre til at disse investeringene vil ligge høyere enn i 1956.

For skogbruket er det regnet med at skogreisningen på Vestlandet skal fortsatte etter den plan som tidligere er utarbeidet. Videre er det forutsatt skogreisning i kyststrøkene i Trøndelag og Nord-Norge.

I fisket har flåten på stort sett en tilstrekkelig størrelse. I årene framover vil det være viktig å sørge for at det ved utskifting og modernisering av eldre og ubesiktsmessige fartøyer finner sted en utbygging av havgående båter og båter som er mest mulig egnet for helårsdrift.

Bruttoinvesteringene i industrien er i programmet ført opp med 1 950 millioner

kroner i 1961. Hvis industriinvesteringene stiger jevnt fra 1956 til 1961, innebærer det at de vil øke med vel 5 prosent pr. år. Med de planer som nå er kjent, vil investeringene i industrielle storbedrifter ligge på anslagsvis 200—250 millioner kroner i 1958 og 1959, eller ca. 100—150 millioner kroner høyere enn i 1956.

En oversikt over kraftutbyggingen er gitt i St. meld. nr. 36 (1957). De planer som er trukket opp, vil etter hvert bli supplert, og tilveksten i maskinkapasiteten kan regnes å komme opp i ca. 400 000 kW pr. år i perioden. I tillegg til selve kraftutbyggingen kommer investeringene i stamlinjer, som ventelig i det alt vesentlige vil finne sted for statens regning.

Regjering vil i årene framover søke å legge forholdene slik til rette at det ikke bygges færre enn 100 000 boliger i programperioden.

Investeringstallene for skipsfarten bygges på den forutsetning at det vil bli importert ca. 800 000 brutto tonn nybygginger fra utenlandske verksteder hvert av årene i programperioden. Videre er det regnet med en levering fra norske verksteder på ca. 200 000 brutto tonn pr. år. Nettotilgangen til handelsflåten er anslått til vel 600 000 brutto tonn pr. år. Med denne tilveksten vil den egentlige handelsflåte ved utgangen av 1961 være kommet opp i ca. 10,9 millioner brutto tonn og være nærere 40 prosent større enn ved utgangen av 1956.

I programmet er det forutsatt at investeringene i de offentlige samferdselsbedrifter under ett vil ligge ca. 25 prosent høyere i 1961 enn i 1956, og investeringene i de private samferdselsbedrifter ca. 18 prosent høyere. Gjennomføring av dieseliseringprogrammet og den del av Bergensbanens forkortelse som er vedtatt, vil føre til en heving av investeringene i jernbanene. Brevlingene til vedlikehold, fornyelse og nye investeringer under Telegrafverket, vil måtte økes en del i løpet av programperioden. For investeringene i sporveier og forstadsbaner er det særlig utbyggingen, omkring Oslo som vil være av betydning. Selv om disse investeringene allerede nå ligger på et høyt nivå, vil de antakelig stige ytterligere i løpet av programperioden. De private investeringer innen samferdselen er først og fremst preget av den sivile luftfart. I 1958 og 1959 ventes det ikke så store leveringer av fly, mens investeringene fra 1960 vil øke sterkt igjen, blant annet som følge av de nye jetflyene som da vil bli levert til SAS. Kapasiteten av bilparken i yrkestransport, må fortsatt antas å øke.

For statens og kommunenes veibygging under ett er det forutsatt en økning på henimot 5 prosent årlig. Det er forutsatt en forholdsvis sterk økning i investeringene i flyplasser.

Av de 280 millioner kroner som er ført opp for forskning og undervisning i tabell 6, faller vel 45 millioner på staten. Dette innebærer mer enn en fordobling av statens investeringer i forhold til 1956. Kommunenes investeringer er forutsatt å stige med nærmere 3,5 prosent pr. år fra 1956 til 1961.

Det vil bli tatt sikte på å øke investeringene i statens sykehus betydelig, særlig for psykiatriske formål. Det er videre regnet med at kommunene vil øke sine investeringer i sykehus, pleiehjem og andre sosiale formål.

Tabell 7. Sammensetningen av det private forbruk i Norge 1910—1956. Prosentvis fordeling.

	1910	1930	1950	1956
Matvarer	42	32	28	30
Drillevarer og tobakk	6	7	9	7
Bolig, lys og brensel	14	17	10	11
Utstyr m. v. og leid hjelp til hjemmet	8	8	10	11
Klær og skotøy	13	13	18	15
Helsepleie og personlig hygiene	2	4	5	5
Reiser og transport	2	4	6	7
Hoteltjenester og annen personlig oppvartning	4	3	3	3
Annet forbruk	9	12	11	11
Totalt	100	100	100	100

Matvarens andel av forbruket har stort sett vært synkende, mens en stigende andel har gått til reiser og transport, utstyr til hjemmet, helsepleie og personlig hygiene. Samtidig er det innen hver hovedgruppe en tendens til forskyvning mot varer av høyere kvalitet. Tydeligst er dette kanskje for matvarer, hvor etterspørselen i stigende grad retter seg mot frukt, grønnsaker og animalske næringsmidler, særlig på bekostning av mel, gryn og brødvarer.

Det er grunn til å regne med at flere av disse tendensene vil gjøre seg gjeldende også i programperioden. Men det er også flere nye trekk i forbruksutviklingen eller trekk som forinnholdt vil tre fram med særlig styrke i de nærmeste årene. Forbruket av varige forbruksvarer har i de senere år steget forholdsvis sterkt. Mange nye hjelpemidler for hjemmene holder på å bli allmenntilgjengelige, og salget av vaskemaskiner, kjølleskap, radio-grammofoner, båndopptakere m. v. viser bety-

delig stigning. Tendensen til at de varige forbruksvarer utgjør en økende del av forbruket, vil sikkert fortsette, men i den nærmeste tid framover kan en vente at den særlig vil gi seg utslag i større etterspørsel etter personbiler og lettere motorkjøretøyer. Dette har for en del sammenheng med at etterspørselen etter motorkjøretøyer øker med et stigende inntektsnivå. I 1956 gikk i Norge 2,4 prosent av det private forbruk til innkjøp og drift av motorkjøretøyer, i Sverige 6,3 prosent. I 1953 var det tilsvarende tall for Amerikas forente stater 10,2 prosent. I Norge er tallet på motorkjøretøyer holdt nede gjennom regulering av bilsalget. Også hos oss er det imidlertid en sterk tendens til å bruke mer av inntekten til bilisme etter hvert som inntektsnivået stiger.

11. Utviklingslinjer i det private forbruk.

Som nevnt regner programmet med en økning av det private forbruk på 10 prosent i programperioden. På grunn av befolkningsveksten vil forbruksstigningen pr. innbygger bli noe lavere, nemlig 6—7 prosent.

Med stigende levestandard vil en stadig større del av inntekten bli anvendt til varer som tidligere ble ansett som mindre nødvendige. Tabell 7 viser denne utviklingen i Norge gjennom dette århundre.

Den sterke utvikling i bilismen stiller store krav både til importevnen og til mange typer av investeringer. Siden Norge ikke har noen egen bilproduksjon, gir en stigende etterspørsel etter biler seg direkte utslag i impor-

ten. Valutabelastningen ved bilismen vil derfor særlig være et stort problem mens tallet er i rask vekst. Men også på lengre sikt og selv med de nåværende avgifter på så vel biler som drivstoff m. v. vil det samlede forbruk i form av innkjøp og drift av motorkjøretøyer være betydelig mer importkrevende enn det øvrige forbruk.

Den store boligbyggingen har også betydning for forbrukets sammensetning. Blant annet for de nye leilighetene stort sett vil være av høyere standard enn den bestående boligmasse, vil forbruket av boligjenester stige sterkere enn tallet på leiligheter.

12. Forbrukets fordeling mellom sosiale grupper.

Den hurtige utbygging av de sosiale trygder får betydning for hvordan forbruksstigningen vil bli fordelt mellom ulike befolkningsgrupper. Opphevelsen av behovsprøvingen i alderstrydning fra 1. januar 1959 og den samtidige heving av grunnpensjonene er særlig viktig. Samtidig vil den forholdsvis sterke økning i tallet på eldre personer bety en økning i trygdeutbetalingene. Det er grunn til å regne med at utbyggingen av sosialtrygdene i programperioden vil føre til en forbruksøkning for de trygdede med anslagsvis 15—20 prosent i gjennomsnitt pr. person. Bedringen i levestandarden vil således bli betydelig sterkere for dem som lever av trygd, enn for den øvrige del av befolkningen.

Tabell 8. Sammensetningen av det sivile offentlige forbruk i 1952 og 1956. Millioner 1954-kroner.

	1952	1956	Prosentvis stigning
Administrasjon	368	409	11
Politi og rettspleie	117	125	7
Kirker og religiøse formål	39	41	6
Forskning og undervisning	480	545	14
Helsepleie	68	79	16
Andre sosiale formål	90	95	6
Veier og trafikkformål	276	312	13
Annet	114	140	22
I alt	1552	1746	12,5

Det er vanskelig å trekke opp i detalj hvordan fordelingen av det sivile offentlige forbruk bør eller vil komme til å utvikle seg i perioden 1958—1961. Men visse trekk i utviklingen vil følge av hovedretningslinjene i programmet.

Av flere grunner vil stigningen i det offentlige forbruk for forsknings- og undervis-

Det er også andre sosiale grupper som i dag har lavere inntektsnivå enn ønskelig. Regjeringen vil så vidt mulig søke å utvikle at levestandarden for slike grupper blir hevet mer enn for befolkningen som helhet. Særlig vil den ta hensyn til behovet for å bedre økonomien for familier med mange barn.

Når man innenfor en gitt ramme vil tilgodese befolkningsgrupper hvor forbruket er lavt, må dette føre til en noe svakere vekst i forbruket for de øvrige grupper. Den forbruksøkning de må avstå fra for at man skal få en mer tilfredsstillende sosial utjamning, vil likevel være beskjeden i forhold til den bedring i levestandard de alle fall vil oppnå.

En del av den samlede forbruksøkning vil være en følge av større fortjeneste ved overflytning fra en næring til en annen, for eksempel fra jordbruk til industri. Inntektsoverbedringer av denne art er både en forutsetning for og en følge av produktivetsforbedringer ved omflytning mellom næringer. Innen hver enkelt næring vil forbruksstigningen pr. sysselsett derfor måtte være noe mindre enn den som finner sted for hele yrkesbefolkningen.

13. Det sivile offentlige forbruk.

Den stigning i det sivile offentlige forbruk som er lagt til grunn i programmet, er omtrent den samme som i årene 1952—1956. Tabell 8 viser hvordan sammensetningen av dette forbruket utviklet seg i perioden.

Den stigning i det sivile offentlige forbruk som er lagt til grunn i programmet, er omtrent den samme som i årene 1952—1956. Tabell 8 viser hvordan sammensetningen av dette forbruket utviklet seg i perioden.

vil en stigende andel av disse årskullene søke utdanning utover folkeskolen, og myndighetene vil også se det som en oppgave å fremme en utvikling i denne retning. Endelig må en ta i betraktning behovet for en forbedring av utdanningen innen alle skoleslag.

Det offentlige forbruk for sosiale formål vil også vise en sterk øking. Særlig vil det finne sted en rask utbygging av det forebyggende helsearbeid og den psykiatriske pleie.

På enkelte andre områder vil de nærmeste år ikke stille store krav til en videre utbygging. Det gjelder for eksempel administrasjonen og rettspleien. En viss øking i utgiftene til disse grener av den offentlige virksomhet må en likevel regne med, blant annet på grunn av voksende befolkning.

Gjennom de senere år har det vært svært små forskyvninger i forholdet mellom statens og kommunenes sivile forbruk. De utviklingslinjer som det er pekt på foran, forutsetter heller ingen vesentlig endring i dette forhold. Derimot kan en eventuell revisjon av funksjonsfordelingen mellom stat og kommuner føre til en sterkere forskyvning. En slik revisjon kan bli aktuell, blant annet på bakgrunn av Skatteutjamningskomitéens innstilling.

14. Økonomisk stabilitet.

Et langtidsprogram dekker en noe lengre periode enn den som hvert år blir behandlet i statsbudsjett og nasjonalbudsjett. Men økonomisk planlegging er en kontinuerlig prosess. Det vil derfor alltid være nødvendig å foreta justeringer eller revisjoner av planene i lys av den faktiske utvikling etter hvert som tiden går. Dette gjelder både målene og i enda høyere grad virkemidlene.

For gjennomføringen av de retningslinjer som er trukket opp i langtidsprogrammet, vil penge- og finanspolitikken spille en sentral rolle. Samtidig skal den tjene til å løse de oppgaver som melder seg i det enkelte år, og som er bestemt av den internasjonale utvikling, forholdene på arbeidsmarkedet, de enkelte produsentgruppers prispolitikk osv. Det er derfor ikke mulig på forhånd å trekke opp en konkret plan for penge- og finanspolitikken i programperioden. Ikke desto mindre kan det være nyttig å peke på de konsekvenser som langtidsprogrammet må ventes å få for penge- og finanspolitikken.

Det er grunn til å regne med at skal et investeringsnivå av den størrelsesorden som er lagt til grunn for programmet kunne finansieres, må den offentlige sparing opprettholdes på samme nivå som i 1956 og 1957. Om den offentlige sparing svikter, kan en ikke gå ut fra at dette uten videre blir motivert ved en

tilsvarende øking i den private sparing eller ved større opplåning utenlands. Men innenfor de retningslinjer som programmet trekker opp, vil en høyere privat sparing kunne erstatte noe av den offentlige sparing som finansieringsgrunnlag for investeringene.

Spesielle tiltak er gjennomført for å stimulere den personlige sparing. De skattefrie fradrag for livsforsikring er således hevet. Mindre innskudd i banker og samvirkelag og renteinntekter av slike innskudd er gjort skattefrie. Endrede lånevilkår i statens boligbanker og skjerpede avbetalingsvilkår for kjøp av motorsykler og personbiler vil også bidra til å øke den personlige sparing. Det samme gjelder i noen grad den alminnelige kreditt-tilstrømning. Den foreslåtte oppheving av behovsprøvingen i alderstrygden vil kunne skape økt interesse for solpensjonering og for pensjonsordninger i bedriftene.

På bakgrunn av de store investeringsbehov i årene framover kan en høy privat sparing framstille seg som et alternativ til økt beskatning. Regjeringen vil fortsatt legge stor vekt på slike tiltak for økt privat sparing som kan medvirke til å øke den samlede sparing.

Finanspolitikken påvirker forholdet mellom privat sparing og privat forbruk ved at den øver innflytelse på inntektsfordelingen mellom bedrifter og lønsmottakere og mellom inntektstakere i høyere og lavere inntektsgrupper. Men skal finanspolitikken brukes slik at en derved oppnår en vesentlig høyere privat sparing, vil det kunne føre til en skjevare inntektsfordeling enn i dag. Kravet om rimelig fordeling setter således grenser for i hvilken utstrekning finanspolitikken kan nyttes for å øke den private sparing.

En slik vekst i de offentlige investeringer som er skissert i programmet, vil kreve at en noe større andel av den offentlige sparing går til offentlige investeringer enn hva som var tilfelle i 1956. Men det vil fortsatt måtte finne sted en betydelig sparing på statens hånd ut over det som er nødvendig for å dekke statens egne investeringer.

Over statens regnskaper skal det også betales ut renter, subsidier, trygder og andre stønader. Hvor store disse utbetalingene skal være, er på mange områder et spørsmål om hvordan staten vil påvirke den økonomiske utvikling. Da det ikke lar seg gjøre å binde bruken av virkemidler for noen lengre årrekke, kan det for disse utbetalingene heller ikke godt gjøres anslag som vil være av noen særlig verdi. På ett av de nevnte områder, nemlig de sosiale trygder, innebærer likevel programmet et forholdsvis bestemt omfang for statens utbetalinger. Trygderreformene

vil trolig innebære at inntektene for staten og sosialtrygdene under ett må øke omtrent like sterkt som den samlede disponible inntekt i landet, dersom det ikke blir foretatt betydelige endringer i andre inntektsoverføringer.

Om det er mulig å gjennomføre en reduksjon av skattesatsene, vil avhenge av den økonomiske situasjon i det enkelte år. Spørsmålet om en viss omlagging fra direkte til indirekte beskatning vil bli utredet i programperioden.

Det er ikke mulig på forhånd å fastlegge hvilken kredittpolitikk som er nødvendig for å gjennomføre programmet. Kredittpolitikken vil blant annet måtte utformes på bakgrunn av utviklingen i verdensøkonomien, investeringsviljen i næringslivet og kredittinstitusjonenes holdning til finansieringsoppgavene. Under en fortsatt økonomisk ekspansjon er det grunn til å regne med at hovedoppgaven for kredittpolitikken vil være å holde et forholdsvis stramt kredittmarked. Samtidig må det legges vekt på å sikre finansieringen av de investeringer som det er av særlig betydning å få gjennomført. Dette innebærer blant annet at statsbankene må settes i stand til fortsatt å yte de nødvendige lån til boligbygging, kraftutbygging og andre investeringer av særlig viktighet. De private kredittinstitusjoner bør legge vekt på å tilgodese investeringer som har høy rentabilitet eller som av andre grunner bør tillegges høy prioritet.

Det vil fortsatt bli en viktig oppgave å spørre for at kredittytningen fra statsbankene og de private kredittinstitusjoner avpasses slik at den samlede kredittfinansierte etterpørsel blir tilpasset de økonomiske ressurser. I 1956 og 1957 har denne oppgave vært lyst gjennom avtaler mellom staten og de private kredittinstitusjoner. En videre utvikling av det samarbeid som er etablert med kredittinstitusjonene kan vise seg å være en hensiktsmessig linje også på lengre sikt. Hvilken

form reguleringen av de private kredittinstitusjoners tilansvarlighetskompete bør få, vil imidlertid måtte avhenge av forholdene til enhver tid.

Etter retningslinjene i programmet vil forbruket øke noe mindre enn produksjonen. Om de forskjellige grupper gjennom prishevinger, lønnsforhøyelser osv. skulle forsøke å sikre seg en sterkere forbruksøkning enn forutsatt i programmet, må en være forberedt på å ta iver tiltak alene. Tiltakene måtte i så fall gå så langt at uheldige virkninger for produksjon og sysselsettelse neppe kunne unngås. Inntektsutviklingen må derfor tilpasses den forbruksøkning som det er realøkonomisk dekning for. Hvis det ikke lykkes å gjennomføre en slik tilpassing vil den nødvendige reduksjon i forbruket måtte skje gjennom prisstigning om de retningslinjer som er trukket opp for investeringen, skal gjennomføres. En slik utvikling kan skade konkurransevnen overfor utlandet.

Det vil derfor være en viktig oppgave for Regjeringen å søke å samordne de forskjellige grupperes interesser på en slik måte at de nominelle inntektstøkinger holdes innen den ramme som vare- og tjenestetilgangen setter. Men med den innflytelse som de forskjellige interesseorganisasjoner har, er det ikke myndighetenes ansvar alene å holde et noenlunde stabilt prisnivå. En avgjørende forutsetning for å sikre økonomisk stabilitet er at organisasjonene medvirker til dette.

C. Spesiell del.

Kapitel 4. Utenriksøkonomien.

1. Utenriksøkonomien 1954—1957.
2. Opplåningen i utlandet.
3. Betalingsbalansen 1958—1961.
4. Vareeksporten.
5. Vareimporten.
6. Skipsfarten.
7. Rente- og stignadsbalansen.

1. Utenriksøkonomien 1954—1957.

Utenriksøkonomien i tidsrommet 1954—1957 gjenspeiler den sterke ekspansjon som fant sted i næringslivet. Både import- og eksportsiden viser betydelig høyere tall enn langtidsprogrammets anslag. For importens vedkommende er denne utvikling blitt mulig gjort blant annet ved en betydelig større kapitalimport enn man fant det forsvarlig å regne med i programmet.

Det ble i langtidsprogrammet budsjettert med en volummessig øking av vareimporten på 10 prosent fra 1953 til 1957. Økingen kan nå anslås til nær 25 prosent. De tilsvarende tall for vareeksporten er henholdsvis 15 prosent og 30 prosent.

I programmet ble netto frakttinntektene for perioden 1954—1957 anslått til omkring 9 000 millioner kroner. På grunnlag av regnskaps-tallene for de tre første år og nasjonalbud-sjettets anslag for 1957 kan disse inntektene nå beregnes til om lag 10 000 millioner kroner. Forskjellen av disse dels høyere frakt-rater, dels at flåten er vokst raskere enn for-utsatt. I programperioden vil den egentlige handelsflåte øke med 36 prosent til 8 400 000 brutto tonn. Programmets anslag var 7 600 000 brutto tonn.

Ved utarbeidelsen av programmet ble skipsfartens netto valutaoverskudd i pro-gramperioden beregnet til bort i mot 5 500 millioner kroner. Anslaget kan nå heves til omtrent 6 300 millioner kroner.

I programmet ble lagt til grunn et samlet bytteforhold overfor utlandet som omtrent svarte til det gjennomsnittlige bytteforhold i årene 1947—1952. Ifølge Handelsdepartemen-tets beregninger vil bytteforholdet bli et par prosent bedre enn forutsatt. Det er da regnet med samme totale bytteforhold i 1957 som i 1956.

Vare- og tjenestebalansen viste i 1954 et underskudd på 1 152 millioner kroner. Under-

skuddet sank i 1955 til 888 millioner kroner. I 1956 ble det et overskudd på 80 millioner kroner, og for 1957 regner nasjonalbudsjettet med et overskudd på 70 millioner kroner. Holder dette anslaget, vil det samlede under-skudd på vare- og tjenestebalansen i perioden bli bort imot 2 000 millioner kroner. Opp-låningen i utlandet har hittil vært større enn underskuddet slik at valutabeholdningene økte med omkring 600 millioner kroner i de tre første år av perioden.

De store underskudd på driftsbalansen i begynnelsen av perioden gjorde det nødven-dig å gjennomføre forskjellige tiltak for å styrke utenriksøkonomien. I februar 1954 ble den såkalte maskinmerkning i tolltariffen suspendert for å bremse på importen av ma-skiner, og i løpet av året ble gjennomført en forholdsvis sterk tilstrømming i byggevirk-somheten. Ytterligere tilstrømmingstiltak med sikte på å bremse importen ble gjennomført i februar 1955. Endelig kan nevnes avtalen med aksje- og sparebankene om begrensnig av utlånsvirksomheten i 1956 og 1957.

2. Opplåningen i utlandet.

Også i perioden 1958—1961 vil det være riktig å ta sikte på å skaffe kapital fra ut-landet til delvis finansiering av den videre utbygging av næringslivet. Som følge av ut-viklingen på det internasjonale lånemarked må en imidlertid være forberedt på at tilgan-gen av utenlandsk kapital kan bli mindre enn i perioden 1954—1957.

Opplåningen i årene 1954—1957 kan nå anslås til omtrent 3 400 millioner kroner, med-regnet visse kapitalinntekter som ikke har karakter av lån, men som av statistiske grun-ner ikke kan utskilles. Herav er 370 millioner kroner trekk på kredittkvoten i Den europeiske betalingsunion (EPU). De kortsiktige varekreditter som det finnes oppgave over, er også medregnet. Samtidig utgjør gjelds-avdragene omtrent 1 150 millioner kroner, hvorav 320 millioner kroner er avdrag på konsolidert gjeld til Den europeiske betalings-union. Nettoopplåningen kan således settes til ca. 2 250 millioner kroner.

For perioden 1958—1961 regner Handels-departementet med en opplåning på ca. 2 550

millioner kroner. Gjeldsavdragene er anslått til ca. 1 300 millioner kroner og nettoopplån-ingen følgelig til ca. 1 250 millioner kroner. Betydelige lånebeløp kan allerede nå betrak-tes som noenlunde sikre. Rederienes samlede

nettoopplåning i forbindelse med skipsimpor-ten kan således anslås til omkring 1 200 mil-lioner kroner. Andre kjente langsiktige lån utgjør bortimot 450 millioner kroner brutto. Tabell 9 viser hvordan tallet fremkommer.

Tabell 9. Kjent langsiktig opplåning i utlandet, skipslån unntatt. Millioner kroner.

	1956(1)	1957(1)	1958—1961
Utbyggingen av Tokke	7	43	129
Utbyggingen av Nea	22	22	44
Utbyggingen av Innset	0	21	0
Oslo kommune	41	0	0
Offentlige lån i alt	70	86	173
Private lån ²⁾	26	79	271
Offentlige og private lån i alt	96	165	444

- 1) Handelsdepartementets oppgaver å four-ført i april 1957.
2) Unntatt opplåning i forbindelse med flyimport.

Sammen med nettoopplåningen på skip gir dette en antatt inngang av lånemidler på 1 650 millioner kroner. Det er altså nødvendig å skaffe ytterligere 900 millioner kroner for å sikre en samlet opplåning av den størrelse Handelsdepartementet regner med. Skulle det lykkes å låne mer enn dette, bør disse ekstra kapitaltilførsler kunne danne grunnlag for en ytterligere ekspansjon av det norske nærings-liv. Det er også ønskelig å øke valutabehold-ningene. Til tross for at de økte i 1955 og 1956, er de fremdeles forholdsvis små, særlig sett i sammenheng med landets store uten-rikshandel og dets sårbarhet overfor ugun-stige endringer i verdenskonjunktorene. Den importstigning som må ventes, taler også for å øke valutaresservene.

Etter beregninger foretatt av Handelsde-partementet utgjorde nettogjelden til utlan-det ved årsskiftet 1956—1957 omtrent 3 500 millioner kroner. Dette svarer til ca. 12 pro-sent av bruttonasjonalproduktet. Før krigen var gjelden til utlandet forholdsvis større. I 1938 utgjorde nettogjelden således 1 400 mil-lioner kroner, svarende til 25 prosent av bruttonasjonalproduktet.

Ifølge programmet vil nettogjelden øke til omtrent 4 750 millioner kroner ved utgangen av 1961. Dette svarer til 14 prosent av det beregnede bruttonasjonalprodukt for dette året. En gjeld av denne størrelse må anses som forsvarlig.

3. Betalingsbalansen 1958—1961.

Tabell 10 inneholder anslag over betalings-balansen i 1958—1961. Disse bygger på be-

stemte prisforutsetninger. Utgangspunktet for anslagene i driftsbalansen er de reviderte nasjonalregnskapstall for 1956. Som alminne-lig prisforutsetning er lagt til grunn et sam-let bytteforhold som er omtrent 6 prosent dår-ligere enn i 1956 og 1 prosent dårligere enn i 1955.

Netto frakttinntektene pr. brutto tonn er forutsatt i gjennomsnitt å ligge litt høyere enn i 1955, men noe lavere enn i 1956. For varebalansen alene er det regnet med noe dårligere bytteforhold enn i 1955.

Anslagene gir som resultat et underskudd på vare- og tjenestebalansen for hele pro-gramperioden på omkring 350 millioner kro-ner. Underskuddet på rente- og stignadsba-lansen er anslått til omkring 900 millioner kroner. Det samlede underskudd på drifts-balansen i programperioden blir da 1 250 millioner kroner.

Innenfor rammen av dette underskudd er økingen i volumet av vareeksporten i perio-den 1958—1961 anslått til gjennomsnitt 4,5 prosent pr. år. Sammen med de forutsætnin-ger som er gjort om skipsfarten, skulle dette gjøre det mulig å finansiere en øking i volu-met av vareimporten på nærmere 3,5 prosent pr. år. Under forutsetning av rimelige avset-ningsvilkår kan det vises seg at den raske utbygging av produksjonskapasiteten i eks-portindustriene vil gi grunnlag for en hurtigere vekst i vareeksporten enn 4,5 pro-sent pr. år. Dette vil isolert sett gi grunnlag for en raskere øking også i volumet av vare-importen.

28

St. meld. nr. 67.

1957

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958—1961.

Tabell 10. Betalingsbalansen overfor utlandet. Millioner kroner.

	1956 Regnskap ¹⁾	1957 Budsjett	1958—1961 Gjennomsnitt
Import av varer	7 152	7 600	8 250
Import av skip	1 591	1 700	1 990
Import i alt	8 743	9 300	10 240
Eksport av varer	5 259	5 450	6 000
Eksport av skip	461	400	460
Netto fraktinntekter	2 900	3 300	3 450
Annen eksport, netto	203	220	240
Eksport i alt	8 823	9 370	10 150
Vare- og tjenestebalanse	80	70	+ 90
Rente- og stønadsbalanse	+ 140	+ 170	+ 220
Driftsbalanse	+ 60	+ 100	+ 310
Netto opplåning på skipsimporten	380	250	300
Andre kjente langsiktige lån	96	112	110
Andre kapitalinntekter, netto	+ 81 ²⁾	70	230
Kapitalinntekter i alt	395	432	640
Underskudd på driftsbalansen	60	100	310
Avdrag på gjeld	335	332	330
Kapitalutgifter i alt	395	432	640

1) Beviderte tall.

2) Her er fratrukket en øking i valutabeholdningene på 465 millioner kroner. Blir dette fratrukket ikke gjort, får en her en kapitalinntekt på 384 millioner kroner.

4. Vareeksporten.

Den hurtige utbygging av produksjonskapasiteten i eksportindustriene vil også i perioden 1958—1961 gi grunnlag for en betydelig eksportøkning, men ikke i samme grad som i de senere år. Perioden 1954—1957 har delvis vært preget av gunstige forhold av mer tilfeldig og forbigående karakter, og volumet av vare-eksporten øker formodentlig med hele 30 prosent. I kommende programperiode er volumøkningen anslått til 18 prosent.

Eksporten av treforedlingsprodukter økte med rundt 250 millioner kroner fra 1953 til 1956. Dette skyldtes god tilgang på tømmer, gode avsetningsforhold, og at den industrielle kapasitet var stor nok til at mulighetene kunne utnyttes. En kan ikke gjøre regning med at alle forhold vil ligge så godt til rette i tiden framover, og i programmet er det derfor regnet med svakere eksportstigning for disse produktene.

Forbruket av avisepapir og til dels også annet papir er på lang sikt stigende. Verdensproduksjonen øker også sterkt, om enn ikke i samme takt som behovet. Etter hvert som levestandarden i mindre utviklede land blir bedre, vil spesielt dette øke etterspørselen etter papir og papirprodukter. På kort sikt er avsetningsforholdene blant annet sterkt avhengige av den økonomiske aktiviteten i Nord-Amerika. Produksjonen her er så stor at hvis bare én prosent av den må søke avsetning utenlands i tillegg til den ordinære eksport, vil dette kvantum være av samme størrelsesorden som den samlede norske eksport av papir.

Det er muligheter for å øke eksporten av fiskeriprodukter, selv om det er mange usikkerhetsmomenter i forbindelse med fangst- og avsetningsforholdene. Det er imidlertid vanskelig å øke eksporten av fiskehermetikk. Dette henger først og fremst sammen med markedsutviklingen, men også med det forhold at det synes å være små

1957

St. meld. nr. 67.

29

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg.

utsikter til større fangst av brisling. Derimot skulle eksportmulighetene for animalske førestoffer etter alt å dømme fortsatt bli gode. Verdensforbruket av eggehvitkraftfor synes stadig å stige.

I perioden 1958—1961 kan en vente en betydelig øking av metalleksporten. Produksjonen er under utvidelse i Norge, og markedet for malmer og metaller synes gunstig på noe lengre sikt.

Landene i Vest-Europa produserer samlet betydelig mer kvelstoffgjødning enn de selv bruker. Kapasiteten øker fortsatt. Mange stater, spesielt nye industriland, støtter på forskjellige måter den innenlandske kvelstoffproduksjon. På den annen side stiger forbruket av kunstgjødsel raskt, og det er grunn til å regne med at Norge med sin sterke konkurransemessige stilling på dette område vil kunne finne avsetning for den del av den økende produksjon som ikke blir brukt innenlands. Verdensforbruket av andre kjemikalier er i sterkt vekst. Særlig gjelder dette organiske produkter. Det er grunn til å tro at det vil bli forholdsvis gode avsetningsforhold for norske kjemikalier, og at eksporten vil øke sterkt.

For en rekke industrielle ferdigvarer kan en regne med en betydelig eksportøkning. Den norske industrireising i de senere år har utvilsomt skapt grunnlag for eksport av en rekke industriprodukter som tidligere bare i beskjeden målestokk ble framstilt i Norge. Dette gjelder spesielt en del av verkstedsindustriens produkter.

5. Vareimporten.

Under de gitte forutsetninger med hensyn til lånemuligheter, eksport, bytteforhold osv. blir det som nevnt mulig å finansiere en øking av vareimporten på nærmere 3,5 prosent pr. år. Dette er en betydelig svakere stigning enn i perioden 1954—1957 som antakelig vil vise en oppgang i vareimporten på gjennomsnittlig 6,5 prosent pr. år.

Importutviklingen i det sistnevnte tidsrom må imidlertid ses på bakgrunn av en rekke spesielle forhold. Først og fremst må en ta i betraktning at det ved inngangen til perioden var et sterkt etterspørselspress på en rekke felter. Siden 1954 er frilistene blitt utvidet, og kvotene for de regulerte varer er blitt økt. Som følge av bedre dollarinntekter i de siste år har det også vært mulig å gjennomføre betydelige lettelser i importreguleringen overfor dollarområdet.

Fra 1. juli 1956 ble det således innført en friliste som omfatter 84 prosent av de sam-

lede varekjøp fra dollarområdet, beregnet på grunnlag av importen i 1953. Dessuten blir importreguleringen for de øvrige varer fra dollarområdet håndhevet på en meget liberal måte.

Det er således gjennomført en omfattende liberalisering som har gitt utslag i importen for perioden 1958—1961. For så vidt er det grunn til å vente en lavere stigningstakt for importen. Det er også sannsynlig at behovet for råstoffimport til eksportnæringene vil øke mindre enn i inneværende programperiode.

Importen av matvarer og førestoffer utgjør i dag bortimot en sjettedel av den samlede vareimport og vil antagelig vise økning i programperioden. Importen av matkorn og kraftfôr vil trolig gå noe ned som følge av større innenlands produksjon. Men det kan ventes sterk økning for frukt og grønnsaker, idet det er forutsetningen at etterspørselen etter sydrukter skal dekke fullt ut. For frisk frukt og grønnsaker som er gjenstand for norsk produksjon, må en regne med fortsatt importregulering på de tider av året da hovedmengden av den innenlandske produksjon blir markedsført. Importen av sukker, kaffe, te, kakao og krydderier vil formodentlig øke noe sterkere enn befolkningen.

Importen av visse råvarer vil tilta med industriproduksjonen. Delvis har dette sammenheng med oppgangen i eksporten. Således må det for eksempel innføres mer aluminiumoksyd, krommalm, manganmalm og nikkelkoppermatte. For enkelte andre råvarer slik som bomull, huder og skinn er det derimot ikke budsjettert med vesentlig større import. Dette må ses i forbindelse med økende import av ferdigvarer og mer utstrakt anvendelse av kunstige fibre og plast. Det er ikke forutsatt større import av kull og cellulosestømmer. Kjøpene av rågummi og syntetisk gummi vil formodentlig vise en jevnt stigende tendens.

Den samlede import av brenselstoffer, smøreljer o. l. kan ventes å øke raskt. Nedgangen i kullimporten vil antagelig fortsette, idet tilførselen fra Svalbard vil øke, samtidig som det finner sted en ytterligere omlegging til oljefyring. Utvidelsen av aluminiumsproduksjonen vil føre til en sterk stigning i importen av petroleok og elektrodebeak.

Importen av kjemikalier vil antagelig øke ganske meget. Produksjonsplanene i aluminiumsindustrien vil således øke det årlige oksyd-behov med 120 000 tonn, tilsvarende ca. 30 millioner kroner. Videre må en regne med større import av en rekke råstoffer til plastindustrien til tross for at produksjonen

30

St. meld. nr. 67.

1957

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958—1961.

av slike råstoffer blir utvidet ved norske bedrifter.

Forbruket av uedle metaller kan ventes å stige med 3—4 prosent pr. år. For jern, stål, aluminium og sink skulle økingen vesentlig bli dekket ved innenlandsk produksjon. En må regne med atskillig større behov for stålplater til skipsverftene. Jernverket kan ventes å dekke behovet for enkelte typer.

Efterspørselen etter arbeider av uedle metaller er stadig stigende. Selv om den innenlandske produksjon formodentlig vil øke betraktelig, vil også importen etter alt å dømme bli større. Dette gjelder således for maskiner og elektrisk utstyr.

Husholdningsmaskiner og -apparater har hatt en økende andel av maskinimporten. Selv med stigning i den innenlandske produksjon må en forutse en betydelig oppgang i denne importen. Den norske produksjon på dette område er for øvrig for en stor del basert på importerte deler, som for eksempel aggregater til kjøleskap og motorer til støvsugere. Den innenlandske produksjon vil derfor bare i noen utstrekning virke importsparende. På bakgrunn av den sterke ekspansjon som finner sted innen kjøle- og fryseindustrien, må en regne med et stort importbehov for slike maskiner og apparater.

Importen av bearbejdede varer utgjorde i 1955 ca. 30 prosent av den samlede vareimport, skip unntatt. Disse varers andel i den samlede import kan inntil videre ventes å holde seg om lag uendret. Importen av tekstil- og beklædningsvarer og av produkter som dekk og slanger kan komme til å vise en noe sterkere oppgang.

Etter hvert er de fleste ferdigvarer blitt frilist, og det er meningen å gjennomføre ytterligere frilisting så snart som mulig. Spesielt tar Handelsdepartementet sikte på

full frilisting av bilimporten såfremt betalings-situasjonen i programperioden gjør det mulig. Det stigende inntektsnivå vil i stor utstrekning rette seg mot importerte ferdigvarer, og denne importen kommer derfor antagelig til å ta seg sterkt opp.

6. Skipsfarten.

De første par årene etter Korea-krigen økte tonnasjebehovet ikke i takt med tonnasjetilgangen. Dette førte til et sterkt fall i fraktratene. Fra sommeren 1954 økte behovet for tonnasje hurtigere enn tilgangen, og fraktene kom opp på et høyere nivå.

Forventning om en fortsatt oppgang i transportbehovet førte til en livligere kontraheringsvirksomhet enn under noen tidligere konjunkturoppgang. Ved utgangen av 1956 utgjorde den samlede kontraktsbestand i verden ca. 25,5 millioner brutto tonn. Som følge av de omfattende kontraheringer foregår det stadig ekspansjon i skipsbyggingsindustrien. En netto tilgang til verdensflåten i den første tid framover på 5—6 millioner brutto tonn om året er sannsynlig.

Samtidig foregår det en rask utvikling med hensyn til flåtens effektivitet. Det blir lagt stor vekt på skipenes hurtighet, og laste- og losseinretningene ombord blir forbedret. Bygging av spesialskip, for eksempel til malmfart, bevirker også en bedre utnyttning av tonnasje. For oljetransporten blir det bygd stadig større skip.

Tilgangen av ny norsk tonnasje i perioden 1958—1961 er i det vesentlige fastlagt ved kontrakter som allerede er inngått. Ved utgangen av mars 1957 hadde norske rederier kontrahert ved utenlandske verksteder 2 900 000 brutto tonn for levering i årene 1958—1961. Til dette kommer leveringer fra norske verksteder på rundt 790 000 brutto

Tabell 11. Flåtens størrelse 1955—1961. Tusen brutto tonn.

Ved utgangen av året	Samlet flåte ¹⁾	Handelsflåte ²⁾	Herav	
			Tørlastskip	Tankskip
1955	7 766	7 230	3 061	4 169
1956	8 345	7 837	3 453	4 384
1957	8 950	8 400	3 600	4 800
1958	9 650	9 100	3 800	5 300
1959	10 250	9 700	4 100	5 600
1960	10 850	10 300	4 250	6 050
1961	11 400	10 850	4 400	6 450

1) Skip over 25 brutto tonn.

2) Skip over 100 brutto tonn unntatt fiske- og fangstfartøyer samt slepe- og bergingsfartøyer.

1957

St. meld. nr. 67.

31

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg.

tonn. Endelig kan en regne med at ytterligere kontraheringer i utlandet vil føre til levering av anslagsvis 350 000 brutto tonn mot slutten av perioden, og at det vil bli importert ca. 240 000 brutto tonn eldre tonnasje. Den samlede tilgang til flåten skulle etter dette bli ca. 4 280 000 brutto tonn.

Setter én avgangen i flåten til 5 prosent om året, blir den samlede avgang i perioden 1958—1961 omtrent 1 830 000 brutto tonn. Netto-tilgangen blir følgelig 2 450 000 brutto tonn.

Den norske flåte kan ventes å nå en størrelse på omtrent 11 400 000 brutto tonn ved utgangen av 1961. Den egentlige handelsflåte

skulle, samtidig, nå en størrelse på omkring 10 850 000 brutto tonn. Ytterligere opplysninger om flåtens sannsynlige utvikling finnes i tabell 11.

Verdien av skipsimporten er anslått til 7950 millioner kroner i hele programperioden. Anslaget bygger på en forutsetning om gjennomsnittlig 10 prosent tillegg til kontraktpriserne som følge av stigning i produksjonsomkostningene ved utenlandske skipsverfter. For skipseksporten er det rimelig å regne med priser som ligger vesentlig lavere enn i 1956. Tabell 12 gir anslag for investeringene i skipsfartsektoren.

Tabell 12. Anslag over investeringene i skip 1956—1961. Millioner kroner i 1956-priser.

	1956	1957	1958—1961 Gjennomsnitt
Import	1 591	1 635	1 749
Leveringer fra norske verksteder	465	490	467
	2 056	2 125	2 216
Reparasjoner i Norge	216	230	240
Reparasjoner i utlandet	443	470	534
Diverse utstyr osv.	80	85	98
	739	785	872
Eksport av skip	461	400	550
Bruttoinvestering	2 334	2 510	2 538

De beregnede nettofraktinntekter av utenriksflåten er gjengitt i tabell 13. Av tabellen framgår også skipsfartens nettovalutaoverskudd.

Tabell 13. Skipsfartens stilling i Norges utenriksøkonomi. Millioner kroner.

	1956	1957	1958—1961 Gjennomsnitt
Nettofraktinntekter	2 900	3 300	3 430
Betalinger for skip solgt til utlandet	422	380	480
Inntekter	3 322	3 680	3 910
Kontantbetaling og avdrag på lån	1 209	1 450	1 690
Renter på skipsantelån	108	130	170
Utgifter	1 317	1 580	1 860
Inntekter + utgifter	2 005	2 100	2 050

Anslagene for bruttofraktinntektene bygger på forutsetningen om at bruttofraktene pr. brutto tonn i programperioden vil ligge ca. 4 prosent lavere enn i 1956.

Ifølge oppgave fra Statistisk Sentralbyrå var det pr. 1. november 1956 sysselsatt 44 000 sjøfolk i utenriksflåten. Derav var 36 000 nordmenn og 8 000 utlendinger, i tillegg til

dette kommer omkring 1 000 støstater forhyrt på felleskontrakt.

Mannskapsbehovet i framtiden vil ikke bare avhenge av handelsflåten vekst, men også i en viss utstrekning bli påvirket av overgangen til større skipsenheter med mindre mannskapsbehov pr. brutto tonn. Likevel kan det anslås at utenriksflåten må øke besetningen med 12 000 mann til 56 000 innen utgangen av 1961.

7. Rente- og stønadbalansen.

Underskuddet på rente- og stønadbalansen vil øke i programperioden. Dette skyldes først

og fremst rentautgiftene på skipspanefjellden. Denne kan antas å stige fra ca. 2 milliarder kroner pr. 1. januar 1957 til om lag 3,5 milliarder kroner pr. 1. januar 1962. Renteutgiftene på EPU-gjelden derimot vil trolig vise nedgang. For betaling av dividender og aksjeutbytte til utlandet er forutsatt en svak økning. På rente- og stønadbalansens inntektside er det bare grunn til å vente mindre endringer. Nettobalansen skulle utvikle seg fra et underskudd på 140 millioner kroner i 1956 til et underskudd på gjennomsnittlig 220 millioner kroner pr. år i programperioden.

Kapitel 5. Forskning.

1. Gjennomføringen av programmet for 1954—1957.
2. Den internasjonale utvikling på forskningens område.
3. Hovedoppgaver i perioden 1958—1961.
4. Utbyggingsprogram for 1958—1961.
5. Nærmere opplysninger om Forskningsrådenes utbyggingsprogram.

I de senere år er det i mange land vokst fram en rekke forskningsinstitutter som ikke er knyttet til universiteter eller høyskoler. I vårt land er det imidlertid en nær sammenheng mellom forskning og høyere utdanning både når det gjelder personale, bygg og bevilgninger. Det faller derfor naturlig å behandle forskning og universitets- og høyskoleundervisning under ett.

1. Gjennomføringen av programmet for 1954—1957.

Utgiftene til forskning har økt sterkt i tiden etter krigen. Når en unntar bedriftslaboratorier, utgjorde de samlede utgifter ca. 15 millioner kroner i 1938, ca. 30 millioner kroner i 1946 og anslagsvis 140 millioner kroner i 1957. Det samlede forskningspersonale er om lag firedoblet siden før krigen.

Langtidsprogrammet for 1954—1957 skisserte en ramme som omfattet investeringer i nybygg for nesten 100 millioner kroner. Av byggeprogrammet falt rundt regnet 2/3 på almenvitenskapelige fag, 1/3 på teknikk og 1/3 på landbruksvitenskap. Programmet innebar videre at personalet skulle økes med omkring 900. Denne økingen fordelte seg omtrent i samsvar med byggeprogrammet, men med noe sterkere vekt på tekniske fagområder.

Innen hele forskningssektoren blir det i perioden 1954—1957 bygd 80 000—85 000 m². Dette er noe mindre enn programmet forutsatte. En må her også ta i betraktning at det

da er regnet med ca. 15 000 m² som var forutsatt bygd før 1954, men som i virkeligheten er bygd i programperioden. Personalet kan nå anslås å øke med 950 i løpet av perioden, d. v. s. noe mer enn forutsatt.

Sterkest har utviklingen vært på det teknisk-naturvitenskapelige område. Her har investeringene trolig ligget over programmet, og personalet har økt betydelig mer enn forutsatt. Utbyggingen av den almenvitenskapelige forskning og landbruksforskningen ligger derimot etter programmet.

Denne ulike utvikling på de forskjellige områder har i noen utstrekning sin bakgrunn i at den tekniske forskning hos oss som i andre land blir gitt høy prioritet. Men delvis ligger forklaringen i den måte utbyggingen er finansiert på. De bygg som var forutsatt finansiert av private midler og av tippenidder, vil stort sett bli fullført. Det har imidlertid vist seg vanskeligere å gjennomføre de investeringer som var forutsatt dekket over statsbudsjettet.

2. Den internasjonale utvikling på forskningens område.

Forskningen er i rivende utvikling over største delen av verden og særlig i de land som økonomisk sett er kommet lengst. Å foreta statistiske sammenligninger mellom forskningsinnsatsen i forskjellige land er ikke lett. Men det finnes visse holdepunkter for en sammenligning. I Norge utgjør de samlede utgifter til forskning ca. 0,5 prosent av bruttonasjonalproduktet. I de fleste større industriland går imidlertid mellom 1 og 2 prosent av bruttonasjonalproduktet til forskning, og andelen synes å stige raskt. Mens Amerikas forente stater i 1929 brukte 0,15 prosent av bruttonasjonalproduktet til indu-

striell forskning, gikk i 1940 mer enn 0,3 prosent og i 1954 omtrent 1,5 prosent til samme formål. Forholdsvis bruker Storbritannia og Sovjet-Samveldet antagelig en enda større del av sine ressurser til forskning.

Den sterke ekspansjon i forskningen har ikke bare vært konsentrert om de tekniske og industrielle fagområder, men har foregått på bred front. Dette har ført til at stadig nye spesialområder er blitt utskilt. Det er også karakteristisk at de praktiske forskningsoppgaver i stigende grad har krevd en samlet innsats av forskere fra en rekke ulike fagområder. På de naturvitenskapelige områder har skillet mellom teoretisk og anvendt forskning mistet noe av sin realitet. Rent akademiske institusjoner finner det nå av vitenskapelige grunner hensiktsmessig å engasjere seg også i anvendt forskning. Samtidig anser en del av staben arbeider med teoretiske oppgaver. Selv når rent industrielle problemer skal løses, blir for eksempel forskningsgrenser som medisin og sosialvitenskap trukket med i arbeidet.

De produksjonsoppgaver og samfunnsproblemer som forskningen er blitt stilt overfor, har således tvunget fram en faglig integrering. Derved er det oppstått behov for bredde i forskningsmiljøet og til dels også for nye typer av institusjoner. Kontakten mellom forskningen og det praktiske liv må være nær og gjensidig. Innenfor den enkelte institusjon må forskere med forskjellig utdanning utgjøre gruppearbeid. Innenhet og formidling av forskningsresultater fra andre institusjoner eller andre land blir en hovedoppgave.

I de fleste mer utviklede land er også den høyere undervisning blitt sterkt utbygd. Delvis henger dette sammen med en voksende erkjennelse av at god utdanning har en sentral økonomisk betydning og er en viktig forutsetning for å heve levestandarden på lengre sikt. Denne rent økonomiske betraktning har ført til at befolkningens utdanningsnivå etter hvert har fått en betydelig plass også i økonomisk-politiske overveielser. I de østeuropiske land har forholdet lenge spilt en stor rolle i økonomisk planlegging.

I de senere tid har interessen særlig samlet seg om utdanningen av ingeniører og naturvitenskapsmenn. På dette feltet har det lenge vært et kappløp mellom de største industriland. I 1955 utdannet Amerikas forente stater 160 naturvitenskapsmenn, 185 ingeniører og 60 landbrukskandidater pr. 1 000 000 innbygger. Samme år var de tilsvarende tall i Sovjet-Samveldet 60 naturvitenskapsmenn, 265 ingeniører og 90 land-

brukskandidater. Tallene er neppe helt til sammenlignbare, men er langt høyere enn i Vest-Europa. Norge utdannet årlig ca. 25 naturvitenskapsmenn, 120 ingeniører og 25 landbrukskandidater pr. 1 000 000 innbygger. Norske kandidater fra utenlandske høyskoler da regnet med.

Innen den høyere undervisning — liksom i forskningen — stiller det moderne samfunn nye krav til institusjonene. Behovet for spesialisering øker således stadig. Tempoet i den faglige utvikling krever at studentene i større grad enn tidligere blir øvd opp i selvstendig problemløsning, fordi kunnskaper og metoder hurtig blir foreldet. Større land søker å løse slike problemer gjennom effektivisering av undervisningen, ved økt innsats av lærerkrefter og ved å legge de materielle vilkår bedre til rette.

Små land må i stor grad basere seg på å importere forskningsresultater fra andre land. Men bare det at institusjonene skal være effektive mottakerapparater, krever ganske meget av dem. De må kunne følge med og tilpasse resultatene for egne forhold, og de skal samtidig formidle kunnskapene videre til praktisk bruk. Om et institutt skal makte slike oppgaver, må det også selv drive forskning. Bare derved blir det i stand til å delta i den internasjonale utveksling av informasjon og til å holde seg faglig på høyde.

På mange områder strekker en slik passiv mottakervirksomhet ikke uten videre landse forskningsresultater ikke uten videre tilgjengelige. Dette gjelder ikke minst innen industriell forskning. Dessuten er det felter hvor små land kan ha særlige interesser eller forutsetninger, og hvor det er naturlig å gjøre tar aktiv del i arbeidet med å vinne ny erkjennelse.

Den økende spesialisering og de stigende krav til utstyr og andre hjelpemidler vil lett føre til at små land kommer til kort når det gjelder personell og økonomiske ressurser. Det faller dyrt for slike land å oppnå den bredde i forskningsmiljøet som nå ofte er nødvendig. Samarbeid på tvers av landegrensene kan likevel bidra til å redusere utgiftene.

3. Hovedoppgaver i perioden 1958—1961.

De hovedoppgaver som norsk forskning i dag er stilt overfor, kan formuleres slik:

- A. På en rekke områder er det mangel på universitets- og høyskoleutdannet personell. Ved en del av våre institusjoner for høyere utdanning er det derfor kapasitets- og effektivitetsproblemer som må løses.

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958—1961.

B. Den almenvitenskapelige og den landbruksvitenskapelige sektor vil i noen tid framover være stilt overfor særlig store utbyggingsbehov.

C. Internasjonalt sett foregår en betydelig ekspansjon på en rekke forskningsområder, således innen teknisk og naturvitenskapelig forskning. En forsterket innsats på disse områdene er nødvendig også i vårt land.

D. Da en videre ekspansjon av forskningen neppe vil kunne finansieres av tippenmidler, må den finansieres på annen måte.

I årene framover gjelder det å legge grunnlaget for en bedre tilgang av universitets- og høyskoleutdannet arbeidskraft. De vitenskapelige utdanningsinstitusjoner må derfor bygges ut med lokaler og personell slik at de kan løse sine oppgaver på en effektiv måte.

Den forskningsmessige innsats må konsentreres om felter hvor Norge har spesielle interesser, eller hvor forskningsresultater fra andre land ikke er tilgjengelige eller overførbare. Men vi må også yte vårt bidrag til internasjonal vitenskap ved å skape gode arbeidsmuligheter for fremstående forskere på de felter hvor det er særlige muligheter for norsk innsats.

På de øvrige forskningsområder som er av interesse for norsk næringsliv og samfunnsniv, trengs forskere som kan følge med i det som skjer internasjonalt. De må utprøve og tilpasse resultatene for norske behov og formidle dem videre til praktisk anvendelse. Dette gjelder også slike områder av grunnforskningen som er av avgjørende betydning for vår anvendte forskning.

Mulighetene for en rasjonell arbeidsdeling gjennom internasjonalt samarbeid må utnyttes. Særlig interesse knytter seg til mulighetene for et nærmere forskningssamarbeid i Norden.

4. Utbyggingsprogram for 1958—1961.

Regjeringen mener at det i perioden 1958—1961 bør finne sted en betydelig utbygging av forskningen. På grunnlag av et forslag fra Forskningsrådenes Fellesutvalg og en utredning om tilgangen på og behovet for akademisk arbeidskraft er det utarbeidet et utbyggingsprogram som Regjeringen så langt som mulig vil søke å få gjennomført. I hovedtrekk går programmet ut på følgende:

a) Byggeprogrammet utgjør ca. 115 000 m², fordelt med ca. 50 000 m² på den almenvitenskapelige sektor, ca. 50 000 m² på den tekniske sektor og vel 15 000 m² på den landbruksvitenskapelige sektor. Disse investeringene er anslått til å koste ca. 120 millioner kroner¹⁾.

¹⁾ Forskningsrådenes Fellesutvalg foreslo et samlet byggeprogram på 140 000 m² til en utgift av vel 150 millioner kroner.

b) Til anskaffelse av vitenskapelig utstyr bør anvendes ca. 20 millioner kroner. Utstyr i nybygg og mindre anskaffelser som kan dekkes over de løpende driftsbudsjettene, er ikke regnet med.

c) Forskningspersonalet skal søkes økt med ca. 25 prosent.

5. Nærmere opplysninger om Forskningsrådenes utbyggingsprogram.

I det følgende skal det gjøres rede for en del av de prosjekter som inngår i det utbyggingsprogram som er utarbeidet av Forskningsrådenes Fellesutvalg. Det er foreløpig ikke tatt stilling til prioriteringen av de enkelte oppgaver, og Regjeringen kan derfor ikke binde seg til gjennomføringen av alle de prosjekter som er med i Fellesutvalgets program.

Den samlede tilgang av kandidater fra universiteter og høyskoler kan i tidsrommet 1958—1965 ventes å bli 10 prosent mindre enn i foregående ti-år, selv om en tar hensyn til dem som utdanner seg i utlandet. Dette henger delvis sammen med de små fødselskull som vi hadde gjennom lengre tid før krigen, men er også et uttrykk for at forholdet fjerre spørker til universitetene og høyskolene enn i den første etterkrigsstid. Samtidig er etterspørselen etter akademisk arbeidskraft økt betydelig. I løpet av få år kan det derfor bli alminnelig mangel på slik arbeidskraft.

På en del områder er det utdanningskapasiteten som er den begrensende faktor. I slike tilfelle vil en utbygging av institusjonene kunne redusere underskuddet. Dette gjelder således for ingeniører, leger, tannleger og siviløkonomer.

En utbyggingsplan for Norges tekniske høyskole er tidligere lagt fram for Stortinget. Blir denne planen gjennomført, vil utdanningskapasiteten bli nesten fordoblet i løpet av 10 år. Langtidsprogrammet for 1958—1961 forutsetter at planen blir fulgt.

For tilgangen på leger er det viktig å utvide det medisinske fakultet ved Universitetet i Bergen, og proposisjon om utbygging av Haukeland sykehus til universitetsklinikk er lagt fram. Likevel er det ikke hensynt til legeutdanningen som her er det primære, og prosjektet er derfor ikke tatt med i forskningsprogrammet. Derimot omfatter dette et fellesbygg for instituttene for mikrobiologi, farmakologi og hygiene.

Mangelen på tannleger vil først kunne overvinnes ved at det blir reist et nytt odontologisk institutt i tilknytning til Universitetet i Bergen. Instituttet kommer trolig i gang i 1961. En utvidelse ved Norges tannlegehøgskole er nødvendig blant annet for å gi sup-

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg.

plerende undervisning til tannlegestudenter som er utdannet i utlandet.

Norges handelshøgskole har lenge hatt et uløst byggeproblem. Dette bør søkes løst så snart som mulig.

Norges lærerhøgskole er for tiden under utbygging slik at den skal bli i stand til å møte det økende behov for videreutdanning av lærere. Utbyggingen kan ventes fullført innen utgangen av 1961.

Norges landbrukshøgskole og Norges veterinærhøgskole må bygges ut av forskningsmessige hensyn. Men en må også regne med at disse høyskolene bør settes i stand til å ta opp flere studenter, og at det må skaffes mer lokaler og undervisningspersonell.

Den mest markerte tilbakegang i rekrutteringen til videregående studier har rammet de humanistiske og sosialvitenskapelige fag. Dette vil om noen tid kunne føre til en meget alvorlig vikt i tilgangen på kvalifiserte lærere som kan undervise i videregående skoler. En må også vente stor mangel på enkelte andre fagområder, for eksempel sosialøkonomi og psykologi. Mange som tar fatt på disse studiene, faller fra innen sluttekampen er nådd. De som fullfører studiet, har ofte en studietid på 10 år eller mer etter artium. Det er nødvendig å skape bedre arbeidsvilkår ved vedkommende fakulteter. Slik forholdene nå er, blir forskningen på disse områdene hemmet og det er vanskelig å innføre effektive undervisningsformer og forkorte studietiden. Reisingen av et nybygg på Blindern for det historisk-filosofiske fakultet (inklusive de sosialvitenskapelige institutter) må derfor komme i gang i perioden 1958—1961.

Kravet til effektivitet er også den viktigste bakgrunn for at Universitetsbiblioteket i Bergen må få nybygg. Med de plassforhold denne institusjon nå har, kan den ikke gi tilfredsstillende service. Landbrukshøgskolen har behov for et nytt kjemisk analyselaboratorium, som vil bidra til en rasjonalisering av landbruksforskningen.

Tjårsplanen for Norges tekniske høyskole vil skape nye og større muligheter for teknisk forskning. Videre vil Materialteknisk institutt, Vassdragslaboratoriet, Elektrisitetsforsynings forskningsinstitutt og Skipsmodelltanke-ken som alle har tilknytning til forskningsmiljøet i Trondheim, bli utbygd, fordi det på disse felter gjør seg gjeldende presserende forskningsbehov innen vedkommende næringer. Av lignende grunner omfatter Fellesutvalgets program mindre bygg for Sement- og betonginstituttet, Byggforskningsinstituttet og Veglaboratoriet, og hensynet til de in-

dustrielle muligheter gjør det også ønskelig å bygge ut Instituttet for atomenergi.

På samme måte trenger husdyrbrukinstituttene ved Landbrukshøgskolen og Landbruksmekanisk institutt nybygg, fordi det er viktig å skape bedre muligheter for utforskning av sentrale problemer i jordbruksnæringen. Veterinærhøgskolen har først i de senere år for alvor kunnet ta fatt på forskningsoppgaver. Den foreslåtte utbygging gjelder forskningsfeltet av stor økonomisk betydning for landbruket. Byggeplanene for Fiskeridirektoratets havforskningsinstitutt står i samme stilling i forhold til fiskerieringen. Et nytt fellesbygg for Yrkeshygienisk institutt, Hygienisk institutt og Institutt for arbeidsfysiologi og arbeidspsykologi skal skape grunnlag for utvidet forskning på felter av stor økonomisk betydning. Samtidig vil vi få et bredere miljø omkring forskning i tilknytning til arbeidslivets problemer.

Både for forskningen og den høyere undervisning er tilstrekkelig og hensiktsmessig utstyr av vesentlig betydning. De største omkostninger på dette felt knytter seg til teknisk forskning.

Det må legges betydelig vekt på rekrutteringen av nye forskere. Forskningsrådenes innsats på dette området har hittil vært av avgjørende betydning. Men egne stipendiater må etter hvert gå inn i faste stillinger ved institusjonene. Ellers vil de muligheter etter denne har for å rekruttere nye forskere råde hvert bli meget begrenset.

Det er viktig å få effektivisert undervisningen og forskningen ved universiteter og høyskoler. De undersøkelser som er i gang, vil derfor bli fortsatt og utvidet. Mangelen på akademisk arbeidskraft på en rekke områder gjør det nødvendig å få klarlagt og fjernet årsakene til det store frafall under mange av studiene.

Forskningsrådenes arbeid med å samordne den nasjonale forskning må føres videre. Økonomisk må forholdene legges til rette for at rådene fortsatt kan ta seg av pioneropp-gaver innen forskningen. Etter krigen har det vokst fram en rekke institutter for anvendt forskning som arbeider med å løse praktiske problemer. Forskningsrådene har vanligvis foreslått opprettelsen av slike institutter, som det ofte faller vanskelig å passe inn i universitetenes og høyskolenes virksomhet. Særlig gjelder dette på det tekniske område. Denne utviklingen vil antakelig fortsette. Blant annet synes det nå å være aktuelt å foreta en organisatorisk utbygging av anvendt forskning på det sosialvitenskapelige området. Ikke minst har statsadministrasjonen et behov for

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958—1961.

å få aktuelle samfunnsproblemer behandlet og utredet av forskningsorganer. En rasjonell samordning av forskningen på dette området vil være nødvendig.

Det nordiske samarbeid bør utvikles videre gjennom Nordisk Kulturkomisjon og andre samarbeidsorganer. Gjennom et slikt samarbeid vil det være mulig å oppnå en bedre

Kapitel 6. Undervisning og opplæring.

1. Utbyggingen av skoleverket 1954—1957.
2. Aktuelle problemer i undervisningspolitikken.
3. Undervisningsprogram for 1958—1961.

1. Utbyggingen av skoleverket 1954—1957.

Langtidsprogrammet for 1954—1957 pekte på en rekke reformtiltak som skulle styrke undervisningen. De fleste av disse reformene er helt eller delvis gjennomført.

I landsfolkeskolen er minstelesten utvidet, og det er åpnet adgang for kommunene til å innføre en fjerde og femte skoledag. Det er også gjennomført en nyordning av hjelpeundervisningen, og vilkårene er lagt bedre til rette for utbygging av psykologisk veiledningstjeneste i skolen. Endringer i landsfolkeskoleloven gir kommunene høve til å bygge opp smidigere skoleordninger, idet skolestyrene nå står noe friere til å ordne sin skole etter forholdene i vedkommende kommune. Dette har fått meget å si for effektiviseringen av undervisningen i engelsk og i praktiske fag som krever spesialrom. Også loven om byfolkeskolen er endret når det gjelder hjelpeundervisning, og det er innført en ordning med tilskudd til skolepsykolog. Mange skoler er blitt utvidet eller modernisert.

Framhaldsskolene, realskolene og gymnaseene har hatt en markert øking i elevtallet. Nye skoler er opprettet, og det er gitt stats-tilskudd til en rekke nye kurs- og klasser. Elevtallet i folkehøgskolen viser mot slutten av perioden en stigende tendens.

Utbyggingen av yrkesopplæringen har fortsatt. Således er lærlingeloven gjort gjeldende for stadig flere yrker. Det er opprettet nye verkstedsskoler. Narvik tekniske skole er kommet i gang. Et utvalg har avgitt innstilling om omlegging av undervisningen ved de tekniske skolene. Det er lagt fram forslag til lov om handelsgymnas og yrkesskoler i landbruket er styrket ved flere nye skoler, og en rekke skoler er utvidet og modernisert. Det er også opprettet nye humorskoler. Spørsmålet om fortsatt utbygging av husstellundervisningen er utredet av et utvalg. Til-

kapasitetsutnyttelse ved undervisningsinstitusjonene i Norden, ikke minst gjennom faglig spesialisering. Den faglige kontakt mellom instituttene på tvers av landegrensene bør bygges ut. Arbeidsdelingen mellom instituttene og samarbeidet om felles forskningsoppgaver må utvides. Felles nordiske institutter kan komme på tale i enkelte tilfelle.

rådingen omfatter så vel husstellopplæringen i almenutdannende skoler som fagopplæringen i husstell for voksne. Innen navigasjonsundervisningen er det opprettet et femmånedlig forkurs for styrmannsskoleelever som ikke har realskoleeksamen eller annen foreskrevet utdanning. Det er kommet i gang en ny fiskerfagskole i perioden, og de øvrige fiskerfagskolene har fått supplert sitt utstyr. Knappheten på lærebøker i enkelte fag har vært gjenstand for drøfting og utredning. Det er fremmet en stortingsmelding som inneholder retningslinjer for hvordan dette problemet bør løses.

I 1954 ble loven om forsøk i skolen vedtatt. Denne loven tar sikte på å gjøre det mulig for skolen å tilpasse seg samfunnsutviklingen gjennom kontinuerlig reform. I medhold av loven er det satt i gang forsøk både av organisatorisk og pedagogisk art i ulike skoleslag.

Langtidsprogrammet for 1954—1957 uttalte at det ville bli tatt opp forsøk om en ny stipendordning. En slik ordning er nå under utbygging og er gjennomført for en del av skoleverket. Ordningen omfatter også tilskudd til skyss av elever i alle videregående skoleslag. Som stipend og reisetilskudd m. m. er det for 1957/58 foreslått en bevilgning på 9 906 000 kroner. Det er også gitt adgang for nye elevgrupper til å få lån i Statens lånekasse for studerende ungdom.

Personellet innen undervisningen var forutsatt økt med ca. 3600 i løpet av perioden. Det ser ut til at sysselsettingen øker vesentlig mer.

Lærerlønningene har vært gjenstand for utredning, og dette har blant annet ført til at de kommunale tilleggene er falt bort. Lærerne har stort sett fått gunstigere plassering i regulativet.

Programmet forutsatte at det i perioden skulle bygges om lag 900 000 m² for hele skoleverket under ett. Omkostningene ble anslått til om lag 550 millioner kroner. Det ble regnet med sterkt stigende byggevirkosomhet mot slutten av perioden. I de to første årene ble byggeprogrammet stort sett oppfylt, mens det i 1956 og 1957 blir bygd min-

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg.

dre enn planlagt. For perioden under ett vil det trolig bli fullført skolebygg på i alt om lag 600 000 m². De aller fleste nye bygninger har også fått tidsmessig utstyr.

2. Aktuelle problemer i undervisningspolitikken.

Fra de siste førkrigsårene og fram til 1946 steg fødselstallet sterkt. Deretter falt det noe, men siden 1949 har det holdt seg noenlunde konstant. Den sterke øking i tallet på skolepliktige barn har i perioden 1954—1957 skapt meget store behov for klasserom og lærere i folkeskolen. Fra høsten 1956 begynte presset å forplante seg videre til framhaldsskoler, folkehøgskoler, realskoler og gymnas. Også i yrkesskolene er det en merkbart stigning i tilgangen på elever.

I årene framover vil elevtallet i de videregående skoler komme til å øke meget sterkt. Fra 1957 til 1961 stiger således tallet på fjorten-åringer fra ca. 54 600 til ca. 65 200. Tallet på personer i alderen 14—19 år øker samtidig fra ca. 280 000 til ca. 356 000. Tabell 14 gir ytterligere opplysninger.

Tabell 14. Personer i alderen 14—19 år 1950—1970.

	14 år	14—19 år
1950	39 936	244 249
1951	41 373	242 027
1952	42 646	241 725
1953	44 038	245 969
1954	45 173	251 642
1955	43 362	255 944
1956	50 743	296 754
1957	54 604	279 059
1958	59 457	296 758
1959	59 074	311 767
1960	67 996	334 553
1961	65 171	356 292
1962	62 769	368 269
1963	60 304	373 930
1964	59 754	374 208
1965	58 146	373 257
1966	60 088	365 327
1967	60 684	360 916
1968	60 538	358 702
1969	60 505	385 909
1970	59 923	359 076

I perioden 1958—1961 vil det være en hovedoppgave å bygge ut de videregående skoler slik at disse blir i stand til å ta imot de store ungdomskullene. Det er nødvendig å

skaffe mange flere undervisningsrom og lærere. Det ville imidlertid være, uriktig bare å møte de krav som er en følge av befolkningsutviklingen. Det er nødvendig å stille som mål at befolkningen stadig skal oppnå høyere kunnskapsnivå, både alment og yrkesmessig.

Mange andre land stiller problemet på samme måte, og blant dem er det flere med en befolkningsutvikling av lignende art som i Norge. En rekke land arbeider således med planer om å utvide den obligatoriske skolegang, og til dels er det allerede tatt bestemmelse om en betydelig utviding. Som eksempel kan nevnes Belgia, Frankrike og Sveits med 8 års obligatorisk skole, Canada og Luxembourg med 9 år, Sovjet-Samveldet og Storbritannia med 10 år og Amerikas forente stater med 9—12 år. I Sverige forberedes for tiden en utvidelse av den obligatoriske almenutdannende skolegang fra 7 til 9 år. Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid regner med at Vest-Europa vil øke sine utgifter til undervisning med 20 prosent fra 1955 til 1960, samtidig som investeringene i skoler og andre undervisningsbygg regnes å bli fordoblet.

Myndighetene i disse landene arbeider også intenst med å effektivisere undervisningen i sine yrkesskoler. Dette skjer i erkjennelse av at de tekniske framskritt bare kan utnyttes dersom både befolkningens almene og faglige kunnskaper ligger på et høyt nivå. Ut fra det resonnement at skolen gir et vesentlig bidrag til høyere produksjon og til bedre levestandard i vid forstand, kan en si at det er i gang et slags «kappløp» mellom landene om å oppnå det høyest mulige utdanningsnivå. Av samme grunn blir det i stigende grad innført almen og faglig videreutdanning av den voksne del av befolkningen. Omskoling og videreutdanning med sikte på ajourføring av kunnskaper og ferdigheter blir i mange land gjennomført som offentlige tiltak. Slike tiltak tar sikte på så raskest mulig å bringe ny viten i praktisk anvendelse.

I vårt land skal alle barn ha sju års obligatorisk skolegang i folkeskolen. Som kjent er folkeskolen på landet og i byene ulikt ordnet, slik at mange barn i landsfolkeskolen får færre undervisningstimer enn barna i byfolkeskolen. Dette skaper visse problemer for barn fra landsfolkeskoler, særlig når det gjelder videre skolegang. Skoleåret i landsfolkeskolen kan imidlertid utnyttes vesentlig bedre dersom kommunene gjør bruk av de muligheter som den fjerde og femte skoledagen byr. Landkommunene har også vist sterk interesse for å styrke folkeskolen. Den min-

stelested tid som ble fastsatt ved lovendring i 1955, er nå stort sett gjennomført.

En ganske stor del av ungdommen, om lag 80 prosent, får for tiden almenutdannende undervisning i minst ett år etter folkeskolen. Men etter det åttende skoleåret faller prosenten til ca. 33. På dette området står Norge svakere enn flere andre land. Skal vi oppnå en tilfredsstillende heving av utdanningsnivået, må vi ta sikte på å forlenge den obligatoriske skolegang. Dette er blant annet bakgrunnen for de oppgaver som er pålagt Forsøksrådet for skoleverket, som sammen med andre sakkyndige råd skal søke å legge til rette grunnlaget for reformer i skolen. Også Norge må etter hvert få en samordnet skole for all ungdom fram til 16—17-årsalderen.

En høyning av utdanningsnivået forutsetter en betydelig innsats både fra stat og kommuner. Skolen er i vårt land et offentlig anliggende. Det bør derfor være et mål at samfunnet legger utdanningsforholdene slik til rette at alle kan få en solid almen og faglig utdanning. I de senere år har ungdommen fått bedre muligheter for å oppnå rimelige lån til skolegang og studium, og en ny stipendordning er innført. Men ennå står meget igjen før alle er stilt likt med hensyn til utdanningsmuligheter. Skolene er så ujevnt fordelt i vårt land at mange som ønsker videregående utdanning, er henvist til å søke skoler utenfor hjemstedet. Det er derfor nødvendig å bygge ut stipendordningen.

Det er særlig ungdommen i bygdene som har vanskelig for å finne utdanningsmuligheter. I avstengte bygder blir utdanningen forsømt, enten fordi den økonomiske evnen ikke er til stede eller fordi undervisningsinstitusjonene ligger for langt borte. Dette problemet må vies stor oppmerksomhet når det nå skal bygges nye institusjoner.

I de fleste skoleslag er det i dag mangel på undervisningsrom. En forholdsvis stor del av skolebygningene er ikke hensiktsmessige fordi de er gamle og ikke fyller moderne krav. Slik situasjonen er, vil imidlertid mange av disse bygningene fortsatt måtte brukes. Enkelte av bygningene mangler nåværende spesialrom for undervisning i for eksempel kroppssving, husstell, sløyd og naturfag, og bør bygges ut med dette for øye så snart forholdene tillater det.

Et problem av en noe annen art er å få spesialrommene effektivt utnyttet. En samordnet utnyttelse for flere skoleslag vil utvilsomt kunne føre til større effektivitet i undervisningen. Ved planlegging av anlegg for videregående skoler blir det en hovedoppgave å nå fram til løsninger som sikrer

en god utnyttning av spesialrommene. Det er sterke grunner som taler for at skolene bør konsentreres sterkere om ett anlegg. Det kan da også bli mulig å bygge en felles forsamlingshall for skolene.

Det er også behov for en områdeplanlegging for undervisningen. De små kommunene har hverken tilstrekkelig rekrutteringsområde eller økonomi til alene å kunne bygge ut anlegg med sikte på å utvide den obligatoriske skoletid med to år. Dette problemet er det særlig viktig å finne hensiktsmessige og smidige løsninger på før utbyggingen av enhetsskolen fram til 16—17 år tar fatt for alvor. Videre er det behov for en god samordning av all skoleadministrasjon i fylkene og kommunene og for en reorganisering av den sentrale skoleledelse.

For tiden er det en betydelig mangel på lærere i folkeskolen, særlig i Nord-Norge. Det er også knapphet på realister og filologer i de videregående skoler. Også i yrkesskolene er det en viss mangel på kvalifiserte lærere.

Kapasiteten ved de ordinære lærerskoler har i de siste årene vært utnyttet fullt ut. Det er dessuten satt i gang ekstraordinære lærerskoleklasser. Søkningen til lærerskolene har også vært god. Likevel mangler man i skoleåret 1956/57 bortimot 2 000 fullt utdannede lærere i folkeskolen og framhaldsskolen. Også i kommende periode må en regne med knapphet på lærere. Særlig vil dette bli tilfelle i de videregående skoler, hvor behovet vil stige sterkt, mens tallet på ny-uteksaminerte adjunker og lektorer vil avta. Spørsmålet om lærerkrefter i skoleverket sett under ett er således et alvorlig problem.

3. Undervisningsprogram for 1958—1961.

Skolen vil i programperioden bli styrket på alle undervisningstrinn, slik at den enkelte skal få bedre muligheter for å utvikle evner og anlegg og for å ta del i kulturlivet. Skolen skal framfor alt skape den samfølelse og toleranse det moderne samfunn må bygge på. Den må gi elevene arbeidsevne og respekt for arbeidet. De almenutdannende skoler og yrkesundervisningen skal til sammen gi den utdanning den enkelte kan bygge videre på.

I samsvar med disse prinsipper har Regjeringen trukket opp disse retningslinjene for utbyggingen av skoleverket i perioden 1958—1961:

A. Landsfolkeskolen vil bli ytterligere styrket gjennom utvidelse av lesetiden og effektivisering av undervisningen. Heimkunnskap vil bli innført som obligatorisk fag for både jenter og gutter.

- B. Så langt det er mulig vil grunnlaget bli lagt for en nårig enhetsskole som i framtiden blir grunnlaget for all videreutdanning både i teoretiske og praktiske fag. Forslag vil bli fremmet for Stortinget om adgang for kommunene til å utvide den obligatoriske skolegang med to år for all ungdom.
- C. Yrkesopplæringen vil bli utvidet og modernisert. Det vil også bli lagt vekt på å skaffe voksne som trenger omskoling, en tilfredsstillende opplæring.
- D. Gjennom en videre utbygging av stipendordningen vil man søke å oppnå en bredere rekruttering til skoler og høyskoler.
- E. Myndighetene vil legge stor vekt på å skaffe skoleplass for de store ungdomskullene og å erstatte uhensiktsmessige skolebygninger med nybygg. Programmet regner med nybygg på i alt 800 000 m², universiteter og høyskoler ikke medregnet.
- F. Det vil bli satt i gang særlige tiltak med sikte på å dekke behovet for lærere både i folkeskolen og de videregående skoler.
- G. Forsøksvirksomheten vil bli ytterligere utvidet, og de nyeste forskningsresultater vil så langt som mulig bli utnyttet i undervisningen.

A styrke grunnskolen og særlig landsfolkeskolen, er et nødvendig ledd i arbeidet for å utvide den obligatoriske skoletid. Det er aktuelt å stimulere landkommunene til å øke lesetiden i storskolen ved å utnytte fjerde og femte skoledag. Det skulle bli mulig å bygge ut skolekylskoleundervisningen og engelsk-undervisningen i landsfolkeskolen. Det er ønskelig å stimulere kommuner med forholdsvis tett bebyggelse til å gjennomføre 5 dagers skole, og av den grunn vil Kirke- og undervisningsdepartementet ta opp spørsmålet om å oppheve begrensningen på 23 skoleuker for statsstilskudd til landsfolkeskolen. Arbeidet med en mer rasjonell kretsinndeling vil fortsette på grunnlag av de erfaringer som hittil er innvunnet. I denne forbindelse kan det være nødvendig å se nærmere på reglene for tilskudd til innlosjering og skyss. Også spørsmålet om tilskudd til bygging av elevhjem bør tas opp.

Normalplanene for folkeskolen ble utarbeidet i 1939. Spørsmålet om en revisjon av normalplanene vil bli overveid. De bør så vidt mulig bringes å jour på grunnlag av de nyeste erfaringer og forskningsresultater på det pedagogiske og faglige område.

Undervisningsplanene for yrkesskolene vil bli tatt opp til nærmere behandling, idet den tekniske utvikling gjør det nødvendig å revidere planene. Undervisningen ved yrkesskolene for håndverk og industri vil bli økt effektivisert, blant annet ved anskaffelse av mer tidsmessig utstyr. Særlig kommer Kirke- og undervisningsdepartementet til å ta stilling til hvordan de tekniske skolene bør organiseres.

Yrkesopplæringen i landbruket vil bli utvidet. Undervisningen i teoretiske fag vil bli

lagt om av hensyn til den raske utvikling som finner sted i landbruket, og den praktiske opplæringen vil bli styrket.

På bakgrunn av den sterke økning i handelsflåten og de utdanningsproblemer dette reiser, vil sjømannsundervisningen bli styrket og utvidet. Både de maritime skoler og fiskerifagkolene vil få mer tidsmessig utstyr. Arbeidet med å fjerne økonomiske og geografiske hindringer for dem som skal kvalifisere seg for sitt arbeid, vil bli ført videre. Dette kan best skje ved å bygge ut den stipendordning og de tilskuddsordning som skyss som allerede er innført.

I perioden 1958—1961 bør endel gamle og uhensiktsmessige skolebygninger erstattes, og det trenges mange flere undervisningsrom i de videregående skoler. En stor byggevirksomhet er derfor nødvendig. Anslagsvis vil det bli bygd 800 000 m² i alt. Bruttoinvesteringene kan anslås til 230 millioner kroner i årlig gjennomsnitt. Til sammenligning kan nevnes at investeringene i undervisningssektoren utgjorde ca. 205 millioner kroner i 1956 og formodentlig vil bli ca. 190 millioner kroner i 1957. Alle beløpene er gitt i gjennomsnittspriser for 1956. Investeringene i universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter er ikke medregnet.

I perioden 1958—1961 er det påkrevd å få utdannet et meget stort antall lærere. En utvidelse av den obligatoriske undervisning vil kreve en betydelig tilgang av lærere med lærerprøve, og som tidligere nevnt er det mangel på slike lærere i dag. Dessuten er det for elever på alderstrinnet 14—16 år i større utstrekning enn i folkeskolen nødvendig å ha lærere med tilleggsutdanning av forskellig slag. Dette henger sammen med den differensiering som det er ønskelig å gjennomføre av hensyn til elevenes ulike interesser, evner og anlegg.

Videre vil befolkningsutviklingen alene føre med seg et betydelig behov for nye lærere både i almenutdannende skoler og yrkesskoler. Det er nødvendig å treffe særlige tiltak for å skaffe disse skolene lærere og forskningsresultater på det pedagogiske og faglige område.

Undervisningsplanene for yrkesskolene vil bli tatt opp til nærmere behandling, idet den tekniske utvikling gjør det nødvendig å revidere planene. Undervisningen ved yrkesskolene for håndverk og industri vil bli økt effektivisert, blant annet ved anskaffelse av mer tidsmessig utstyr. Særlig kommer Kirke- og undervisningsdepartementet til å ta stilling til hvordan de tekniske skolene bør organiseres.

Yrkesopplæringen i landbruket vil bli utvidet. Undervisningen i teoretiske fag vil bli

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958—1961.

rasjonalisering av lærerutdanningen ved universitetene er tatt opp av særskilte komitéer. Det skulle være mulig å redusere studietiden noe for det språklig-historiske studium uten at studiets faglige standard blir senket. En reduksjon av studietiden vil bidra til å stimulere rekrutteringen til studiet og til å øke tallet på ferdige kandidater. Det kan også være behov for et samlendende organ for all

lærerutdanning, et lærerutdanningsråd. Dette spørsmålet vil bli tatt opp til behandling.

En tilfredsstillende løsning av hele lærer- spørsmålet vil i stor utstrekning avhenge av om det blir uteksaminert et tilstrekkelig antall kandidater fra våre lærerskoler. Anslagsvis vil det i perioden trenge 5,500 nye lærere for skoleverket sett under ett.

Kapitel 7. Energiforsyning og energiproblemer.

1. Hovedtrekk ved utviklingen i energiforbruket.
2. Det framtidige energibehov.
3. Den framtidige energiforsyning.
4. Elektrisitetsbyggingen i etterkrigsårene.
5. Program for elektrisitetsbyggingen 1958—1961.
6. Disponeringen av elektrisitetsproduksjonen.
7. Finansieringen og prispolitikken.
8. Tilgangen på fast brensel.
9. Tilgangen på brenselolje.
10. Norge og atomenergien.
11. Nødvendigheten av å samordne energipolitikken.

1. Hovedtrekk ved utviklingen i energiforbruket.

Energiforbruket i vårt land har gjennomgått meget store forandringer i de siste 10—15 år. Alle typer fast brensel yter i dag et betydelig mindre bidrag til energiforsyningen enn før krigen. På den andre siden har flytende brensel og vannkraft fått meget større betydning. Tabell 15 illustrerer disse forholdene.

Tabell 15. Forbruket av forskjellige energislag før krigen og i 1956.

Energislag	Benevning	1956 i prosent av 1937—1939		
		1937—1939	1956	1956 i prosent av 1937—1939
Kull	1 000 tonn	2 415	730	30
Koks og sinders	1 000 tonn	883	554	63
Ved	1 000 favner	1 780	1 300	73
Torv	1 000 m ³	1 500	800	53
Brenselolje	1 000 tonn	310	2 071	668
Bensin	1 000 tonn	180	349	194
Elektricitet	Milliarder kWh	9,1	23,8	262
Gass	Millioner m ³	44	46	105

Etter de omregningsforhold som vanligvis blir benyttet, lå det samlede energiforbruk i 1955, om lag 50 prosent over førkrigsnivået. Energiforbruket pr. innbygger steg med gjennomsnittlig 4,7 prosent om året i perioden 1946—1955. Til sammenligning kan nevnes at den tilsvarende vekstrate i perioden 1920—1939 var 3,1 prosent og i perioden 1910—1950 1,6 prosent. Beregningene er usikre, men viser i hvert fall at energiforbruket har steget meget sterkt i etterkrigsårene.

Omlagningen fra fast til flytende brensel har vært særlig omfattende innenfor industrien, hvor oljeproduktene bidrag til dekning av energiforbruket har økt fra anslagsvis 2—3 prosent før krigen til 30—35 prosent i de siste årene. Industrien har nå et kull- og koksforbruk som er meget mindre enn før krigen, mens dens elektrisitetsforbruk er godt og vel fordoblet. Likevel har industrien i de

siste årene tatt bare 62—63 prosent av vår elektrisitetsproduksjon mot ca. 75 prosent i 1938.

Oljens sterkt økende betydning som energikilde er ikke noe spesielt for Norge. En lignende utvikling har funnet sted i de fleste vest-europiske land. Mens bare ca. 8 prosent av Vest-Europas energiforbruk ble dekket ved oljeprodukter i 1938, var denne andelen økt til ca. 18 prosent i 1955. Omlagningen til olje og den sterke øking i det samlede energiforbruk har ført til at Vest-Europa er blitt stadig mer avhengig av energiimport. I 1948 ble ca. 13 prosent av dets energiforbruk dekket ved import fra andre områder, mot ca. 20 prosent i 1955.

For vårt lands vedkommende har ikke selv omlagningen fra fast til flytende brensel ført til noen vesentlig forskyvning i retnings av at importert energi spiller en forholdsvis

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg.

større rolle. Norge må dekke både oljeforbruket og størsteparten av kull- og koksforbruket ved import. Dette var også tilfellet før krigen. Veksten i det samlede energiforbruk har imidlertid ført til at utgiftene til brenselimport har økt sterkt.

2. Det framtidige energibehov.

Hvordan energietterspørselen vil utvikle seg, beror i første rekke på den alminnelige økonomiske utvikling og ekspansjonen i industrien. Hvor meget primærenergi som trenses, vil dessuten avhenge av hvor effektivt energitilgangen blir utnyttet.

Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid (OEEC) har utarbeidet anslag over energibehovets utvikling fram til 1975 for medlemslandene sett under ett. Ifølge denne prognosen vil OEEC-landenes samlede energiforbruk øke med 12—18 prosent fra 1955 til 1960 og med 50—78 prosent fra 1955 til 1975. Om energiforbruket i vårt land skulle vokse

i samsvar med anslagene for Vest-Europa, ville energiforbruket stige med 9—14 prosent i perioden 1958—1961.

Forutsatt at utbyggingen av kraftkrevende industrier fortsetter i et hurtig tempo, er det god grunn til å anta at energiforbruket i vårt land vil stige sterkere enn anslått for OEEC-landene sett under ett. Danmark, Finland og Sverige regner alle med en fordobling av energiforbruket i løpet av de kommende 20 år. Det er antakelig realistisk å regne med at det norske energiforbruket også vil stige omtrent i samme tempo.

3. Den framtidige energiforsyning.

En stor del av Vest-Europas økende energiforbruk må inntil videre antas å bli dekket ved olje. Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid har anslått hvordan energiforbruket vil bli dekket, under forutsetning av at det øker med 65 prosent fra 1955 til 1975. Beregningene er gjengitt i tabell 16.

Tabell 16. Vest-Europas energiforbruk i perioden 1955—1975 fordelt på energikilder.

	Antatt endring i perioden. Millioner kulltonn	Energiforbrukets sammensetning. Prosentfordeling.	
		1955	1975
Innenlandsk produksjon:			
Kull	42	65	43
Brunkull	4	4	3
Vannkraft	73	8	11
Råolje	37	2	4
Naturgass	15	1	2
Sum innenlandsk produksjon	171	80	63
Import:			
Atombrensel	80	—	7
Kull	21	4	4
Olje	198	16	26
Sum import	299	20	37
Total	470	100	100

Tallene er hentet fra OEEC-publikasjonen «Europe's Growing Needs of Energy. How can they be met?», Paris, mai 1956.

Mens 20 prosent av OEEC-landenes energiforbruk i 1955 ble dekket ved import, ventes importandelen å komme opp i 37 prosent i 1975. Størsteparten av Vest-Europas energiimport består i dag av olje. Dette antas å bli tilfellet også i de kommende tve år.

Atomenergien ventes å ville dekke 7 prosent av OEEC-landenes energiforbruk i 1975. Den skulle bidra til ca. 17 prosent av veksten i energiforbruket fra 1955 til 1975.

Opplysninger som foreligger i dag, tyder på at dette anslaget for atomenergien er satt for lavt. Således er Storbritannias program for produksjon av atomelektrisitet blitt sterkt utvidet.

Sammenliknet med de fleste andre vest-europiske land står Norge, når det gjelder den framtidige energiforsyning, i en særdeles gunstig stilling om vannkraften kan bygges ut i et hurtig tempo. For øvrig vil veksten

Vedlegg.

i energiforbruket trolig i første rekke bli dekket ved økt forbruk av olje. En omlegging av energiforbruket fra fast brensel til olje og elektrisk kraft vil sannsynligvis fortsatt gjøre seg gjeldende.

Hva atomenergien kan komme til å bety som energikilde for vårt land i de første par tiår, er det svært vanskelig å si noe om på det nåværende tidspunkt. Det synes imidlertid klart at noen nevneverdig betydning for landets energiforsyning i perioden 1958—1961 vil atomenergien ikke få.

4. Elektrisitetsutbyggingen i etterkrigsårene.

Kraftutbyggingen har inntatt en sentral plass i etterkrigstidens økonomiske politikk. Det har vært ansett som en oppgave av høyeste prioritet å holde et sterkt tempo i kraftutbyggingen. Dette har muliggjort en stor ekspansjon innenfor de kraftkrevende industriene, og derigjennom er de konkurransemessige fortrinn som vi har i den billige vannkraften, blitt tydeliggjort.

I løpet av de første elleve etterkrigsårene ble maskinkapasiteten ved våre vannkraftverk bort imot fordoblet. Produksjonen av elektrisk kraft steg fra 10,1 milliarder kilowatt-timer i 1945 til ca. 24 milliarder kilowatt-timer i 1956. I 1945 hadde ca. 80 prosent av landets befolkning elektrisk kraft. Ved utgangen av 1957 ventes forsyningsgraden å komme opp i 98 prosent.

Ifølge langtidsprogrammet for 1954—1957 skulle maskinkapasiteten ved vannkraftverkene økes til 4,7 millioner kilowatt. Dette målet blir passert, idet maskinkapasiteten ved utgangen av 1957 antakelig vil komme opp i ca. 5,1 millioner kilowatt. Alle større kraftanlegg og utvidelser som var oppført i programmet med 1953—1957 som fullførelsesår, er satt i drift eller kan ventes satt i drift i 1957. I programmet ble elektrisitetsproduksjonen anslått å nå opp i minst 26 milliarder kilowatttimer i 1957 under forutsetning av normale vannforhold. Dette anslaget holder. Ytterligere opplysninger er gitt i tabell 17.

Tabell 17. Elektrisitetsutbyggingen 1954—1957.

År	Installert maskinkapasitet ved utgangen av året Kilowatt	Tilvekst i maskinkapasitet Kilowatt	Produksjon	
			Milliarder kilowatt-timer	Indeks 1953 = 100
1954	3 828 000	226 000	21,8	111
1955	4 395 000	567 000	22,7	116
1956	4 689 000	274 000	23,8	121
1957	5 060 000 ¹⁾	391 000 ¹⁾	26 ¹⁾	133 ¹⁾

1) Foreløpig anslag.

Statlige, kommunale og andre offentlige elektrisitetsverk hadde 46 prosent av den samlede maskinkapasitet ved utgangen av 1945. De hadde 67,4 prosent ved utgangen av 1956. Den offentlige andelen har altså økt meget betydelig. Se ellers tabell 18.

Tabell 18. Maskinkapasiteten fordelt på eiergrupper.

Stat	Maskininstallasjonens tilvekst 1954—1956	
	Prosent	Maskininstallasjon ved utgangen av 1956 Prosent
Kommuner m. v.	40,5	26,2
Private	43,5	41,2
	16,0	32,6
Sum	100,0	100,0

I årene 1946—1956 er det brukt ca. 4,5 milliarder kroner (i løpende priser) til investeringer i elektrisitetsforsyning. Det betyr

at denne utbyggingen har lagt beslag på gjennomsnittlig 6—7 prosent av de samlede bruttoinvesteringer i etterkrigsårene mot

Vedlegg.

3—4 prosent før krigen. I de siste årene har bruttoinvesteringene i elektrisitetsforsyning ligget mellom 520 og 580 millioner kroner angitt i løpende priser. Rundt regnet 80 prosent av disse utgiftene har falt på det offentlige.

5. Program for elektrisitetsutbyggingen 1958—1961.

Det er fortsatt en oppgave av største viktighet å holde et høyt tempo i kraftutbyggingen. Så lenge vi har reserver av billig vannkraft, vil det være riktig å dekke mest mulig av det stigende energibehov gjennom en utnyttning av disse kraftkildene.

Planene for perioden 1958—1961 går ut på å få bygd ut 400 000 kilowatt pr. år i gjennomsnitt. Dette vil være litt mer enn i foregående programperiode. Under forutsetning av normale vannforhold skulle dette bety at

elektrisitetsproduksjonen i 1961 vil komme opp i 34 milliarder kilowatttimer eller om lag 30 prosent mer enn i 1957. Tilgangen på fagutdannet arbeidskraft, særlig ingeniører og teknikere, og hensynet til de øvrige investeringer gjør at et høyere utbyggings-tempo vanskelig kan gjennomføres. Det er truffet tiltak for å øke tilgangen på teknisk utdannet personell, og spørsmålet vil fortsatt bli viet oppmerksomhet, men det tar tid før resultatene viser seg på dette området.

Alle enkelt-prosjekter som kommer til å inngå i utbyggingsprogrammet fram til utgangen av 1961, er ennå ikke helt fastlagt. De prosjekter som det allerede nå er tatt en noenlunde sikker beslutning om, vil til sammen gi en tilvekst i maskinkapasitet på omtrent 1 400 000 kilowatt. Større nyanlegg og utvidelser som ventes fullført før utgangen av 1961, er oppført i tabell 19. En del andre prosjekter kan ventes å komme i tillegg.

Tabell 19. Større nyanlegg og utvidelser som ventes fullført i årene 1957—1961. Maskininstallasjon i tusen kilowatt.

	1957	1958	1959	1960	1961
Østfold:					
Sølbegfossen, utvidelse				27	
Oppland:					
Nedre Vinstra, maskin 4		50			
Øvre Vinstra, maskin 1 og 2			130		
Buskerud:					
Hol II	27				
Hol III, maskin 1 og 2	60				
Hemsil I, maskin 1			35		
Hemsil I, maskin 2				41	35
Hemsil II, maskin 1					41
Hemsil II, maskin 2					
Telemark:					
Mel, Norsk Hydro		35			
Svålgefoss III, Norsk Hydro			46		
Hjartdøla, maskin 1			52		
Hjartdøla, maskin 2				52	
Tokke, maskin 1					100
Vest-Agder:					
Steinsfossen, maskin 1	23				
Steinsfossen, maskin 2			23		
Skjerka, maskin 6				20	
Håverstad, maskin 1 og 2	50				
Rogaland:					
Lyse, maskin 3	30				
Lyse, maskin 4					40

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958—1961.

rasjonalisering av lærerutdanningen ved universitetene er tatt opp av særskilte komitéer. Det skulle være mulig å redusere studietiden noe for det språklig-historiske studium uten at studiets faglige standard blir senket. En reduksjon av studietiden vil bidra til å stimulere rekrutteringen til studiet og til å øke tallet på ferdige kandidater. Det kan også være behov for et samlede organ for all

lærerutdanning, et lærerutdanningsråd. Dette spørsmålet vil bli tatt opp til behandling.

En tilfredstillende løsning av hele lærerutdanningsproblemet vil i stor utstrøking avhenge av om det blir uteksaminert et tilstrekkelig antall kandidater fra våre lærerskoler. Anslagsvis vil det i perioden trenes 5,500 nye lærere for skoleverket sett under ett.

Kapitel 7. Energiforsyning og energiproblemer.

1. Hovedtrekk ved utviklingen i energiforbruket.
2. Det framtidige energibehov.
3. Den framtidige energiforsyning.
4. Elektrisitetsbyggingen i etterkrigsårene.
5. Program for elektrisitetsbyggingen 1958—1961.
6. Disponeringen av elektrisitetsproduksjonen.
7. Finansieringen og prispolitikken.
8. Tilgangen på fast brensel.
9. Tilgangen på brenselolje.
10. Norge og atomenergien.
11. Nødvendigheten av å samordne energipolitikken.

1. Hovedtrekk ved utviklingen i energiforbruket.

Energiforbruket i vårt land har gjennomgått meget store forandringer i de siste 10—15 år. Alle typer fast brensel yter i dag et betydelig mindre bidrag til energiforsyningen enn før krigen. På den andre siden har flytende brensel og vannkraft fått meget større betydning. Tabell 15 illustrerer disse forholdene.

Tabell 15. Forbruket av forskjellige energislag før krigen og i 1956.

Energislag	Benevning	1956 i prosent av 1937—1939		
		1937—1939	1956	1937—1939
Kull	1 000 tonn	2 415	730	30
Koks og sinders	1 000 tonn	883	554	63
Ved	1 000 favner	1 780	1 300	73
Torv	1 000 m ³	1 500	800	53
Brenselolje	1 000 tonn	310	2 071	668
Bensin	1 000 tonn	180	349	194
Elektrisitet	Milliarder kWh	9,1	23,8	262
Gass	Millioner m ³	44	46	105

Etter de omregningsforhold som vanligvis blir benyttet, lå det samlede energiforbruk i 1956 om lag 50 prosent over førkrigsnivået. Energiforbruket pr. innbygger steg med gjennomsnittlig 4,7 prosent om året i perioden 1946—1955. Til sammenligning kan nevnes at den tilsvarende vekstrate i perioden 1920—1939 var 3,1 prosent og i perioden 1910—1950 1,6 prosent. Beregningene er usikre, men viser i hvert fall at energiforbruket har steget meget sterkt i etterkrigsårene.

Omleggingen fra fast til flytende brensel har vært særlig omfattende innenfor industrien, hvor oljeproduktene bidrar til deknning av energiforbruket har økt fra anslagsvis 2—3 prosent før krigen til 30—35 prosent i de siste årene. Industrien har nå et kull- og koksforbruk som er meget mindre enn før krigen, mens dens elektrisitetsforbruk er godt og vel fordoblet. Likevel har industrien i de

siste årene tatt bare 62—63 prosent av vår elektrisitetsproduksjon mot ca. 75 prosent i 1938.

Oljens sterke økende betydning som energikilde er ikke noe spesielt for Norge. En lignende utvikling har funnet sted i de fleste vest-europiske land. Mens bare ca. 8 prosent av Vest-Europas energiforbruk ble dekket ved oljeprodukter i 1938, var denne andelen økt til ca. 18 prosent i 1955. Omleggingen til olje og den sterke øking i det samlede energiforbruk har ført til at Vest-Europa er blitt stadig mer avhengig av energi-import. I 1948 ble ca. 13 prosent av dets energiforbruk dekket ved import fra andre områder, mot ca. 20 prosent i 1955.

For vårt lands vedkommende har ikke selve omleggingen fra fast til flytende brensel ført til noen vesentlig forskyvning i retning av å importert energi spiller en forholdsvis

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg.

større rolle. Norge må dekke både oljeforbruket og størsteparten av kull- og koksforbruket ved import. Dette var også tilfellet før krigen. Veksten i det samlede energiforbruk har imidlertid ført til at utgiftene til brenselimport har økt sterkt.

2. Det framtidige energibehov.

Hvordan energietterspørseisen vil utvikle seg, beror i første rekke på den alminnelige økonomiske utvikling og ekspansjonen i industrien. Hvor meget primærenergi som trenges, vil dessuten avhenge av hvor effektivt energitilgangen blir utnyttet.

Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid (OEEC) har utarbeidet anslag over energibehovets utvikling fram til 1975 for medlemslandene sett under ett. Ifølge denne prognosen vil OEEC-landenes samlede energiforbruk øke med 12—18 prosent fra 1955 til 1960 og med 50—78 prosent fra 1955 til 1975. Om energiforbruket i vårt land skulle vokse

i samsvar med anslagene for Vest-Europa, ville energiforbruket stige med 9—14 prosent i perioden 1958—1961.

Forutsatt at utbyggingen av kraftkrevende industrier fortsetter i et hurtig tempo, er det god grunn til å anta at energiforbruket i vårt land vil stige sterkere enn anslått for OEEC-landene sett under ett, Danmark, Finland og Sverige regner alle med en fordeling av energiforbruket i løpet av de kommende 20 år. Det er antagelig realistisk å regne med at det norske energiforbruket også vil stige omtrent i samme tempo.

3. Den framtidige energiforsyning.

En stor del av Vest-Europas økende energiforbruk må inntil videre antas å bli dekket ved olje. Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid vil bli dekket, under forutsetning av at det øker med 65 prosent fra 1955 til 1975. Beregningene er gjengitt i tabell 16.

Tabell 16. Vest-Europas energiforbruk i perioden 1955—1975 fordelt på energikilder.

	Antatt endring i perioden. Millioner kulltonn	Energiforbrukets sammensetning. Prosentfordeling.	
		1955	1975
Innenlandsk produksjon:			
Kull	42	65	43
Brunnkull	4	4	3
Vannkraft	73	8	11
Råolje	37	2	4
Naturgass	15	1	2
Sum innenlandsk produksjon	171	80	63
Import:			
Atom Brensel	80	—	7
Kull	21	4	4
Olje	198	16	26
Sum import	299	20	37
Totalt	470	100	100

Tallene er hentet fra OEEC-publikasjonen «Europe's Growing Needs of Energy. How can they be met?», Paris, mai 1956.

Mens 20 prosent av OEEC-landenes energiforbruk i 1955 ble dekket ved import, ventes importandelen å komme opp i 37 prosent i 1975. Støttesteparten av Vest-Europas energiforbruk består i dag av olje. Dette antas å bli tilfellet også i de kommende ti år.

Atomenergien ventes å ville dekke 7 prosent av OEEC-landenes energiforbruk i 1975. Den skulle bidra til ca. 17 prosent av veksten i energiforbruket fra 1955 til 1975.

Opplysninger som foreligger i dag, tyder på at dette anslaget for atomenergien er satt for lavt. Sliedes er Storbritannias program for produksjon av atomelektrisitet blitt sterkt utvidet.

Sammenliknet med de fleste andre vest-europiske land står Norge, når det gjelder den framtidige energiforsyning, i en særdeles gunstig stilling om vannkraften kan bygges ut i et hurtig tempo. For øvrig vil veksten

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958—1961.

i energiforbruket trolig i første rekke bli dekket ved økt forbruk av olje. En omlegging av energiforbruket fra fast brensel til olje og elektrisk kraft vil sannsynligvis fortsatt gjøre seg gjeldende.

Hva atomenergien kan komme til å bety som energikilde for vårt land i de første par tiår, er det svært vanskelig å si noe om på det nåværende tidspunkt. Det synes imidlertid klart at noen nevneverdig betydning for landets energiforsyning i perioden 1958—1961 vil atomenergien ikke få.

4. Elektrisitetsutbyggingen i etterkrigsårene.

Kraftutbyggingen har inn tatt en sentral plass i etterkrigstidens økonomiske politikk. Det har vært ansett som en oppgave av høyeste prioritet å holde et sterkt tempo i kraftutbyggingen. Dette har muliggjort en stor ekspansjon innenfor de kraftkrevende industrier, og derigjennom er de konkurransemessige fortrinn som vi har i den billige vannkraften, blitt nyttiggjort.

I løpet av de første elleve etterkrigsårene ble maskinkapasiteten ved våre vannkraftverk bort imot fordoblet. Produksjonen av elektrisk kraft steg fra 10,1 milliarder kilowatt-timer i 1945 til ca. 24 milliarder kilowatt-timer i 1956. I 1945 hadde ca. 50 prosent av landets befolkning elektrisk kraft. Ved utgangen av 1957 ventes forsyningsgraden å komme opp i 98 prosent.

Ifølge langtidsprogrammet for 1954—1957 skulle maskinkapasiteten ved vannkraftverkene økes til 4,7 millioner kilowatt. Dette målet blir passert, idet maskinkapasiteten ved utgangen av 1957 antakelig vil komme opp i ca. 5,1 millioner kilowatt. Alle større kraftanlegg og utvidelser som var oppført i programmet med 1953—1957 som fullførelsesår, er satt i drift eller kan ventes satt i drift i 1957. I programmet ble elektrisitetsproduksjonen anslått å nå opp i minst 26 milliarder kilowatt-timer i 1957 under forutsetning av normale vannforhold. Dette anslaget holder. Ytterligere opplysninger er gitt i tabell 17.

Tabell 17. Elektrisitetsutbyggingen 1954—1957.

År	Installert maskinkapasitet ved utgangen av året Kilowatt	Tilvekst i maskinkapasitet Kilowatt	Produksjon	
			Milliarder kilowatt-timer	Indeks 1953 = 100
1954	3 828 000	226 000	21,8	111
1955	4 395 000	567 000	22,7	116
1956	4 669 000	274 000	23,8	121
1957	5 050 000 ¹⁾	391 000 ¹⁾	26 ¹⁾	133 ¹⁾

1) Foreløpig anslag.

Statlige, kommunale og andre offentlige elektrisitetsverk hadde 46 prosent av den samlede maskinkapasitet ved utgangen av 1945. De hadde 67,4 prosent ved utgangen av 1956. Den offentlige andelen har altså økt meget betydelig. Se ellers tabell 18.

Tabell 18. Maskinkapasiteten fordelt på eiergrupper.

	Maskininstallasjonens tilvekst 1954—1956		Maskininstallasjon ved utgangen av 1956	
	Prosent	Prosent	Prosent	Prosent
Ståt	40,5	26,2		
Kommuner m. v.	43,5	41,2		
Private	16,0	32,6		
Sum	100,0	100,0		

I årene 1946—1956 er det brukt ca. 4,5 milliarder kroner (i løpende priser) til investeringer i elektrisitetsforsyning. Det betyr

at denne utbyggingen har lagt beslag på gjennomgående 6—7 prosent av de samlede bruttoinvesteringer i etterkrigsårene mot

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg.

3—4 prosent før krigen. I de siste årene har bruttoinvesteringene i elektrisitetsforsyning ligget mellom 520 og 580 millioner kroner angitt i løpende priser. Rundt regnet 80 prosent av disse utgiftene har falt på det offentlige.

5. Program for elektrisitetsutbyggingen 1958—1961.

Det er fortsatt en oppgave av største viktighet å holde et høyt tempo i kraftutbyggingen. Så lenge vi har reserver av billig vannkraft, vil det være riktig å dekke mest mulig av det stigende energibehov gjennom en utnyttning av disse kraftkildene.

Planene for perioden 1958—1961 går ut på å få bygd ut 400 000 kilowatt pr. år i gjennomsnitt. Dette vil være litt mer enn i foregående programmer. Under forutsetning av normale vannforhold skulle dette bety at

elektrisitetsproduksjonen i 1961 vil komme opp i 34 milliarder kilowatt-timer eller om lag 30 prosent mer enn i 1957. Tilgangen på fagutdannet arbeidskraft, særlig ingeniører og teknikere, og hensynet til de svære investeringer gjør at et høyere utbyggings-tempo vanskelig kan gjennomføres. Det er truffet tiltak for å øke tilgangen på teknisk utdannet personell, og spørsmålet vil fortsatt bli viet oppmerksomhet i det tar tid før resultatene viser seg på dette området.

Alle enkelt-prosjekter som kommer til å inngå i utbyggingsprogrammet fram til utgangen av 1961, er ennå ikke helt fastlagt. De prosjekter som det allerede nå er tatt en noenlunde sikker beslutning om, vil til sammen gi en tilvekst i maskinkapasitet på omtrent 1 400 000 kilowatt. Større nyanlegg og utvidelser som ventes fullført før utgangen av 1961, er oppført i tabell 19. En del andre prosjekter kan ventes å komme i tillegg.

Tabell 19. Større nyanlegg og utvidelser som ventes fullført i årene 1957—1961. Maskininstallasjon i tusen kilowatt.

	1957 ¹⁾	1958	1959	1960	1961
Østfold:					
Solbergfossen, utvidelse		27			
Oppland:					
Nedre Vinstra, maskin 4		50			
Øvre Vinstra, maskin 1 og 2		130			
Buskerud:					
Hol II	27				
Hol III, maskin 1 og 2	60				
Hemsil I, maskin 1		35			
Hemsil I, maskin 2		41			
Hemsil II, maskin 1			41		
Hemsil II, maskin 2				41	
Telemark:					
Mel, Norsk Hydro		35			
Svølgfoss III, Norsk Hydro		46			
Hjartdøla, maskin 1		52			
Hjartdøla, maskin 2			52		
Tokke, maskin 1				100	
Vest-Agder:					
Steinsfossen, maskin 1		23			
Steinsfossen, maskin 2		23			
Skjerka, maskin 6		20			
Håverstad, maskin 1 og 2		50			
Rogaland:					
Lyse, maskin 3		30			
Lyse, maskin 4			40		

	1957	1958	1959	1960	1961
Hordaland:					
Blåfall, maskin 2	16,4				
Blåfall, maskin 3	32			20	
Matre, maskin 2		32			
Matre, maskin 3					
Sogn og Fjordane:					
Fortun, Granfasta, Ardal verk, maskin 1 og 2				72	
Møre og Romsdal:					
Osbu		23			
Tussa				28	
Sør-Trøndelag:					
Ned, maskin 1 og 2				93,4	
Ned, maskin 3					46,7
Nord-Trøndelag:					
Aunfossen, maskin 1 og 2			26		
Nordland:					
Nedre Røssåga, maskin 4	40				
Nedre Røssåga, maskin 5 og 6		80			
Øvre Røssåga, maskin 1					50
Balmi, maskin 1 og 2		23			
Troms:					
Inset, maskin 1				45	

For en del grenseavdrag kan det bli aktuelt å samarbeide med nabolandene om utbygging. I mange tilfelle vil dette være nødvendig om vannfallene og reguleringsmulighetene skal kunne utnyttes rasjonelt. Utvidning og styrking av stamlinjer og

overføringslinjer vil kreve betydelige investeringsutgifter i programperioden. Utbygging av sambandslinjer mellom forskjellige landsdeler er også en oppgave som bør få høy prioritet. Mange steder må ledningsnett forsterkes. I distrikter hvor distribusjonen

Tabell 20. Forbruket av elektrisk kraft fordelt på aktagegrupper.¹⁾

	1958		1955	
	Millioner kWh	Pst.	Millioner kWh	Pst.
Elektrokjemisk og elektrometallurgisk industri	4 872	53,3	8 430	42,5
Treforedlingsindustri	1 030	11,8	1 800	9,1
Bergverksdrift	174	1,9	195	1,0
Annen industri og håndverk	703	7,7	2 110	10,6
Industri i alt	6 629	74,7	12 535	63,2
Jernbaner og sporveier	108	1,2	275	1,4
Annet forbruk	2 193	24,1	7 040	35,4
Forbruk i alt ¹⁾	9 130	100,0	19 850	100,0

1) Etter fratrukk av overføringstap.

blir varetaft av mindre kommunale elektrisitetstverker, er det behov for samordnede planer.

Bruttoinvesteringene i elektrisitetstverker er i programmet anslått til 2 600 millioner kroner etter prisnivået i 1956, eller gjennomsnittlig 650 millioner kroner pr. år. Det volummessige skjning i forhold til perioden 1954-1957 kan anslås til 13 prosent.

Disposeringen av elektrisitetstverker i produksjonen.

På alle felt har elektrisitetstverket vært i stadig vekst, men det har foregått en betydelig forskyvning i fordelingen mellom de forskjellige forbrukergrupper. Tabell 20 viser de endringer som har funnet sted.

Ved begynnelsen av programperioden 1958-1961 vil 2 prosent av befolkningen bo i distrikter som er uten elektrisk strøm. Dette er et langt mindre tall enn man tidligere hadde regnet med. Arbeidet med å løse elektrisk strøm fram til de gjestående strømløse distrikter vil bli ført videre. Spørsmålet om å skaffe elektrisitet til alminnelig forbruk på steder som ikke uten uforholdsmessig store omkostninger kan knyttes til vannkraftverk, vil bli utredet tidlig i programperioden.

7. Finansiering og prispolitikken.

Staten kraftutbygging i etterkrigsårene er i det alt vesentlige blitt finansiert ved bevilgninger over statsbudsjettet. I de siste årene har bevilgningene ligget mellom 70 og 180 millioner kroner. I tillegg til dette er det bevilget 20-25 millioner kroner årlig i statsdet. Kommunenes kraftutbygging er for det meste blitt finansiert ved opptak av lån, men i noen grad også av driftsoverskuddene ved kommunale kraftselskaper og gjennom bevilgninger på kommunebudsjettene. Kommunaltbanken har spilt en stor rolle som långiver for den kommunale kraftutbygging.

I de senere år er det også blitt tatt opp utenlandske lån til finansiering av kraftutbyggingen. I 1956 tok staten således opp et lån på 25 millioner dollar, dvs. ca. 170 millioner kroner, i Verdensbanken til finansiering av Tokke-utbyggingen. Det vedtatte utbyggingsplaner som i øyeblikket foreligger, fordeler seg med 34,9 prosent på staten, 59,3 prosent på kommuner og offentlige kraftlag og 5,8 prosent på private. Det offentlige står således for praktisk talt hele utbyggingsprogrammet. Det er ønskelig

at stat og kommuner også heretter opptar utenlandske lån til delvis finansiering av kraftutbyggingen. Felles finansieringsordninger av den type som er benyttet ved Tokke-utbyggingen, hvor fylker, kommuner og bedrifter ved kapitalinnskudd, kan sikre seg leveranser av statskraft, kan være en hensiktsmessig måte å løse de praktiske problemene på.

Prisene på elektrisk kraft har i etterkrigsårene steget betydelig svakere enn det alminnelige prisnivå. Gjennomsnittsprisene på kraft levert fra landkommunens verker lå i 1955 om lag 40 prosent høyere enn i 1938, mens kraft fra statsverken var blitt 53 prosent dyrere. Prisene på de øvrige energislag som kull, koks, olje og ved ble tre- til femdoblet i samme tidsrom. I de siste par årene er det imidlertid foretatt nokså omfattende justering av elektrisitetprisene.

Det er ofte store variasjoner i elektrisitetprisene fra kommune til kommune, og tariffsystemene er uensartede. Det er meget ønskelig at tariffsystemene blir sterkere standardisert. Strømprisene bør holdes på et nivå som sikrer et forsvarlig driftsøkonomisk resultat, og en større grad av selvfinansiering.

8. Tilgangen på fastbrensel.

Importen av kull og koks har i de siste årene ligget på 1,0-1,5 millioner tonn mot 2,9 millioner tonn i 1938. På enkelte områder kan en ventetid på kull og koks forsett i noen grad vil bli erstattet med flytende brensel og elektrisk kraft, men behovet for metallurgisk koks vil øke. En så sannsynligvis regne med en viss knapphet på kull og særlig koks på det internasjonale marked.

Sett i forhold til før krigen er vedtatte forbruket redusert med ca. 30 prosent. Forbruket er redusert nesten til det halve av hva det var før krigen. Den nedgående tendens for ved og torv må ventes å fortsette.

9. Tilgangen på brenseloljer.

Oljeforbruket i vårt land ble nesten sju-doblet fra før krigen og fram til 1955. Prognosen som er utarbeidet viser en økning i landets oljeforbruk på anslagsvis 60 prosent fra 1955 til 1965. Det skulle bety en økning på om lag 20 prosent i programperioden. Behovet for raffinerte oljeprodukter vil bli betydelig øgradt og dekke av det raffinerer som Standard Oil Company skal bygges i Osbjorden. Se kapittel 8.

10. Norge og atomenergien.

Også norsk næringsliv må søke å utnytte de fordeler som atomenergien byr på. Blant annet gjelder det å overveie hvilke virkninger det kan få for Norges økonomiske stilling at andre land begynner å utnytte atomkraft, formodentlig i større stil. Ennå er det for tidlig å gi en nærmere vurdering av dette spørsmålet.

I programperioden 1958—1961 vil arbeidet med atomenergi-spørsmålene i Norge være preget av forskning og praktiske forsøk. Norge har som kjent hatt en forsøksreaktor i drift på Kjeller siden 1951. En damp-produiserende forsøksreaktor er for tiden under bygging ved Halden og kan ventes ferdig i slutten av 1957. Tre års prøvetid er antakelig nødvendig. Halden-reaktoren vil i første omgang få en varmeeffekt svarende til ca. 10 000 kilowatt med en produksjon på anslagsvis 20 tonn damp i timen.

Kostnadsalkyler som er lagt fram, viser at når det gjelder dampframstilling, kan atomenergien allerede nå konkurrere med produksjon av damp i konvensjonelle anlegg. Dampforbruket i norsk industri ligger på anslagsvis 10 millioner tonn pr. år, tilsvarende en gjennomsnittlig varmeeffekt på ca. 1 200 000 kilowatt. I dag foregår denne dampproduksjonen for den sltt overveiende del i oljefyrede kjelleanlegg, og den krever godt og vel 800 000 tonn olje. Dette antyder den betydning atomenergien kan få når det gjelder dampproduksjon for industrien. De erfaringer som blir gjort ved driften av Haldenreaktoren, blir her veiledende.

Skulle det lykkes å bygge skipsreaktorer som kan konkurrere med de tradisjonelle kraftmaskiner, er det på dette området at atomenergien kanskje vil få den største betydning for Norges økonomi. Flere andre

skipsfartsnasjoner driver et intenst forsknings- og utviklingsarbeid nettopp på dette spesielle feltet.

Norge bør drive forskning og praktisk utviklingsarbeid på atomenergiområdet i så stor utstrekning som det er rimelig i forhold til de ressurser landet rår over. Det er viktig for et lite land som Norge å søke å fremme det internasjonale samarbeid om fredegelig utnyttning av atomenergien, og bare gjennom et slikt samarbeid kan man finne en tilfredsstillende løsning på alle de helse- og sikkerhetsmessige problemer som melder seg.

11. Nødvendigheten av å samordne energipolitikken.

Å sikre en tilfredsstillende tilgang på energi er en oppgave av største viktighet. Den internasjonale utvikling på energiforsyningens område tilsier at retningslinjene for vår egen energipolitikk blir tatt opp til sakkyndig vurdering med korte mellomrom. Hovedstyret for Vassdrags- og Elektrisitetsvesenet og Atomenergirådet, som hver arbeider på sitt felt, er rådgivende organer for Industridepartementet. Det har vært behov for et samordnende organ som kan se utnyttelsen av de forskjellige energiformer i sammenheng. Et slikt organ har man nå fått i Energirådet som ble åpnet våren 1957, og som skal bistå Industridepartementet med å utforme en alminnelig energipolitikk. Oppgaven er å sikre en energihusholdning som er rasjonell fra et samfunnsøkonomisk synspunkt, og hvor landets energiresurser blir forsvarlig utnyttet. Det er behov for å analysere de forskjellige anvendelser av energiformene som kan komme på tale, for eksempel alternativ bruk av elektrisk kraft og annen energi, avveiling mellom industrielt og privat forbruk osv.

Kapitel 8. Industrireisingen.

1. Den industrielle utvikling 1954—1957.
2. Industrireisingen i Norge og i andre land.
3. Industriprogrammet for 1958—1961. Alminnelig oversikt.
4. Eksportindustriene.
5. Hjemmeindustriene I. Forbruksvarer.
6. Hjemmeindustriene II. Produksjonsmidler.
7. Retningslinjer for industripolitikken.

1. Den industrielle utvikling 1954—1957.

Langtidsprogrammet for 1954—1957 forutsatte en økning av industriproduksjonen på 15 prosent. Den økte allerede i de første to år med 17 prosent, og den sannsynlige produksjonsøkning for hele perioden kan nå anslås til 25—30 prosent. Ekspansjonen har vært

særlig sterk i den primære jern- og metallindustri, jord- og steinvarerindustrien, treforedlingsindustrien og den kjemiske industrien. Tabell 21 gir en oversikt over produksjonsutviklingen.

Ifølge programmet ville industriens behov for arbeidskraft øke med ca. 20 000, dvs. med omkring 5 prosent. Det ser ut til at sysselsettingen øker omtrent så meget. Langt den største del av produksjonsframgangen skyldes høyere produktivitet.

Den industrielle forskning er blitt utbygd i litt hurtigere tempo enn programmet forutsatte. Utviklingen innen veilednings- og opplysnings tjenesten og fagopplæringen synes

Tabell 21. Produksjonsutviklingen i de forskjellige industrigrupper; sammenlignet med programmet. Prosentvis økning.

	Programmdets anslag over produksjonsøkningen	Faktisk økning fra 1953 til 1956	Sannsynlig økning fra 1953 til 1957
Bryting av kull og malm	minst 10	21	24
Nærings- og nytelsesmiddelindustrien	14	14	14
Tekstilindustri	4	5	5
Skotøyindustri	5	5	5
Konfeksjonsindustri	15	13	13
Treindustri	1	1	1
Møbel- og innredningsindustri	1	15	15
Treforedlingsindustri	10	19	33
Grafisk industri	5—10	8	13
Lærindustri	50	20	25
Gummivareindustri	8—10	0	6
Kjemisk industri	vel 20	29	30
Jord- og steinvarerindustri	20	21	35
Primer jern- og metallindustri	55	59	77
Jern- og metallvarerindustri	10—15	24	24
Maskinindustri	10—20	24	24
Elektroteknisk industri	10—20	24	24
Transportmiddelindustri	10	10	10

stort sett å svare til programmet. Produktivitetsarbeidet har i de siste år vært drevet mer intenst enn tidligere, og samarbeidet mellom staten, organisasjonene og bedriftene har gitt resultater. Det er grunn til her å nevne Norsk Produktivitetsinstitutt, bransjerådenes virksomhet og Landsorganisasjonens TWI-kurser som har mottatt støtte både fra Handelsdepartementet og Produktivitetsinstituttet.

Disse forskjellige tiltak har alle bidratt til produksjonsframgangen, men denne må særlig ses som et resultat av de investeringer som er foretatt, til dels før 1954. Langtidsprogrammet regnet med litt nedgang i de meget høye investeringer i industrien. Industriens investeringer i perioden 1954—1957 synes imidlertid å bli rundt 5 prosent større enn programmet regnet med. Alle større prosjekter som var spesifisert i programmet, er gjennomført.

2. Industrireisingen i Norge og i andre land.

I mellomkrigsårene spilte industrien en forholdsvis mer beskjeden rolle i Norge enn tilfellet var i de fleste land i Vest-Europa. I dag er dette forholdet forandret, idet Norge har oppnådd en ganske sterk industrialiseringsgrad. Sysselsettingen i industrien er nå forholdsvis litt større enn i Danmark, men fremdeles mindre enn i Sverige. Fra 1938 til 1956

økte industriproduksjonen med 114 prosent i Norge og med 74 prosent i Vest-Europa under ett.

Internasjonalt sett er det den kjemiske industri som har størst produksjonsstigning i forhold til de siste førkrigsår. I utpreget grad er dette tilfellet også i Norge, hvor den kjemiske produksjon er blitt mer enn tredoblet fra 1938 til 1956. Innen Vest-Europa og Nord-Amerika er det bare Amerikas forente stater som viser sterkere vekst på dette området.

Videre er det grunn til å framheve den norske produksjon av metaller, som i samme tidsrom er blitt atskillig mer enn fordoblet. De kapasitetsutvidelser som er foretatt, har for øvrig ennå ikke slått fullt ut i produksjonen.

Også den norske verkstedsindustri viser en sterk ekspansjon i forhold til mange andre land. Denne industrigruppen representerer imidlertid et område hvor norsk industri ennå har et begrenset omfang.

I de øvrige større industrigrupper synes produksjonsutviklingen i vårt land å ha forløpt noenlunde etter samme hovedlinjer som i Vest-Europa for øvrig. Av spesielle grunner ligger bergverksdriften på et lavere nivå enn før krigen. En rekke gruver, særlig søvvelkisgruver, er i ferd med å bli uttjånet, og forberedelser som er truffet for å sette i gang drift av nye felter, har ennå ikke, gitt, seg utslag i produksjonen.

3. Industriprogrammet for 1958-1961. Alminnelig oversikt.

Programmet tar sikte på å oppnå en betydelig øking av investeringene i industrien. Alle rede i nasjonalbudsjettet for 1957 er bruttoinvesteringene ført opp med 1665 millioner kroner, regnet i 1956-priser, mens det tilsvarende tall for 1956 etter foreløpige anslag var 1515 millioner kroner. Programmet forutsetter en ytterligere øking til gjennomsnittlig 1850 millioner kroner pr. år i perioden 1958-1961. Økingen kan bli enda sterkere om det lykkes å få utenlandske kapitaltilførsler på tilfredsstillende vilkår til spesielle industriprosjekter. Gjennomføringen av programmet innebærer i alle tilfelle en meget betydelig industrireising.

Industriens investeringsplaner for årene 1958-1961 er allerede i betydelig utstrøkningsfastlagt. Dette gjelder både private og offentlige bedrifter. Blandt større prosjekter kan nevnes: nyanlegg og utvidelser ved Årdal og Sunndal Verk, den nye aluminiumfabrikk i Mosjøen, utvidelse av Arendal Smelteverk, utvidelser ved Christiania Spigerverks bedrifter, utvidelse ved A/S Bjølvefossen, utvidelse ved Fiskå Verk, utvidelser ved Borregaard, Norsk Hydros investeringsprogram, Standard Oil's nye oljeraffineri, utvidelser ved Norsk Jernverk og ekspansjonsplaner innen skipsbyggingsindustrien. Disse prosjektene er sammen med en rekke andre nærmere omtalt i de etterfølgende avsnitt, som behandler de enkelte industrigrupper.

Hvor stor produksjonsøkningen kan bli, vil i betydelig grad avhenge av verdenskonjunkturerne. Med de forutsetninger som er lagt til grunn i långtidsprogrammet, er det rimelig å anta at industriproduksjonen vil stige med 20 prosent i løpet av perioden. Under gunstigere betingelser vil den kunne stige mer.

Produksjonsøkningen kan ventes å bli størst i eksportindustriene. På en rekke felt vil kapasiteten her bli sterkt utvidet, særlig for metaller og kjemiske produkter. Rasjonaliserings- og moderniseringsarbeidet vil for øvrig føre med seg en jevn stignende produksjon av de fleste eksportvarer. Det vil også bli produsert nye eksportvarer.

Vilkårene ligger til rette for en betydelig produksjonsøkning også i flere hjemmemarkedindustrier. Betydelige investeringer er planlagt i produksjonen av brenselstoffer (kull, koks og raffineret olje). Produksjonen av jern og stål kan ventes å stige betraktelig. En stor ekspansjon kan påregnes innen de forskjellige grener av verkstedsindustrien. En norsk produksjon av bildeler blir utbygd. Programmet innebærer at industrien vil øke sysselsettingen med 20 000-30 000 personer.

Særlig blir det behov for mer faglært arbeidskraft og for flere teknikere og ingeniører. Den største del av produksjonsøkningen må forslått komme ved en produktivitetsforbedring.

4. Eksportindustriene.

På lengre sikt kan en regne med et jevnt stigende forbruk av malm og metaller, idet disse produktene spiller en fremtredende rolle i den økonomiske ekspansjonen over hele verden. Spesielt har Norge betydelige eksportmarkeder i Vest-Europa. Norge har gode forutsetninger for å ekspandere på grunnlag av sine malm- og mineralforekomster og sin vannkraft. Det er viktig at de geologiske undersøkelser blir fortsatt i et hurtig tempo. De offentlige undersøkelser er nå konsentrert i Nord-Norge, særlig i Finnmark. Bergverkenes driver sine egne undersøkelser.

Begrensede investeringer ved A/S Sydvaranger kan gi noen øking i jernmalmsproduksjonen. Derimot kan man ikke regne med noen øking ved Fosdalen Gruber. Det kan bli aktuelt å sette i gang drift ved et par mindre gruver i Nord-Norge for å sikre slitlittførselen til Norsk Jernverk inntil det er oppnådd full drift på Dunderlandsfeltene. Den videre utbygging av jernmalmsproduksjonen er i høy grad avhengig av disse feltene. I 1957-1958 vil det her bli bygd et prøveanlegg som kan drive oppdringsforsøk. Produksjon synes tidligst å kunne komme i gang i 1963 ved fullføring av første byggetrinn. Dette vil kreve betydelige investeringer.

Betydelige forekomster av titanmalm er konstateret av Titania A/S i Tellnes (Rogaland). Bedriften har fått konsesjon og har planer om investeringer på ca. 75 millioner kroner. Hvis de blir satt i verk uten særlig forsinkelse, kan det bli drift i slutten av programperioden. Den årlige produksjon skulle bli omkring 300 000 tonn ilmenitt og 30 000-40 000 tonn magnetitt.

I Rødsand (Møre og Romsdal) ble det produsert 66 000 tonn magnetitt i 1956. Christiania Spigerverk har planer om ytterligere utvidelser. Produksjonen kan ventes å nå opp i omkring 100 000 tonn i 1959.

For den fremtidige produksjon av svovelkis og kopperkonsentrat er Grong-forekomstene særlig viktige. I løpet av 1957 er det meningen å danne et statlig aksjeselskap med det formål å sette i gang drift. Det kan regnes med produksjon på Gjersvik-feltet innen 1961.

På kistfjellene i Bidjovagge (Finnmark) begynner undersøkelser i 1956. Spørsmålet om igangsettelse av drift vil bli avgjort i programperioden.

Et kanadisk selskap vil sommeren 1957 foreta undersøkelser av kopperforekomstene ved Repparfjord (Finnmark) med sikte på mulig gruvedrift. I tilfelle vil det antagelig bli sysselsetting for 300 mann. Selskapet har også til hensikt, hvis forholdene ligger til rette for det, å bygge et raffineringssverk.

Produksjonen av ferrolegeringer var i 1956 ca. 295 000 tonn, derav ca. 110 000 tonn ferrosilicium. Kapasiteten er noe større, og en kan vente at produksjonen stiger en del i 1957. Fiskå Verk og Tinfos Jernverk har satt i gang arbeidet for å få kraft og øke produksjonen ytterligere. A/S Bjølvefossen, A/S Hafslund og Ila og Lilleby Smelteverker har større utvidelsesplaner. Verkene regner stort sett med at utvidelsene vil falle på ferrosilicium, som blir framslått bl. a. ved bruk av kvarts. For de øvrige ferrolegeringer, som blir framslått av importert malmråstoff, er eksportmulighetene mindre. Den årlige produksjonskapasitet for ferrosilicium vil trolig komme opp i over 200 000 tonn innen utgangen av 1961.

Det er oppstått behov for metalllegeringer som egner seg til bruk i jetmotorer og i atomverker. Dette åpner nye muligheter for utnyttelse av forskjellige norske forekomster. Som nevnt skal det settes i gang drift på titanmalmsforekomstene i Tellnes, og det blir også arbeidet for om mulig å få titanmalm videre-fordret i Norge. A/S Norsk Bergverk vil i 1957 få ferdig et anlegg for produksjon av ferrioksid i Sjøve (Telemark).

Produksjonen av aluminium har steget fra ca. 56 000 tonn i 1955 til ca. 93 000 tonn i 1956 og vil formentlig komme opp i omtrent 100 000 tonn i 1957. Den alt overveiende del av produksjonsøkningen skyldes igangsettelsen av verket i Sunddalsfjra. Også i de nærmeste år vil aluminiumsverkene gjennomføre store utvidelser, og produksjonen kan ventes å nå ca. 170 000 tonn i 1960. Arskapasiteten ved Årdal og Sunndal verk vil øke med 45 000 tonn, særlig fordi det blir bygd en ny fabrikk i Øvre Årdal. Norsk Elektrokemisk's fabrikk i Mosjøen skulle bli ferdig i 1958 med en årskapasitet på 90 000 tonn. Endelig skal fabrikkene i Høyanger utvide årsproduksjonen med 5000 tonn. Det foreligger også planer om ytterligere kapasitetsutvidelser på til sammen 100 000 tonn, det meste i Mosjøen, men det er ikke sannsynlig at disse kan fullføres i programperioden.

Produksjonen av nikkel utgjorde i 1953 ca. 15 000 tonn. Utvidelsesarbeidet som er i gang ved Falconbridge Nikkelverk, har økt produksjonen til ca. 20 000 tonn i 1956 og vil formentlig bringe den opp i 22 000 tonn i

1958. Ytterligere utvidelser er planlagt for å nå en årskapasitet på ca. 25 000 tonn innen 1961.

Produksjonen av koppper har steget fra ca. 12 000 tonn i 1953 til ca. 15 000 tonn i 1956. En kapasitetsutvidelse på omtrent 4000 tonn kan ventes i 1957 ved Orkla Metall. Produksjonen vil også etter hvert øke ved Falconbridge Nikkelverk. Den samlede produksjon av koppper vil sannsynligvis nå 22 000 tonn innen 1961.

Produksjonen av kjemikalier skulle øke sterkt også i perioden 1958-1961. Det stigende verdensforbruk gir gode ekspansjonsmuligheter. Verdensforbruket av kunstgjødsel øker etter hvert som jordbruket blir mekanisert og innfører moderne driftsmetoder, men det vil ennå måtte ta noen tid før de mer tilbakeliggende land for alvor kommer med i denne utviklingen. Forbruket av kunstgjødsel endrer seg for øvrig mer og mer i retning av høykonsentrerte produkter. For mange andre kjemikalier skulle det bli betydelig produksjonsøkning i Norge, og en kan også vente helt ny produksjon på en del områder.

Norsk Hydro har gjennomført store utvidelser i perioden 1954-1957. Produksjonskapasiteten for kvelestoff er således utbygd mer enn programmet forutsatte. Det planlagte utvidelse av ureafabrikken er gjennomført, og fullgjødsel-fabrikken i Glomfjord ble satt i drift høsten 1955. Norsk Hydro har et omfattende investeringsprogram for seksårsperioden 1956/57-1961/62. Det beløper seg til ca. 330 millioner kroner, derav ca. 250 millioner kroner i industrianlegg og ca. 80 millioner kroner i kraftanlegg. En vesentlig del av disse investeringene vil gå til moderniserings- og utvidelsesarbeidet ved eksisterende anlegg. Men det er også tanken å investere betydelige beløp i forbindelse med kraftutbyggingen i Rødsand-Suldal. Det er meningen å utnytte kraften herfra til ammoniakproduksjon, men det kan også bli aktuelt med andre produkter. Prosjektet vil bli fullført i slutten av programperioden.

Norsk Hydros program omfatter også en kalsiumkarbidfabrikk i Eidanger. Fabrikkens årskapasitet på 25 000 tonn og vil bli ferdig i 1958. Det foreligger en langsiktig leveringskontrakt som sikrer eksport av en del av dette kvantum. Resten skal Norsk Hydro bruke til framstilling av plast (polyvinylklorid).

A/S Hafslund har planer om å reise en ny karbidfabrikk ved Levanger. Det er tale om et anlegg til 30 millioner kroner med en årlig kapasitet på 40 000 tonn kalsiumkarbid. Det er imidlertid lite sannsynlig at prosjektet kan

50

St. meld. nr. 67.

1957

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958-1961.

fullføres i programperioden. Derimot vil Arendal Smelteverk investere ca. 20 millioner kroner i utvidelser og derved nesten fordoble sin produksjon av siliciumkarbid.

Borregaard har i perioden 1954-1957 utvidet sin kjemiske virksomhet på flere felter og blant annet satt i gang en svevseksfabrikk. Høsten 1957 skal bedriften begynne å produsere polyvinylacetat på grunnlag av importert vinylacetat. I løpet av 1958 er det menningen å få i gang produksjon også av dette. Borregaard kan ventes å øke sin produksjon av organisk-kjemiske produkter i årene framover, men forutsetningen er at det

kan sikres tilstrekkelige tilganger av sput. Samtidig vil det finne sted en utvikling mot høyere foredling av produktene.

Treforedlingsindustrien har vært i stand til å gjennomføre en betydelig produksjonsøkning på praktisk talt alle områder. Begrensning av trelast-produksjonen har til dels vært en forutsetning for dette. Eksporten av treforedlingsprodukter har i forhold til før krigen ikke økt like sterkt som produksjonen, idet hjemmeforbruket nå er betydelig større. Tabell 22 viser utviklingen i de senere år.

Tabell 22. Produksjon og eksport av treforedlingsprodukter i 1949 og 1956.

	Produksjon.		Eksport i prosent av produksjon	
	Tusen tonn		1949	1956
Wallboard	51	97,5	18	38
Tremasse	458	658	57	66
Sulfitcellulose	367	496	50	51
Sulfatcellulose	68	99	12	15
Papir, papp og kartong	463	594	64	61

En rekke papirfabrikker har utvidet eller modernisert i de siste årene. Eksempelvis er kapasiteten utvidet ved A/S Ranheim Papirfabrik, Saugbrugsforeningen og A/S Union.

Verdensmarkedets etterspørsel etter treforedlingsprodukter svinger sterkt med konjunktturene, men den må antas å øke betydelig i løpet av en årrekke. De forente nasjoners organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) har således anslått at verdens årlige papirforbruk vil stige fra omkring 47 millioner tonn i perioden 1950-1952 til bort i mot 65 millioner tonn i perioden 1960-1962. Fra et markedsmessig synspunkt kan en si at den norske treforedlingsindustri har gode ekspansjonsmuligheter, men den har en begrenset innenlandsk råstofftilgang. Problemet er i dag å sikre høy kapasitetsutnyttelse gjennom en tømmeravvirking som er så stor som forsvarlig, og ved import av utenlandsk virke.

I løpet av perioden 1958-1961 skulle råstofftilgangen kunne øke noe ved at bedriftene i større utstrekning anvender bakhorn og småvirke, både av barte og løvtré. Det er flere planer om å reise bedrifter som spesielt utnytter slikt virke. Forhandlinger blir ført med Finland om å reise en finsk-norsk treforedlingsbedrift i Finnmark. Denne skal i tillegg utnytte de store skogforekomstene omkring Enare.

Mellom-Europa har etter hvert fått en betydelig produksjon av plater på basis av tre-

spen og kunstharpliks. Forskjellig slags råstoff blir brukt, således bakhorn, kantflis, kutterflis og også småvirke fra skogen. Disse såkalte sponplatene begynner å få en utbredt anvendelse i møbel- og innredningsindustrien. Også i Norge er framstillingen av sponplater nå tatt opp. En fabrikk er allerede kommet i gang, og en annen begynner produksjon i 1957. Ytterligere fire bedrifter har fått byggetillatelse.

Det samlede kvantum av treforedlingsprodukter vil imidlertid neppe øke særlig meget i de nærmeste år. Derimot synes det mulig å gå til en sterkere videreføring av massen, slik at bedriftene oppnår både større bearbeidelsesverdier og høyere eksportverdi. Videre kan avfalls- og biproduktene fra cellulosefabrikasjonen utnyttes bedre, dels som råstoff for kjemiske prosesser og dels som energikilde. Ved forbrenning av de organiske bestanddeler i celluloseavfallet kan man spare valutabeløp som nå går til import av brønsl.

Produksjonen av fiskehermetik k har stagnert gjennom lengre tid, idet den i de siste årtier har svinget mellom 30 000 og 40 000 tonn pr. år. Dette skyldes dels at flere land har utvidet produksjonen, og dels at etterspørselen har vist nedgang på flere markeder. Slik avsetningsforholdene nå er, synes det ikke å være grunnlag for å øke den norske produksjon av fiskehermetikk nevneverdig i de nærmeste årene. Men bransjen har utvik-

1957.

St. meld. nr. 67.

51

Langtidsprogram for 1958-1961.

Vedlegg.

somt muligheter for å effektivisere produksjonen, og har også omfattende rasjonaliseringsplaner.

Produksjonen av olje- og fettprodukter vil svinge med fangstutbyttet i fiskeriet og hvalfangsten. Avsetningsforholdene er imidlertid forskjellige for de ulike produkter, og til dels dårligere enn før. Eksporthetene synes å være best for silde- og fiskemel. Men en rekke land bygger ut produksjonen, og en må regne med sterkere konkurranse også for disse varene.

Produksjonsutviklingen de øvrige grenser av olje- og fettindustrien vil blant annet være avhengig av tilgangen på hvalolje. Om produksjonen av hvalolje går ned, kan tilgangen til herdingsfabrikkene likevel holdes oppe ved at man selger mindre hvalolje direkte fra feltene til utlandet.

5. Hjemmeindustriene I. Forbruksvarer.

Den forbruksøkning som langtidsprogrammet regner med, burde gi grunnlag for ekspansjon i forbruksvareindustriene. For en del produkter er det også eksportmuligheter som kan utnyttes. På den andre siden er den internasjonale konkurranse til dels sterk og sannsynligvis økende. Det er således et sterkt behov for å effektivisere produksjonen på disse områdene.

Produksjonen av nærings- og nytelsesmidler kan ventes å stige jevnt, og det vil utvilsomt foregå en forskyvning mot bedre kvaliteter og høyere foredling. For enkelte produkter er det visse eksportmuligheter.

Den norske produksjon av tekstiler var i 1956 omkring 5 prosent lavere enn i toppåret 1951, men var likevel omtrent dobbelt så stor som i 1938. Den sterke internasjonale konkurranse gjør at tekstilindustrien er stillt overfor betydelige tilpassingsproblemer og åpenbart vil fortsette å være det gjennom lengre tid. På den andre siden skulle det være grunnlag for å bygge ut produksjonen på endel områder, således av kamgar, kamgarstøyer og tøy av kunstige fiberer. Bomullsindustrien vil med fordel kunne framstille mer av blandingsvarer på grunnlag av bomull og kunstige fiberer. En modernisering av maskiner og utstyr er i mange tilfelle nødvendig, og det trenges også en rasjonalisering i form av administrative og organisatoriske tiltak. Således er det behov for en fortsatt spesialisering som best kan oppnås ved samarbeid mellom bedriftene. Markedsmessige tiltak av forskjellig art kan sikre tekstilindustrien en bedre stilling på det innenlandske marked og også åpne mu-

ligheter for større eksport av enkelte produkter, særlig visse ullvarer.

I hovedsaken må tekstilindustrien selv ha ansvaret for disse oppgavene. I den senere tid har den gjennomført en omfattende rasjonalisering, og den har også planer om ytterligere rasjonalisering. Tekstilindustrien er den eneste betydelige industrigrupen som etter krigen har vært ute i større strukturelle tilpassingsvansker, og Industridepartementet har hatt dens problemer oppe til særskilt behandling.

Myndighetene har lagt til grunn det hovedsynspunkt at det gjelder å styrke den norske tekstilindustrien uten å gå til større tollforhøyelser. For å lette tekstilindustriens finansielle stilling er tollen for tekstilmaskiner opphevet. Endel spesielle spørsmål vedrørende tekstilindustrien er fortsatt under behandling.

Etterat konfeksjonsvarer er satt på friliste, er konkurransen fra utlandet blitt skjerpet på det norske marked. Den del av industrien som framstiller barne- og damekonfeksjon, har tilpassingsproblemer. Det er behov for en bedre driftsplanlegging og for en alminnelig rasjonalisering. Den norske konfeksjonsindustri skulle ha muligheter for å øke sin konkurranseevne, og på dette produksjonsområdet har dessuten innenlandske varer ofte et naturlig fortrinn.

Også for skotøy har frilistingen ført til skjerpet konkurranse, og det kan neppe ventes noen ekspansjon i bransjen. Bedriftene er jevnt over små, noe som gjør det vanskeligg å få i stand en effektiv rasjonalisering. Troilg har de bedrifter som produserer tungt skotøy, større konkurranseevne enn de som i første rekke produserer lett skotøy.

6. Hjemmeindustriene II. Produksjonsmidler.

De norske industrier som framstiller innvesteringer m. v., arbeider vesentlig for det innenlandske marked. Her finnes betydelige ekspansjonsmuligheter, således for jern og stål og verkstedsprodukter av mange slag. På en del felter bør det være mulig å øke eksporten eller å sette i gang helt ny eksport, særlig for forskjellige produkter fra verkstedsindustrien.

Avsetningsmuligheten for norske hull er formodentlig tilfredsstillende på lengre sikt. I 1958 vil anlegget i Ny Ålesund komme i drift med en årskapasitet på 150 000 tonn, og den samlede årlige produksjon vil dermed antakelig nå opp i 500 000 tonn pr. år. Undersøkelserarbeidet for nærmer seg å klarlegge kulturrestene på Svalbard er i gang.

Det er sterkt ønskelig å finne fram til en

52

Vedlegg.

hensiktsmessig metode for forforskning av Svalbard-kull. Saken har vært under behandling gjennom en rekke år, men det har vært vanskelig å finne en praktisk løsning. Vanskeligheten består blant annet i å finne en rimelig anvendelse av gassen. I 1956 nedsatte Industridepartementet et utvalg som fikk i oppgave å planlegge og lede undersøkelser og forsøk på dette området. Resultatet av virksomheten er blitt et forslag om opprettelse av et forskningsanlegg som skal prøve ut en norsk forføksningsmetode. Det regnes med et par års forskningsvirksomhet, og når metoden er utprøvd, er det tanken å bygge et større koksverk. Regjeringen vil ta stilling til saken i nær framtid.

Standard Oil forbereder reising av et oljeraffineri ved Oslofjorden. Dette vil bli Nordens største med et råoljeforbruk på 2 millioner tonn om året. Det skal produseres bensoljer, bensin og flybensin. Anleggskostningene er anslått til 210 millioner kroner med en utenlandsk finansiering på 125 millioner kroner. De egentlige byggesaker vil formodentlig ta til i begynnelsen av programperioden, og byggetiden kan anslås til å bli bortimot tre år. Også andre utenlandske oljeselskaper har vist interesse for å bygge raffinerier i Norge.

Produksjonen av jern og stål vil bli ytterligere utvidet. Norsk Jernverk har nå en årlig produksjonskapasitet på 225 000 tonn jern og 200 000 tonn stål. Forslag om å bygge en fjerde rujernsovn er lagt fram for Stortinget. Jernverkets årskapasitet vil etter forslaget komme opp i omtrent 300 000 tonn jern og 270 000 tonn valseprodukter. Spørsmålet om en ytterligere utvidelse vil bli tatt opp i programperioden, og planen om å tale å øke stålproduksjonen, og planen om å etablere et stort forbruk av tykkplater (skipsplater). Dette forbruket utgjorde ca. 65 000 tonn i 1955 og er anslått til å stige til ca. 150 000 tonn i 1965.

Christiania Spigerverk vil utvide rujernsproduksjonen i Bremanger (Sogn og Fjordane). Det vil antakelig gå med 30 mill. kr. til investeringer i gruveallegg og en ny rujernsovn, som kan ventes å komme i produksjon i 1958 med en årskapasitet på 75 000 tonn. Verket er nå kommet opp i en stålkapasitet på vel 100 000 tonn og en valsekapasitet på henimot 90 000 tonn.

Stavanger Elektrostaalverk, som i 1956 framstilte ca. 20 000 tonn valseverkprodukter, vil særlig øke produksjonen av spesialstål. Sjømichsen Rørvalseverk hadde i 1956 en produksjon på ca. 19 000 tonn og utvider

St. meld. nr. 67.

Langtidsprogram for 1958—1961.

antakelig kapasiteten med ca. 40 000 tonn fra 1957—58. Blikkvalseverket ved Bergen har en produksjon av mellomtykke plater (3—5 mm) som antakelig vil bli på omtrent 5 000 tonn i 1957. Det er planlagt utvidelser som eventuelt vil øke produksjonen til 20 000—25 000 tonn.

Tatt i videste forstand er verkstedsindustrien Norges viktigste industrigren med bortimot 100 000 arbeidere og funksjonærer. Her er medregnet produksjon av jern- og metallvarer, maskiner, elektrotekniske produkter, skip, andre transportmidler m. m.

I de fleste industrialiserte land har verkstedsindustrien gjennom noen tid ekspandert raskere enn industrien for øvrig. Dette skyldes for en stor del at næringslivet i stadig større utstrekning gjør bruk av verkstedsindustriens ytelser etter hvert som mekaniseringen, elektrifiseringen og automatiseringen blir ført videre. Den stigende etterspørsel etter varige forbruksartikler som biler og husholdningsmaskiner trekker i samme retning. Utviklingen i land som har høyere levestandard enn Norge, tyder på at etterspørselen mer og mer vil rette seg mot verkstedsprodukter.

Forutsæningene for ekspansjon på disse feltene er til stede, først og fremst fordi etterspørselen på hjemmemarkedet øker hurtig, men også fordi erfaringene har vist at det foreligger visse eksportmuligheter. Den norske verkstedsindustri har kunnet vise oppmuntrende resultater i de senere år. Den har i høy grad økt produksjonen av mange varer som blir omsatt på hjemmemarkedet, og den har klart å opparbeide en ganske betydelig eksport av enkelte produkter, for eksempel kontormaskiner og motorsager.

Investeringene i verkstedsindustrien må gåes med henblikk på modernisering og utvidelse. Fagopplæringen bør utvides og forbedres slik at denne industrien får en tilstrekkelig tilgang av kvalifisert arbeidskraft. Et bedre produksjonsresultat vil kunne oppnås ved at bedriftene i større utstrekning spesialisere seg, og ved at systemet med underleverandører blir utvidet. Det vil være en fordel om bedriftene blir i stand til å yte mer langsiktige kreditter enn tidligere, slik at de også i denne henseende blir konkurransedyktige med utenlandske verksteder. Skilførdningene bør utvides slik at kapitalutstyret kan utnyttes bedre og produksjonskostningene reduseres.

Den norske maskinindustri har vært forholdsvis svakt utviklet. Men etter krigen har den gjennomført en betydelig produksjons-

1957

1957

Vedlegg.

St. meld. nr. 67.

Langtidsprogram for 1958—1961.

53

Vedlegg.

øking, således for husholdningsmaskiner, kontormaskiner, visse landbruksmaskiner, generatorer, transformatorer og elektromotorer. Maskinindustrien har ekspandert hurtigere enn industrien for øvrig, slik at dens andel av industriens samlede bruttoproduksjonsverdi steg, fra 1,8 prosent i 1939 til 2,7 prosent i 1954. Etter krigen er det startet forholdsvis flere nye bedrifter i maskinindustrien enn i de fleste andre industrigrener. Særlig har produksjonen økt sterkt etter 1950, og det synes som om dette er skjedd uten at sysselsettingen er blitt større.

Norge har en stor maskinimport, som andro til ca. 900 millioner kroner i 1956. Maskin-eksporten samme år var ca. 125 millioner kroner. Selvdekningsgraden har i de siste årene ligget noe over 40 prosent. Det innenlandske behov er således betydelig større enn produksjonsvevnen, og for så vidt skulle hjemmemarkedet by på muligheter for en utvidet norsk produksjon av maskiner. Dessuten må etterspørselen ventes å ville øke.

På mange felter er imidlertid det innenlandske marked for lite til å kunne gi muligheter for en lønnsom og konkurransedyktig maskinproduksjon. Utsiktene til en ekspansjon på noe lengre slikt beror derfor i stor utstrekning på hvorledes det er mulig, å utnytte eksportmarkedene. Industrialiseringen av de underutviklede områder vil skape ny etterspørsel etter maskiner og utstyr, og det vil etter hvert kunne opparbeides en eksport til disse områdene. Norsk entreprenørvirksomhet i utlandet vil kunne bidra til å åpne markeder for norsk maskineksport.

Våren 1957 ble det sluttet en avtale mellom Kongsberg Våpenfabrikk og Raufoss Ammunisjonsfabrikker på den ene siden og A/S Volvo på den andre siden. Avtalen tar sikte på årlige leveranser av bildeler til Sverige på 25—30 millioner kroner. Også private norske bedrifter er interessert i produksjon av bildeler.

Framstillingen av turbiner og generatorer er for tiden under sterk utbygging. Med de utvidelser som en nå kan regne med, vil produksjonen av elektriske generatorer trolig bli omtrent fordoblet fra 1957 til 1961, da det kan ventes at norske verksteder blir i stand til å levere maskiner med en samlet effekt på ca. 370 000 kVA. Også turbinproduksjonen vil trolig stige sterkt, nemlig fra ca. 250 000 hk i 1955 til rundt 400 000 hk i 1961.

Radioindustrien har vist stor interesse for å forberede seg på framstilling av fjernsynsmottakere, men må regne med å stå overfor en meget sterk utenlandsk konkurranse. En

rekke land har hatt produksjon av slike apparater i flere år.

Utnyttingen av atomenergien vil skape behov for produkter og utstyr av mange slag. Når det gjelder bygging av reaktorer foreligger det allerede en del kunnskaper og erfaringer i vårt land. Halden-reaktoren er konstruert av Instituttet for atomenergi og blir bygd i samarbeid med en gruppe norske industrifabrikker. En nokså stor del av komponentene til reaktoren er i sin helhet norskproduserte. En reaktorinstallasjon krever ellers meget utstyr av konvensjonell art, og vår verkstedsindustri er godt innarbeidet på flere av disse felter og skulle ha bra forutsetninger for å dekke en større etterspørsel.

For å utnytte den norske industris muligheter til å bli konkurransedyktig leverandør på atomenergiområdet, har en rekke industrifabrikker, redierier og banker gått sammen om å danne et eget selskap, A/S Noratom. Ved å bygge opp et effektivt apparat for markedsanalyser, reklame, salg og formidling, tar dette selskapet sikte på å skaffe norsk industri avsetningsmuligheter på atomenergiområdet så vel innenlands som utenlands.

Stålskipsbyggeriene leverte i årene 1935—1939 gjennomsnittlig ca. 37 000 bruttotonn pr. år. Etter krigen er virksomheten blitt sterkt utvidet, særlig etter 1950. De norske verkstedene leverte ca. 187 000 bruttotonn i 1956. Samtidig har skipenes gjennomsnittsstørrelse økt sterkt.

Ved en rekke verkter pågår det for tiden utvidelser som vil muliggjøre bygging av meget store skip. Det har vært foretatt betydelige investeringer i skipsbyggingindustrien i de senere år, og investeringene vil trolig øke noe i programperioden, idet flere større dokkanlegg er under arbeid eller planlagt. Såfremt tilgangen på fagarbeidere og leveransene av råmaterialer ikke skaper uforutsette hindringer, skulle det være mulig å komme opp i en leveranse på ca. 250 000 bruttotonn i 1961.

Det er behov for fortsatt å bygge ut produksjonen av jern og stål i Norge. Behovet for sement er for tiden vel dekket, men vil formodentlig øke. Produksjonen av lettbetong har utviklet seg sterkt. Årskapasiteten ved de tre bedrifter som finnes på Østlandet, er således utbygd fra 120 000 m³ i 1953 til over 300 000 m³ i 1957. Et arbeid er i gang for å bedre tilførselen av lettbetong i andre distrikter. Med støtte fra Utbyggingsfondet for Nord-Norge blir en ny lettbetongfabrikk bygd i Narvik. Den får en årskapasitet på ca. 40 000 tonn, og er beregnet ferdig i slutten av 1957.

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958-1961.

«Diterspørselen etter vanlig murstein vil neppe øke vesentlig i de nærmeste år. Derimot er det et stort behov for større produksjon av fasadestein, drensrør og takstein. En rekke utvidelser er under gjennomføring, og disse vil øke produksjonskapasiteten i teglverksindustrien fra ca. 130 millioner enheter i 1956 til ca. 175 millioner enheter i løpet av et par år.

Treindustrien er stillt overfor en rekke problemer. I Langtidsprogrammet for 1954-1957 ble det pekt på at det ville være rasjonelt om sagbruksdriften kunne konsentreres i større enheter. Dette ville gjøre det mulig å oppnå en mer tilfredsstillende utnyttelse av bakken, og en slik konsentrasjon er fortsatt ønskelig.

Ferdigvarer av plast finner stadig større anvendelse, og en må regne med sterk ekspansjon på dette feltet. Særlig synes plast å ha gode muligheter når det gjelder rør, emballasje, gulvbelegg, enkelte bygningstakler, bruksgjensstander m. v.

7. Retningslinjer for industripolitikken.

I det foregående er det gitt en oversikt over industrielle utbyggingsplaner, både ved offentlige og private bedrifter. En slik oversikt kan ikke bli fullstendig. Det finnes mange private planer som myndighetene ikke har kunnskap om. Videre er det bare mulig å ta med større prosjekter. Mindre bedrifter faller utenom til tross for at de i sum representerer en betydelig virksomhet. Likevel er oversikten så vidt uttømmende at den skulle gi et godt bilde av den industrielle utvikling som er planlagt for de nærmeste år. Den er et resultat av så vel offentlige som private disposisjoner. I perioden 1958-1961 vil Regjeringen følge disse spesielle retningslinjer for industripolitikken:

1. Industrier som rasjonelt kan nytte store energimengder, bør fortsette å ekspandere i hurtig tempo. Med de vannkraftressurser vi har, er dette en naturlig utvikling, som kan foregå på et godt økonomisk grunnlag. De framtidige eksportmuligheter synes å være tilfredsstillende både for elektrokjemiske og elektrometallurgiske produkter. Når det gjelder jern- og stålområdet, bør det innenlandske marked på rimelige avsetningsmuligheter for en stigende produksjon.
2. Et omfattende arbeid vil bli iverksatt for å øke de innenlandske råstoffleveranser. Således vil det bli foretatt betydelige investeringer for å oppnå større produksjon av kull, malmer og minerale. Måske av disse prosjektene er mer lønnsaktige. Samtidig trenges en innsats for å oppnå en mer fullstendig utnyttelse av råstoffene. Et slikt arbeid er i gang innen

treforedlingsindustrien, som i stigende utstrekning utnytter småvrirke og avfallsprodukter.

3. Det bør foregå en utvikling i retning av at råstoffene blir sterkere foredlet innenlands. I mange tilfelle øker derved eksportverdien, for eksempel i treforedlingsindustrien og de kjemiske industrier. I andre tilfelle er resultatet at importutgifter blir innspar, således når jern- og stålindustrien blir utbygd. Mer lønnsaktige prosjekter er planene for totalforedling av kvis og for opprettelse av et større koksverk.

4. En ekspansjon bør finne sted også på områder hvor Norge hittil ikke har hatt industriproduksjon av større omfang. Et viktig eksempel er utviklingen av kjemisk produksjon på felter hvor større energimengder ikke er en forutsetning, særlig av organiske produkter i forbindelse med treforedlingsindustrien. Et annet eksempel er plastindustrien.

5. Det er sterkt ønskelig å oppnå en hurtig utbygging av verktøindustriene, både maskinproduksjonen og skipsverftene. Disse industriene er blant mindre kapitalintensive enn våre kraftslukende industrier, og med en forholdsvis begrenset kapitalinnsats kan det skapes et betydelig antall muligheter for rasjonell sysselsetting.

6. Ekspansjonstakten bør være høyest i eksportindustriene. Samtidig er det rasjonelt å i en rekke konkurransedyktige hjemmemarkedindustrier gjennomføre en hurtig utbygging. Også dette vil bidra til å styrke utenriksøkonomien.

7. Industrien bør vokse i bredde, og det er viktig å oppnå større spredning utover landet. Myndighetene vil fortsatt gå inn for en hensiktsmessig lokalisering av industri til industriflatte strøk. Mange store prosjekter må gjennomføres om Norge skal kunne følge med i den industrielle utvikling. Men på en rekke områder har små og middelstore bedrifter store oppgaver å løse. Det er ønskelig å de mindre bedrifters stilling kan styrkes gjennom produksjonsarbeid, blant annet i form av deproteksjon.

8. Moderniseringsarbeid og rasjonaliseringsstiltak må gjennomføres i stort omfang. Samtidig er det behov for betydelige nyinvesteringer, som også vil bidra til å heve den gjennomsnittlige produktivitet. Et høyt investeringsnivå i industrien er nødvendig også fordi produksjonen stadig blir mer kapitalintensive.

En industrireisning etter de linjer som her er skissert, innebærer at produksjonen blir utvidet på områder hvor produktiviteten er høy, og at en rasjonalisering bli gjennomført på områder hvor produktiviteten er lav. En slik utvikling vil være riktig som en forberedelse til at Norge eventuelt slutter seg til et fellesmarked.

I denne forbindelse bør det understrekes at det i høy grad ville være urasjonelt å foreta større utvidelser på industriområder

Langtidsprogram for 1958-1961.

Vedlegg.

hvor det ikke er mulig å oppnå en tilfredsstillende produktivitet. Den riktige målsetting for slike produksjonsgrenser er rasjonalisering og ikke utbygging. En rekke hjemmemarkedindustrier er i en slik stilling og bør søke å oppnå større konkurransevner gjennom en omfattende rasjonalisering. Til dels vil dette måtte ta form av en produksjons-

omlegging. I tilfelle hvor mulighetene for å heve konkurransevnen er små, vil produksjonen og særlig sysselsetting kunne bli redusert, og i enkelte tilfelle vil produksjonen måtte innstilles. Men under forutsetning av en tilstrekkelig utbygging av industrien på andre områder vil det likevel være mulig å holde full sysselsetting.

Kapitel 9. Bygdenæringene.

1. Hovedproblemet i bygdenæringene.
2. Utviklingen i jordbruket 1954-1957.
3. Jordbruksprogram for 1958-1961.
4. Utviklingen i skogbruket 1954-1957.
5. Skogbruksprogram for 1958-1961.
6. Utviklingen i fisket 1954-1957.
7. Fiskeriprogram for 1958-1961.

1. Hovedproblemet i bygdenæringene.

Et hovedproblem for bygdene består i at jordbruk, skogbruk og fiske ikke i sum gir et tilfredsstillende økonomisk grunnlag for den befolkning som er sysselsatt i disse næringene. Det er ellers betydelige forskjeller både næringene mellom og innen de enkelte næringar. Jordbruket produserer for et beskyttet hjemmemarked. Skogbruket har, isolert betraktet, et tilfredsstillende økonomisk grunnlag. Fiskeriene er i helt overveiende grad avhengige av avsetningsforholdene på verdensmarkedet. Det er også betydelige ulikheter med hensyn til lønnsomhet, for eksempel mellom store og små bruk, mellom skogeiendommer av ulike slag, mellom moderne og foreldede fangstfartøyer, osv. Endelig er det variasjoner i inntektsgrunnlaget fra distrikt til distrikt. Det er likevel rasjonelt å se disse næringsgrenene under ett. Ofte er to av dem, og undertiden alle tre, kombinert, og tilsammen utgjør de det vesentligste næringsgrunnlag i flertallet av landkommunene. Betingelsen for at det skal være mulig å organisere produksjonen så rasjonelt at den kan gi brukeren et tilfredsstillende utkomme, er ofte at driftsenheten er over en viss minstepørrelse. Men tallet på slike rasjonelle enheter er begrenset. Særlig i jordbruket er den vanlige bruksførrelse for liten.

Under disse forhold må hovedoppgaven være å gjennomføre en alminnelig rasjonalisering av bygdenæringene. Dette betyr ikke at det ikke også foreligger betydelige utbyggingsoppgaver. Det er således behov for en utstrakt nydyrking og en omfattende skogreising. Men oppmerksomheten må først og fremst rettes mot rasjonaliseringsbehovet, og den utbygging som foretas, bør gjennomføres

på en slik måte at den bidrar til en høyere effektivitet.

Formålet med denne effektiviseringsplan skal være å skape et sterkere produksjonsgrunnlag i de tradisjonelle bygdenæringar, slik at de som er sysselsatt der, oppnår en høyere levestandard, og slik at landets matvarerforsyning blir tilfredsstillende varetatt. Ved en slik politikk bør også behovet for subsidier og andre støttetiltak etter hvert bli redusert. Da produksjons- og avsetningsmulighetene på forskjellig måte er begrenset, vil en omfattende rasjonalisering bare kunne finne sted i forbindelse med en reduksjon av den totale sysselsetting i disse næringene. Etter krigen er den samlede sysselsetting i jordbruk, skogbruk og fiske blitt betydelig redusert. Den samme utviklingstendens kan iakttas over så å si hele Vest-Europa og Nord-Amerika og vil utvilsomt fortsatt gjøre seg gjeldende. Det er grunn til å understreke at disse indre omstillingsproblemer i de norske bygdenæringene bare kan løses tilfredsstillende i en periode med høy økonomisk aktivitet og med rask utbygging av nye sysselsettingsmuligheter i næringar som industri, håndverk, handel og skipsfart.

Som Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid sterkt har framhevet, er det inntekten pr. person som er viktigst for et sosialt og økonomisk synspunkt. Når for eksempel jordbrukspolitikken skal formuleres, er det riktig å ta utgangspunkt i inntekten pr. sysselsatt og ikke i jordbrukets samlede inntekt. Det er effektiviseringslinjen som i praksis kan skape rommeligere forhold i bygdenæringene.

2. Utviklingen i jordbruket 1954-1957.

Langtidsprogrammet for 1954-1957 regnet med produksjonsøkning for en rekke jordbruksvarer. Produksjonen er også steget betydelig. Dette vil gå fram av tabell 23.

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958—1961.

Tabell 23. Produksjon av visse plante- og husdyrprodukter. Tusen tonn.

	Gjennomsnitt for 1950/51—1955/54	Regnskap 1956/57 Foreløpig tall	Budsjett 1957/58	Anslag for 1957 i programmet 1954—1957
Helmelk i millioner liter	1 538	1 570	1 595	1 600
Kjøtt og fleisk	101	123	117	110
Egg	25	29	31	26
Korn	370	544	486	480
Poteter	1 142	1 392	1 207	1 300
Grønnsaker	112	145	124	160
Frukt	79	95	80	90
Ull	3,5	3,4	3,3	4

Investeringene har økt ganske meget, men har ikke for perioden under ett vært så store som forutsatt. Fulldyrkingen lå i de første to år av perioden under programmets anslag, men har senere ligget over, og Landbruksdepartementet regner med at det mål som var satt for perioden, vil bli nådd. Overflatedyrkingen ligger etter programanslaget, men

grøftingsarbeidene ligger foran. Det samme er tilfelle med mekaniseringen. Investeringene i driftsbygninger lå i begynnelsen av perioden betydelig lavere enn forutsatt i programmet, men vil antagelig ligge over i siste del av perioden som følge av den nye finansieringsordning som Stortinget vedtok den 28. juni 1956. Se også tabell 24.

Tabell 24. Nydyrking og grøfting 1954—1957. Tusen dekar.

	Program	Sannsynlig gjennomføring
Fulldyrking	270 000	270 000
Overflatedyrking	175 000	115 000
Grøfting av tidligere dyrket jord	210 000	350 000

3. Jordbruksprogram for 1958—1961.

St.meld. nr. 60 (1955) trakk opp retningslinjer for utviklingen av jordbruket. Stortinget drøftet saken våren 1957 på grunnlag av Instst. S. nr. 47. Disse to dokumenter vil i hovedsaken bli lagt til grunn for jordbrukspolitikken i perioden 1958—1961. I det følgende skal derfor gjengis en rekke av hovedsynspunktene i meldingen:

Brukene i Norge er stort sett for små til at det kan bli en rasjonell drift, og til å gi brukerne og deres familie full sysselsetting og rimelige inntekter. Jordbruksøkonomisk er det en stor fordel om det blir færre, men større bruk.

Særlig etter siste krig har meget arbeidskraft gått fra jordbruket til andre næringer. Dette har skapt mange problemer. Den viktigste virkning har likevel vært en sterk økning i produktivitet, idet det har funnet sted en utstrekkt mekanisering og rasjonalisering.

Nydyrkingen i de senere år har vært betydelig, men samtidig er en del jordbruksarealer gått tapt, idet jord er blitt lagt ut til

kommunikasjonsanlegg, boligstrøk og andre formål. Dessuten er det atskillig jord som ikke lenger blir ansett som økonomisk driftverdig.

Hovedoppgavene i jordbrukspolitikken er å øke inntekten pr. person og samtidig å skaffe forbrukerne jordbruksvarer til rimelige priser. En vellykket løsning av disse oppgavene forutsetter en omfattende rasjonalisering. Det må legges stor vekt på å gjøre norsk jordbruk mest mulig konkurransedyktig og minst mulig avhengig av subsidier og støtte. Likevel kan en ikke se bort fra at dette må bli en meget langvarig prosess, og at beskyttelses- og støttetiltakene inntil videre må opprettholdes i et betydelig omfang. Ellers ville jordbruksbefolkningen ikke kunne sikres en tilfredsstillende levestandard.

Som et ledd i effektiviseringen er det meget viktig å øke bruksstørrelsen. Riktignok vil et stort antall bruk etter all sannsynlighet måtte fortsette som småbruk, og som sådanne har de en oppgave å fylle. Men altfor mange bruk er for store til å være støttebruk og for små til å gi grunnlag for rasjonell jordbruksdrift. Oppmerksomheten bør kon-

Vedlegg.

sentres om disse brukene. Det er først og fremst dem som trenger mer jord ved nydyrking eller ved at eldre bruk blir slått sammen på frivillig grunnlag. Det er behov for en betydelig nydyrking og for en intensiv drift av all landets jord. Målet bør være hvert år å fulldyrke 100 000 dekar. Samtidig må det legges stor vekt på overflatedyrking og grøfting.

Mange jordbruk svekkes ved at de ikke har tidsmessige og arbeidsbesparende driftsbygninger. Det bør gis offentlig støtte og lån til driftsbygninger. Statsstilskudd bør også gis til investeringer i jordbruksveier.

Produksjonspolitikken bør ta sikte på at jordbruket skal dekke landets behov for melk, smør, ost, kjøtt, fleisk og egg. For ull vil det være grunnlag for eksport. Videre bør jordbruket dekke mest mulig av behovet for frukt, bær og grønnsaker. Endelig bør en så stor del av kornbehovet som forsvarlig dekkes ved norsk produksjon. Husdyrproduksjonen må baseres på norske formidler så langt det er mulig. Dette innebærer en produksjonsutvikling som vil skaffe jordbruket som helhet større inntekter og særlig bidra til å bedre levevilkårene på mindre bruk.

Den sågte som jordbruket får, bør i størst mulig grad virke produktivitetfremmende. Samtidig må man unngå virkninger som er uheldige fra et samfunnsøkonomisk og sosialt synspunkt. Denne linjen forutsetter en betydelig og gradvis omlegging av støttetiltakene.

Jordbrukets problemer kan imidlertid ikke løses bare ved jordbrukspolitiske tiltak. Spesielt må understrekes at den økonomiske løsningen for støttebrukene og for mange av de uvelstående jordbruk ligger i en allmenlig utbygging av næringslivet i bygdene, blant annet ved industrireising.

I perioden 1958—1961 skulle det være mulig å oppnå en betydelig produktivitetsoverbeiding i jordbruket. De tiltak som er satt i verk eller er planlagt, vil bidra til at produksjonen stiger på mange felter, og samtidig kan en vente at sysselsettingen fortsetter å gå ned.

I samsvar med Stortingsmelding nr. 60 (1955) er det opprettet et jordfond med en kapital foreløpig på 7 millioner kroner. For terminen 1957—58 er foreslått bevilget ytterligere 1 million kroner.

En første bevilgning på 200 000 kroner til fulldyrking ble gitt på statsbudsjettet for 1956—57. Samme beløp er foreslått for 1957—58. Lovforslag om et jordregister vil bli lagt fram for Stortinget. Jordskifteverket vil bli søkt styrket i programmerperioden.

Statens støtte til nydyrking ble økt vesentlig fra 1. juli 1956. Særlig gjelder dette støtten til fulldyrking på bruk med mindre enn 75 dekar dyrket jord. Her ble tilskuddet hevet til 80 prosent pr. dekar. I forbindelse med statsbudsjettet for 1957—58 er foreslått høyere støtte også til fulldyrking

på bruk som har 75 dekar dyrket jord eller mer. Støtten skal være 60 prosent av omkostningene inntil det er fulldyrket 100 dekar. For nydyrking og grøfting gjelder en formues- og inntektbegrensning, men jordbrukere som ikke kan få bidrag, vil kunne få lån fra Jorddyrkingfondet.

I 1956 ble det godkjent ferdig 73 000 dekar fulldyrket jord. Samme år ble planlagt og innvilget tilskudd til 173 000 dekar. Det skulle således være muligheter for å få fulldyrket gjennomsnittlig 100 000 dekar pr. år i programmerperioden. Overflatedyrkingen synes å ha stabilisert seg på omtrent 30 000 dekar pr. år. Grøftingen av tidligere dyrket jord har tatt seg voldsomt opp. I 1956 ble godkjent ferdig 93 000 dekar. Samtidig ble det planlagt og innvilget tilskudd til 139 000 dekar. I den nærmeste tid framover bør det være mulig å ørete gjennomsnittlig minst 100 000 dekar om året.

Nydyrking- og grøftingsprogrammet vil etter gjeldende satser kreve årlige statsbevilgninger på omkring 60 millioner kroner. Landbruksdepartementet mener det er nødvendig å styrke administrasjonen, og det er foreslått opprettet et direktorat til å ta seg av jorddyrking m. v.

Landbruksdepartementet mener at tilskudd til jordbruksveier bør gis etter samme prinsipper som tidligere. Det er ønskelig å få større fart i denne veibyggingen. På statsbudsjettet for 1956—57 ble bevilget 2,5 millioner kroner til dette formålet. For terminen 1957—58 er foreslått 3 millioner kroner.

Til den nye finansieringsordning for driftsbygninger ble på statsbudsjettet for 1956—57 bevilget 20 millioner kroner. Et beløp av samme størrelse er foreslått bevilget for 1957—58. Bevilgningene blir avsatt til et fond som gir nedskrivningsbidrag og lån til reising av nye eller ombygging av eldre driftsbygninger. Finansieringsordningen er et viktig ledd i arbeidet med å skape selvstendige og rasjonelle familiebruk.

Arbeidet med å bedre vannforsyningen vil bli fortsatt etter den 20-års plan som ble lagt opp i 1947. Etter planen skulle det skaffes innlagt vann på om lag 160 000 gårdsbruk og hus som ikke hadde skikkelig vannforsyning, og en kan regne at omtrent halvparten av planen vil være gjennomført innen 1958.

Mekaniseringen bør fortsette, men det er meget viktig å unngå overinvestering. Maskinstasjonene bør utbygges, i første rekke med nydyrkingmaskiner og annet spesialutstyr. Det er også behov for å bygge reparasjonsverksteder, for maskiner, og redskaper.

Staten bør fortsatt gi støtte til maskinsamvirke. Behovet for maskiner og verksteder vil bli kartlagt.

En ny kraftforordning ble gjennomført fra 1. juli 1956. I samsvar med ordningen søker myndighetene å begrense forbruket av kraftfor til det som er nødvendig for å oppnå en rasjonell utnyttelse av hjemmeavlet fôr. Samtidig tar de sikte på å stimulere norsk fôrproduksjon og å oppnå stabil avsetning av husdyrproduktene. Ordningen innebærer tildeling av bestemte mengder kraftfor til de enkelte dyreslag gradert etter bruksstørrelsen. For øvrig er det fri omsetning av kraftfor.

Fra samme tidspunkt ble det gjennomført nye bestemmelser om korntrygden. Størrelsen av trygden er tilpasset prisen på det frie kraftfor og er avgrenset etter dyretallet på gården.

I samsvar med jordbruksavtalene var det pr. 1. juli 1956 bevilget 35 millioner kroner til foredlings- og reguleringsanlegg. Videre var det bevilget 5,5 millioner kroner i tilskudd til slakterier og 3,4 millioner kroner til meierier i Nord-Norge. Hittil er omtrent to tredjedeler av bevilgningene blitt utnyttet. Resten vil bli brukt i programperioden.

Samvirket i landbruket bør utbygges videre. Spørsmålet om å organisere produksjonslag for å styrke de mindre bruk og for å fremme produksjonen av bær og grønnaker vil bli tatt opp.

Den høyere landbruksundervisning vil bli søkt utbygd i programperioden. Også den vanlige yrkesopplæring vil bli styrket, slik at flest mulig av dem som i framtiden skal overta et jordbruk, kan få nødvendig fagopplæring.

Utbyggingen av veiledningstjenesten vil fortsette. Særlig vil det bli lagt vekt på å utdanne og ansette flere herredsaagronomer. Fylkesagronomer i jordbruksøkonomi er allerede ansatt i alle fylker. Ordningen med distriktsveterinærer vil også bli utbygd.

I 1956 ble det nedsett et offentlig utvalg som fikk i oppdrag å undersøke de muligheter som foreligger for en produksjonsfordeling mellom forskjellige bruksstørrelser og distrikter. Herunder skal utvalget undersøke virkningene av de forskjellige støtteordninger og foreslå den omlagning som måtte være nødvendig for å få en rimelig produksjonsfordeling. Videre ble det samme år oppnevnt en komité som skal utrede jordbrukets avsetningsproblemer. Regjeringen regner med å kunne legge fram et særskilt utbyggingsprogram for fjellbygdene i begynnelsen av perioden. Videre vil det formodentlig bli nødvendig å fremme visse forslag for Stortinget

når de to nevnte komitéer har gitt sine innstillinger. Regjeringen vil søke å fortsette omleggingen av støtteordningene slik at de virker mer produksjonsfremmende.

Bruttoinvesteringene i jordbruket utgjorde etter foreløpige oppgaver 569 millioner kroner i 1956. De tiltak som er satt i verk til fremme av jordbruket, vil føre til en sterk stigning i 1957. Nasjonalbudsjettet regner med 618 millioner kroner i 1956-priser. En årlig investering av dette omfang skulle også i de nærmeste år medvirke til en vesentlig styrking av jordbruket.

Produksjonen kan antas å øke også i perioden 1958—1961. Tabell 25 inneholder anslag over produksjonsutviklingen under forutsættning av normale værforhold. Ved vurderingen av anslagene for 1961 må en ta i betraktning at 1956 var et særlig godt jordbruksår.

Tabell 25. Anslag over jordbruksproduksjonens utvikling fram til 1961. Tusen tonn.

	1956	1961 Anslag
Helmelk i millioner liter	1 578	1 700
Kjøtt og flesk	119	125
Egg	30,7	30
Korn	543	550
Poteter	1 392	1 350
Grønnaker	145	150
Frukt	95	100
Ull	3,4	4

4. Utviklingen i skogbruket 1954—1957.

Langtidsprogrammet for 1954—1957 regnet med en gjennomsnittlig avvirking av salgstømmer på 6,5 millioner m³ om året. Den virkelige avvirking har vært betydelig større, nemlig:

1953—54:	7,5 millioner m ³
1954—55:	7,7 millioner m ³
1955—56:	7,7 millioner m ³

For 1956—57 regner nasjonalbudsjettet med 7,5 millioner m³ i salgstømmer.

Investeringene i skogbruket har vært større enn forutsatt i programmet. Særlig har skogreisningen gått bra, mens kulturarbeidene i skogstrøkene ligger litt under programets anslag. Dette siste henger blant annet sammen med tørkesommeren i 1955.

Tabell 26 gir en oversikt.

Det er gjennomført en omfattende utbygging av skogsveier, men for traktorveier er det noen svikt i forhold til programmet.

Tabell 26. Skogreisning og skogkulturarbeider 1954—1957. Tusen dekar.

	Program	Sannsynlig gjennomføring
Rydding	2 200	2 040
Planting	600	670
Såing	128	25

5. Skogbruksprogram for 1958—1961.

Skogbrukspolitikken må først og fremst ta sikte på å bevare skogen og å legge grunnlaget for en større avvirking i framtiden. Internasjonalt sett har skogen en stigende verdi. De forente nasjoners organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) er kommet til at det om noen år vil bli vanskelig å dekke etterspørselen etter treforedlingsprodukter i Europa. Andre undersøkelser som er foretatt peker i samme retning, og det er grunn til å tro at en på lengre sikt kan regne med gode avsetningsforhold for trevirke og treforedlingsprodukter.

Mange av de tiltak som kan settes i verk i 1958—1961, vil først om lang tid kunne få noen betydning for avvirkingen. Men en del av de tiltak som er planlagt, vil i større eller mindre grad også kunne få en virkning på kort sikt. Dette gjelder f. eks. bygging av veier fram til skog som ikke er drivbar i dag. Ved bygging av slike skogsveier er det lykkes i løpet av de siste ti år å oppnå en årlig tilleggsavvirking på anslagsvis 200 000 m³ salgstømmer. I perioden 1958—1961 skulle det være mulig å nå fram til skogsområder som kan gi en ytterligere avvirking på anslagsvis 100 000 m³ pr. år.

For å fremme en slik utvikling yter staten bidrag til bygging av skogsveier, taubaner og fløtningsanlegg. Det blir imidlertid etter hvert vanskelige og kostbare å nå fram til skog som ligger avsides til. Tømmerprisene og avvirkingens mulighetene for smådimensjonert er mulig å gå.

Skogreisningen på Vestlandet foregår etter den plan Stortinget behandlet i 1954. Planen vil bli fulgt også i programperioden 1958—1961 med sikte på å få tilplantet minst 60 000 dekar pr. år. Landbruksdepartementet har utarbeidet foreløpige skogreisningsplaner for kyststrøkene i Trøndelag og Nord-Norge. Planene går ut på at det i nevnte landsdeler skal tilplantes henholdsvis 5 000 dekar og 17 000 dekar årlig.

På flere steder i landet finnes det utmark og tidligere dyrket jord som ikke lenger blir brukt til jordbruksformål. Alt i alt utgjør

dette ganske betydelige arealer som vil skikket til skogmark. Hvis de ikke blir tilplantet, vil det i alminnelighet vokse opp lauvkratt som ikke har noen økonomisk verdi. Disse arealer bør snarest mulig tilplantes med slike treslag som er mest hensiktsmessige på vedkommende sted. Landbruksdepartementet vil ta denne saken opp til særskilt behandling.

Det vil for øvrig være av stor betydning å få utredet spørsmålet om hvilken utnyttelse av mark som samfunnsøkonomisk er mest fordelaktig. Dette har betydning både når det gjelder avståelse av skoggrunn til jordbruksformål, og når det gjelder tilplanting av dyrket mark til skog. Jordregisteret har en viktig funksjon også i denne forbindelse.

Til dels er skogbehandling, ennå ikke så god som den burde være. Det blir ikke gjort nok for å sikre gjenvæksten og øke produksjonen. Høgstflatene blir ofte ryddet for sent, og i enkelte tilfelle blir de ikke ryddet i det hele tatt. Heretter bør det legges større vekt på å få kulturarbeid utført snarest mulig etter at høsten har funnet sted. Dette vil kunne øke den framtidige tilvekst i vesentlig grad.

Norges Skogeierforbund har tatt opp et arbeid for å bedre skjøtsel og drift i medlemmernes skoger. Denne virksomheten, som foregår i samarbeid med det offentlige skogoppsyn, har allerede gitt gode resultater, og bør fortsette. Skogseierskapet og Skogeierforbundets arbeid med opprettelse av driftsplaner for private skoger er også et godt tiltak og vil kunne få stor betydning for skogskjøtelsen.

Fagopplæringen og veiledningstjenesten vil bli videre utbygd. Dette er ikke minst nødvendig av hensyn til de mange mindre skogiere som ellers vil ha vanskelig for å drive skogen rasjonelt. Yrkesopplæringen av skogsarbeidere vil fortsette.

Rasjonell skogdrift innebærer at det blir ganske meget arbeid som må utføres i samarbeid med skogseierne. Det har vært vanskelig å skaffe nok arbeidshjelp til dette. Spørsmålet kan neppe løses tilfredsstillende om det ikke lykkes å få flere helårsarbeidere som kan utføre nødvendig skogkulturarbeid m. v. Sommerhøst av tømmer og kubb bør ikke skje til foretrekkelig skogkulturarbeid. Skogkommissjonen av 1951 vil i nær framtid avgi innstilling om arbeidskraftspørsmålet i skogbruket. Landbruksdepartementet vil komme nærmere tilbake til denne saken når innstillingen foreligger.

Mekaniseringen spiller en stadig større rolle i skogbruket, både for avvirkingen og skogreisningen. Utviklingen blir imidlertid hemmet fordi det faller uforholdsmessig dyrt for mindre skogeiere å skaffe de nødvendige mekan-

Staten bør fortsatt gi støtte til maskinsamvirke. Behovet for maskiner og verksteder vil bli kraftig.

En ny kraftforordning ble gjennomført fra 1. juli 1956. I samsvar med ordningen søker myndighetene å begrense forbruket av kraftfor til det som er nødvendig for å oppnå en rasjonell utnyttelse av hjemmeavlet fôr. Samtidig tar de sikte på å stimulere norsk fôrproduksjon og å oppnå stabil avsetning av husdyrproduktene. Ordningen innebærer tildeining av bestemte mengder kraftfor til de enkelte dyreslag gradert etter bruksstørrelsen. For øvrig er det fri omsetning av kraftfor.

Fra samme tidspunkt ble det gjennomført nye bestemmelser om korntrygden. Styrelsen av trygden er tilpasset prisen på det fôr kraftfor og er avgrenset etter dyretallet på gården.

I samsvar med jordbruksavtalene var det pr. 1. juli 1956 bevilget 35 millioner kroner til foredlings- og reguleringsanlegg. Videre var det bevilget 5,5 millioner kroner i tilskudd til slakterier og 3,4 millioner kroner til meierier i Nord-Norge. Hittil er omtrent to tredjedeler av bevilgningene blitt utnyttet. Resten vil bli brukt i programperioden. Samvirket i landbruket bør utbygges videre. Spørsmålet om å organisere produksjonslag for å styrke de mindre bruk og for å fremme produksjonen av bær og grønnsaker vil bli tatt opp.

Den høyere landbruksundervisning vil bli søkt utbygd i programperioden. Også den vanlige yrkesopplæring vil bli styrket, slik at flest mulig av dem som i framtiden skal overta et jordbruk, kan få nødvendig fagopplæring.

Utbyggingen av veiledningstjenesten vil fortsette. Særlig vil det bli lagt vekt på å utdanne og ansette flere herredagsøkonomer. Fylkesøkonomer i jordbruksøkonomi er allerede ansatt i alle fylker. Ordningen med distriktsveterinærer vil også bli utbygd.

I 1956 ble det nedsatt et offentlig utvalg som fikk i oppdrag å undersøke de mulighetene som foreligger for en produksjonsfordeling mellom forskjellige bruksstørrelser og distrikter. Herunder skal utvalget undersøke virkningene av de forskjellige støtteordninger og foreslå den omlegging som måtte være nødvendig for å få en rimelig produksjonsfordeling. Videre ble det samme år oppnevnt en komité som skal utrede jordbrukets avsetningsproblemer. Regjeringen regner med å kunne legge fram et særskilt utbyggingsprogram for fjellbygdene i begynnelsen av perioden. Videre vil det formodentlig bli nødvendig å fremme visse forslag for Stortinget

når de to nevnte komitèer har gitt sine innstillinger. Regjeringen vil søke å fortsette omleggingen av støtteordningene slik at de virker mer produksjonsfremmende.

Bruttoinvesteringene i jordbruket utgjorde etter foreløpige oppgaver 569 millioner kroner i 1956. De tiltak som er satt i verk til fremme av jordbruket, vil føre til en sterk stigning i 1957. Nasjonalbudsjettet regner med 618 millioner kroner i 1956-priser. En årlig investering av dette omfang skulle også i de nærmeste år medvirke til en vesentlig styrking av jordbruket.

Produksjonen kan antas å øke også i perioden 1958—1961. Tabell 25 inneholder anslag over produksjonsutviklingen under forutsetning av normale værforhold. Ved vurderingen av anslagene for 1961 må en ta i betraktning at 1956 var et særlig godt jordbruksår.

Tabell 25. Anslag over jordbruksproduksjonens utvikling fram til 1961. Tusen tonn.

	1956	1961
	Anslag	Anslag
Helmelk i millioner liter	1 578	1 700
Kjøtt og fleisk	119	125
Egg	30,7	30
Korn	543	550
Poteter	1 392	1 350
Grønnsaker	145	150
Frukt	95	100
Ull	3,4	4

4. Utviklingen i skogbruket 1954—1957.

Langtidsprogrammet for 1954—1957 regnet med en gjennomsnittlig avvirking av salgsømmer på 6,5 millioner m³ om året. Den virkelige avvirking har vært betydelig større, nemlig:

1953—54: 7,5 millioner m ³
1954—55: 7,7 millioner m ³
1955—56: 7,7 millioner m ³

For 1956—57 regner nasjonalbudsjettet med 7,5 millioner m³ i salgsømmer.

Investeringene i skogbruket har vært større enn forutsatt i programmet. Særlig har skogreisningen gått bra, mens kulturarbeidene i skogstrøkene ligger litt under programets anslag. Dette siste henger blant annet sammen med tørkesommeren i 1955.

Tabell 26 gir en oversikt. Det er gjennomført en omfattende utbygging av skogsveier, men for traktorveier er det noen svikt i forhold til programmet.

Tabell 26. Skogreisning og skogkulturarbeider 1954—1957. Tusen dekar.

	Program	
	Sannsynlig gjennomføring	Sannsynlig gjennomføring
Rydding	2 200	2 040
Planting	600	670
Såing	128	25

5. Skogbruksprogram for 1958—1961.

Skogbrukspolitikken må først og fremst ta sikte på å bevare skogen og å legge grunnlaget for en større avvirking i framtiden. Internasjonalt sett har skogen en stigende verdi. De forente nasjoners organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) er kommet til at det om noen år vil bli vanskelig å dekke etterspørselen etter treforedlingsprodukter i Europa. Andre undersøkelser som er foretatt peker i samme retning, og det er grunn til å tro at en på lengre sikt kan regne med gode avsetningsforhold for trevirke og treforedlingsprodukter.

Mange av de tiltak som kan settes i verk i 1958—1961, vil først og fremst kunne få noen betydning for avvirkingen. Men en del av de tiltak som er planlagt, vil i større eller mindre grad også kunne få en virkning på kort sikt. Dette gjelder f. eks. bygging av veier fram til skog som ikke er drivbar i dag. Ved bygging av slike skogsveier er det lykkes i løpet av de siste ti år å oppnå en årlig tilleggsavvirking på anslagsvis 200 000 m³ salgsømmer. I perioden 1958—1961 skulle det være mulig å nå fram til skogsområder som kan gi en ytterligere avvirking på anslagsvis 100 000 m³ pr. år.

For å fremme en slik utvikling yter staten bidrag til bygging av skogsveier, taubaner og fløtningsanlegg. Det blir imidlertid etter hvert vanskeligere og kostbarere å nå fram til skog som ligger avsides til. Tømmerprisene og avsetningsmulighetene for smådimensjonert virke vil i høy grad bestemme hvor langt det er mulig å gå.

Skogreisningen på Vestlandet foregår etter den plan Stortinget behandlet i 1954. Planen vil bli fulgt også i programperioden 1958—1961 med sikte på å få tilplantet minst 60 000 dekar pr. år. Landbruksdepartementet har utarbeidet foreløpige skogreisningsplaner for kyststrøkene i Trøndelag og Nord-Norge. Planene går ut på at det i nevnte landsdeler skal tilplantes henholdsvis 5 000 dekar og 17 000 dekar årlig.

På flere steder i landet finnes det utmark og tilliggende dyrket jord som ikke lenger blir brukt til jordbruksformål. Alt i alt utgjør

dette ganske betydelige arealer som er vel skikket til skogmark. Hvis de ikke blir tilplantet, vil det i alminnelighet vokse opp lauvkatt som ikke har noen økonomisk verdi. Disse arealer bør snarest mulig tilplantes med slike treslag som er mest hensiktsmessige på vedkommende sted. Landbruksdepartementet vil ta denne saken opp til særskilt behandling.

Det vil for øvrig være av stor betydning å få utredet spørsmålet om hvilken utnyttelse av marken som samfunnsøkonomisk er mest fordelaktig. Dette har betydning både når det gjelder avståelse av skoggrunn til jordbruksformål, og når det gjelder tilplanting av dyrket mark til skog. Jordregistret har en viktig funksjon også i denne forbindelse.

Til dels er skogbehandlingen ennå ikke så god som den burde være. Det blir ikke gjort nok for å sikre gjenvæksten og øke produksjonen. Høstflatene blir ofte ryddet for sent, og i enkelte tilfelle blir de ikke ryddet i det hele tatt. Heretter bør det legges større vekt på å få kulturarbeid utført snarest mulig etter at hogsten har funnet sted. Dette vil kunne øke den framtidige tilvekst i vesentlig grad.

Norges Skogseierforbund har tatt opp et arbeid for å bedre skjøtsel og drift i medlemmets skoger. Denne virksomheten som foregår i samarbeid med det offentlige skogoppsyn, har allerede gitt gode resultater, og bør fortsette. Skogseierforbundets driftsplaner for private skoger er også et godt tiltak og vil kunne få stor betydning for skogskjøtselen.

Fagopplæringen og veiledningstjenesten vil bli videre utbygd. Dette er ikke minst nødvendig av hensyn til de mange mindre skogseiere som ellers vil ha vanskelig for å drive skogen rasjonelt. Yrkesopplæringen av skogseierne vil fortsette.

Rasjonell skogseier innebærer at det blir ganske meget arbeid som må utføres i samarbeid med skogseierne. Det har vært vanskelig å skaffe nok arbeidshjelp til dette. Spørsmålet kan neppe løses tilfredsstillende om det ikke lykkes å få flere helårsarbeidere som kan utføre nødvendig skogkulturarbeid m. v. Sommerhøst av tømmer og kubb bør ikke skje til fortrelsen for kulturarbeidene. Skogkommisjonen av 1951 vil i nær framtid avgi innstilling om arbeidskraftsspørsmålet i skogbruket. Landbruksdepartementet vil komme nærmere tilbake til denne saken når innstillingen foreligger.

Mekaniseringen spiller en stadig større rolle i skogbruket, både for avvirkingen og skogreisningen. Utviklingen blir imidlertid hemmet fordi det faller uforholdsmessig dyrt for mindre skogseiere å skaffe de nødvendige mekan-

Vedlegg:

Langtidsprogram for 1958-1961.

iske hjelpemidler. Tanken, om å opprette maskinstasjoner på samme måte som i jordbruket er derfor tatt opp. Rådet for Rasjonaliseringsfondet for skogbruket har foreslått at det forsøksvis skal gis støtte til startingen av maskinstasjon i Vest-Telemark. Hvis forsøket faller heldig ut, er det trolig at Skogseierforbundet også i andre distrikter vil søke å få opprettet maskinstasjoner. Det vil være rimelig om den fortsatte utbygging av maskinstasjoner ved starten blir støttet av midler fra Rasjonaliseringsfondet for skogbruket eller fra Skogtiltaksfondet.

De nye tekniske hjelpemidler reiser mange problemer, særlig fordi importert utstyr ofte ikke er avpasset etter norske forhold. Det norske skogforsøksvesen har i de siste årene foretatt prøver og forbedret forskjellige tekniske hjelpemidler, for eksempel taubaner, traktorer og vinsjer. Dette arbeidet må føres videre, slik at skogeierne kan få mest mulig nytte av de maskiner og redskaper de anskaffer.

Såvel skogbruket som skogindustrien har følt et stadig sterkere behov for en nyaktig skogstatistikk. Den retaksering av skogtykkene som har pågått gjennom lengre tid, vil være ferdig i 1957. Det er forutsetningen at deretter skal Østfold, Akershus og Hedmark retakseres på ny etter noenlunde samme prinsipp som tidligere. Men deretter bør landskogtakseringen antagelig legges om. Det nåværende system bør etter Landbruksdepartementets oppfatning erstattes med en taksering som blir gjennomført kontinuerlig for hele landet. Dette vil gi de beste opplysninger om skogtilstanden og avvirkingen.

Det program for skogbruket som her er trukket opp, skulle kunne gjennomføres uten å søke de samlede investeringer. I nasjonalbudsjettet for 1957 er ført opp 79 millioner kroner, regnet i gjennomsnittspriser for 1956. For perioden 1958-1961 er bruttoinvesteringene i skogbruket anslått til gjennomsnittlig 80 millioner kroner pr. år.

Den gjennomsnittlige avvirking av salgs-tømmer i perioden 1958-1961 er anslått til minst 7,5 millioner m³ om året. Dette er omtrent samme kvantum som i perioden 1954-1957.

6. Utviklingen i fisket 1954-1957.

Langtidsprogrammet for 1954-1957 regnet med at normalfangsten kunne økes fra 1 600 000 tonn til 1 800 000 tonn. Den faktiske fangst i de senere år har vært:

- 1952: 1 670 000 tonn
- 1953: 1 400 000
- 1954: 1 900 000
- 1955: 1 650 000
- 1956: 1 960 000

Nasjonalbudsjettet for 1957, regnet med 1 850 000 tonn. På grunn av dårlige værforhold blir årsfangsten i 1957 en del mindre enn anslått i nasjonalbudsjettet.

Investeringene i fiskeriene har vært større enn forutsatt i programmet.

7. Fiskeriprogram for 1958-1961.

I de senere år har det meldt seg eksportvansker for flere av fiskerieringens produkter, og stort sett er man kommet over fra selgers til kjøpers marked. Mest utpreget gjelder dette annen fisk enn sild. Samtidig synes flere av fiskeriene å by på muligheter for større fangst. Situasjonen viser klart at næringen er stilt overfor et rasjonaliseringsproblem som må løses om fiskeribefolkningen skal få bedre og tryggere levevilkår. I perioden 1958-1961 må fiskeripolitikken først og fremst ha dette for øye.

Markedsmulighetene er best for sildeprodukter. En årlig råfiskmengde på bort i mot 300 000 tonn skulle kunne markedsføres som fersk, frossen, saltet eller hermetisk nedlagt sild og brisling. Resten av fangsten, dvs. langt den største del, blir brukt til framstilling av sildebolte, og sildemel. Med de ventede sildefangster kan en regne med at disse produktene kan avsettes til noenlunde rimelige priser. Eksportsiktene er usikre for klippfisk, noe bedre for tørrfisk og ferskfisk. Omsetningen av frossenfisk har gjennomgått en sterk vekst. På tross av en rekke markedsvanskeligheter, særlig for frossenfilet, er det overveidende sannsynlig at eksporten vil fortsette å øke.

Når det samlede fangstutbytte ikke blir tilfredsstillende i 1957, skyldes dette ikke små innslag av fisk. Værforholdene var meget dårlige under vintersildfisket, og for Lo-fisket oppsto store vansker på grunn av ekstraordinære temperaturforhold i sjøen, idet torsken holdt seg på større dyp enn vanlig. Den langsiktige tendens til større fangstutbytte gjennom effektivisering kan ventes å gjøres seg gjeldende også i perioden 1958-1961.

Fiskeridepartementet antar at den samlede fangst av sild og brisling i programperioden vil svinge omkring 1 350 000 tonn pr. år. Det er da regnet med at vintersildfisket ikke lenger vil øke i samme tempo som i årene etter 1950, men ligge på ca. 11 millioner hektoliter om året. Videre er det regnet med at fetsildfisket vil øke noe, men ikke småsildfisket og islandsfisket. Loddefangstene vil trolig etter hvert bli betraktelig større enn nå.

Når det gjelder den framtidige utvikling av torskefiskeriene, gjør det seg gjeldende en

Langtidsprogram for 1958-1961.

Vedlegg.

rekke usikkerhetsmomenter. En utvidelse av 1 850 000 tonn finner sted i Barentshavet, vil det fiske som finner sted i Barentshavet, vil trolig innebære en fare for en fortsatt reduksjon av sikrighetsbestand. Dette vil i tilfelle kunne få alvorlige konsekvenser for de norske torskefiskerier. Fiskerinydighetene vil derfor gjennom internasjonalt samarbeid søke å fremme tiltak som kan motvirke en slik utvikling.

For andre fiskeslag under ett kan en vente økende fangstmengder. Fiskeridepartementet antar at den samlede normalfangst i de norske fiskerier vil nærme seg 2 000 000 tonn i løpet av programperioden.

Sigdende fangstutbytte burde bidra til høyere produktivitet, men en sterk produktivitetstigning kan bare finne sted i forbindelse med en rasjonalisering som fører til reduksjon i selskningen. En slik reduksjon er begynt. Samtidig synes det å ha blitt forholdsvis flere med enervern. Denne utviklingen må påregnes å fortsette etter hvert som det blir skapt nye sysselsettingsmuligheter innen andre grener av næringslivet. Den, og en nødvendig forutsetning for at fiskeribefolkningen skal få høyere levestandard, er en økning av fiskeriproduktene.

Når mange fiskere har lave inntekter og alt for ofte kommer ut i vansker på grunn av dårlig fiske, skyldes dette særlig at arbeidskraften i så stor utstrekning er knyttet til små farkoster. Riktig nok trengs det mindre farkoster over alt langs kysten. Forsyningen av verdifulle produkter som hummer, laks og ål er således avhengig av disse båtene. Men flere distrikter har for mange fartøyer i størrelsesgruppen under 45 fot, og dermed blir driftet for sterkt avhengig av lokale innslag av fisk.

Fiskerilåten er i dag tallmessig stor nok. Men den må fornyes og moderniseres, og da er det viktig å få flere større enheter som kan by fiskerne best mulige forhold ombord og bedre samtidige bidra til sysselsetting og bedre inntektsbidrag. Særlig er det om å gjøre å få utbytte av en havfiskeflåte av tilstrekkelig størrelse. Bare derved kan vi sikre oss en rimelig andel av fiskerikommunene i fjernere farvann og skaffe fiskerieringen og industrien en tilfredsstillende tilgang på råstoff hele året gjennom.

Avtaletid og tilvirkerapparatet i land har tilstrekkelig kapasitet når en tar hensyn til lokale behov på enkelte steder av kysten. Det er derfor fremst i modernisering og rasjonalisering det er behov for. Av hensyn til konkuransen på utenlandske markeder er det av vesentlig betydning å høyne kvaliteten på norske fiskeprodukter. Det er et sterkt behov

for å få utviklet produksjonen av kunstis som faller langt billigere enn naturis. Det er grunn til å påskynde utbyggingen av mindre fiske- og melanlegg som kan opparbeides i fiskefall. Forsøkene med kunstig tørring av fisk må fortsette.

I nasjonalbudsjettet for 1957 er de samlede investeringer i fiskeriene ført opp med 225 millioner kroner i 1956-priser. For perioden 1958-1961 er det regnet med et årlig beløp av omtrent samme størrelse. Investeringene bør stort sett kunne finansieres etter samme retningslinjer som hittil. Spørsmålet om mer hensiktsmessige former for driftskreditt er nå tatt opp av Norges Fiskerilåtekomité.

Statsmyndighetene og næringslivet, organisasjoner, må samarbeide, om en forsterket innsats for å sikre og øke eksporten av fisk og fiskeriprodukter. Regeringens og næringslivet gjørende betydning må være å sikre og øke kvaliteten på fiskeriproduktene.

Det er nødvendig å legge meget sterkere vekt på salgsarbeid i utlandet. Etter krigen har fiskerieringen i allminnelighet ikke høvet å drive aktiv markedsbehandling. Vanskelighetene har som regel bestått i å skaffe tilstrekkelige mengder av de kvalitetsvarene som kunden ville ha. Men i den siste tid er omsetningen blitt fregere, og prisene har dels vist en synkende tendens. Eksportgrenene er oppmerksomhet på at omsetningsbildet har endret seg, og at det nå er behov for mer aktivt salg.

For å få mer effektivitet i reklamefond, og det er også fond for klippfisk og traneflange, er det viktig å finne ut av hvordan reklamefondene blir finansiert ved lovbestemte avgifter. Norges Eksportråd driver et informasjons- og salgsselskap for alle næringer - også for fiskeriene. Enkelte eksportutvalg innen fiskerieringen har også foretatt reklamearbeid, men bare i mindre omfang. Selv om det delvis blir utført et godt arbeid, er det fortsatt behov for mer effektivt og samlet reklame- og salgsselskap.

Markedsbehandling og reklame, faller relativt kostbart, særlig fordi norske fiskeriprodukter blir solgt så å si i de fleste land ved den over. Den enkelte eksportør vil i mange tilfelle få svanskelig for å kunne drive slik virksomhet effektivt for egen regning. Det synes derfor rimelig at fiskerieringen samles og felles markedsbehandling og reklamearbeid. Dette hindrer ikke at enkelte større firmaer kan gjøre en god innsats på egen hånd. Fiskerinydighetene tar sikte på å fremme reklame- og salgsselskapet på to måter. For det første vil de søke å oppmuntre de ar-

beid som de private firmaer driver, og å aktivisere organisasjonene til en større innsats på dette felt. For det annet, vil de i samarbeid med næringen søke å organisere nye tiltak som kan bidra til større markeder for norske fiskeriprodukter.

Fiskeridepartementet vil fremme forslag om nye bestemmelser om offentlig vråking.

Transportforholdene må vies betydelig oppmerksomhet, særlig for lette fiskevarer. Mange av de lokalskip som transporterer fisken fra pakkested til omlastingssted er således mindre skikket til formålet. På omlastingsstedene er oppbevaringsforholdene ofte mindre tilfredsstillende.

Havforskningen, de praktiske fiskeriforsøk og de fiskerikonomiske undersøkelser vil bli videre utbygd. Det nye havforskningskip «Oskar Sund» vil fra 1958-59 gå inn ved siden av «G. O. Sars» i de biologiske og hydrografiske undersøkelser, og Fiskeridirektoratets havforskningsinstitutt vil da bli i stand til å undersøke større områder og på ta seg større oppgaver. Blant annet blir det mulig å dekke størsteparten av Barentshavet med ekkolodd-operasjoner. Arbeidet med å undersøke årsklassenes styrke for torsk i Barentshavet og ved Lofoten vil bli fortsatt. Sildeundersøkelser vil bli foretatt både i Barentshavet, Norskehavet og Nordisjen. Det internasjonale samarbeid på havforskningsområde vil bli søkt utvidet.

De praktiske fiskeriforsøk for å finne fiskeforekomster og prøve ut nye redskaper vil bli fortsatt. Fiskeridirektoratets forskningsbåter «Peder Rønnestad» og «Tor Iversen» skal således foreta rekeundersøkelser og silde- og torskeundersøkelser både langs kysten og i fjerne farvann. Fiskeridirektoratets Kjemisk-tekniske forskningsinstitutt vil søke å ta opp en rekke nye oppgaver særlig med henblikk på å oppnå en sterkere rasjonalisering av fiskerinarbeidet. Det er også meningen å få utført forskjellige inntekts- og kostnadsanalyser.

Fagopplæringen har vakt stadig større interesse, og fem fiskerifagskoler er nå i drift. Inntil videre synes kapasiteten ved disse skolene å være tilstrekkelig. Men det er en viss plassmangel på motorlinjen, og Statens forsk- og lærebruk i Vardø kan vanligvis bare ta opp halvparten av søkerne. Om mulig bør det derfor i Ålesund reises et lærebruk som kan gi opplæring i tilvirkning for eksempel av storsild, makrell og stjørje.

For 1956 og 1957 ble det innført en garantiordning for lottfiskere. Den var ment som en prøveordning. I St. prp. nr. 88 (1957) er ordningen foreslått gjort gjeldende for to år til og samtidig noe utvidet. Den skal gjelde vintersildfisket, Lofotfisket, vårtorskfisket i Finnmark og brislingfisket med snurpenot.

Kapitel 10. Transport- og trafikopp-gaver.

1. Gjennomføringen av utbyggingsprogrammet for 1954-1957.
2. Sentrale samferdselsproblemer.
3. Utbyggingsprogram for 1958-1961.
4. Statsbanene.
5. Veiene.
6. Landeveistrafikken.
7. Kyst- og lokalfarten.
8. Luftfarten.
9. Postverket.
10. Telekommunikasjonene.

1. Gjennomføringen av utbyggingsprogrammet for 1954-1957.

Langtidsprogrammet forutsatte at det etter hvert skulle legges større vekt på utbyggingen av kommunikasjonene. Denne linje har vært fulgt, men de samlede investeringer på dette område har i programperioden vært noe mindre enn forutsatt.

Investeringene i jernbaner ligger noe etter programmet. Således skulle det elektrifiseres 100 km bane pr. år, mens det antagelig blir elektrifisert 80 km pr. år. Vossebanen ble åpnet for elektrisk drift 2. juli 1954 og siste del av Sørlandsbanen 1. mai 1956 slik som

forutsatt. Videreføringen av Nordlandsbanen til Fauske vil bli noe forsinket, men kan ventes fullført i 1958. Forlengelsen av Sultjel-mabanan fram til Finneid ble åpnet for drift i desember 1956.

Programmet la stor vekt på bygging og omlegging av veier, og statens bruttoinvesteringer i veier ble anslått å øke fra 133 millioner kroner i 1953 til gjennomsnittlig 200 millioner kroner i programperioden. I løpende kroner har investeringen vært:

1954:	180 millioner kroner
1955:	186 »
1956:	229 »
1957:	246 » (budsjett).

Dette gir et årsgjennomsnitt på ca. 210 millioner kroner. På grunn av prisstigningen innebærer dette reelt sett en noe mindre investering enn forutsatt i programmet.

Det er oppnådd en sterkere konsentrasjon i anleggsdriften. I 1949-50 var det ingen bevilgning til hovedveianlegg på over en halv million kroner. I 1954-55 ble nær 50

prosent av bevilgningene tildelt slike anlegg, og i 1956-57 ca. 70 prosent. Da bevilgningene til stamveier er økt, har det vært mulig å ta fatt på å gjennomføre stamveiplanen i samtlige fylker. I løpet av programperioden blir det sannsynligvis lagt ca. 700 km fast dekke. Dette er mindre enn anslaget i programmet. Programmet spesifiserte 13 større bruer som skulle ombygges i perioden. I begynnelsen av 1957 var 9 slike anlegg ferdige. Utvalget er delvis blitt endret, og ytterligere 9 større bru-anlegg er under arbeid.

Den fortsatte samordning av sjø- og landtrafikken ved utbygging av visse veier i kyststrøkene er i god gjenge. En rekke av disse veiene ligger i Nord-Norge og blir bygd for midler under Nord-Norge-programmet. Til kystplanen for Trøndelagsfylkene og Nord-Møre ble de første bevilgninger gitt for 1956-57. Det er utarbeidet rasjonaliseringsplaner videre sydover til og med Hordaland. Gjennomføringen av disse planer skal etter forutsetningene begynne i 1957-58.

Utbyggingen av Oslo lufthavn har fortsatt etter de vedtatte planer. I sivile flyplasser for øvrig har det ikke vært gjennomført større investeringer. Men, en må også ta i betraktning den hurtige utbygging av militære flyplasser, som også har sivil betydning, og til de meget store investeringer som SAS har foretatt i fly.

For telefonen ble det i programmet regnet med at tallet på abonnentapparater ville øke med 120 000 i perioden. Etter det tempo som hittil har vært holdt, kan en bare regne med en øking på ca. 80 000 apparater. Automatiseringen av gamle telefonanlegg har også ligget noe etter programmet. Utbyggingen av langlinjenettet har foregått i rask tempo. De private telefonanlegg i Haugesund, Fredrikstad og Moss er innløst.

Arbeidet med samordning av transportene har fortsatt. En rekke problemer som knyttet seg til dette, er for tiden til behandling i Samferdselskommissjonen av 1955. Sammenstilling av bilruter har vært foretatt i betydelig utstrekning. Ved Stortingets beslutning av 30. oktober 1956 ble det satt en ramme for Statsbanenes overtakelse av bilruter. Ved et tillegg til samferdselse av bilruter har Statsbanene fått bedre muligheter for å utvikle sine lastebiltransporter og for å rasjonalisere jernbandedriften.

Sjønsmålet om utbygging av den transportøkonomiske forskning er under utredning, og det er opprettet et interimsutvalg for koordinering av transportforskningen. Samferdselsdepartementet har videre satt i gang transportundersøkelser, veioekonomiske analyser m. v.

2. Sentrale samferdselsproblemer.

Det har funnet sted en betydelig utbygging og forbedring av den innenlandske samferdsel i årene etter krigen, og investeringene er på de fleste områder blitt betraktelig økt fra år til år. Det har imidlertid ikke vært mulig å gjennomføre en så rask utbygging som det kunne ha vært ønskelig. Trafikken som har på trene områder økt i raskere tempo enn transportkapasiteten. Dette har delsvis ført til bedre kapasitetsutnyttelse, men det er på enkelte områder også oppstått overbelastning, som bare kan avhjelpes ved ytterligere utbyggings- og moderniseringsarbeid.

I norsk samferdselspolitikk har distriktssynspunktene alltid spilt en sentral rolle. Distrikter med forholdsvis svakt utbygd samferdselsnett mener å ha krav på høy prioritet ved fordelingen av midler til samferdselsformål, mens de mer tettbygde distrikter peker på de problemer som følger med den sterke økende trafikk.

Under avveiningen mellom disse ulike hensyn må staten og kommunene legge stor vekt på velbegrunnede krav fra distrikter hvor kommunikasjonene er svakt utviklet.

Samtidig er det nødvendig å vie tilstrekkelig oppmerksomhet til de største gjennomgangsforbindinger og til behovene i tettbygde strøk. Et særlig problem, som først og fremst må løses, av de lokale myndigheter, er den trafikk-oppopping som finner sted i og omkring større byer når folk skal til og fra arbeid.

Langtidsprogrammet for 1954-1957 la vesentlig vekt på bygging og omlegging av veier og på en samordning av sjø- og landtrafikk i kyststrøkene. Jo mer biltrafikken vokser, jo viktigere blir det å foreta investeringer som kan redusere omkostningene ved biltransport og utgiftene til vedlikehold av veiene. Det gjelder både å forsterke veier, bruer, å legge faste dekker, og å forbygge telens virkninger. Slike investeringer gjør det blant annet mulig å anvende tyngre bilmaskinell. Utgiftene til veiforsterkning må imidlertid stå i et rimelig forhold til de besparelser som biltrafikken oppnår. De mest hensiktsmessige løsninger må klarlegges gjennom transportøkonomisk forskning.

Biltrafikken vekst forsterker samtidig behovet for en samordning av investeringene. Det skjer stadig forskning i behovene for ulike transportmidler. Enkelte kortere jernbanestrekninger som på grunn av biltrafikkbare vekst har mistet sitt trafikkgrunnlag bør legges ned. Om nødvendig må veiene utbygges i de områder som blir berørt.

Samtidig vil det kreves en forsterket inn-

sats for' a rasjonalisere jernbanedriften. I første rekke står elektrifisering og diesellisering som vil gi store besparelser og bedre ytelser. Viktig er det også å forbedre skinnegangen, sikringsanleggene og meldetjenesten. Ved forenkling av toggang og stasjonsjeneste kan det ofte oppnås betydelige besparelser. Videre bør Statsbanene i større utstrekning ta bilen i sin tjeneste.

Overføring av trafikk fra sjø til land må løses. Veier for dette formål må derfor ha høy prioritet. De besparelser som kan oppnås ved disse forskjellige tiltak, bør kunne komme så vel trafikantene som transportutøverne til gode. Men det er også viktig å redusere de subsidier, som det offentlige gir, dels direkte og dels indirekte ved at mange transportenheter nå ikke betaler sin andel av utgiftene til anlegg og vedlikehold. Det er ønskelig at samferdselsbedriftene i størst mulig utstrekning bærer seg økonomisk.

Trafikantenes og befrakternes frie valg av transportmiddel bør innebære at trafikantene kan skje med minst mulige samfunnsøkonomiske kostnader. En forutsetning for dette er at det skapes bedre overensstemmelse mellom takster og kostnader for de ulike transportere.

Ventelig vil det ta atskillig tid å få tilstrekkelig overensstemmelse mellom takster og kostnader ved Statsbanene. Flypassavgiftene bør tilpasses utleggene til anlegg og drift av flyplasser.

Subsidier for å sikre viktige forbindelser bør gis til den transportordning som kan gi den rimeligste løsning. Subsidiene må innrettes slik at det gis støtte bare der hvor dette er spesielt tilskikt. Samferdselsloven bør føres å jour med den utvikling som har funnet sted.

3. Utbyggingsprogram for 1958-1961.

I perioden 1958-1961 må de offentlige samferdselsinvesteringer fortsatt i høy grad konsentreres om utbygging og forsterkning av veiene. Investeringene i jernbaner bør i første rekke ta sikte på en rasjonalisering og effektivisering av driften. Samordningen av transportene vil bli ført videre. I programperioden skulle Samferdselskommissjonen av 1955 bli ferdig med sitt arbeid. Dette vil gi grunnlag for å ta samferdselspolitikken opp til gjennomgåelse i hele sin bredde.

Regjeringen har funnet at investeringene i innenlands samferdsel bør søkes økt. Disse investeringene var etter det foreløpige regnskap 1 126 millioner kroner i 1956 og kan anslås å bli omtrent 1 250 millioner kro-

ner i 1957. Langtidsprogrammet regner med en ytterligere stigning til gjennomsnittlig 1 380 millioner kroner i perioden 1958-1961. Anslagene er gitt i 1956-priser.

4. Statsbanene.

Nordlandsbanen kan ventes fullført til Fauske i 1958 og til Bodø i 1962. Elektrifiseringen av Vestfold-banen, Indre Østfold-bane, strekningen Høksund-Hønefoss og strekningen Oslo-Roa-Hønefoss skulle alle bli avsluttet innen utgangen av 1960.

Statsbanene regner med å skaffe nok diesellokomotiver til innen periodens slutt å ha diesellisert alle jernbanestrekninger som ikke er med i elektrifiseringsplanen av 1952. Etter hvert som diesellokomotivene blir anskaffet, er det meningen å sette dem inn på de strekninger hvor de vil kunne gjøre mest nytte, uansett om det er strekninger som i en senere omgang skal elektrifiseres. Både elektrifiseringen og dieselliseringen vil etter hvert spare Statsbanene for betydelige driftsutgifter. Andre besparelser kan oppnås ved utbedring av banelegene og ved modernisering av sikringstjenesten.

En flaskehals i jernbanetrafikken er Osloområdet, og en utvidelse av distriktets muligheter blir utviklet etter en vedtatt plan, og bestemte parseller er i arbeid. Disse parseller kan regnes fullført i perioden.

Statsbanenes takstsystem vil bli lagt om med sikte på å oppnå en naturlig fordeling av godstransporten mellom bil og bane. Jernbanens «dør-til-dør»-trafikk vil bli utvidet. Ved fortsatt rasjonalisering vil driftspersonalet bli bragt ytterligere ned.

5. Veiene.

De rasjonaliseringsplaner som er utarbeidet fra Hordaland i sør til Troms i nord er beregnet tilsammen å koste 150-200 millioner kroner. Av stamveiplanen vil pr. 1. juli 1957 gjenslå å bevilge ca. 300 millioner kroner. Regjeringen vil søke å gjennomføre disse planene så langt som mulig i programperioden. Innfartsveiene til Oslo, Bergen og Trondheim blir utviklet etter en vedtatt plan, og bestemte parseller er i arbeid. Disse parseller kan regnes fullført i perioden.

En rekke nødvendige bruutbedringer er beregnet å koste 300 millioner kroner. En del av disse kan regnes gjennomført i programperioden, slik at akseltrykket kommer opp i minst 8 tonn på viktige ruter som Oslo-Bergen, Oslo-Stenkjer, Oslo-Stavanger, Hønefoss-Lerdal og Dombås-Andalsnes. Asfallplanen av 1948 omfattet i alt 1 900 km. Ved begynnelsen av programperioden vil

antagelig gjenslå ca. 400 km. En veistrekning av minst denne lengde kan ventes asfaltert i perioden 1958-1961. Arbeidsdriften i statens veivesen er etter hvert blitt sterkt rasjonalisert, og det kan anslås at en veiarbeider i 1957 gjennomsnittlig får utrettet mer enn dobbelt så meget som i 1947. Til tross for stigende investeringer, har det derfor funnet sted en svak reduksjon i sysselsettingen.

6. Landeveistrafikken.

Tallet på registrerte motorkjøretøyer av alle slag vil trolig øke sterkt. Den yrkesmessige biltrafikk må forventes å øke av flere grunner, blant annet som følge av fortsatt omlegging fra sjø- til landtransport. Sammenslutningen av rutebusskøpper vil antagelig fortsette. Dermed vil materielle bilbedre utnyttet.

7. Kyst- og lokaltrafikk.

Etter krigen har det funnet sted en utskifting av gamle og utdannede dampskip med nye motorskip som gjennomgående har større fart og bedre utstyr. Denne moderniseringen må antas å fortsette. Den betydelige omlegging til landtrafikk som finner sted, gjør det til dels vanskelig å få nye fartstyper. Således trengs egne ferjer som kan sammenknytte veiene der hvor det er nødvendig. Dessuten bør de nye landtrafikkarer, suppleres med små fámannsbente fartstyper, som kan avvikle korttrafikk.

8. Luftfarten.

På landets hovedflyplass, Oslo lufthavn Fornebu, vil utbyggingen bli ført videre. Verkestedsanlegget i Årdal, samt motorflyplass kan antas å bli ferdig i programperioden. Dette vil få stor betydning for utviklingen av landets innenlandske og utenlandske luftfart.

Kapitel II. Boligbyggingen.

1. Boligbyggingen etter krigen.
2. Situasjonen på boligmarkedet.
3. Boligprogram for 1958-1961.
4. Finansiering og bygging.
5. Planlegging og rasjonalisering.
6. Boligbyggingen etter krigen.
7. Boligbyggingen i 1946-1956 ble det bygget omkring 262 000 leiligheter. Boligbyggingen i 1957 er henholdsvis av tabell 287 og 288.
8. Langtidsprogrammet for 1954-1957 anslo at boligmassen måtte økes med ca. 1 200 000 leiligheter.

landske luftkommunikasjoner og danner dessuten en forutsetning for at Norge får sin andel av SAS's samlede tekniske arbeider. Videre kan en regne med at ny øst-vest-bane og ny ekspedisjonsbygging i det vesentlige blir fullført. Disse utbyggingsarbeider ved landets hovedflyplass er så viktige for hele den sivile luftfart at de er gitt høyeste prioritet.

Andre sentrale distriktsflyplasser planlegges utbygd slik at de best mulig tilfredsstiller de driftsmessige og økonomiske forhold i forbindelse med en videre framføring av Nord-Norge-uten til Kirkenes vil bli undersøkt.

9. Postverket.

Postforingen vil bli lagt noe om for å bli raskere og sikrere. Postverkets lokaler er mange steder lite hensiktsmessige, og det vil bli nødvendig å bygge nye byggverk. En rekke bygninger må få mer tidsmessig utstyr. En betydelig rasjonalisering kan ventes gjennomført i løpet av de nærmeste år.

10. Telekommunikasjonene.

Den økende levestandard har ført til sterkt stigende etterspørsel etter nye telefonforbindelser. I næringslivet har det i de senere år vært omkring 20 000 telefonapparater pr. år. Det er nødvendig å øke utbyggings tempoet.

Også langlinjenettet bør utbygges i et raske tempo. I løpet av 1958 skulle den nye kabelen mellom Oslo og Bergen bli ferdig, og en vil deretter på forholdsvis kort tid kunne innføre fjernvalg fra Bergen til Oslo.

Behovet for allmennlig telegrafjeneste avtar, mens det samme behovet for taks-tjeneste tillar. Telegrafverket regner med å bygge ut også telex-nettet i økt tempo.

Innslutningen av de gjenværende private telefonanlegg vil fortsette.

Boligbyggingen om det beregnede boligbehovet skulle kunne dekket innen utgangen av programperioden. Byggeprogrammet ble imidlertid satt litt lavere idet det tok sikte på å få bygget ca. 300 000 leiligheter årlig i de første år, samtidig som man antok at byggevilmytten ville avta i den siste del av periode. Boligbyggingen har utviklet seg som forventet i programperioden. Det er fullført omkring 120 000 leiligheter. Internasjonalt sett har den norske boligbyggingen ligget på et meget høyt nivå.

Table 22. Totalt antal bostäder i Sverige 1954-1961. Columns: År, Totalt antal bostäder, Enfamiljshus, Flerfamiljshus.

Text describing housing statistics and trends in Sweden, mentioning the number of dwellings and the impact of the war.

Tabell 22. Totalt antal bostäder i Sverige 1954-1961.

Table showing housing statistics for various countries: Belgien, Danmark, Frankrike, Norge, Sverige, etc. Columns: Land, 1954, 1955.

Text discussing the impact of the war on housing construction and the need for reconstruction.

Text discussing the impact of the war on housing construction and the need for reconstruction.

Text discussing the impact of the war on housing construction and the need for reconstruction.

2. Situationen på boligmarkedet.

Text discussing the housing market situation, including the impact of the war and the need for reconstruction.

Text discussing housing market conditions, including the impact of the war and the need for reconstruction.

Text discussing housing market conditions, including the impact of the war and the need for reconstruction.

Text discussing housing market conditions, including the impact of the war and the need for reconstruction.

Text discussing housing market conditions, including the impact of the war and the need for reconstruction.

2. Situationen på boligmarkedet.

Text discussing the housing market situation, including the impact of the war and the need for reconstruction.

Text discussing housing market conditions, including the impact of the war and the need for reconstruction.

Text discussing housing market conditions, including the impact of the war and the need for reconstruction.

Text discussing housing market conditions, including the impact of the war and the need for reconstruction.

Text discussing housing market conditions, including the impact of the war and the need for reconstruction.

Text discussing housing market conditions, including the impact of the war and the need for reconstruction.

2. Situationen på boligmarkedet.

Text discussing the housing market situation, including the impact of the war and the need for reconstruction.

de eldre må ha tilsyn og pleie. Eliminering av denne form for trangbodhet vil kreve flere plasser på gamle hjem og pleieanstalter.

4. Finansiering og støtte.

I de fleste vest-europiske land har en vesentlig del av boligbyggingen i etterkrigs-årene fått finansiell støtte fra det offentlige. I enkelte land som Danmark, Finland og Sverige, har hovedprinsippet vært at private kredittinstitusjoner dekker primærkreditten, mens de offentlige lån er topplån. Andre land, bl.a. Belgia, Frankrike og Storbritannia har slik som Norge i alminnelighet dekket hele pantelånskreditten ved offentlige lån. Den del av boligbyggingen som blir finansiert uten offentlig medvirkning, har imidlertid vært større i Norge enn i flere andre land.

De private finansieringsinstitutter har i betydelig grad vært med på å skape det finansielle grunnlag for den store boligproduksjonen i Norge. I tiden 1951—1955 finansierte de således i alt omkring 30 prosent av boligbyggingen. I løpet av de siste par år er imidlertid den privatfinansierte boligbygging sunket til under det halve av hva den var.

Etter hvert som de fleste direkte regulerings tiltak er avvirket, har konkurransen mellom boligbygging og andre investeringer om reelle ressursar mer og mer tatt form av en konkurranse om kredittmidler. På det private kredittmarked vil boligbyggingen av mange grunner stå forholdsvis svakt i konkurransen. Sannsynligvis vil boligproduksjonen kunne bli enda mer avhengig av utlånen fra de offentlige boligbanker.

Den offentlige støtte til boligbyggingen har stort sett vært knyttet til finansieringen. Opprinnelig ble støtten bare gitt i form av rente- og avdragsfrie lån, men i de senere år har det vært en faktisk rentesubvensjon, idet renten på boligbankenes utlån ikke har fulgt den stigende rente for statsobligasjoner. Støtte i form av rentefrie lån er også brukt i en del andre land, men som regel med mindre beløp enn i Norge. Forskjellige former for kundeforleite er også alminnelig brukt og til dels i betydelig større omfang enn i Norge.

Då boligbankenes støtteordninger ble utformet i vårt land, regnet man imidlertid ikke med at det gjennom lengre tid skulle være nødvendig å holde utlånsrenten vesentlig lavere enn renten på statsobligasjoner. Den skte belastning på de offentlige budsjettens rentestigningen har ført til, har reist spørsmålet om i større grad å vurdere støtten etter individuelt behov. Den finansielle støtte som byggherren får, er imidlertid lite egnet for behovsprøving. En eventuell ord-

ning med større vekt på behovsprøving gjør det derfor aktuelt å ta opp til vurdering om en skal la en større del av støtten skje i form av løpende, tilskudd istedenfor gjennomlån. Ved behandling av St.meld. nr. 6 (1957) ga Stortinget sin tilslutning til at det ble innført husleiestøtte for familier med to barn eller mer, i alle kommuner for hus finansiert gjennom Bustadbanken og Husbanken. Stortinget tok også opp spørsmålet om slik husleiestøtte bør gis til familier som bor i privatfinansierte boliger.

I en utredning som vil bli lagt fram for Stortinget i 1958 vil Kommunaldepartementet ta opp de problemer som de endrede forhold på kredittmarkedet har skapt for finansieringen av boligprogrammene. Departementet vil herunder ta opp spørsmålet om endringer i støtteordningene som kan være nødvendige for å sikre at den nye boligmasse blir fordelt på en sosialt tilfredstillende måte. Utredningen vil også behandle mulighetene for å innføre en boligsparing som et ledd i finansieringsordningen for øvrig.

5. Planlegging og rasjonalisering.

De omfattende flytninger fra landdistrikene til byer, omegnskommunene og de nye tettsteder fører ofte til en tilfeldig bosetting som kan bli kostbar i det lange løp. Så snart det er bygd nye innfartsveier eller andre hovedtrafikkårer, er det alminnelig å føre opp nye boliger på begge sider langs disse. Derved blir trafikken hemmet, samtidig som man får boligstrøk som er mindre gode. Ekspansjonen av bystrøkene reiser også andre planproblemer som ofte ikke bli tatt opp i tide.

Sterke grunner taler for å innføre forenklede bygningsbestemmelser for strøk hvor den alminnelige bygningslov ikke er eller blir innført. Samtidig er det ønskelig å utvide bygningslovens byplanbestemmelser. Blant annet bør disse utformes med sikte på å utvikle et interkommunalt samarbeid og soneplaner. Disse spørsmålene vil i løpet av programperioden bli lagt fram for Stortinget.

Arbeidet for å rasjonalisere byggevirkomheten vil bli ført videre. Det nordiske samarbeid for å nå fram til mest mulig ensartede bygningsforskrifter kan ventes å gi nyttige resultater. Det samme gjelder det internasjonale samarbeid om modul-koordinering. Hensikten er å få gitt så vel planleggingen av byggene som produksjonen av materialer og byggingseleer en slik form, at det kan bli grunnlag for en omfattende industriell produksjon av materialer og utstyrseleer.

Norges Byggeforskningsinstitutt har utbygd sin virksomhet. I programperioden er det viktig å sørge for at resultatene fra forskningsarbeidet kommer byggevirkomheten til gode. Som ledd i dette arbeid har staten medvirket ved opprettelsen av A/S Byggeneste, som

Kapitel 12. Folketrygden.

1. Trygdeforber, 1954—1957.
2. Utbyggingen av folketrygden i perioden 1958—1961.
3. Ny lov om alderstrygd.
4. Utbygging av pensjonsordningene.
5. Forbedringer i syketrygden.
6. Ny lov om sykkelskadetrygd.
7. Innføring av forsørgstrygd og forsørgtøring av bærbedrag.
8. Bedre omsorg for uføre.
9. Arbeidsskhetstrygden.
10. Samordning av trygdeadministrasjon.
11. Samordning av trygder og pensjoner.
12. Utgiftene ved trygdene.

1. Trygdeforber 1954—1957.

Langtidsprogrammet for 1954—1957 inneholdt en oversikt over de viktigste forbedringer av sosialtrygdene som var på tale. Men programmet tok ikke endelig standpunkt til prioritetsrekkefølgen og heller ikke til hvor hurtig utbyggingen av trygdene kunne gjennomføres.

«Det dreier seg her om en så stor utgiftsøkning at det ikke vil være forsvarlig på det nåværende tidspunkt å ta endelig standpunkt til hvor hurtig denne utbygging av trygdene kan gjennomføres.»

Betydelige trygdeforber er gjennomført i programperioden, og andre er forberedt av administrasjonen. De viktigste av de reformer som allerede er gjennomført i praksis eller kan ventes gjennomført i 1957, er disse:

A. Alderstrygdens minstepensjoner er i løpet av perioden blitt forhøyet fire ganger, sist gang med virkning fra 1. juli 1957. Minstepensjonen for enslige er derved hevet fra 1200 kroner i 1953 til 2004 kroner i 1957. Minstepensjonen for ektepar er hevet fra 1800 kroner til 3012 kroner. Leveomkostningene er samtidig blitt høyere, men den reelle forbedring av pensjonene beløper seg likevel til omkring 50 prosent.

B. I langtidsprogrammet var nevnt en rekke ønskelige forbedringer av syketrygden som ble gjennomført allerede 5. oktober 1953. Inntektsgrensen ble opphevet, sykepenege ble forhøyet, og tidsbegrensningen for sykkelskade ble slettet. Samtidig ble inntektsgrensen opphevet også for arbeidsskhetstrygden.

C. Fra 2. juli 1956 ble syketrygden utvidet til å omfatte hele befolkningen. Denne reformen må anses for å være den viktigste på

skal utgi en byggkatalog. Denne skal stadig holdes à jour og sendes gratis til arkitekter, konsulenter, entreprenører m.v. Selskapet skal også opprette en permanent byggevarerutstilling og vil da bli en viktig informasjonsentral.

D. Fra 2. juli 1956 ble også regjering for utbetaling av sykkelpenger forbedret. Sykkelpenger blir nå utbetalt uten tidsbegrensning til personer som blir behandlet for kreft, tuberkulose, poliomyelitt og kronisk polyartritt.

Sosialtrygdens samlede utgifter ble økt fra 845 millioner kroner i 1952—53 til årslagsvis 1380 millioner kroner i 1956—57, dvs. med 63 prosent. Samtidig har leveomkostningene gått opp med 11 prosent. Den reelle øking i trygdeutgiftene er altså vel 45 prosent.

2. Utbyggingen av folketrygden i perioden 1958—1961.

Folketrygdmeldingen av 1948 stilte opp som hovedoppgaver å bygge ut de eksisterende trygdeordninger og å innføre trygd for inntektstap som den gang ikke ble dekket av sosialtrygdene. Senere har utviklingen, først og fremst, vært preget av at de eksisterende trygdeordninger er blitt utbygd, selv om det også er kommet til nye trygder som pensjonstrygdene for sjømann og for skogsarbeidere.

I 1957 har Stortinget fått flere proposisjoner både om innføring av nye trygder og om utbygging av bestående trygder. Det viktigste forslag er utkastet til ny lov om alderstrygd. En betydningsfull sak er ennå ikke tilrettelagt utredet, nemlig uføretrygden. Sosialdepartementet arbeider imidlertid med saken, og Regjeringen tar sikte på å innføre en uføetrygd i programperioden 1958—1961.

I perioden vil det således bli tatt en rekke vesentlige skritt for å forbedre trygdene. Regjeringen vil søke å samordne sosialtrygdene i en folketrygd i løpet av programperioden. Med de reformer som er planlagt blir utgiftene ved folketrygden meget betydelige, og det er nødvendig å ta finansieringsystemet opp til revisjon. Regjeringen er av den oppfatning at de trygdeordninger som går inn i folketrygden, bør bygge på formidlingsmetoden, idet et slikt system vil ha fordel framfor en finansiering gjennom beskattningen. Folketrygden vil da bli finansiert på

samme måte, som syketrygden i dag, det vil si, ved premier fra de tryggede med tilskudd fra arbeidsgiverne, staten, og kommunene.

3. Ny lov om alderstrygd.

Våren 1957 ble det fremmet proposisjon om ny lov om alderstrygd. Etter lovutkastet vil behovsprøvingen bli opphevet for minstpensjonene (grunnpensjonene) fra 1. januar 1959.

Det er også andre spørsmål som bør tas opp til behandling. Sålædes kan det komme på tale å la sinssykepleien komme inn under syketrygden. Et annet viktig spørsmål er om syketrygden kanskje bør overta en større del av utgiftene ved sykehuspleien i det hele tatt.

Refusjonstakstene for sykehuspleie er i dag langt fra tilstrekkelige til å dekke de faktiske utgifter, og en stor del av utgiftene ved sykehusdriften faller derfor på staten og på de fylker og kommuner som driver sykehus. Sosialdepartementet har tatt disse spørsmålene opp til utredning.

5. Forbedringer i syketrygden.

Syketrygden er i de fleste henseende vel utbygd. Forslag er nå fremmet overfor Stortinget om å heve sykepengene. Det er også andre spørsmål som bør tas opp til behandling. Sålædes kan det komme på tale å la sinssykepleien komme inn under syketrygden. Et annet viktig spørsmål er om syketrygden kanskje bør overta en større del av utgiftene ved sykehuspleien i det hele tatt.

6. Ny lov om yrkesskadetrygd.

Beregningsgrunnlaget for ytelsen i ulykkestrygdene ble forhøyet i 1953 kort etter at forrige langtidsprogram var utarbeidet. Den pris- og lønnsstigning som senere har funnet sted, gjør det ønskelig å forhøye beregningsgrunnlaget på nytt.

Dette og andre spørsmål i samband med ulykkestrygdene er under utredning i Rikstrygdeverket og Sosialdepartementet. Forslag til ny lov om yrkesskadetrygd vil bli framlagt så snart som mulig, slik at loven i tilfelle kan tre i kraft tidlig i programperioden. Forslaget vil gå ut på å samarbeide de tre ulykkestrygdlovene til én lov, å utvide trygden til i prinsippet å omfatte alle arbeidstakere og å forhøye ytelsen.

7. Innføring av forsørgertrygd og forskottering av barnebidrag.

I 1957 er det vedtatt lov om forsørgertrygd for barn. Denne trygden skal omfatte: a) barn hvis far er død, b) barn hvis mor er død, når moren har vært hovedforsørger, og c) barn født utenfor ekteskap når det ikke er noen bidragspliktig far. Trygden skal være 600 kroner om året for hvert barn. Den skal knyttes til syketrygden og finansieres ved premiebetaling med tilskudd fra arbeidsgiverne, staten og kommunene. Trygden vil begynne utbetalinger fra 1. april 1958.

Videre har Stortinget vedtatt en ordning med forskottering av barnebidrag fra det offentlige. Barn hvis foreldre er fraskilt eller

ikke lever sammen, kommunefinansiering, underordning av programperioden, og plasseringen. Det samme gjelder barn som er født utenfor ekteskap, og som ikke har bidragspliktig far. Ordningen trer i kraft fra 1. oktober 1957.

8. Bedre omsorg for uføre.

En betydelig gruppe av uføret står i dag utenfor trygdeordningene. Løpet av neste programperiode bør omsorgen for disse utbygges så langt som mulig. Viktigst er det å skaffe bedre behandlingsmuligheter, blant annet ved opprettelse av institusjoner og helsearbeidskonsulenter, slik at de uføre såvidt mulig kan komme inn i arbeidslivet. De uføre som ikke kan hjelpes til arbeid, bør få økonomisk stønad. Etter at syketrygden er utvidet til å omfatte hele befolkningen, har Sosialdepartementet fått et bedre grunnlag for det utredningsarbeid som må gjøres. Det skulle da bli mulig å innføre en uføretrygd i programperioden.

9. Arbeidsløshetstrygden.

Arbeidsløshetstrygdutvalget har våren 1957 lagt fram forslag til ny lov om trygd mot arbeidsløshet. Utvalget har foreslått at trygdens omfang blir utvidet ved at også hushjelp i private hjem, pleiehjem, skolehjem og pensjonater vanligvis blir trygdepliktige. Proposisjon om en slik utvidelse er allerede lagt fram for Stortinget. Videre har utvalget foreslått at stønadstiden skal forlenges, at yrkesvalgheemede får en ny utvidet adgang til hjelp for å finne en ny levevei, og at adgangen til reise- og flyttehjelp skal utvides. Kommund- og arbeidsdepartementet har saken under behandling.

10. Rasjonalisering av trygdeadministrasjonen.

Folketrygdmeldingen pekte på at det var ønskelig å skape enhet i den sentrale og lokale administrasjonen av sosialtrygdene. Administrasjonsordningen henger nøye sammen med finansieringen. Premiesystemet vil gjøre det lettere å få en rasjonell administrasjon. Blant annet blir det mulig å få en felles innkreving av trygdepremier.

Det er meningen at Rikstrygdeverket skal overta administrasjonen av alle sosialtrygdene unntatt arbeidsløshetstrygden, men det har ikke ennå hatt tilstrekkelige lokaler til å ta på seg denne oppgaven. Rikstrygdeverket vil få reist sitt nye administrasjonsbygg i be-

gynnelsen av programperioden, og plasseringen. Det samme gjelder barn som er født utenfor ekteskap, og som ikke har bidragspliktig far. Ordningen trer i kraft fra 1. oktober 1957.

Når behovsprøvingen i alderstrygden faller bort, vil det være naturlig at også den lokale administrasjon blir lagt om. Meningen er at denne tilretteleggelse skal overtas av trygdekassene. Dette skulle, før en forenkling og effektivisering, samtidig som de kommunale organer får bedre høve til å arbeide med andre sosiale oppgaver enn trygden.

11. Samordning av trygder og pensjoner.

Utbyggingen av folketrygden gjør behovet for å få mer systematiske samordningsregler for hele pensjons- og trygdesystemet. Ellers kan det bli skapt pensjonsrettigheter som det vil falle vanskelig å regulere senere. Sosialdepartementet har derfor fremmet proposisjon om samordning av pensjons- og trygdeytelser.

12. Utgiftene ved trygdene.

Som nevnt har sosialtrygdene i 1956/57 et samlet utgiftsbeløp på ca. 1 380 millioner kroner. Ser en bort fra uføretrygden som det ikke foreligger omkostningsanslag for, er trygdeformene i programperioden ansått å ville bringe utgiftsbeløpet opp i noe over 1 800 millioner kroner i 1961/62. Anslaget er usikkert. Tabell 30 viser hvordan anslaget er framkommet. Tabellens tall for 1961/62 må ikke oppfattes som annet enn illustrasjonstall.

Tabell 30. Trygdeutgiftene i 1956/57 og under visse forutsetninger i 1961/62. (Millioner kroner.)

	1956-57	1961-62 ¹⁾
Alderstrygd	400	630
Syketrygd	580	630
Yrkesskadetrygd	50	140
Barnetrygd	150	155
Forsørgertrygd	38	22
Arbeidsløshetstrygd	38	48
Annne trygd	162	200

1) Anslaget for 1961-1962 tar ikke hensyn til den planlagte innføring av en uføretrygd.
2) Dyrrestealternativ.

Vedlegg:

Langtidsprogram for 1958—1961.

Kapitel 13. Den alminnelige sosialpolitikk.

1. Behovet for en omlegging av sosialpolitikken.
2. Innføring av sosialhjelp.
3. Fortsatt utbygging av barnevernet.
4. Vern av barn og ungdom med tilpassingsvansker.
5. Effektiv mødrehjelp.
6. Bedre omsorg for eldre.
7. Arbeidstilsynet.
8. Etderulighetsarbeid og alkoholforsorgning.

1. Behovet for en omlegging av sosialpolitikken.

Sosialpolitikken er føyge knyttet sammen med den økonomiske politik. Utgangspunktet for sosialpolitikken må i dag være at den fundamentale oppgave å holde hele folket i arbeid, blir tatt hånd om gjennom den alminnelige økonomiske politik. I en situasjon der inntektsevnen hos den enkelte er blitt sikret gjennom full sysselsetting, vil de sosiale problemer bli av en annen art og være av mindre dimensjoner enn når det er arbeidsløshet. På den annen side er det riktig å understreke de økonomiske virkninger som de ulike sosialpolitiske tiltak får ved at de bidrar til å heve arbeidsevnen, å minske fraværet, og å øke sysselsettingen.

Økonomiske framskritt og sosiale reformer gjennom en årrekke har ført til at andre sosialpolitiske oppgaver enn tidligere begynner å komme i forgrunnen. De egentlige sosiale problemer knytter seg mer og mer til helseproblemer i videste forstand (psykiske vansker, varig uførlighet, kroniske sykdommer og alkoholmisbruk) og til familieproblemer og kriminalitet. Økonomisk støtte alene gir i disse tilfellene ofte ingen virkelig løsning. Sammenlignet med forholdene for 20—30 år siden er dette en endret sosialpolitisk situasjon, og den vil bli enda mer utpreget når folketrygden er fullt utbygd.

I perioden 1958—1961 vil det være riktig å vise stor oppmerksomhet til et forebyggende helse- og sosialarbeid, som bør ses i nær sammenheng med skole- og kulturarbeidet. De sosiale problemer som likevel oppstår, må søkes løst ved individuell behandling. Særlig er det om å gjøre å bygge ut den yrkeskompetansen som kan bidra til å føre syke, arbeidsuføre, folk med psykiske vansker osv. inn i normalt samfunns- og arbeidsliv.

Sosial- og helsepolitikken må tilpasses behovs- og folketalutviklingen. Det samlede tall på barn og ungdom har steget sterkt. Det samme gjelder tallet på eldre. Innen graverisbefolkningen skjer det betydelige forskyvninger, blant annet fra yngre til eldre arbeidskraft. Det er åpenbart at denne utviklingen til dels stiller andre krav om sosiale tiltak enn tidligere.

Den videre utbygging av sosialpolitikken bør i sterkere grad skje på grunnlag av sosial forskning og planlegging. Dette gjelder ikke bare lovgivningen og de administrative tiltak. De nødvendige medisinske og sosiale institusjoner må planlegges og bygges ut i tide. Et tilstrekkelig antall av medisinsk personell og sosialarbeidere må utdannes.

Med det omfang sosialpolitikken etter hvert har fått i mange land, er det oppstått et betydelig behov for sosial forskning. Særlig har Storbritannia gått inn for å supplere den mer tradisjonelle utredningsvirksomhet med vitenskapelige undersøkelser som utnytter moderne metoder fra sosiologien, sosialpsykologien og andre forskningsgrenner.

I Norge som i andre land er de sosialpolitiske tiltak blitt til gjennom en lang periode, og de økonomiske og sosiale forhold har forandret seg sterkt. Mer enn noen gang før er det nødvendig å se tiltakene i sammenheng og vurdere dem på bakgrunn av hele samfunnsutviklingen. For det første gjelder det å oppnå at tiltakene både i sum, og hver for seg er effektive fra en sosial synsvinkel. For det annet må hele systemet virke rasjonelt også økonomisk sett. Man må unngå at inntektsoverføringer og andre sosiale tiltak får uheldige virkninger i produksjonslivet, og at det blir gjennomført tiltak som sosialt sett er mindre berettigede. Sosialdepartementet tar sikte på å styrke sin egen planleggingsvirksomhet. Det er også behov for sosial forskning, som kan gi resultater som departementet umiddelbart kan dra nytte av i praktisk politik.

2. Innføring av sosialhjelp.

Som følge av full sysselsetting og en stadig utbygging av sosialtrygdene er forsorgsvesnets virksomhet blitt sterkt redusert. Antallet understøttede hovedpersoner nådde sin største høyde i 1935 med 158 000. Tallet gikk gradvis nedover til 139 000 i 1939. Den avrørende bedring inntrådte først etter annen verdenskrig. I 1946 var det 51 000 understøttede hovedpersoner, og i 1955 var det 34 000. Etter hvert som folketrygden blir utbygd, vil behovet for forsorgsstøtte bli enda mindre. Men det vil ikke i praksis være mulig gjennom trygden å nå fram til alle som behøyr hjelp fra samfunnet. Det trenges en supplerende ordning, som bør bygge på moderne prinsipper. Regjeringen vil i programperioden fremme forslag til en lov om sosialhjelp som kan avløse forsorgslovgivningen.

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg:

3. Fortsatt utbygging av barnevernet.

Den nye loven om barnevern trådte i kraft 1. juli 1954. Ståtenes Barnevernsråd virker nå som et rådgivende organ for Sosialdepartementet, og det er for tiden ikke behov for ytterligere utbygging av den sentrale administrasjon på dette område. I samsvar med loven er det opprettet 10 fylkeskontorer, og de gjenværende 8 stillinger kan ventes opprettet i løpet av et par års tid. De kommunale barnevernsnemndene har overtatt og samordnet en rekke oppgaver som tidligere hørte under forsorgsstyrene, vergerådene og helserådene, og har gradvis organisert virksomheten på nytt grunnlag.

Under den nye administrasjonsordning har barnevernsarbeidet utvidet seg sterkt. Ennå er det imidlertid mange uløste oppgaver, og det er et stort behov for en videre utbygging. Langtidsprogrammet for 1954—1957 gikk ut fra at det burde reises anslagsvis 15 nye barnehjem. Inntil nå er det blitt reist 11 hjem, og 2 er under bygging. Sosialdepartementet regner med at det trenges noen flere barnehjemsplasser. Noen hjem kan for mange trenger modernisering og nybygging.

I følge langtidsprogrammet for 1954—1957 burde det om mulig opprettes 85 nye daginstitusjoner (barnehager og daghjem). Inntil våren 1957 var det opprettet 48 nye institusjoner. Vi har også fått flere fritidshjem, fridagsklubber og 1, i men noen statistikk over dette kan ikke skaffes.

Behovet for daginstitusjoner er ennå på langt nær dekket. Sosialdepartementet har tatt opp spørsmålet om å øke plasseringsmulighetene gjennom private hjem (familiedaghjem), som kan motta barn mot betaling. Slik form for daganbringelse kan vise seg å være hensiktsmessig på mindre steder. Om denne linjen viser seg å være vellykket, vil det like fullt trenges mange flere daghjem og barnehager.

Finansieringen av barnevernsarbeidet ier kommet i en annen stilling etter at den nye barnevernloven trådte i kraft. Lovene legger det økonomiske ansvaret for virksomheten på kommunene som, eventuelt, kan samarbeide med organisasjoner av forskjellig art. Sosialdepartementet har gradvis lagt om sin støttopolitikk slik at statsbidragene mer og mer er gått til bestemte oppgaver. Betalingen for barn i barnehjem har vært svært lav i forhold til omkostningene. Departementet har derfor arbeidet for å heve forplittingsprisen. Når det gjelder den framtidige finansiering av det lokale barnevernsarbeid, vil Sosialdepartementet legge det syn til grunn at

statsbidrag, i alminnelighet ikke bør, gi i noen grad vil det likevel være riktig at staten fortsatt tar del i utbyggingen, og til dels i driften. Dette gjelder først og fremst spesialinstitusjoner for barn som er blinde, døve, tungstørte, vanskelige eller som på annet vis har særskilte vansker.

4. Vern av barn og ungdom med tilpassingsvansker.

Fra 1. juli 1953 ble forsøksvis to spesialskoler overført fra Kirke- og undervisningsdepartementet til Sosialdepartementet. Disse skolene blir nå kalt verneskoler og er beregnet på barn som barnevernsnemndene har måttet ta seg av, og som har så store tilpassingsvansker at de trenger medisinsk-psykiatrisk behandling. Skolene har et sammentalt antall på omkring 100 barn. Sosialdepartementet mener at verneskolene må styrkes i programperioden. Det er behov for utbedringsarbeid. Videre har antallet av barn som trenger plass på disse skolene, økt noe i de senere år slik at det begynner å bli ventelister.

Tilgangen til verneskolene vil kunne reduseres noe ved utbygging av psykiatriske institusjoner. Av Barnevernsrådet har Sosialdepartementet fått tilskudd til to nye klinikker. Dessuten har departementet fått støtte til Oslo mentalthygienske forenings poliklinikk og flere behandlingshjem for nervøse barn.

Det er ennå ikke opprettet noe granskingshjem (diagnostisk sentrum) for barn med psykiske vansker. Et slikt hjem må ha høy prioritet. Elevene vil her kunne få en grundig undersøkelse og behandling før de blir opptatt i vedkommende behandlings-skole eller verneskole. Ordningen vil også ha den fordel at myndighetene får en bedre oversikt over problemene, og gi grunnlag for forskning.

5. Effektiv mødrehjelp.

I langtidsprogrammet for 1954—1957 ble opplyst at Sosialdepartementet ville fremme forslag til ny lov om mødrehjelp. Tanken var å opprette en kombinasjon av økonomisk og praktisk hjelp for mødre i tiden omkring fødselen. Senere har departementet fått innkomme bud på dette av spørsmålet om mødrehjelp må ses i sammenheng med en rekke andre sosiale reformer.

Det bør tas sikte på å få utbygd en effektiv mødrehjelp i løpet av perioden 1958—1961. Departementet ser som det viktigste å få etablert institusjoner som kan gi mødre

allsidig veiledning og personlig bistand. Særlig trengs veiledning i forbindelse med svangerskapsvår og eventuelt svangerskapsavbrytelse, barnestell, erverv, bolig, barneutsettelse, oppfostringsbidrag, sosiale ytelser, adopsjon osv. Den mest hensiktsmessige måte å organisere mødrehjelp på, vil være å bygge ut virksomheten ved de sentrale helsestasjoner.

I enkelte tilfelle vil det være behov for økonomisk hjelp i tillegg til den praktiske hjelp kvinnen får. Sosialdepartementet antar

imidlertid at det ikke bør gis noen spesiell lov om pengemessig mødrehjelp. Slik hjelp bør være et ledd i den sosialhjelp som departementet akter å fremme lovforslag om.

6. Bedre omsorg for eldre.

Befolkningsutviklingen fører til at antallet av eldre stiger sterkt. Dette gjelder både absolutt sett og i forhold til befolkningen for øvrig. Tabell 31 gjengir beregninger som er utført av Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 31. Personer på 70 år og mer 1950-1970.

Vedutgangen av året	Menn	Kvinner	I alt	I prosent av befolkningen
1950	91 000	115 000	206 000	6,3
1955	100 000	126 000	226 000	6,6
1960	112 000	140 000	252 000	7,0
1965	129 000	158 000	287 000	7,8
1970	149 000	179 000	328 000	8,6

Med denne utviklingen foran oss vil omsorgen for de eldre være et sosialpolitisk område som får økende betydning. Når den nye lov om alderstrygd er trådt i kraft, bør en legge større vekt på andre tiltak. Det vil således være nødvendig for kommunene å skaffe flere pleiehjemsplasser for eldre som er kronisk syke og ikke kan klare seg selv. Ved større sykehus trengs spesialavdelinger for eldre som lider av langvarige sykdommer, men som kan helbredes eller i hvert fall bli i stand til å klare seg selv.

Videre er det behov for aldershjem og aldersboliger. Kommunene og de lokale institusjoner og organisasjoner må stå for arbeidet med å løse boligspørsmålet for gamle.

Velferdstiltakene for eldre har krav på en betydelig oppmerksomhet. Det dreier seg her om mange forskjellige slags tiltak som hjemmehjelp, helsekontroll, hjemmesykepleie, sørving av måltider, foreningsvirksomhet, ferie og rekreasjon.

Forholdene bør legges til rette slik at arbeidsføre gamle kan fortsette å arbeide så lenge de har lyst og evne til det. Sosialdepartementet vil arbeide videre med spørsmålet om å innføre ventetilligg for alderstryggede eller pensjonister som ventet på å ta ut pensjon.

7. Arbeidstilsynet.

Stortinget vedtok i 1956 en ny arbeidervernlov. Allerede den 3. februar 1957 trådte be-

stemmelsen om 42-timersuke for rundskiftarbeidere i kraft. Ca. 10 000 arbeidere går antagelig inn under bestemmelsen. Loven trer i kraft fra 1. juli 1957, men innordningen av den offentlige forvaltning under lovens virkefelt og påbudet om legekontroll av barn og unge arbeidere vil først gjelde fra 1. januar 1958. Videre må nevnes at Arbeidstidskomiteen nylig har levert sin innstilling. Denne går ut på en forking av den alminnelige arbeidsuke fra 48 til 45 timer.

Et arbeid er i gang for å revidere ferieloven, den midlertidige arbeidervernlov i jordbruket og den midlertidige hushjelplov. Spørsmålet om å gjennomføre den nye arbeidervernlov på Svalbard er tatt opp til behandling.

Arbeidstilsynets tekniske og helsemessige forskrifter er også under revisjon. Det er fastsatt nye forskrifter for lasting og lossing av skip og innført midlertidige påbud om sikringstiltak for kullgruvene på Svalbard. Også på flere andre områder er truffet tiltak med sikte på å forebygge arbeidsulykker.

For jordbruket er opprettet et eget Verneutvalg med representanter fra Arbeidstilsynet og jordbrukets organisasjoner og institusjoner. Det er fastsatt nye forskrifter for husvær for skogsarbeidere.

På grunnlag av det arbeid som er i gang, vil arbeidervernet bli videre utbygd i programperioden. Som et ledd i dette vil det bli tatt sikte på å vesentlig utbygging av Yrkeshygienisk institutt.

8. Edruelighetsarbeidet og alkoholistfor- sorgen.

Alkoholistspørsmålet er fortsatt et av våre største helsemessige og sosiale problemer. Investeringene på dette område har i 1954-1957 vært mindre enn programmet for denne perioden regnet med, og det er en rekke uløste oppgaver. Viktig er det således å bygge ut den medisinske behandling av alkoholskadede som blir innlagt på kursted. Samtidig bør det legges vekt på å utvikle poliklinisk behandling av alkoholinnsbrukere. I større befolkningsentra bør det opprettes flere til-

synshjem. For eldre alkoholistersom ikke kan føres tilbake til normalt samfunns- og arbeidsliv, kan det komme på tale å opprette spesielle pleie- og arbeidshjem.

De sosiale alkoholister bør på et vanskelig problem. Vånlige behandling på kursteder strekker ikke til. Sosialdepartementet vil overlevere å organisere en særlig psykopatfor-sorg som også kan omfatte denne gruppen. Departementet tar videre sikte på å opprette av programperioden å få organisert en forskning som kan være til effektiv hjelp for myndig-hetene i edruelighetsarbeidet.

Kapitel 14. Helsepleien.

- Gjennomføringen av programmet for 1954-1957.
- Hovedoppgavene i helsepleien.
- Styrking av det forebyggende helsearbeid.
- Tilgangen på medisinsk personell.
- Utbygging av den alminnelige sykehusstene.
- Effektivisering av tuberkulosearbeidet.
- Psykiatriske oppgaver.
- Organisert sykepleie i hjemmene.
- Bedre omsorg for vanføre.
- Folketannrøkt.
- Vern mot radioaktiv stråling.

1. Gjennomføringen av programmet for 1954-1957.

Utbyggingen av helsevesenet har i perioden 1954-1957 vært betydelig, men ligger likevel vesentlig lavere enn forutsatt i langtidsprogrammet. Særlig har investeringene vært mindre enn forutsatt, spesielt på sinn-sykepleiens område. Dette har flere årsaker. Det har vært en del organisatoriske problemer. Den praktiske planlegging har tatt lengre tid enn beregnet og statsbevilgningene har vært mindre enn forutsatt.

For medisinske forskningsinstitusjoner, har investeringene vært lavere enn forutsatt. Utdannelsemulighetene for medisinsk personell er bare delvis blitt utbygd slik programmet regnet med. Til dels har det også meldt seg færre elever enn ønskelig. Særlig gjelder dette sykepleiere. Etter programmet skulle det samlede medisinske personell skulle med ca. 4000 eller 20 prosent. Den faktiske øking blir antakelig omkring 12 prosent.

Det forebyggende helsearbeid for mødre og barn har utviklet seg etter planen. Med annet forebyggende arbeid ligger det svakere an. Således er det offentlig legevesen ikke styrket så meget som planlagt.

Den alminnelige sykehusstene er blitt sterkt utbygd, men langtidsprogrammets anslag om at det skulle skaffes 3200 plasser

i perioden vil likevel ikke bli oppfylt. Antakelig vil det bli ferdig omkring 2500. Effektiviseringen av tuberkulosearbeidet går tilfredsstillende.

Mens langtidsprogrammet regnet med at det skulle bygges 1400 nye plasser på sinn-sykehus, blir det sannsynligvis opprettet bare ca. 470 i perioden. Til en viss grad blir denne svikten oppveiet av at det formodentlig vil bli bygd omkring 700 nye plasser på pleie-hjem, mens programmet regnet med ca. 200.

Andsvakepleien er blitt styrket på tilfredsstillende måte. Etter programmet skulle det bygges 800 nye plasser på ansattler, og dette blir på det nærmeste nådd. Dessuten er det i daghjem og organisert privat-pleie skaffet ca. 150 nye plasser for andsvake. Dette er kommet i tillegg til programmet.

I vantarbeidet er det bare begrensede framskritt. Attføringsarbeidet har gjennom-ført en sterk utvikling. Utbyggingen av folketannrøkten har gått betydelig langsommere enn forutsatt.

2. Hovedoppgavene i helsepleien.

Det er behov for en sterk innsats både når det gjelder forebyggende helsearbeid, sykepleie, attføring og ettervern. For staten fore-ligger økonomisk sett den største oppgave på det psykiatriske område.

Programmet regner med en samlet investering i helsepleie på 460 millioner kroner i perioden, dvs. gjennomsnittlig 115 millioner kroner pr. år regnet i 1956-priser. I tillegg sammenligning kan nevnes at investeringene i helsepleie er anslått til vel 90 millioner kroner i 1956 og knapt 100 millioner kroner i 1957. Styretsdelen av investeringene faller på fylkeskommunene, kommunene og helse-

organisasjonene, men det er også behov for økte statsbevillinger. I lovgivning og forvaltning er det fremdeles en rekke mangler som gir seg uheldige utslag. Den statlige, kommunale og private virksomhet er således ikke tilstrekkelig samordnet. Finansieringen av helsepleien er til dels mer historisk betinget enn rasjonell, og den er også for innviklet. Forskjellige administrative problemer gir seg gjeldende og ytrer seg blant annet i en skjev fordeling av det medisinske personell. En rekke slike spørsmål bør søkes løst i program-perioden.

3. Styrking av det forebyggende helsearbeid.

Det knytter seg spesielle helseproblemer til de enkelte alders- og yrkesgrupper, og siden århundreskiftet har man søkt å løse problemene ved å opprette spesiell helsehjelp til enkelte grupper. Denne spesielle tjenesten har også ført til gode resultater. Oppgaven er nå å foreta en modernisering og utbygging av denne forebyggende virksomheten.

Det forebyggende helsearbeid blant gravide, mødre, spedbarn og småbarn blir hovedsakelig drevet fra omkring 1 400 helsestasjoner. Hittil har arbeidet vesentlig konsentrert seg om den fysiske helsestilstand. Nye oppgaver bør etter hvert tas opp. Stasjonene bør bli sentraler for alminnelig familierådgivning i medisinske og hygieniske ekteskap, alminnelige ernæringsopplæringskurs, sykepleie, sosialmedisinske spørsmål, adopsjonsproblemer, vanskeligheter som reiser seg for ufølte mødre, forskjellige økonomiske og juridiske spørsmål med videre.

For skolelegeordningen er det utarbeidet en ny plan, og forslag til lov om helsearbeid i skoler og andre undervisningsinstitusjoner er lagt fram for Stortinget. Planen tar sikte på å stille alle skoleelever under obligatorisk legevisitt slik at fysiske og psykiske lidelser kan bli oppdaget tidlig, og slik at vedkommende elever kommer hurtig under behandling. Utgiftene ved den nye ordningen skal fordeles mellom staten og Kommuneene. Departementet regner med at statens andel vil beløpe seg til om lag 1 million kroner årlig.

Bedriftslegeordningen, som er opprettet ved et samarbeid mellom Arbeids-giverforeningen, Landsorganisasjonen og Legeforeningen, omfatter nå omkring 200 000 personer ved 750 bedrifter. Ordningen er også innført ved en del av statens anlegg og be-

drifter, og en departemental komité har utarbeidet forslag om å utvide ordningen innen statsjenssten. Dette vil bli gjennomført etter retningslinjer som tidligere er forelagt for Stortinget.

Helsekontroll av sjøfolk blir i fellesskap av Handelsdepartementet, Helse- og Sjømannsforbundet og Sjøfartens Arbeidsgiverforening. Et tilsvarende kontor skal opprettes i Bergen i 1958, og det er meningen å få flere slike kontorer i større norske havnebyer. Virksomheten foregår uten utgift for det offentlige. Det er behov også for å styrke helsejenssten for sjøfolk i utlandet, blant annet tannlegejenssten. De fire helsekontorer som Norge nå har i utlandet, er i det vesenlige selvfinansierende.

Helsearbeid for eldre er tatt opp av helseorganisasjonene i samarbeid med Universitetets sosialmedisinske institutt. På grunnlag av undersøkelser som er i gang eller under planlegging, vil det kunne trekkes opp retningslinjer for det videre arbeid.

Drikkevanns- og kloakk-hygiene er i den senere tid kommet i forgrunnen, i det utnyttelsen av vassdragene til mange forskjellige formål etter hvert har skapt hygieniske problemer. Saken er behandlet av en komité, som ga sin innstilling i 1956 og foreslo opprettet et institutt for vannrensning som skal ta opp både vitenskapelige og praktiske problemer og på anmodning utføre konsulentoppdrag for stat, kommuner og andre.

Næringsmiddelkontrollen er blitt stilt overfor nye oppgaver ved at produktjonen av næringsmidler blir mer sentralisert og ved at det stadig blir brukt mer syntetiske næringsmidler og tilsetningsstoffer. Næringsmiddeloven bør revideres, og det trenges et sentralt kontrolllaboratorium ved Statens institutt for folkehelse. Videre er det ønskelig å legge til rette kostholdsundersøkelser på lang sikt.

De tidligere planer for laboratorietjenesten har måttet endres ut fra beredskaps hensyn. Ved Statens institutt for folkehelse blir det nye viruslaboratorium ferdig i 1958. Det kan videre bli aktuelt å utvide instituttet, slik at det fullt ut kan dekke behovene for Oslo, Akershus og Østfold samtidig som det kan bli et referanselaboratorium for andre laboratorier spredt utover landet. Det vil etter departementets planer etter hvert trennes 7 nye laboratorier, herav 4 statslaboratorier, 2 knyttet til sentralsykehus og 1 til universitetet i Bergen. Denne utbygging kan bare delvis ventes gjennomført i program-perioden.

Et omfattende hørings- og profylaktisk arbeid for barn er satt i verk ved Namdal sykehus, hvor det nå er opprettet en hørings- og profylaktisk komité. Sosialdepartementet vil så snart som mulig fremme forslag om statsstilskudd til opprettelse av to nye hørings- og profylaktiske utgifter skal være statens vedkommende.

Stortinget har nylig fått en særskilt melding om tiltak mot kreft. Etter meldingen blir det aktuelt å gi statsstilskudd til kreftbehandlingssentrum i Trondheim og til diagnostisk utstyr ved nord-norske sykehus. Kreftregisteret må utbygges videre.

4. Tilgangen på medisinsk personell.

Det er fortsatt en hovedoppgave å skaffe mer medisinsk personell. Utdannelsesmulighetene setter grenser for hvor hurtig dette kan skje. For sykepleiere og hjelpepersonell m. v. er det også spørsmål om å få nok elever. I perioden 1958-1961 bør man ta sikte på en netto økning på i alt 2 300 personer eller ca. 15 prosent.

Pr. 1. januar 1957 hadde Norge ca. 3 900 leger. Den nåverende utdannelseskapasitet i Norge gir en netto tilvekst på knapt 60 leger pr. år, og til dette kommer en del norske pr. år, og til dette kommer en del norske studenter som tar eksamen i utlandet. Spørsmålet om å revidere loven om offentlige legeforeninger har vært utredet av en komité som avga innstilling i juni 1956. Sosialdepartementet vil senere komme tilbake til denne og til spørsmålet om hvordan det offentlige legevesen bør bygges ut på lang sikt. Departementet ønsker det for ønskelig at kombinasjonen fylkeslege-distriktleger og at blir utviklet i perioden 1958-1961, og at det blir knyttet flere spesialkyndige til fylkeslegekontorene. Videre bør det opprettes en rekke nye legesidreiter.

ne skje fra 9 600 til 11 400, dvs. med omtrent 1 800 nye sykepleiere og 1 000 nye tannleger. De fleste psykiatriske institusjoner er for tiden under bemaning, og især lig er det mangel på leger og kvalifisert pleiepersonell. Det er i alt behov for en netto tilgang på 1 000 personer. Det blir meget ønskelig å skaffe nok pleiepersonell og det blir formodentlig nødvendige å gå til ekstraktordnare tiltak. Spørsmålet er under utredning i en komité som har utarbeidet en rapport i 1961.

5. Utbygging av den alminnelige sykehus-tjenesten.

Det er fremdeles mangelfullt på alminnelige sykehusplasser, og det vil så mange år å opprette et tilstrekkelig antall. Det overveies å dele av utbyggingen skje i fylkes- og kommunenes regning. Sosialdepartementet antar at det vil kunne bli bygd 2 500 nye plasser i programperioden. Utbyggingen bør stort sett forgå etter de samme retningslinjer som hittil. I 1957 er den det oppnevnte en komité som skal utrede hvordan man kan få bedre finansieringsformer for bygging og drift av sykehus.

Moderniseringen av Rikshospitalet har pågått siden 1934 og nærmer seg nå sin fullstendige avslutning. Den gjennstående arbeidet er en viss utvidelse for øvrig bør gjennomføres i programperioden. En annen viktig oppgave for staten er å delta i utbyggingen av Haukeland sykehus til universitetssklinikken. Dette vil skje i samarbeid med et program som tidligere har vært forelagt Stortinget.

Av stor betydning for befolkningens helse er opprettet i Oslo, Bergen, Alesund, Trondheim, Narvik og Tromsø. Siden 1953 er det ytet tilskudd over statsbudsjettet og fra Rikstryggeværket. En utvidelse av denne tjenesten er sterkt ønskelig, særlig i de tre nordligste fylker.

Effektivisering av tuberkulosebehandling er et viktig spørsmål. I løpet av de siste 8-10 år er tuberkulosebehandling blitt sterkt effektivisert på grunn av nye, mer effektive behandlings-

Vedlegg.

metoder. Antallet nye tilfelle av sykdommen er også blitt mindre. Den utbredte vaksinasjon og masseundersøkelsene ved skjerm-bildefotografering har utvilsomt medvirket til dette. Men fortsatt er mange tuberkulose under tilsyn, og tilbakefall av sykdommen er ikke sjeldne.

Tuberkulosebehandlingen krever i dag et samvirke mellom flere medisinske spesialiteter, og dette kan vanskelig oppnås ved mindre anstalter. Behandlingen bør derfor konsentreres til en del større, vel utstyrte sanatorier og for øvrig legges til egne tuberkuloseavdelinger ved sentralsykehus. En moderne tuberkuloseavdeling er under oppførelse i forbindelse med det nye fylkessykehus i Molde. Etter hvert bør det etableres flere avdelinger av denne typen.

Utviklingen vil medføre at en rekke mindre tuberkuloseanstalter kan frigjøres for andre formål. Behovet for tuberkulosehjem er nå langt mindre enn før, og det er i løpet av de senere år nedlagt ca. 50 slike hjem. På den annen side må det skaffes flere plasser i attføringsinstitusjoner, og mulighetene bør legges til rette, for såkalt vernet sysselsetting av tuberkulose rekonvalesenter.

7. Psykiatriske oppgaver.

Det alt overskygende problem på dette felt er mangelen på plasser i sinnssykehus. I perioden 1958-1961 bør det være et mål å skaffe 1 200 nye plasser. Dessuten må det settes i gang byggearbeider som kan sikre en ytterligere tilgang av plasser i 1962 og 1965. Det er også behov for nye pleiehjemsplasser.

Utviklingen av åndssvakeomsorgen vil fortsette etter den landsplan som tidligere har vært forelagt Stortinget. Målet for perioden 1958-1961 bør være å skaffe til veie omtrent like mange nye plasser som i foregående programperiode, dvs. ca. 800 plasser på anstalter og en del pleiehjemsplasser. Et viktig ledd i denne utbyggingen vil være utvidelser ved statens utanstalter, Emma Hjorts hjem og Klebu offentlige pleiehjem.

Det samarbeid mellom psykiater og andre spesialister; og det må også være lett adgang til å foreta laboratorieundersøkelser, røntgenundersøkelser m. v. Det rasjonelle er derfor i fleste distrikter å sentralsykehusene opprette psykiatriske avdelinger og poliklinikker for sinnslidende. Denne linjen vil bli fulgt.

Barnpsykiatrien er en målrettet og nytt felt i Norge. Vi har bare noen få institusjoner med i alt 140 plasser. Dessuten finnes poliklinisk service i Oslo, Bergen og Trondheim. Det er et meget stort behov for barnpsykiatri behandling, men det står ennå uklart med hensyn til hvordan arbeidet best skal organiseres.

Sinnssykelovkomiteen har foreslått at ettervernet for sinnssyke skal lovfestes. I altminnelighet skal det sykehus hvor den syke har vært behandlet, ha plikt til ettervern. Komiteen forutsetter at det blir opprettet en del ettervernehjem. Forslaget er under behandling i Sosialdepartementet.

8. Organisert sykepleie i hjemmene.

En organisert hjemmesykepleie vil gjøre det mulig å nå fram med effektiv medisinsk omsorg til syke som ikke trenger å bli lagt inn på sykehus. En sakkynndig komité ga i 1956 en innstilling i saken. Komiteen framhevet at hjemmesykepleien naturlig kunne samordnes med husmorvirkningskomiteen. Den burde organiseres ved et samarbeid mellom kommunene og de humanitære organisasjoner, samtidig som syketrygden deltok i finansieringen. Departementet for familie- og forbrukersaker og Sosialdepartementet regner med å kunne legge fram forslag i saken i 1958.

9. Bedre omsorg for vanføre.

Den viktigste oppgave på dette felt er inn-til videre å utdanne personell som kan ta seg av de spesielle problemer som utførehet fører med seg. Derved vil det bli mulig for de alminnelige sykehus å gi rasjonell utførelsebehandling. Videre vil det bli skapt betingelser for en aktiv innsats som kan bringe utførelse tilbake til arbeidslivet.

Sosialdepartementet vil fremme forslag om en ny lov om vanføremomsorg. Vanføre har nå rett til protese, legebehandling, utdannelse til selvhjelp m. v., men må underkaste seg en økonomisk behovsprøving for å få slik hjelp. Behovsprøvingen vil bli foreslått opphevet.

10. Folketannprøkt.

I perioden 1958-1961 bør det være et mål først og fremst å gjennomføre folketann-

prøkten i Nord-Norge så langt i som mulig. Videre bør gjennomføringen av folketannprøkten begynne i 3-4. andre fylker.

11. Vern mot radioaktiv stråling.

Utnyttelsen av atomenergi til ifredelig formål (industriell bruk, forskning, med-

sinsk behandling m.v.), og de militære eksperimenter med atombomben, har skapt strålefare. En betydelig utvidelse av Statens radiologisk-fysiske laboratorium, er påbegynt. Den må føres videre slik at laboratoriet snarest mulig blir i stand til på en tilfredsstillende måte å varetå de nye oppgaver som denne utviklingen stiller det overfor.

Kapitel 15. Familie- og forbrukersaker.

- 1. Barnefamiliens økonomi.
- 2. Forbrukerrådet.
- 3. Forbrukerforsknig og opplysningsvirksomhet.
- 4. Husmorforer.

Enkelte spørsmål som er av interesse for familjene og forbrukerne, er behandlet i andre kapitler, særlig i kapitlene 11, 13 og 14.

1. Barnefamiliens økonomi.

Barnefamiliene (familier med flere barn) er stillt overfor spesielle økonomiske problemer.

Målet må være med forskjellige midler å gi et rimelig økonomisk grunnlag for de familier, som på grunn av stor forsørgelsesbyrde trenger det mest.

Et av de midler som hittil er brukt, er skattelettelser for familjene. Det synes å alle fall for statskattens vedkommende ikke teller å kunne lenger på denne veien, spesielt fordi slike lettelser vil være til liten hjelp for familier med middels eller små inntekter. Det vil imidlertid bli lagt vekt på fortsatt utnyttelse av skattereglene for barnefamilier, særlig i tilfelle der begge ektefeller og eventuelt også skoleungdom arbeider for å skaffe et rimelig utkomme.

Barnetrygden ble fra 1. april 1956 forhøyet fra 240 kroner til 300 kroner for hvert trygdet barn. Fra 1. januar 1957 ble dessuten innført skattefrihet for barnetrygd.

Når det gjelder spørsmålet om en videre utbygging av denne ordningen må det understrøkes at barnetrygden ikke kan betraktes isolert, men må ses i sammenheng med andre familjepolitiske tiltak. Dette spørsmålet krever fortsatt utredning innen administrasjonen.

Det er også mulig å foreta endringer i andre trygde- eller pensjonsordninger til fordel for barnefamiliene. Det samme kan gjøres med enkelte økonomiske støtteordninger. Av særlig betydning i denne forbindelse er boligstøtten.

Undersøkelsene vedrørende barnefamiliene vil bli fortsatt. Det vil bli lagt vekt på å finne et bedre grunnlag for vurderingen av de ulike sider ved barnefamiliens økonomi, men un-

dersøkelsene vil også omfatte sosioløkonomiske, ernæringsmessige og andre forhold, som kan ha betydning.

På bakgrunn av det materiale som etter hvert blir lagt fram vil Regjeringen søke så langt som mulig å rette opp skjevhetene som er til stede om en sammenholder barnefamiliens og de øvrige grupper levestandard. Det er så mange forskjellige forhold som virker inn på en familjes økonomi at det ikke vil være formålstjenlig på forhånd å fastlegge de skritt som skal tas.

2. Forbrukerrådet.

Forbrukerrådet ble opprettet ved kongelig resolusjon høsten 1953 som en fritstående institusjon. Rådet har vist seg å være et effektivt og samende organ til fremme av forbrukerinteressene. Dette er kommet sterkt til uttrykk i samarbeid med de store klyngeorganisasjoner og næringslivets forskjellige institusjoner, gjennom rådets representasjon i en rekke råd og utvalg og under samarbeidet med de offentlige myndigheter. Rådet har forstått å gi uttrykk for forbrukerens syn innenfor de forskjellige områder, og nes også gjennom sin opplysningsvirksomhet medvirket til at de enkelte forbrukere i langt større utstrekning enn før er blitt seg sine interesser bevisst.

Det har ikke vært forutsetningen at rådet skulle drive selvstendig forsknings- og forskningsvirksomhet, men det har i samarbeid med andre institusjoner tatt initiativet til viktige undersøkelser. Rådet har også deltatt i finansieringen av slik forskning.

Forbrukerrådet har vært et viktig mellom-ledd mellom forbrukerne, produsentene og handelen. Blant annet har det behandlet et stort antall reklamasjonssaker. Denne virksomheten har uten tvil ført til at forbrukerne lettere enn før kan vareta sine rettigheter overfor produsent og selger.

Som et ledd i opplysningsarbeidet har rådet tatt initiativ til opprettelse av Hovedkomiteen for varedeklarasjoner, og kvalitetsmerking. Denne har utført et verdifullt ar-

båd og de første varedeklarasjoner vil for-
modentlig bli tatt i bruk i 1957. Det er grunn
til å tro at deklarasjonssystemet etter hvert
vil få stor betydning som ledd i et organisert
opplysningsarbeid. I forbindelse med det
Regjeringen vil fortsatt støtte Forbruker-
rådets arbeid, og det er i utgangspunktet
denne jobben som vil bli behandlet i

3. Forbrukerforsknig og opplysnings-
virksomhet
Organisert forbrukerforsknig og for-
brukeropplysning er forholdsvis nye fore-
takelser, men deres betydning holder på å bli
allmennlig anerkjent. Det varierte utvalg som
man finner på de moderne varemarkeder, har
gjort det meget vanskelig for det kjøpende
publikum å orientere seg og ha oversikt over
valgmulighetene. Samtidig er mange varer
blitt så teknisk kompliserte eller så sammene-
satte at det er vanskelig både for forbrukerne
og for de handlende å kunne bedømme varenes
kvalitet eller bruksværde. På en rekke om-
råder - for eksempel når det gjelder hus-
holdningsmaskiner, konserver og tekstiler -
er det bare teknikere og spesialister som kan
foreta en slik bedømmelse. For å klarlegge
egenskapene hos slike varer, er det nødvendig
med vitenskapelig prøving på uavhengige
"institutter". Ved siden av den rent tekniske
bedømmelse vil det trenges analyser og un-
tersøkelser om slike varens økonomiske hen-
siktssmessighet. Det er ønskelig at resultatene
siden blir spredt til publikum i form av sak-
kyndig veiledning, slik at forbrukerne mest
mulig kan unngå feilkjøp. En slik forbruker-
opplysning kan i noen grad bidra til en fal-
minnelig høyning av levestandarden. Samti-
dig bør det understøttes av forsknings- og opp-
lysning på forbrukersamarbeidet. Åpenbart
ikke bare er det interesse for forbrukerne, men
også for næringslivet.

Organiserte forbrukerforsknig og opplysnings-
virksomhet vil fortsatt støtte Forbruker-
rådets arbeid, og det er i utgangspunktet
denne jobben som vil bli behandlet i

4. Husmorsaker
Det er viktig å lette arbeidet i hjemmene
for husmødrene slik at de kan bli spart for
unødig arbeid og kan stå friere til å bruke sin
tid og arbeidskraft. Det vil fortsatt bli arbei-
det med å skaffe elektrisk kraft til de hjem-
som ennå ikke har det. Arbeidet med å bedre
vannforsyningene vil bli ført videre.
Siden 1949 er det gitt statsstøtte til
husmorsaker og antallet av ansatte hus-
morsaker har etter hvert økt til om lag
17000. Statens bevilgninger er økt fra 385 000
kroner i den nevnte termin til 1 300 000 kro-
ner i 1956-57. For budsjettåret 1957-58 er
bevilget 2 000 000 kroner.
I programperioden vil det bli lagt vekt på
å bygge ut denne ordningen ytterligere. Spe-
sielt vil Departementet for familie- og for-
brukersaker søke å legge forholdene slik til
rette at flere kan få utdanning som husmor-
vikarer. Et komiteeforslag til lov om husmor-
vikarer foreligger og vil bli behandlet i sam-
menheng med spørsmålet om andre former
for hjelp i hjemmene.

En gradvis utbygging av hjemmesykepleien
vil være av stor betydning for husmødrene.
Det er viktig at denne utbyggingen kan skje i
forbindelse med husmorsviker-ordningen. De-
partementet for familie- og forbrukersaker og
Sosialdepartementet vil fremme forslag i sa-
ken. Målet er å gi større trygghet i hjem-
mene og nødvendig avlastning for husmø-
dre ved å skaffe hjemmene nødvendig hjelp
til en godtgjørelse som de med rimelighet kan
betale.

Husmorsaker
Fra og med budsjettåret 1957-58 har
staten gitt tilskudd til husmorsaker. Bevilg-
ningen var 400 000 kroner det første året, og
er hvert til 500 000 kroner i 1956-57. Ved si-
den av statsbevilgningene yter Feriefondet
tilskudd til husmorsaker.

1. Innledning.
2. Økonomiske oversikter over landdelene.
3. Nord-Norge.
4. Trøndelag og Møre og Romsdal.
5. Sogn og Fjordane, Hordaland og Bergens.
6. Rogaland, Agderfylkene og Telemark.
7. Østlandet.
8. Et samordnede utbyggingsorgan i hvert fylke.
9. Arbeidsstyringens utbyggingsfond.
10. Videreføring av områdeplanleggingen.
11. Viktige forutsetninger for velstandsutviklingen
i distriktene.
12. Finansielle virkemidler.
13. Lokalt initiativ.

Også mulighetene for billige ferieopphold
for familier vil bli undersøkt, og det vil bli
gjort opplysning om mulighetene for å
innlede ferieopphold i feriehjemmer og
innleidte ferieopphold. Det langsiktige
mål er å sikre husmødre som ikke selv kan
finansiere sin ferie, en rimelig støtte til nød-
vendige kostnader ved reise og opphold.
Også mulighetene for billige ferieopphold
for familier vil bli undersøkt, og det vil bli
gjort opplysning om mulighetene for å
innlede ferieopphold i feriehjemmer og
innleidte ferieopphold. Det langsiktige
mål er å sikre husmødre som ikke selv kan
finansiere sin ferie, en rimelig støtte til nød-
vendige kostnader ved reise og opphold.

1. Innledning
Problemer og utbyggingsoppavene i di-
striktene ble innledende behandlet i långtids-
programmet for 1954-1957. Kapitel 15 i
programmet inneholdt prinsipielle synspunk-
ter og retningslinjer for det videre utbyg-
ningsarbeid i distriktene. Dette opplegget har
finans- og folkemakta, jfr. Innst. S. nr. 18
(1954).
Da arbeidet med programmet pågikk, var
ennå ingen av områdeplanleggingens fylkes-
analyser offentliggjort, bortsett fra en analyse
for Finnmark, utarbeidet av Arbeidsdirekto-
ratet. Et samlet bearbejdet materiale om mulig-
te foreløbere for de tre nord-norske fyl-
kene. For å bygge på denne mangelen, inn-
hentet Handelsdepartementet uttalelser fra
særskilt oppnevnte arbeidsutvalg i hvert
fylke. Det materiale som kom inn, bidro i
vesentlig grad til å konkretisere opplegget i
programmet. De mange forslag og ønskemål
som uttalelser fra fylkene inneholdt, hadde

Kapitel 16. Distriktproblemer.
1. Innledning.
2. Økonomiske oversikter over landdelene.
3. Nord-Norge.
4. Trøndelag og Møre og Romsdal.
5. Sogn og Fjordane, Hordaland og Bergens.
6. Rogaland, Agderfylkene og Telemark.
7. Østlandet.
8. Et samordnede utbyggingsorgan i hvert fylke.
9. Arbeidsstyringens utbyggingsfond.
10. Videreføring av områdeplanleggingen.
11. Viktige forutsetninger for velstandsutviklingen
i distriktene.
12. Finansielle virkemidler.
13. Lokalt initiativ.

Naturlig nok er de samlede mysterier
skisser oppført med større detalj enn det er
økonomisk mulig å gjennomføre i program-
perioden. De økonomiske oversikter i
Forslagene fra arbeidsutvalgene om kon-
krete tiltak vil bli nyttig som en ramme for
gjennomføringen av långtidsprogrammet i
distriktene. En rekke av forslagene krever
imidlertid nærmere bearbejelse før de kan
arbeid som ble satt i gang i distriktene i for-
bindelse med långtidsprogrammet, blir ført
videre.

Arbeidet med distriktproblemer er kom-
met et godt stykke videre i perioden 1954-
1957. Blant annet har administrasjonen i dag
et utførlig bakgrunnsmateriale, i det kon-
krete, og analysearbeid som er utført av
områdeplanleggingens organer.

2. Økonomiske oversikter over landdelene.
Dette kapittel inneholder økonomiske over-
sikter over hver landdel. Oversiktlene bygger
på fylkesanalyser, på nyere statistikk og
statistikk og på materiale fra fagdepartemen-
tene. Følgende inndeling er benyttet:
a) Nord-Norge.
b) Trøndelag og Møre og Romsdal.
c) Sogn og Fjordane, Hordaland og Bergens.
d) Rogaland, Agderfylkene og Telemark.
e) Østlandet.

St. meld. nr. 67.

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg

Enhver slik inndeling må bli skjematisk. For en analyse av distriktproblemer kan likevel den valte inndeling anses for å være hensiktsmessig.

Tabell 32 gir en del hovedopplysninger om økonomien i landsdelene.

3. Nord-Norge.

Den økonomiske vekst i Nord-Norge har vært sterkere etter 1952, da utbyggingsprogrammet ble satt ut i livet. Dette tiltaket innebærer ikke bare rikere kapitaltilførsel og visse preferansordninger, men det har også bidratt til en mer aktiv innsats og en mer målbevist utbyggingspolitikk fra alle ledd i administrasjonen og næringslivet.

Utbyggingsfondet for Nord-Norge hadde ved utgangen av 1956 gitt tilsagn om støtte på i alt 130 millioner kroner, hvorav to tredjedeler var tilsagn om lån. Av hele summer falt 78 prosent på disse sektorene: Kraftutbygging, skip og fiskerifarkoster, gruvedrift, sementvare- og steinindustri, fiskereidingsindustri og mekaniske verksteder. Utbyggingsfondets støtte består som kjent oftest bare av toppfinansiering. Det finnes ikke noen fullstendig oversikt over den samlede investering i forbindelse med de tiltak som har fått støtte. Men etter et overslag pr. 1. juli 1956 gjaldt støtten mellom 40 og 50 prosent av totalinvesteringene.

Sør-norske skatteyttere hadde pr. 15. mars 1956 avsatt ca. 135 millioner kroner til investeringer i Nord-Norge i henhold til «Nord-Norge-loven» (lov av 28. mai 1952 om særlige skatteregler i samband med Utbyggingsprogrammet for Nord-Norge). Ytterligere avsetninger kan ventes.

I forbindelse med utbyggingsprogrammet er det også gitt ekstraordinære statsbevilgninger over fagdepartementenes budsjetter, i alt 94 millioner kroner. I dette beløpet er ikke tatt med 24,5 millioner kroner som er stilt til disposisjon til ekstrareiseringer av veiarbeidere, herunder gjennomføring av rasjonaliseringsplanene for kysttrafikken.

På tross av utbyggingsprogrammet har ikke alle områdene evnet å dra full nytte av de stimulerende tiltak som er gjennomført for landsdelen. Dette gjelder i første rekke kommunene i Nord-Troms. På initiativ av Utbyggingsfondet ble det derfor i St.prp. nr. 31 (1957), jfr. Innst. S. nr. 114-1957, fremmet forslag om eget program for utbygging av enkelte veier, kraftlinjer og havner i Midt- og Nord-Troms. Stortinget godkjente forslaget den 8. mai 1957. De samlede kostnader ved planens gjennomføring er anslått til ca. 29,5 millioner kroner. Den er forutsatt finan-

siert ved forskjellige statsbevilgninger, herunder sysselsettingsmidler, disponering av avgiftsmidler, distriktbidrag til veier m. v., samt ved at innlitt ca. 10 millioner kroner av Utbyggingsfondets midler blir nytet til forsøttering ved gjennomføringen av planen.

Inntektene i Nord-Norge har utviklet seg gunstig. Den antatte gjennomsnittsinntekt for personlige skatteyttere økte etter den kommunale skatteligning fra 3 905 kroner i 1951 til 6 332 kroner i 1955—56, dvs. med hele 62,2 prosent. Det tilsvarende tall for hele riket var 50,3 prosent. Den sterke øking i Nord-Norge skyldes større produktivitet i det eksisterende bedriftsliv, overgang til ny produksjon, større ekstraordinære inntektsoversføringen fra staten og spesielt en meget omfattende investeringsvirksomhet.

Inntektstigningen er også et uttrykk for en mer effektiv sysselsetting. Fra 1950 til 1956 økte Nord-Norge sin andel av rikets industrielle sysselsetting fra 3,9 prosent til 5,3 prosent. Stigningen i disse årene utgjør 45 prosent for Nord-Norge, mot 6,6 prosent i gjennomsnitt for riket.

Nord-Norge har fortsatt en betydelig netto-utflytting. Men landsdelen har en forholdsvis stor naturlig befolkningstilvekst, og dens andel av rikets befolkning har vært stabil etter krigen.

I perioden 1954—1957 hadde Nord-Norge gjennomsnittlig 37 prosent av de registrerte arbeidsløse ved utgangen av januar måned. Dette må ses på bakgrunn av at Nord-Norge også har hatt 25—30 prosent av rikets sysselsetting i bygge- og anleggsvirksomhet. Anleggsvirksomheten har gått en del tilbake etter at gjensetningen i hovedsak ble avsluttet, etter fullføringen av enkelte større militære anlegg og etter overgangen til varig produksjonsvirksomhet ved Jernverket i Mo. Som følge av det harde klima, næringsstrukturen og de store investeringer under utbyggingsprogrammet, vil vinterledigheten i Nord-Norge også heretter måtte ligge høyere enn ellers i landet.

Jordbruket viser god framgang i retning av et mer utviklet handelsjordbruk. Skogreisningen synes å ha fått et sterkt oppsving. I fiskerieringen foreligger det særlige problemer både på grunn av svikt i Lofot-fisket og delvis på grunn av avsetningsvansker.

Store økonomiske vekstmuligheter i Nord-Norge er knyttet til kraftutbyggingen og malm- og mineralforekomstene. Fortsatt spesialisering og produktivitetsøkning i det bestående næringsliv byr også på betydelige muligheter. De nord-norske fylkene skulle ha betingelser for i større grad enn hittil å kunne dekke mannskapsbehovet i handelsflåten.

St. meld. nr. 67.

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg

Tabell 32. Økonomiske hovedopplysninger om landsdelene.

Landsdel:	Landsdelenes) i prosent av riket										Kyst- og Obleg Akephinas
	Riket										
	Absolute tall	Prosent	Nordro	Midtro	Vestro	Sentro	Østro	St. og Akephinas			
Bygget og byer	308 000	100	38,1	17,4	10,7	12,4	24,4	—	—	—	—
Befolning pr. 31/12 1955	3 445 000	100	19,4	15,1	12,4	15,9	44,2	10,1	—	—	15,9
Folketvekst 1949—1955	287 905	9,1	9,5	8,0	7,5	9,2	5,6	7,5	—	—	7,5
Arlandsmark	27 000	100	87,1	14,1	8,4	9,8	30,6	—	—	—	30,6
Regulerte arbeidsløse personer pr. 31/12 1955	325 000	100	67,1	15,7	9,9	10,8	30,6	—	—	—	30,6
Arbeidsløse personer i handelsindustri, bygg og håndverk pr. 31/12 1955	27,2	100	34,1	15,9	8,3	11,1	33,3	—	—	—	33,3
Arbeidsløse i offentlig arbeid pr. 31/12 1955	20,8	100	38,8	10,1	6,2	8,4	30,3	—	—	—	30,3
Kraftutbygging i 1950	3 022,1	100	7,5	7,7	10,1	10,1	30,3	—	—	—	30,3
Mekaniserte arbeidskraft i 1951, pr. innbyggere	0,368	100	11,7	14,3	9,37	9,28	1,28	—	—	—	1,28
Jord og skogbruk	1 000	100	5,7	21,3	10,3	19,5	42,2	—	—	—	42,2
Innlagt melkeskole pr. 1955	58 500	100	31,2	22,3	13,6	12,5	28,8	—	—	—	28,8
Nybyttede skoler pr. 1955	69	100	10,6	15,5	20,3	18,4	5,1	—	—	—	5,1
Skip og skipsbygging pr. 1955	73,0	100	10,6	15,5	20,3	18,4	5,1	—	—	—	5,1
Skipbygging pr. 1955	22,8	100	10,6	15,5	20,3	18,4	5,1	—	—	—	5,1
Skipbygging, øving 1952—1956	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fiske:	1 480	100	20,4	36,3	24,2	12,3	0,3	—	—	—	—
Fiskekostnader over 60 fka, 1/7 1959	483	100	10,6	40,3	—	10,2	—	—	—	—	—
Industri og byggverk:	341 000	100	5,3	19,0	13,1	17,3	53,3	—	—	—	53,3
Sylvestrått kommuneinntekt pr. 1955	21 200	100	12,5	17,5	10,2	18,5	4,6	—	—	—	4,6
Sylvestrått kommuneinntekt for industri 1952—1956, golvflate	4 700	100	16,3	13,0	10,2	18,5	4,6	—	—	—	4,6
Tjenerbetjent i industri, 1959—1956	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sjef og betalt og manusald pr. 1/11 1959	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Prosentvis øking 1952—59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sylvestrått og industri:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Utvikling 1952/53—1956/57, Årg.-sm.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Årsmid. innløst i 1955	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Enter kommunestatskilling 1955/56	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1) Se tabell nr. 81.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Landsdelens andel av den aktive sjømannsstand i 1956 er slik i de senere år. Et i november 1956 var det registrert i alt 6.334 sjøfolk i de tre nord-norske fylkene. Det er et sterkt behov for å bygge ut sjømannsformidlingen og sjømannsopplæringen i Nord-Norge.

4. Trøndelag og Høere og Romsdal.

De tre fylkene i dette området, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Høere og Romsdal, har til sammen rundt 15 prosent av landets folkemengde og et forholdsvis varierende næringsliv. Den økonomiske framgangen etter krigen er tydelig for alle hovednæringstene.

For Nord-Trøndelag har utviklingen av de betydelige gruvestrukturtenne i Fosfosen og i Skarvass blitt noe. Nord-Trøndelag hadde i årene 1950-1956 en stigning i industri-sysselsettingen på 34 prosent mot 6,6 prosent for hele landet. Sør-Trøndelag hadde i de samme årene en mer beskjeden stigning av denne sysselsettingen.

Trøndelagsfylkene har et betydelig jordbruk og skogbruk. Foredringsvirksomhet i utnyttning av disse næringstene har derfor et godt grunnlag. Nord-Trøndelag har lenge hatt en ledende stilling når det gjelder skogkultiverte.

I Høere og Romsdal er reisingen av skomannsvesen på somatalsen det dominerende enkeltstiltet i industrireisingen. Erganningen av ferdstikkene og kredittlagene skapte i flere år en konsentrert bygge- og anleggsvirksomhet av stort omfang. Senere har over 600 menn fått vanlig og godt lønns arbeid ved bedriften.

De tradisjonelle håndverksnæringer i fylket, møbel-, tekstil- og klesindustriarbeid, har relativt og til dels sterkt gått noe tilbake. Men fylket kan vise til en solid vekst på andre felt, blant annet innen maskin- og verkstedindustri og fiskeriforening.

Høere og Romsdal har utbygd og modernisert den havgående fiskeriflåten i et meget raskt tempo. Sommeren 1956 hadde fylket vel 400 fiskebåter over 50 fot, eller langt flere enn noe annet fylke og også flere enn de tre nord-norske fylkene til sammen. Fiskerne i fylket driver et differensiert fiske og har blitt drakt sterkt til det store utbytte de norske fiskerier har hatt etter krigen. Utbyggingen av fiskerier har også gitt grunnlag for nyetableringer og utvidelser av bedrifter som nytter sig og fisk som råstoff.

Området nord for Romsdalsfjorden har lenge hatt vanskeligheter med kraftforsyning. Gjennom utbyggingen av Aura er den

stammehøe elaste utvidelsessyring blitt betydelig bedre.

Ennen etterkrigen har det vært en meget sterk stigning i råvareindustrien som etter hvert har kommet utvidet til mange små og store kommunikasjonsstøttinge, særlig til kyststasjonene. Velbyggingen har bidratt til en rasjonalisering av sjøtrafikken. Den pågående utbygging av mellomstasjonene over Stofnes nå ventes å ville øke den lokale sjøreiske samtidighet.

For de 16 kystkommunene fra Nordland fylkesgrense i nord til Kristiansund-området i sør er det laget et eget utbyggingprogram. Trøndelagsplanen. Til denne er det bevilget 1,5 millioner kroner for 1958-59 og 3 millioner kroner for 1960-61. Det er formålsnært at det i alt skal bevilges 32 millioner kroner, og midlene skal brukes til å styrke næringslivet ved å skape nye næringsmuligheter.

Til landsdelens fremste økonomiske ressurser hører kystforbindelsen i Gron, som er de søstene i landet i sitt slag. Forbedringer for å styrke disse forekomstene er i gang.

Trøndelagsfylkene har relativt begrensede vannkraftreserver som kan brukes til nyretning av kraftslukkende industri. Den kraftutbygging som nå pågår, er beregnet på økonomisk forsyning og industriutbygging.

Det er ennå ressurser i skogene som ikke er utnyttet. I Namdalen og Inn-Trøndelag er det planer om utbygging av treforedringsindustrien. Da det også foreligger slike planer i Sør-Trøndelag og på Helgeland, er det behov for en samlet vurdering av dem.

Landsdelen har i de siste fem årene økt sin andel av mannskapsstyrken i handelsflåten. I betraktning av underbeskjefteheten i kystutbyggingene er det imidlertid enda langt igjen før landsdelen har utnyttet de arbeids- og inntektsmuligheter som her foreligger. Ved at Sør-Trøndelag har anskaffet et skole-skip, er rekrutteringen av sjøfolk blitt lettere og mer effektiv.

5. Sogn og Fjordane, Hordaland og Bergen.

Dette området har Bergen som det felles dominerende befolknings- og markeds-sentrum. Etter krigen har det foregått en betydelig befolkningskonsentrasjon i Bergen og nabokommunene. Sogn og Fjordane har hatt stort utflyttingsoverskudd og viser den prosentvis minste folkevekst av alle fylker i landet.

Den industrielle utvikling etter krigen er ikke minst preget av utbyggingen av den elektrometallurgiske industrien i Sogn og Fjordane. De tre store bedriftene i Ardal,

Høyanger og Svelgen sysselsetter i dag 2.300 personer, eller 40 prosent av lønsmottakernes i industrien i dette fylket. Andelen vil stige etter hvert som de pågående utvidelsesarbeid blir fullført. Men fylket har fremdeles ikke mer enn 1,7 prosent av landets industrielle sysselsetting.

Hordaland og Bergen har etter krigen hatt forholdsvis få nyetableringer av store og midtstore industribedrifter. Derimot er det foretatt betydelige investeringer ved eksisterende bedrifter. Om lag 70 prosent av industrien er lokalisert til Bergen og omegn. I de siste seks årene har den industrielle sysselsetting i Hordaland økt seg lite, mens den i Bergen har økt nesten like sterkt som i riket.

I hele landsdelen gjorde seg tidligere gjeldende noen mangler på elektrisk kraft. I de siste årene er imidlertid en rekke større kraftanlegg blitt fullført, fordelingsnettene er utvidet og kraftforsyningen er blitt meget bedre. Både i Sogn og Fjordane og i Hordaland pågår det store utbygginger som vil bli fullført i programperioden. Maskinkapasiteten i landsdelen skulle ved utgangen av perioden bli 75 prosent større enn i 1950. Men fremdeles vil landsdelen ha store unyttede kraftkilder. Mange av disse kan bygges ut hurtig og billig. I 1956 var det omkring 10.000 personer i landsdelen som manglet elektrisk kraft, mot over 100.000 i 1947.

Fiskerierne i denne landsdelen har etter krigen vært preget av at vintersildfisket for utviklet seg sterkt og at tyngdepunktet for dette er forskjøvet til kysten utenfor Sogn og Fjordane. Over halvparten av vintersildkvantumet er i de senere år tatt opp utenfor dette fylket, mot bare en tiendedel før krigen. I distriktene sør for Sogn og Fjordane har derimot vintersildfisket i de fleste etterkrigsår slått feil. I Sogn og Fjordane har vintersildfisket styrket kystbefolkningens økonomi og derved satt fiskerne i bedre stand til å bygge ut fiskeriflåten. Men fylket har fremdeles få store fiskefarkoster. I Hordaland er fiskeriflåten godt utbygd.

Jordbruket er forproduksjon og husdyrhold dominerende. Handelsjorbruken har utviklet seg sterkt, og driftsformene er om-lagt. En av de viktigste oppgavene i jordbruket i landsdelen er å få økt bruksstørrelsen. På lang sikt vil skogbruket kunne få stor betydning for brukens lønnsomhet. Skogkommissjonen av 1951 regner med at de to landsfylkene i alt har 1,68 millioner dekar mark som bør søkes tilplantet i løpet av 60 år. I 1956 nådde skogreisingen det omfang som kommissjonen regner som et årlig gjennomsnittsmål. Det ble satt ut 10,5 millioner

planter, eller dobbelt så meget som i hvert av årene 1952 og 1953.

Innen samferdselen har det foregått en betydelig rasjonalisering. Flere lokale båtstrøker og mindre trafikklag er innlemmet i fylkenes hovedtrafikklag. Velbyggingen har vært mer omfattende enn i andre fylker i Sør-Norge og har medvirket til en bedre samordning av sjø- og landtrafikken. Både Sogn og Fjordane og Hordaland har utarbeidet rasjonaliseringsplaner med sikte på ytterligere overføring av trafikk fra sjø til land. Til gjennomføring av planene er det over statsbudsjettet 1957 -58 foreslått 1 million kroner som påbegynnelsesbevilling til hvert av fylkene.

Gjenreisningen av Bergens handelsflåte etter krigen kom forholdsvis sent i gang. Først ved utgangen av 1952 var størrelsen av flåten kommet opp på fjerdedelen av den som var til stede i om lag samme tempo som for hele riket.

I de siste fem årene har tallet på aktive sjøfolk økt sterkere i Hordaland enn i noe annet fylke med unntak av Nordland. I Sogn og Fjordane har derimot tilgangen til sjømannsyrket vært liten. På bakgrunn av de begrensede sysselsettingsmulighetene på land i store deler av Sogn og Fjordane synes det viktig å legge stor vekt på å stimulere rekrutteringen til sjømannsyrket.

6. Rogaland, Agderfylkene og Telemark.

Rogaland, Agderfylkene og Telemark, som her er regnet sammen, kan ikke sies å være et sammenhengende område. Men fylkene har flere felles trekk og skiller seg på mange måter økonomisk fra de tilgrensende fylkene og gjestlige landsdeler. De fire store industri- og markeds-sentrene i landsdelen er Håugesundsområdet, Stavangerområdet, Kristiansandsområdet og Skien-Porsgrunnsområdet. Landsdelen har opprettholdt sin andel av folkemengden i riket i de siste 25 år. Men det har funnet sted en sterk konsentrasjon av befolkningsflåten til fordel for de nevnte sentre. De to vestligste fylkene har hatt sterkt folketilvekst. Aust-Agders folkemengde har nærmest stått stille.

Gruvevirksomheten i landsdelen i dag omfatter de tre sjeldne og viktige mineralene titan, niob og niob i henholdsvis Sokndal, Fjotland og Hollabredder. Området har som helhet en allsidig industri med flere store bedrifter, i første rekke Norsk Hydros anlegg i Telemark. Det pågår også for tiden stor industri- og kraftutbygging for bedriftens regning. De elektrometallurgiske bedriftene i Kristiansand-distriktet, Pålconbridae Nikkelverk og Tiskaa

St. meld. nr. 67.

Langtidsprogram for 1958-1961.

Verk, har begge fordoblet sin produksjon etter 1950. Treforedlingsindustrien har gjennomgitt en betydelig rasjonalisering. Verktstedsindustrien har hatt et stort oppsving etter krigen, ikke minst på Jæren.

Produksjonsutvidelsene i industrien har nær sammenheng med den betydelige kraftutbyggingen i området. Ved utgangen av 1956 hadde landsdelen vel en fjerdepart av nasjonalproduktet i kraftverkene i riket. De nye skinkapasiteter i kraftverkene i riket. De nye anlegg som for tiden er under arbeid skulle innen 1961 øke den samlede maskininstallasjon med over 500 000 kilowatt eller med 40 prosent. Det vesentligste av denne økningen vil komme ved installasjon av første maskin i Tokke, to maskiner i Hjartåsla og to nye maskiner i Lyse.

Jordbruksvilkårene veksler meget innen området. Jæren og øyene i Boknafjorden, som bare utgjør 3 1/2 prosent av landarealet i området, har nesten 25 prosent av produksjonen. Jordbruket betyr meget i landsmestokk, spesielt for ull, melk, egg og grønnsaker. Nydyrkingen har vært forholdsvis beskjeden. Særlig i Agderfylkene er det mange bruk med betydelig mindre jord enn det som trenges til en rasjonell drift. Det udyrkede, men dyrkbare areal ved brukene mellom 20 og 30 dekar utgjør ikke mer enn halvparten av hva som trenges for å utvide alle disse brukene til rasjonelle driftsenheter.

Avvirkningen i skogen dreier seg om 1,5 millioner m³ årlig, hvorav 85 prosent faller på Aust-Agder og Telemark. Rogaland og Vest-Agder er imidlertid kommet godt i gang med skogreisningen. I årene etter 1950 er det satt ut bortimot 84 millioner planter i disse to fylkene.

Landsdelen har bortimot en fjerdedel av handelsflåten i riket og en nesten like stor andel av tallet på aktive sjøfolk.

I økonomisk henseende skulle landsdelen som helhet ha gode utviklingsmuligheter. I flere strøk ligger naturvilkårene til rette for ekspansjon i jordbruk og i skogbruk, i kyststrøkene spesielt i hagebruk. Landsdelen har i reserve noen av de største og billigste kraftkilder i hele landet. Krafttilveksten fra anleggene i Telemark må antakelig for en vesentlig del gå til å dekke elektrisitetsbehovet på Østlandet. Men kraftkildene i Rogaland og Vest-Agder vil også kunne gi grunnlag for ny storindustri. Dette bør ses i sammenheng med områdets lange kystlinje med gode havneforhold.

7. Østlandet.

Distriktene ved Oslofjorden danner det største marked og det mest konsentrerte industriområde i landet. De indre fylkene Buske-

rud, Oppland og Hedmark er knyttet sammen med kystdistriktene ved at de er leverandører av råvarer og halvfabrikata fra jordbruk og skogbruk, og som produsenter av elektrisk energi. Byene ved Oslofjorden har gode havner, og de fleste ligger gunstig til ved munningen av store vassdrag. De viktigste kommunikasjonslinjer, som alle går sammen mot Oslo, er sterkt trafikkert.

De sju fylkene har til sammen 25 prosent av landarealet og 44 prosent av folkmengden i riket. Befolkningsandelen er ubetydelig større enn ved århundreskiftet. Det er foretatt en konsentrasjon til fylkene Akershus og Oslo som til sammen hadde 15,3 prosent av rikets befolkning i 1900 og 18,8 prosent i 1950. De viktigste byer og sentrale steder ved Oslofjorden har hatt et betydelig innflyttingsoverskudd. I de siste tiår er det ikke så meget selve byene som har vokst som omegnskommunene.

Statistikken viser at det har funnet sted en geografisk spredning av industrien etter krigen. Landsdelens andel av industriproduktet er gått noe tilbake. Gjennom bygge- og utbyggingsarbeid har myndighetene bevisst holdt igjen på investeringer i nyanlegg i Osloområdet. På grunn av behovet for rasjonalisering og effektivisering av de bestående bedrifter har imidlertid industriinvesteringene i Oslo-distriktet likevel vært høye.

Av den nye elektriske kraft som er kommet til etter krigen, har omtrent halvparten gått til industri og resten til den alminnelige forsyning. Det er nesten utelukkende fylkene Telemark, Buskerud og Oppland som har bidratt med de nye kraftmengder etter krigen. Disse har også de største igangværende utbyggingsarbeider og de største kraftreserver på Østlandet. For å kunne fordele de nye kraftmengdene innen samkjøringssområdet er det nødvendig å foreta store investeringer i overføringslinjer.

Østlandet har nesten halvparten av den dyrkede jord i riket, men på grunn av det store markedet er forsyningsgraden for jordbruksprodukter likevel utilstrekkelig. Spesialiseringen av jordbruket på flatbygdene i retning av mer komproduksjon har økt ulikeveksten på dette felt, men har på den annen side skapt grunnlag for større avsetning av melk og kjøtt fra høyerelevede innlandsstrøk og fra andre landsdeler. Betydelige oppgaver foreligger når det gjelder grøfting av dyrket mark på flatbygdene.

I skogene blir avvirket bortimot 2/3 av alt trevirke i landet. Ifølge en beregning fra 1952 har imidlertid landsdelen et underskudd på industrivirke. Dette underskuddet er kanskje senere redusert noe etter at sulfitindu-

St. meld. nr. 67.

Langtidsprogram for 1958-1961.

strien har begynt å anvende også en del furtømmer. Skogkulturarbeidet blir omfattet med stor interesse.

Når det gjelder den framtidige økonomiske utbygging, er det særlig viktig at industriseringen i Oslo-distriktet særlig tar sikte på rasjonaliserings- og effektiviserings tiltak innen eksisterende bedrifter. Tiltak for å øke tilgangen av faglagt arbeidskraft vil være meget viktig i denne forbindelse. Behovet for forsterking og utvidelse av veiene på Østlandet er blitt stadig større. De økende trafikkmengder forutsetter et langt bedre veinett enn i dag. Tilførselsveiene til de største byer er det særlig viktig å bygge ut.

8. Et samordnende utbyggingsorgan i hvert fylke.

Den fylkesvise områdeplanlegging i tilknytning til Arbeidsdirektoratet har i de siste årene vært i gang i alle fylker unntatt Buskerud, Akershus, Oslo og Østfold. Det innledende arbeid med oversiktskartleggingen, fylkesanalyse, har tatt avskjellig tid og krevet medvirking fra en rekke offentlige og private faginstanser. Alle de 15 fylkesanalyser som er utført av områdeplanleggingen, er nå offentliggjort.

Områdeplanleggingen har, etter hvert også kunnet ta fatt på konkrete, praktiske utbyggingsoppgaver. Det er derfor nå innført en fastere administrativ ordning som knytter arbeidet nærmere til de fylkeskommunale og kommunale organer. Den nye administrative ordning av områdeplanleggingen ble innført ved lov av 14. desember 1956. I hvert fylke skal det være en arbeids- og tiltaksnemnd som avliser de tidlige oppgaver, fylkesarbeidsnemnda og fylkesråd for områdeplanlegging. Den nye nemnda skal bestå av 7 medlemmer med fylkesmannen som formann. Kontoret for områdeplanlegging skal nå høre under fylkesmannen. Fra 1. juli 1957 vil det bli satt i gang områdeplanlegging også i Buskerud fylke. De gjestende fylker vil da være Akershus, Oslo og Østfold.

9. Arbeidslysets utbyggingsfond.

Ved lov av 29. juli 1956 er opprettet et Arbeidslysets utbyggingsfond. Dette er bragt til veie med et av Rikereservefondet er avsatt 25 millioner kroner. Fondet har til formål å stille garanti for lån til tiltak som vil gi økte, varige sysselsettingsmuligheter i de områder hvor det er underbeskjeftigelse eller svakt næringsgrunnlag. Garanti kan gis for halvparten av lånen, og bare når

vedkommende fylkeskommune eller kommune vedtar å garantere for den annen halvpart. Overfor långiveren garanterer fondet også at fylkeskommunen eller kommunen oppfyller sin garantiforpliktelse. Fondets garantiansvar må ikke overstige det tredobbelte av fondets samlede kapital.

Ved at kommunene må bære en del av risikoen, og ved reglene for saksbehandling vil mer arbeidet med utbyggingsproblemer bli mer desentralisert. Søknader om garanti fra fondet skal først behandles av arbeids- og tiltaksnemnda i kommunen og av kommune- og fylkesarbeids- og tiltaksnemnd som avgjør garantioppslaget av lokal betydning, foreløpig begrenset til lån inntil 25 000 kroner. Er bevilgningen større, må saken forelegges Arbeidsdirektoratets styre. Lån over 100 000 kroner skal godkjennes av Kommunal- og arbeidsdepartementet.

10. Videreføringen av områdeplanleggingen.

I innstillingen fra Finanskomiteen om langtidsprogrammet for 1954-1957 har den samordnende komité understreket betydningen av at arbeidet med å kartlegge de viktigste arbeidsoppgaver i de forskjellige landsdeler blir fullført. Komiteens flertall peker på at arbeidet med utbygging og styrking av distriktet med svak økonomi må føres videre med konkrete planer for de enkelte utbyggingsområder i takt med gjennomføringen av målene i langtidsprogrammet. Den nye administrasjonsordning som er omtalt, og de retningslinjer som er gjort gjeldende for områdeplanleggingens praktiske arbeid, er i tråd med disse uttalelsene.

Det grunnleggende materiale for det videre arbeid er fylkesanalysene. Disse gir oversikt over stillingen i fylket på det tidspunkt utarbeidelsen foregår. Det sentrale råd for områdeplanlegging har vedtatt at hovedtrekkene i fylkesanalysene skal holdes i jour gjennom kortfattede årlige oversikter for hvert fylke. Disse årsoversiktene skal blant annet vise de aktuelle planer og utbyggingsoppgaver og skilte seg som bakgrunnsmateriale for fylkesrådet. De vil imidlertid være til nytte også for de forskjellige sentrale og lokale organer og for publikum.

En av hovedoppgavene for kontoret for områdeplanlegging vil være å holde seg i jour med utviklingen i fylkets næringsliv og bosetning. Kontoret skal bistå i arbeidet med å legge til rette og å samordne viktige utbyggingsoppgaver, både for hele fylket og for de enkelte områder. Områdeplanleggingens fylkesorganer skal søke å stimulere initiativet og tiltakssystemet i offentlig og privat virksomhet.

Vedlegg.

En viktig oppgave er å aktivisere de kommunale arbeids- og tiltaksnemndene. Kontorene for områdeplanlegging skal gi sakkyndig hjelp i forbindelse med undersøkelser av de lokale ressurser og gi orientering om finansieringsmuligheter m. v. Mange steder er det et sterkt behov for veiledende utbyggingsplaner og for å få vurdert de aktuelle investeringsprosjekter i sammenheng. Gjennom det nye Arbeidssjetteutvalgets utbyggingsfond har kontorene muligheter for å medvirke til finansieringen av konkrete tiltak.

11. Viktige forutsetninger for velstandsutviklingen i distriktene.

Arbeidet med å styrke distriktet som har svakt inntekts- og sysselsettingsgrunnlag og underbeskjertigelse, bør mest mulig ta sikte på å gi varige løsninger av problemene i vedkommende områder. Utbyggingsprosjektene bør i vesentlig utstrekning baseres på distriktets egne produktive ressurser.

Utbygging av industri vil være av særlig betydning, da en slik utbygging ofte kan gi den største heving av produktiviteten og lønnsomheten. Industrireising vil dessuten fremme den alminnelige økonomiske utvikling, ikke bare på vedkommende sted, men i et større område ved å åpne større avsetningsmuligheter og ved å stimulere andre næringer. En må for øvrig regne med at rasjonaliseringen i jordbruk og fiske fortsatt vil redusere behovet for arbeidskraft i disse næringene, og at det må skaffes andre sysselsettingsmuligheter. Ved siden av direkte utbyggingsprosjekt vil det være behov for tilskudd til alminnelige velferdsprosjekt i distriktene, spesielt i tiden inntil distriktene egen økonomi kan makte å gi grunnlag for en velferdsøking.

Ettersom det gjelder industrireising eller andre tiltak, må initiativet i stor utstrekning komme fra distriktene selv. Tiltakene fra det offentlige side bør først og fremst gå ut på å legge de alminnelige forutsetninger til rette og å stimulere tiltakslysten på stedet. Når det gjelder de grunnleggende forutsetninger for utbyggingen — fagopplæring, energitilførsel og kommunikasjonsnett — vil det offentlige måtte komme sterkt inn i bildet. Det skal her bare pekes på enkelte trekk av betydning for distriktproblemer. Spørsmålet om finansiering av næringsprosjekt og offentlig medvirking i denne forbindelse er behandlet nedenfor under avsnitt 12.

I arbeidet med å skape et mer allsidig næringsliv i distriktene er det ofte en stor ulempe at den faglige og tekniske viten og

det industrielle miljø er lite utviklet. Det er behov for opplæring ved vanlige yrkesskoler og tekniske skoler og for opplæring innen industrien selv. Siden 1953—54 er det gitt ekstraordinære bevilgninger til yrkesskoler i Nord-Norge, i de for håndverk og industri i Nord-Norge, i de siste år med 1,75 millioner kroner pr. år. Arbeidssjetteutvalgets tiltaksfond har hjulpet til med finansieringen av nye yrkesskoler. Av de bevilgningene til Trøndelagsplanen skal en del komme verkstedsskoler og andre yrkesskoler til gode. I tillegg til yrkesskolene for håndverk og industri bør myndighetene ta sikte på etter hvert å få tekniske skoler i flere fylker. Utbyggingen av maritime skoler, særlig nordpå, vil få stor betydning for rekrutteringen til handelsflåten fra distriktet med overskudd på arbeidskraft.

Det er også behov for å fortsette og utvikle videre de ekstraordinære tiltak til fremme av yrkesopplæring. Det er således ønskelig å øke statsbevilgningene til ekstraordinære yrkesopplæringskursene. Denne har i de siste år vært på 1,5 millioner kroner. For å skaffe teknisk, bedriftsøkonomisk og administrativ bistand til dem som planlegger industrielle virksomhet i mindre målestokk, er det utbygd en egen avdeling av Statens teknologiske institutt i Narvik. En tilsvarende avdeling er planlagt opprettet i Trondheim i samband med Trøndelagsplanen. Utbyggingsfondet for Nord-Norge og Norsk produktivitetstilskudd har sammen med Studielånvesen for norsk industri satt i gang kursene for bedriftsledere og gjennomført spesielle undersøkelser.

Når det gjelder kommunikasjonsnett er det viktig at hvert fylke og hvert distrikt får inn for å ajourføre de forskjellige kommunikasjonsplaner og vurdere samferdselstiltakene under ett. Ved hjelp av områdeplanleggingen i fylkene vil myndighetene få større muligheter enn før til å få utført et slikt arbeid. Langtidsprogrammet legger særlig vekt på at bevilgninger under de forskjellige utbyggingsprogrammer i distriktene blir nyttig som ledd i en samlet plan for rasjonalisering og effektivisering av kommunikasjonsnett i en næringsøkonomisk synsvinkel. Også de ekstraordinære sysselsettingsmidler i vinterhalvåret bør søkes anvendt som ledd i disse bestrebelsene.

Den videre utvikling av flytrafikken vil særlig kunne skape kommunikasjonsmessige lettelser for avsideliggende strøk. Spørsmålet om flyforbindelsene i Nord-Norge vil bli utredet.

Elektrisitetsutbyggingen er kommet så langt at kraftmangel generelt sett ikke lenger vil framstå som den største hindring for en utvikling av næringsgrunnlaget i distriktene.

Vedlegg.

Problemet er ofte at det tar en viss tid før det stedlige næringsliv i nyelektrofiserte områder kan omstille seg og oppvise resultater av den gunstigere utgangstilling. Enkelte distrikter mangler imidlertid fortsatt strøm, og andre steder er tilgangen ikke tilstrekkelig. Regjeringen vil derfor fortsatt støtte elektrisitetsutbyggingen i distriktene, og i perioden 1958—1961 vil det kunne oppnås ytterligere framskritt i betydelig omfang. Landet har fremdeles kraftkilder som med fordel kan utnyttes til å reise også større industri-tiltak. Slike kraftkilder finnes særlig i kystfylkene fra Vest-Agder til Møre og Romsdal og fra Midt-Helgeland til Bardu. I flere tilfelle er elektrisitetsbehovet i strømløse distrikter blitt dekket gjennom utbyggingen av kraftanlegg for storindustrielle formål. Den nye kraftslukende industri har i betydelig grad styrket økonomien i kyst- og fjordstrøkene, spesielt der hvor selve tiltaket har kunne plasseres i et område som tidligere var lite utviklet.

12. Finansielle virkemidler.

Et vesentlig finansielt tiltak til fordel for distriktene er avsetningen av 25 millioner kroner av Riksrådsforbundets midler til et Arbeidssjetteutvalgets utbyggingsfond. Se avsnitt 9. Fondet er et garantifond. Den sikringsfor topplån som det gir, er av stor tydning, særlig for finansieringen av områder hvor de industrielle erfaringer er små og risikoen stor. En viktig side ved fondets virksomhet er at det også i noen utstrekning kan gi direkte tilskudd eller rentefrie lån til undersøkelse og planlegging av utbyggingsprosjekt. Ved Ot.prp. nr. 70 (1957) er byggingssjetteutvalgets utbyggingsfond for krigsskadede strøk foreslått overført til Arbeidssjetteutvalgets utbyggingsfond. Utbyggingsfondet vil da få en samlet kapital på ca. 37 millioner kroner som kan nyttes til garantier for i alt tre ganger kapitalen. Videre er 15 millioner kroner av Riksrådsforbundet overført som lån til Utbyggingsfondet for Nord-Norge.

Det er i denne forbindelse av interesse å nevne at Utbyggingsfondet for Nord-Norge ved utgangen av 1956 hadde plassert i alt 40 millioner kroner som innskudd i nord-norske banker. Videre bør nevnes at kredittavtalen mellom Norges Bank og privatbankene om begrensnings av kredittvolumet 1956 og 1957 er noe tillempet til gunst for Nord-Norge.

Et tiltak av betydning for de økonomisk svake områdene er Kronprinsregentens resolusjon av 13. januar 1956 om delvis frigivelse av båndlagte midler. I resolusjonen er Finansdepartementet bemyndiget til å frigi

båndlagte midler i tilfelle disse blir nyttig til nystarting eller vesentlig utvidelse av næringsdrift eller fortinnvis industri i distrikter med svakt utbygd og ensidig utviklet næringsliv. Frigivning har vist seg særlig formåls-tjenlig når en bedrift i et tettbefolket og industrialisert område ønsker å foreta investeringer, for eksempel opprette avdeling eller datterselskap, i et distrikt som er svakt utviklet.

Statsbankene søker i stor utstrekning å ta distriktvis hensyn ved innvilgelse av låne-søknader. Ved utgangen av 1956 var summen av statsbankenes utstedte lån regnet pr. innbygger nesten dobbelt så høy i Nord-Norge som i Sør-Norge. Av nettoøkingen i Norge som i Sør-Norge. Av Kommunalbanken, Industribanken og Fiskarbanken i perioden 1952—1955 falt mellom 40 og 45 prosent på Nord-Norge.

Arbeidssjetteutvalgets tiltaksfond i fylkene kan nyttes til støtte av tiltak som avhjelper eller motvirker arbeidsledighet og tiltak til fremme av yrkesopplæring. Svakt utviklet disse fylkesvise fondene er på de fylker som er minst utbygd, har minst midler til rådighet. Av andre fond er Fondet for nye industrielle tiltak m. v. i Tiltaksfondet, det årlige statsbevilgning på 2 millioner kroner. Fondets formål er i første rekke å gi finansiell støtte til pionerbedrifter og til igangsetting av ny produksjon. I den senere tid har fondet også bidratt ikke så lite til rasjonalisering av eksisterende industri. Det er eksempelvis engasjert i forbindelse med en modernisering av teglverksindustrien.

Når det gjelder jordbruk, skogbruk og fiske, er det innført en rekke ordninger med inntekts- og kapitalstøtte. Tiltakene tar i noen utstrekning sikte på å hjelpe fram produksjon i bygdene som er økonomisk svake. For jordbruket har således særtilskuddet til produksjonsprisen på melk, det såkalte fjord- og fjellbygdrillegg, en spesiell utbetalinger på landet under ett steg statens utgifter til dette felt fra vel 13 millioner kroner i 1950 til vel 34 millioner kroner i 1956. I Finnmark og Kvenangen har det i Troms og Nordland er tilskuddet 17 øre pr. liter. I Troms og Nordland er tilskuddet 6 øre i tilskudd, mens andre blir innrammet 3 øre. Alle herredene i Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane og Hordaland og de fleste herredene i Vest-Agder får et tilskudd på 6 øre.

Økingen i disse tilskuddene fra 1950 til 1955 skyldes både at melkmengden er blitt meget større og at nye bygdene er trukket inn

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958—1961.

under ordningen. I den nevnte perioden økte meierileveransene i Finnmark med 156 prosent, i Troms og Nordland med 134 prosent og i tilskuddsdistriktene i Sør-Norge med 44 prosent. Melkeleveransene i hele riket har vært om lag uendret.

Fra 1. juli 1956 ble det gjennomført en betydelig øking i statsstøtten til jorddyrking og det ble opprettet et nytt fond for driftsbygninger. Foreløpig er det bevilget 40 millioner kroner, til dette formål. Bevilgningene til skogveising er etter hvert blitt hevet.

Utbyggingen av større og moderne, fiskefarkoster har reist betydelige finansieringsproblemer i distriktene. For å gjennomføre et utbyggingsprogram for fiskeriflåten i Nord-Norge er, det i forbindelse med utbyggingsprogrammet, opprettet et tredjeprioritetsfond for de tre nordligste fylker. Selv med topp-lån fra dette fondet med inntil 95 prosent av kostnadsoverslaget, har det vist seg vanskelig å skaffe tilstrekkelig egenkapital. Det er derfor i en viss utstrekning blitt opprettet havfiskeelskaper som kan ordne finansieringen. Utbyggingsfondet har i den siste tid spesielt tatt på seg finansieringsoppgaver i forbindelse med bygging av større havgående fartøyer. Etter at Arbeidsløystrygdens utbyggingsfond er opprettet, skulle det også for fiskerne i Sør-Norge være betydelig lettere å skaffe topplån til nye fartøyer.

En viktig del av hjelpen til distriktene er statsstøtten til kommunebudsjettene og til sysselsettingen. Tilskuddene til skatteutjevning har i de siste årene utgjort rundt 70

millioner kroner. Av de årlige sysselsettingsmidler på 15—18 millioner kroner til igangsetting av ekstraordinære arbeidere i vinter-tiden har de nord-norske fylker fått mer enn det halve.

13. Lokalt initiativ.

De statlige utbyggingsstiltak og støtteordninger kan bare delvis løse problemene i distriktene. Resultatene vil i høy grad være avhengig av det lokale initiativ og den aktive oppslutning om utbyggingsoppgavene fra kommuner, organisasjoner og enkeltpersoner.

Det er særlig viktig at kommunestyret driver et stimulerende og tilretteleggende arbeid. Kommunestyrene bør søke å tilgodese utbyggingsoppgavene på en slik måte at private sammenslutninger og personer mest mulig tar seg av de nødvendige tiltak.

Den nødvendige lokale planlegging for næringsliv og bosetting bør legges opp på bredt grunnlag, slik at den kan få støtte og medvirkning fra alle yrkes- og interessegrupper. Flere av de lokale arbeids- og tiltaksnemnder er i dag aktive organer som utfører et godt arbeid.

Det er ønskelig med et utvidet samarbeid mellom kommunene. Hittil har det interkommunale samarbeid særlig gjort seg gjeldende for kraftutbygging, veier, reising av skoler, sykehus o. l. Dersom de industrifattige distrikter og landsdeler skal kunne sikre seg en rimelig tilvekst av industri, synes det nødvendig at de også samarbeider om industrireising.

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg.

D. Internasjonale forhold.

Kapitel 17. Utviklingstendenser i verdensøkonomien

1. Den økonomiske ekspansjon.
2. Geografiske ulikheter i ekspansjonen.
3. Særtrekk ved det industrielle utvikling.
4. Internasjonale handelsproblemer.
5. Endringer i verdenshandelen.
6. Internasjonale betalingsproblemer.
7. Strukturproblemer i Vest-Europa.
8. OEEC's årsrapport 1957.
9. Konsekvenser av integrasjonsbestrebelsene i Vest-Europa.

1. Den økonomiske ekspansjon.

Sett under ett har produksjonsøkningen i etterkrigstiden vært sterk i de fleste land, og utviklingen har vært jevnere enn tidligere. Den vesteuropéiske produksjon har steget hvert eneste år. Økningstakten har variert noe, men ikke i noe år i denne perioden har Vest-Europa sett under ett hatt en mindre produksjonsøkning enn ca. 2 prosent. Amerikas forente stater har i samme tidsrom opplevd to mindre tilbakeslag som imidlertid ble kortvarige. Bare ett år var det produksjonsnedgang, nemlig i 1954. Reduksjonen var da 2 prosent. Også utviklingen i Sovjet-Samveldet har vært forholdsvis jevn med produksjonsøkning hvert eneste år. Tabell 33 gir et bilde av produksjonsframgangen i den vestlige verden.

Tabell 33. Bruttonasjonalproduktet i Amerikas forente stater og Vest-Europa 1947—1956. Mengdeindeksner 1953 = 100.

	Amerikas forente stater	Vest-Europa
1947	76	71
1948	79	76
1949	79	82
1950	87	88
1951	93	93
1952	96	95
1953	100	100
1954	98	105
1955	106	111
1956	108	116

Kilde: OEEC's statistikk.

Produksjonsøkningen har sammenheng med en rekke forhold, befolkningstilveksten, de tekniske framskritt, rasjonaliseringen av pro-

duksjon og omsætnings- og stabilitetsproblemer. Men styrken i ekspansjonen og stabiliteten i utviklingen må for en del ses på bakgrunn av at det gjør seg gjeldende en større forståelse av de økonomiske problemer og at myndighetene har fått større muligheter og at myndighetene har fått større muligheter til å påvirke samfunnsøkonomien. En vesentlig faktor har uten tvil vært den bevisste økonomiske politikk som mange land nå fører, og som sammenliknet med mellomkrigstiden må sies å innebære en prinsipiell endring i synet på samfunnsorganenes oppgaver og den økonomiske liv. Et nødvendig ledd i denne utvikling har vært en innføring av økonomisk planlegging i forskjellige former. Flere og flere land har utarbeidet økonomiske budsjetter (nasjonalbudsjetter) og langtidsprogrammer. Herunder har de internasjonale organisasjoner spilt en viktig rolle.

Samfunnets organer disponerer en langt større del av nasjonalinntekten enn i mellomkrigsårene. De offentlige budsjetter har således økt, og beskatningene er blitt høyere. Offentlige industrifundus og banker stridedrift, transportelskaper og banker spiller en større rolle enn tidligere. Den private økonomiske virksomhet er i betydelig høyere grad enn i mellomkrigstiden blitt regulert gjennom lovgivning og administrativ praksis. Alle disse forhold må antas til sammen å ha ført til økt økonomisk stabilitet.

Det kan sies at disse endringer i den økonomiske system er mest iøynefallende i kommunistiske stater og i land som har vært sterkt herjet av krig. Men tendensen har gjort seg gjeldende i stigende grad siden slutten av forrige århundre. Den synes å være internasjonal uten i og for seg å ha noen sammenheng med politiske styreformene i Amerikas forente stater og således i dag hver åttende sysselsatt person i offentlig tjeneste. En fentebest av nasjonalformuen er offentlig eiendom selv når en ser bort fra de offentlige veier og mesteparten av det militære utstyr.

Organisasjonene i arbeids- og næringslivet og de kooperative sammenslutninger vil i betydelig utstrekning kunne hindre reduksjon i priser og lønnssetter, noe som må antas å virke bremsende på mulige nedgangstendenser og stabiliserende på produksjonsutvik-

gen. Den trykthet som for eksempel de kooperative sammenslutninger i jordbruk, fiske og andre næringer kan gi, gjør det også lettere å legge planer på lengre sikt. På den andre siden må en ikke se bort fra at den sterke stilling som organisasjonene etter hvert har fått, vil kunne øke farene for en pris- og kostnadsstigning om de ikke viser tilbakeholdenhet. Gjennom organisasjonene vil imidlertid statsmyndighetene lettere kunne ta kontakt med de store interessegrupper i arbeids- og næringslivet. Et slikt samarbeid er blitt et meget viktig trekk i den økonomiske politikken etter krigen.

Det norske langtidsprogram for 1954-1957 pekte på disse viktige endringer i den økonomiske politikken. Programmet uttalte at det syntes forsvarlig å bygge på en forventning om at konjunkturvekslingene heretter ikke ville bli så voldsomme som i mellomkrigs-tiden. I alle tilfelle bør en kunne forutsette at de ikke blir så langvarige. Den senere utvikling har bekræftet at dette var en riktig forutsetning. Det er fortsatt grunn til å vente en betydelig ekspansjon i verdensøkonomien, selv om situasjonen naturligvis kan komme til å variere fra år til år. Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid regner med en ganske stor produksjonsøkning i Vest-Europa i årene framover. I Amerikas forente stater synes myndigheter, økonomiske insti-

tutter og næringsorganisasjoner å være enige om at den amerikanske økonomi vil gjennomgå en sterk vekst over litt lengre sikt. Sovjet-Samveldet har store ekspansjonsplaner.

På den andre siden må en ikke undervurdere de krefter som kan forstyrre ekspansjonen. Tross alle framskritt i økonomisk politikk har de fleste land store vanskeligheter med å sikre en balansert utvikling. Høy sysselsetting og sterk virksomhet har en tendens til å skape et press både i den ytre og den indre økonomi. Mange land har hatt valutakriser gang på gang, og for verdensøkonomien under ett har det vist seg inflasjonstendenser. Prisene har steget uavbrutt siden midten av 1930-årene. Prisoppgangen er naturlig nok størst i land som opplevde alvorlige krigsdelegelser, og i land som har devaluert. Men selv i Amerikas forente stater er både engrosprisene og levekostningene blitt omtrent fordoblet i løpet av de siste 20 år.

2. Geografiske ulikheter i ekspansjonen.

Veksten i verdensøkonomien er i høy grad konsentrert i de store industriområdene, noe som henger sammen med at den fortrinnsvis foregår innen industrien og service-næringene. I de underutviklede områder er ekspansjonen svakere, og her vokser også befolk-

Tabell 34. Produksjons- og befolkningsutvikling i forskjellige områder av verden fra de siste førkrigsår og fram til 1954. Prosentvis økning.

Område	Vareproduksjon ¹⁾	Befolkning ²⁾	Vareproduksjon pr. innbygger
Verden i all ³⁾	67	27	31
Utviklete områder ⁴⁾	75	19	47
Derav:			
USA—Canada	121	23,5	77
Vest-Europa	41	13	25
Mindre utviklede områder	40	32,5	5,5
Derav:			
Latín-Ameriká	56	45	8
Sørøst-Asia	20	31,5	+ 8
Afrika og Midt-Østen ⁵⁾	30	28	40

¹⁾ For industriproduksjonen er økningen regnet i forhold til 1938 og for jordbruksproduksjonen i forhold til gjennomsnittet 1924-1938.

²⁾ For de utviklede områder er økningen regnet i forhold til 1938, for de mindre utviklede områder i forhold til gjennomsnittet 1924-1938.

³⁾ Unntatt Østblokken og China.

⁴⁾ Amerikas forente stater, Australia, Canada, Japan, New-Zealand, Sør-Afrika-Sambandet, Vest-Europa.

⁵⁾ Unntatt Sør-Afrika-Sambandet.

Kilde: World Economic Survey 1955.

¹⁾ Opplysninger om prisutviklingen i forskjellige land kan finnes i tabell 3, side 5.

ningen særlig raskt. Resultatet er at den økonomiske ulikhet mellom de velstående industriområder og de tilbakeliggende landbruksområder stadig synes å tilta. Tabell 34 gir i endel opplysninger om produksjons- og befolkningsutviklingen i forskjellige områder av verden. For Østblokk-landene mangler sammenlignbar statistikk.

Den nord-amerikanske produksjon steg i tidsrommet 1938-1954 nesten dobbelt så sterkt som verdensproduksjonen. Setter en produksjonsøkningen i forhold til innbyggertallet, blir forskjellen enda større. Amerikas forente stater har fått en langt mer domi-

nerende stilling i verdensøkonomien enn i mellomkrigs-tiden. Den vest-europeiske produksjon har i de siste tjue år steget langsomt enn verdensproduksjonen, og særlig har tempoet vært betydelig lavere enn i Nord-Amerika. Vest-Europas rolle i verdensøkonomien er altså blitt redusert. Dette henger framfor alt sammen med virkningene av den annen verdenskrig. Den hurtige gjenreisning og økonomiske utbygging etter krigen har gjort at Vest-Europa etter hvert har tatt igjen en del av det store forsprang som Nord-Amerika fikk under krigsårene. Dette vil gå fram av tabell 35.

Tabell 35. Nasjonalproduktet pr. innbygger i en del land 1938-1955. Gjennomsnittlig årlig tilvekst i prosent.

	1938-1955	1938-1949	1949-1955
Vest-Europa ¹⁾	1,4	+ 0,4	4,6
Derav:			
Belgia			3,0
Dänemark	1,2	0,7	2,0
Eire	1,4	0,9	2,1
Frankrike			3,5
Hellas			4,7
Italia	1,3	+ 0,8	5,5
Nederland			3,4
Norge	2,1	1,6	3,0
Storbritannia	1,2	0,4	2,6
Sverige			2,6
Vest-Tyskland	1,7 ²⁾	+ 1,8 ²⁾	10,0
Østerrike			7,4
Amerikas forente stater	3,3	3,4	3,1
Canada	3,6	4,2	2,5

¹⁾ Landene i Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid (OECE).

²⁾ Fra 1956.

Kilde: OECE's statistikk.

Ekspansjonen i Sovjet-Samveldet har vært meget betydelig, men kan ikke illustreres med nasjonalregnskapstall som er sammenlignbare med våre. Utviklingen i de øvrige øst-europeiske land er likeledes vanskelig å vurdere. Men det er på det rene at Østblokken gjennomfører en meget omfattende industrireisning. Det er først og fremst produksjonen av råvarer og kapitalvarer som blir utvidet. Særlig kraftig produksjonsøkning er det for kull, olje, elektrisitet, stål, andre metaller og maskiner. Når det gjelder industrielle forbruksvarer og landbruksvarer, synes framgangen å være meget svakere.

I de tilbakeliggende landbruksområder, som har langt den største delen av jordens befolkning, er produksjonen pr. innbygger ikke vesentlig større i dag enn i tiden umiddelbart

før krigen. Disse områdene produserer hovedsakelig matvarer for sitt eget marked og dessuten i noen grad matvarer og råvarer for eksport. En begynnende industrialisering finner sted, særlig i land som har vunnet politisk selvstendighet. Men det synes stort sett å måtte ta lang tid før denne industrireisningen kan få større dimensjoner. Et unntak er kanskje Midt-Østen hvor de store oljeforekomstene kan gi grunnlag for en hurtig økonomisk utbygging. De alvorligste økonomiske problemer foreligger i Sørøst-Asia hvor produksjonen ikke synes å ha holdt tritt med befolkningsøkningen.

3. Særtrekk ved den industrielle utvikling. Den tekniske utvikling og etterspørselstendensene fører i industrilandene til en

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958-1961.

eksplonasjonen særlig foregår innen bestemte avgrensede produksjonsområder. Til disse eksplansive vareområder hører kjemikalier, jern og andre metaller, maskiner, mekanisk og elektroteknisk utstyr, skip og bilforuten en lang rekke andre verkstedsprodukter. Dessuten stiger produksjonen både av olje og elektrisitet i et hurtig tempo. Langt svakere produksjonsvekst viser slike produksjonsgrenser som tekstil- og beklædningsindustri, nærings- og nytelsesmiddelindustri og gruvedrift. Det foregår altså vesentlige forskyvninger i industriens struktur. Tabell 36 viser hvorledes dette har slått ut i industriproduksjonen i Vest-Europa.

Tabell 36. Industriproduksjonens vekst i Vest-Europa 1938-1955. Prosentvis økning.

Industriproduksjonen i alt	1938	1949	1955
Gruvedrift i mineralbrudd	18		
Matvare-, drikkevare- og tobakksindustri	45		
Tekstilproduksjon	24		
Primer-, jern- og metallindustri	75		
Produksjon av jern- og metallvarer	110		
Kjemisk industri	131		

Kilde: OEEC's statistikk.

Disse forskyvninger innen industrien vil antagelig i hovedsaken komme til å fortsette. Den tekniske utvikling skulle således føre til at metallproduksjonen, verkstedsindustrien og de kjemiske industrier blir sterkt utbygd også heretter. De tendenser som gjør seg gjeldende på markedet for forbruksvarer, virker delvis i samme retning. De siste forholdene er blant annet blitt undersøkt av Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid, og resultatene er gjengitt i tabell 37.

Tabell 37. Det private forbruk i Vest-Europa. Anslått forbruk pr. hode fra 1955 til 1960.

Matvarer	8,9
Tobakk	8,7
Klesvarer	14,4
Boliger	7,3
Varige forbruksgjester	27,0
Reiser m. v.	13,9
Annet forbruk	18,3
Privat forbruk i alt	13,9

Kilde: OEEC's åttende årsrapport.

De nevnte forskyvninger innen industrien innebærer stort sett at produksjonen blir

stadig mer kapitalintensiv. Utviklingen på andre områder av næringslivet trekker i samme retning, om enn i mindre grad. Dessuten blir kapitalitet større etterhånden som den samlede kapital vokser. Industrielandene har blant annet av disse grunner vært nødt til å anvende en stigende del av sine økonomiske ressurser til investeringer. Se tabell 38.

Tabell 38. Investeringsraten i en del land i 1938, 1949 og 1955.

	1938	1949	1955
Belgia	14,6	16,4	
Danmark	12,2	16,4	17,1
Elire	9,4	12,1	14,4 ¹⁾
Frankrike	16,9	16,9	16,9
Hellas	12,7	12,5	13,5
Italia	16,9	17,6	20,2
Nederland	10,1	19,3	23,0
Norge	20,3	29,7	30,6
Portugal			13,4
Storbritannia	11,3	12,1	14,3
Sverige	16,8	15,7	20,9
Tyrkia		10,0	14,3 ¹⁾
Vest-Tyskland		18,7	23,2
Østerrike		17,2	24,9

Amerikas forente stater	12,7	15,9	16,9
Canada	14,1	21,0	23,2

1) 1954.

Kilde: OEEC's statistikk. Investeringsraten er her definert som bruttoinvesteringer (umattt lagerføring) i prosent av bruttonasjonalproduktet. OEEC's definisjon av bruttoinvesteringene avviker noe fra den norske.

Den karakteristikk som her er gitt av den industrielle utvikling, passer fullt ut bare for industrialiserte land. I underutviklede områder er situasjonen i flere henseender annerledes. Her er det fremdeles mangel på mat, klær og andre livsfornödenheter. Dersom disse områdene blir i stand til å finansiere en større ekspansjon, har de derfor betydelige muligheter for produksjonsvekst innen de tradisjonelle forbruksvareindustrier. Det er også på disse mindre kapitalkrevende feltet at underutviklede land vanligvis vil ha størst muligheter for å reise ny industri.

4. Internasjonale landbruksproblemer.

Det er fortrinnsvis industrielandene som har dradd nytte av den moderne jordbruks-teknikk. De underutviklede landbruksområder har bare klart å gjøre det i sterkt be-

Langtidsprogram for 1958-1961.

Vedlegg.

grenset utstrekning. De fleste av disse områdene lider som nevnt under matmangel og savner midler til å kjøpe landbruksprodukter i større omfang fra land som har overskudd av slike varer.

For industriområdene sett under ett er det karakteristisk at de nødvendige matforsyninger blir framstilt gjennom en arbeidsmengde som stadig blir mindre både absolutt og i forhold til befolkningens størrelse. Så sent som i 1937 var ennå 9,8 millioner mennesker i Amerikas forente stater sysselsatt i jordbruket. I dag er denne sysselsettingen redusert til 6,6 millioner. Den samlede sysselsetting i Vest-Europas jordbruk falt antagelig med 7 prosent bare fra 1950 til 1955.

Jordbrukets produktivitet, øker altså raskt i industrielandene. Dette er et resultat av driftsomlegging, større kunnskaper hos jordbruksbefolkningen og mer uttrakt anvendelse av maskiner og utstyr. Således kan nevnes at Vest-Europas forbruk av kunstgjødsel steg med rundt 40 prosent fra 1949 til 1954. Samtidig ble tallet på traktorer omtrent fordoblet.

Men også industrielandene har et alvorlig jordbruksproblem. De kan under ett produsere betydelig større mengder av landbruksvarer enn det er mulig å omsette til regningsvarende priser. Blant annet derfor har de vært nødt til å innføre produksjonsreguleringer for å sikre landbruksbefolkningens levestandard. Av størst betydning er de produksjonsbegrensninger som Amerikas forente stater har hatt siden mellomkrigs-årene.

Videre er det i de fleste industrieland en utbredt overbeskjefligelse innen jordbruket til tross for at sysselsettingen er gått sterkt ned. De store muligheter som foreligger for å heve produktiviteten, ytterligere, er derfor ikke blitt tilfredsstillende utnyttet. Selv om jordbruksbefolkningen nyter godt av subsidier og mange andre støttetiltak, har den stort sett lavere levestandard enn de fleste andre grupper i samfunnet. Nesten over alt i den vestlige verden er jordbrukets andel av nasjonalinntekten betydelig mindre enn dets andel av den samlede sysselsetting. Danmark og Storbritannia er de eneste land i Vest-Europa og Nord-Amerika hvor dette ikke er tilfelle. Tabell 39 gir nærmere opplysninger.

Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid har tatt landbruksproblemet opp til særskilt behandling. De foreløpige resultater av arbeidet foreligger i en utførlig rapport, «Agricultural Policies in Europe and North America», som ble offentliggjort sommeren 1956. Rapporten inneholder en lang

Tabell 39. Jordbrukets andel av sysselsettingen og av nasjonalproduktet i Vest-Europa og Nord-Amerika. Prosent.

	Jordbrukets andel av den samlede nasjonal-sysselsetting (produktet)	Jordbrukets andel av den samlede nasjonal-produktet
	Ca. 1950	1950-1954
Amerikas forente stater	12	5
Belgia	12	8
Canada	16	10
Danmark	22	20
Elire ¹⁾	40	31
Frankrike	32	15
Hellas ²⁾	54	35
Italia ²⁾	39	26
Luxembourg ²⁾	26	10
Nederland ²⁾	19	12
Norge	18	6
Portugal ²⁾	47	28
Spania ²⁾	49	35
Storbritannia ²⁾	5	6
Sveits	18	11
Sverige	18	17
Tyrkia ²⁾	76	48
Vest-Tyskland ²⁾	23	12
Østerrike ²⁾	32	16

1) Regnet til faktorpris.

2) Skogbruk medregnet.

Kilde: OEEC's statistikk.

reke konklusjoner og tilfårdinger som i sterkt forkortet form kan gjengis slik: Rapporten undertrekker at den allmenlige økonomiske utvikling har en avgjørende betydning for jordbruksnæringsen. Industrierei-sing og ekspansjon på andre områder er i jordbrukernes interesse. Produktiviteten i jordbruket, målt som verdiutbyttet pr. person eller pr. hektar, er i alminnelighet høyest i de land som tidligere har hatt den sterkeste økonomiske ekspansjon.

Videre skildrer rapporten hvorledes jordbruksbefolkningen tallmessig har gått tilbake, og hvorledes jordbrukets andel av nasjonalinntekten stadig er blitt mindre. Men det er inntekten pr. person som er viktigst fra et sosialt og økonomisk synspunkt. Når jordbrukspolitikken skal trekkes opp, er det riktig å ta utgangspunkt i inntekten pr. person og ikke i jordbrukets samlede inntekt. Rapporten foreslår at den vestlige verden skal foreta en omlegging av jordbrukspolitikken. Det trenges en konsentrert innsats for å øke produktiviteten og den gjennomsnittlige inntekt. Produksjonsstrukturen bør endres, og

Vedlegg.

Langtidsprogram for 1958—1961.

bruksstørrelsen heves. Moderne teknikk må innføres i større utstrekning, og sysselsettingen i jordbruket bør bringes nedover. Skal en slik politikk bli vellykket, må landene samtidig sørge for alminnelig og jevn økonomisk vekst.

5. Endringer i verdenshandelen.

I de senere år har verdenshandelen gått hurtigere enn verdensproduksjonen. Dette henger sammen med at de forstyrrelser i handels- og betalingsforholdene som den annen verdenskrig førte med seg, for en stor del er blitt overvunnet, og at en rekke hindringer for handelen er blitt fjernet. Men denne utviklingen innebærer ikke mer enn at verdenshandelen delvis har gjenfunnet den relative betydning den hadde før krigen. Sett over en lengre periode, for eksempel de siste tjue år, har verdenshandelen gått langsommere enn verdensproduksjonen. Den samlede mengde av varer som landene bytter med hverandre, er større enn noen gang før, men utgjør en mindre del av deres produksjon enn før krigen. Tabell 40 illustrerer utviklingen.

Tabell 40.
Verdensproduksjonen og verdenshandelen
1938—1954. Mengdeendringer i prosent.

	1938—1948	1948—1954	1938—1954
Alle varer:			
Produksjon	28	30	67
Eksport	1	45	46,5
Matvarer:			
Produksjon ¹⁾	11	17	30
Eksport	+ 4	12	8
Råvarer:			
Produksjon	19	20	43
Eksport	+ 3	40	36
Industrivarer:			
Produksjon	43,5	40	103
Eksport ²⁾	9	50	63

¹⁾ Stigningen er regnet i forhold til gjennomsnittet for 1934—1938.

²⁾ Eksport fra Amerikas forente stater, Belgia/Luxembourg, Canada, Frankrike, Italia, Japan, Nederland, Storbritannia, Sveits, Sverige og Vest-Tyskland.

Kilde: World Economic Survey 1955. Sovjetblokken og China er ikke tatt med.

I perioden 1938—1954 har det vært størst forskjell mellom produksjonens og handelens utvikling for matvarer. Dette skyldes delvis

at produksjonen av slike varer er steget mest i industrilandene, mens de utpregede landbruksland har hatt en svakere produksjonsutvikling og samtidig en særlig stor befolkningsvekst. Men en viktig årsak er også den proteksjonistiske landbrukspolitikk som blir ført av de fleste land.

Også for industrivarer viser handelen en meget mindre økning enn produksjonen. For råvarer er bildet annerledes. Tilgangen av råvarer spiller en så stor rolle for den industrielle utvikling at det blir lagt forholdsvis få hindringer i veien for handelen med slike varer. Dessuten har den hurtige økning av oljeforbruket ført til en sterk vekst av oljeeksporten fra Midt-Østen og andre områder.

Større land har gjennomgående en forholdsvis liten import. Gjennom de siste 40—50 år har de store industriland økt sin selvforsyningsgrad. Hjemmemarkedets størrelse gjør det mulig for dem å bygge opp rasjonell produksjon på mange felter. Samtidig har disse landene stort sett høye tollsatter og gjør dessuten bruk av en rekke andre beskyttelsestiltak.

En rekke mindre land har derimot minsket sin selvforsyningsgrad. I Danmark steg således importen av varer og tjenester fra 25 prosent av bruttonasjonalproduktet i 1938 til 33 prosent i 1955. For Norge var det i samme periode en stigning fra 28 prosent til 43 prosent, og for Sverige fra 19 prosent til 25 prosent. Små land blir tvunget til en forholdsvis sterk spesialisering, idet naturressursene stort sett er ensidige og det innenlandske marked lite. For slike land faller det vanskelig å utvikle rasjonell produksjon over et vidt felt. De har følgelig en særlig interesse i den internasjonale arbeidsdeling.

De hindringer som i dag står i veien for handelen mellom landene, skriver seg for en stor del fra mellomkrigstiden da de økonomiske vansker førte til økt proteksjonisme. Denne tendensen ble forsterket under krigen og gjorde seg sterkt gjeldende også i den første etterkrigstid. Senere har de mellomfolkelige organisasjoner utført et stort arbeid for å skape friere handelsforhold. En rekke land har også redusert sin tollbeskyttelse. Dels er dette skjedd ved at den internasjonale prisstigning har gjort vektollsettelsene mindre effektive. Men samtidig har de land som er med i Generalavtalen om tolltariffer og handel (GATT), foretatt mange gjensidige tollreduksjoner og tollbindinger. Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid har særlig arbeidet for å fjerne mengderestriksjonene i den intereuropéiske handel. Omtrent 90 prosent av medlemslandenes private import fra andre medlemsland er nå liberalisert. De fle-

Langtidsprogram for 1958—1961.

Vedlegg.

ste av disse landene er også gått langt når det gjelder å frigjøre importen fra dollarområdet og andre områder utenfor Vest-Europa.

Men toll, importreguleringer og andre beskyttelsestiltak er fremdeles alvorlige hindringer for verdenshandelen. Blant disse hindringene må spesielt nevnes de som gjør seg gjeldende for handelen mellom Vest-Europa og Øst-Europa. Sovjet-Samveldet og de øvrige østeuropéiske land har ikke ønsket å slutte seg til det vesteuropéiske handels- og betalingssystem. Disse landene fører sin utenrikshandel på grunnlag av tosidige avtaler. Handelen mellom Vest-Europa og Øst-Europa har sett under et. Vært betydelig mindre etter enn før krigen, og dette må på mange måter ses å ha vært ufordelaktig for begge parter.

6. Internasjonale betalingsproblemer.

Det internasjonale betalingssystem som bygde på fri omveksling mellom de forskjellige valutaer, og som gradvis ble utviklet i forrige århundre, ble hovedsakelig opprettholdt inntil den annen verdenskrig. Systemet bygde for en vesentlig del på den dominerende rolle som pund sterling spilte i verdenshandelen og på at Storbritannia opprettholdt full konvertibilitet. Derved ble det mulig å utligne en rekke viktige betalingsoverskudd og betalingsunderskudd. Flere oversjøiske land som tilhørte Sterlingområdet, hadde betydelige dollarinntekter, slik at dette området fikk et dollaroverskudd. Det europeiske kontinent hadde et dollarunderskudd, men et igjen hadde et overskudd overfor Sterlingområdet.

Systemet brøt sammen under den annen verdenskrig. Det kunne ikke gjeninnføres da krigen var slutt, idet pundets stilling var sterkt svekket. En rekke oversjøiske sterlingland hadde fått redusert sine dollarinntekter, og Storbritannia selv hadde måttet skille seg av med en vesentlig del av sine investeringer i utlandet, særlig investeringene i dollarområdet. Selv etter at den britiske økonomi var blitt omgitt fra krig til fred, var det derfor ikke mulig å gjøre pundet konvertibelt.

Innen Vest-Europa ble det skapt en betydelig grad av konvertibilitet gjennom opprettelsen av Den europeiske betalingsunion (EFU) i 1950. Denne har vært av vesentlig betydning for den intereuropéiske handel. Systemet har imidlertid en rekke svakheter. Enkelte land som Storbritannia og Frankrike har opparbeidet store underskudd. Andre land, særlig Tyskland, har i de senere år hatt store overskudd. Det gjør seg altså gjeldende skjevheter i betalingssystemet, og det har ikke vært lett å foreta de nødvendige utligninger.

De kredittfordringer som ble innført, er også etter hvert blitt mindre effektive.

Den vesentlige hindring for å opprette et tilfredsstillende internasjonalt betalingssystem ligger i Vest-Europas dollarproblem. Dette ble akutt som følge av de forstyrrelser som den annen verdenskrig førte med seg, men har dypergående årsaker. Helt siden århundreskiftet har den økonomiske ekspansjon vært langt sterkere i Amerikas forente stater enn i Europa, og det er således en ulikevekst i produksjonsutvikling og produktivitetstigning.

Etter krigen har Vest-Europa klart å øke sine dollarinntekter i betydelig grad. Samtidig har dollarstillingen blitt bedret gjennom amerikanske gaver og kreditter, og ved at amerikanske tropper har hatt et betydelig forbruk i Europa. Men fremdeles blir bare omtrent 70 prosent av Vest-Europas import fra dollarområdet dekket av forretningsmessige inntekter, og fremdeles er dollarimporten delvis regulert. Dollarproblemet er således ennå ikke løst. En effektiv løsning er bare mulig ved en betydelig økonomisk ekspansjon i Vest-Europa. Ekspansjonen må spesielt foregå etter slike utviklingslinjer at dollarinntektene øker.

En rekke av de valutavansker som gjør seg gjeldende i verdensøkonomien, skyldes at det ikke foregår kapitalbevegelser av et tilstrekkelig omfang. Dette gjelder både innen Vest-Europa, mellom Vest-Europa og de underutviklede områder og mellom Vest-Europa og Nord-Amerika. Det eneste land som i den senere tid har vært i stand til å eksportere kapital i større omfang er Amerikas forente stater, men den private amerikanske kapitaltransport har vært forholdsvis begrenset. Dette er en medvirkende årsak til at den amerikanske stat har bevillet store beløp til utenlandske hjelpen.

7. Strukturproblemer i Vest-Europa.

Det er den framtidige utvikling i Vest-Europa som spiller størst rolle for Norge, særlig på noe kortere sikt. Opplysninger som er gitt tidligere i dette kapittel godtgjør at den vesteuropéiske økonomi viser en rekke gunstige trekk. På den andre siden er det åpenbare svakheter.

Således er det mangel på balanse mellom den tyske økonomi på den ene side og den britiske og franske økonomi på den annen side. I den første etterkrigstid fram til ca. 1950 hadde Storbritannia en stor økonomisk framgang, mens Tyskland, til langt etter. Senere har den britiske økonomi vist tendenser til å stagnere, mens den tyske har

gjennomgått en kraftig ekspansjon. Dette slår ut i de to lands valutastilling overfor Den europeiske betalingsunion og legger vansker i veien for den økonomiske utbygging av Vest-Europa. Ulikevekten har flere årsaker. Meget av forklaringen ligger i at Storbritannia bærer en meget stor del av den samlede forsvarsbyrde og har et lavt investeringsnivå, mens Vest-Tyskland ikke har hatt noen forsvarsutgifter og har kunnet holde et høyt investeringsnivå. En utjevning av forsvarsbyrde og investeringsnivå mellom de tre vest-europeiske stormakter er en forutsetning for en bedre økonomisk balanse og en tryggere økonomisk utvikling i Vest-Europa. Dersom en slik utjevning finner sted, vil dette få stor betydning for avsetnings- og produksjonsforholdene.

En annen svakhet knytter seg til de mindre utviklede land og distrikter ved Middelhavet - Portugal, Spania, Sør-Italia, Jugoslavia, Hellas og Tyrkia. Her er det omfattende underbeskjeftigelse og til dels stor arbeidsledighet (Sør-Italia). En større investeringsinnsats i disse områder er nødvendig for å utnytte produksjonsmulighetene og heve levestandarden til et forsvarelig nivå.

Slike indre strukturelle svakheter er alvorlige nok. Men deres dimensjoner er ikke større enn at de kan finne en tilfredstillende løsning, og utviklingen i de siste tolv år viser hvilke økonomiske resultater som kan oppnås gjennom en hensiktsmessig politikk. I midlertid står Vest-Europa også overfor strukturproblemer i sitt forhold til den øvrige verden, og disse problemene er alvorligere og vanskeligere å mestre.

Den begynnende industrialisering av verdens tilbakeleggende landbruksområder har allerede skapt visse avsetningsvansker for Vest-Europas industri, foreløpig i hovedsak begrenset til tekstilindustrien. De økonomisk underutviklede områder vil sikkert søke å utnytte sine egne råstoffer til å reise mer industri. Videre er det av vesentlig betydning at de underutviklede områder har en nesten ubegrenset tilgang av billig, men ukvalifisert arbeidskraft. En hensiktsmessig utnyttelse av arbeidskraften kan i første omgang oppnås ved en utbygging av enklere former for industriell produksjon. Etter hvert som denne prosessen blir ført videre, må Vest-Europa åpenbart tape betydelige markeder for produkter som det tradisjonelt har eksportert i stor målestokk.

Samtidig er Vest-Europa i høy grad avhengig av å bli forsynt med råstoffer, drivstoffer og hjelpestoffer fra økonomisk underutviklede områder. Den siste tids begivenheter har demonstrert hvor sårbart Vest-

Europa er når det gjelder oljeforsyningene fra Midt-Østen. Vansker kan av politiske eller økonomiske årsaker melde seg på mange andre felter, f. eks. for gummi, tinn og kolonialvarer.

Forholdet til den underutviklede verden er altså preget både av et avsetningsproblem og et forsyningsproblem. Det er klart at disse problemene bare kan løses ved at den vest-europeiske produksjon blir tilpasset den nye situasjon. Men denne nødvendige tilpassing bør ikke oppfattes som en krisebetont utvikling. Også den økonomisk underutviklede del av verden må ha store forsyningsutstyr og slike kjemiske og syntetiske produkter som bare kan framstilles av høyt kvalifisert arbeidskraft. Den trenger i høy grad en import av faglig kunnskap og inngrad i form av tjenestetelsere fra høyt utviklede industriland, og den mangler kapital.

Etter hvert blir det følgelig behov for en ny og mer hensiktsmessig arbeidsdeling som kan være til fordel både for Vest-Europa og de økonomisk underutviklede land. For Vest-Europas vedkommende innebærer dette en begrensning av slik produksjon som mer fordelaktig kan drives i de underutviklede områder, og en sterk utbygging av slik produksjon som krever høyt kvalifisert arbeidskraft, f. eks. framstilling av teknisk utstyr. I virkeligheten har Vest-Europa allerede slått inn på en slik linje, men den må føres videre.

Minst like viktig for Vest-Europa er det strukturproblem som har utviklet seg i forhold til de øvrige store industriområder, dvs. Nord-Amerika og Øst-Europa. Spørsmålet er kort og godt om Vest-Europa i rimelig grad kan holde takt med de øvrige industriområder. Problemet er mest aktuelt i forhold til Nord-Amerika og viser seg på overflaten som en dollarmangel. Som tidligere påpekt er dollarmangel et langt fra løst. Den tilpassingsprosessen som begynte for over ti år siden, er ikke avsluttet. Det er etterhånden blitt klart at en vellykket løsning av dette grunnproblemet ikke kan oppnås ved tradisjonelle midler. Amerikas forente stater har fordelen av å utgjøre en meget stor økonomisk enhet, og den kanadiske økonomi er nær knyttet til den amerikanske. Det samlede innbyggertall i disse to land er over 180 millioner, og produktiviteten er langt den høyeste i verden. Sovjet-Samveldet er også en stor økonomisk enhet, som riktignok ennå har en forholdsvis lav produktivitet. Men den er stigende, og Sovjet-Samveldet og de øvrige øst-europeiske stater er i ferd med å bygge opp et samordnet

økonomisk system for et område med et samlet folketall på bortimot 300 millioner. Vest-Europa med 330 millioner innbyggere består av 20 stater, hvorav 17 er medlemmer av Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid. Denne oppslitting på mange enheter er Vest-Europas største økonomiske svakhet. Den hindrer en full utnyttelse av de muligheter som ligger i arbeidsdeling og masseproduksjon, og som den tekniske utvikling bidrar til å øke. Urasjonell produksjon blir opprettholdt bak tollmur og andre beskyttelseslaster, og dette forholdet hemmer samtidig utbyggingen av produksjon som er rasjonell. Et mer vidtgående økonomisk samarbeid enn i dag er påkrevd om Vest-Europa effektivt skal utnytte sine økonomiske muligheter og også heretter oppnå en kraftig ekspansjon.

At det forholder seg slik, har vært erkjent av Organisasjonen helt siden den ble opprettet i 1948, og den har utført et betydelig arbeid for å oppnå en større økonomisk samordning. Resultatene viser seg blant annet i en sterk vekst av den intereuropæiske handel. Men tiltakene er utilstrekkelige. Det har derfor oppstått et behov for å danne regionale sammenslutninger av større eller mindre omfang. Følgende tiltak er gjennomført eller planlagt:

1. Belgia, Luxembourg og Nederland opprettet i 1948 en tollunion (Benelux) og bygger også på annen måte ut et økonomisk samarbeid.
2. Benelux-staten, Frankrike, Italia og Tyskland stiftet i 1952 Det europeiske Kull- og stålfællesskap, som innebærer et felles marked for kull og stål og forskjellige former for samarbeid om produksjon, investeringer, transport m. m.
3. De nordiske regjeringer organiserte i 1954 et arbeid for å utrede spørsmålet om et nærmere økonomisk samarbeid i Norden. Sommeren 1957 vil det foreligge en utstrukt rapport fra Nordisk økonomisk samarbeidsvalg.
4. De seks land som tilhører Kull- og stålfællesskapet, har laget en plan for en fullstendig tollunion, den såkalte Europeiske tollunion. Planen omfatter også samarbeid i andre former, blant annet på atomenergiens område.
5. Siden 1956 har OEEC arbeidet med spørsmålet om hvordan det kan skapes en tilknytning mellom den planlagte Europeiske tollunion og de øvrige land i Vest-Europa. Organisasjonen har festet seg ved en løsning i form av et frihandelsområde.

8. OEEC's årsrapport 1957.

Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid (OEEC) har hatt til oppgave stadig å behandle de strukturproblemer som gjør seg gjeldende i den vest-europeiske

økonomi. Organisasjonen offentliggjorde sin åttende årsrapport i april 1957. Rapportens konklusjoner kan forkortet gjengis slik:

Organisasjonen anslår at Vest-Europas samlede produksjon vil øke med omtrent 17 prosent i fem-årsperioden 1956-1960. Investeringene vil antakelig øke sterkere og det offentlige forbruk svakere enn produksjonen. Illustrasjonsmessig regner Organisasjonen med at i løpet av perioden vil det private forbruk øke med 18 prosent, det sivile offentlige forbruk med 14 prosent, forsvarsutgiftene med 10 prosent, boliginvesteringene med 17 prosent og de øvrige investeringer med 26 prosent.

Den økonomiske vekst skulle etter dette bli langsommere enn i foregående fem-årsperiode, da produksjonen økte med 27 prosent. Det lavere tempo har flere årsaker. Den arbeidskraft som Vest-Europa får over vokser nå langsommere enn tidligere. Produksjonskapasiteten og arbeidskraften er bedre utnyttet.

Likevel blir tempoet i perioden 1956-1960 betydelig høyere enn i mellomkrigsårene. Vest-Europas økonomi vil bli betydelig styrket og levestandarden vil bli merkbart bedre fra år til år. Sannsynligvis har land med utbygd økonomi aldri tidligere oppnådd en hurtigere vekst fra et utgangspunkt med høy aktivitet.

Produksjonsøkningen må i hovedsak oppnås gjennom en produktivitetforbedring. Denne vil blant annet avhenge av at investeringene får hensiktsmessig omfang og sammenheng, og at det skjer en forbedring med hensyn til arbeidskraftens kvalitet og fordeling. Men det er også nødvendig å skape mer konkurranse og større muligheter for å vinne økonomiske fordeler. Den økonomiske politikk må søke å redusere de nasjonale og internasjonale hindringer som står i veien for en større utnyttelse av økonomiske ressurser på beste måte. Det ville gi en rekke fordeler om handelen i Europa ble friere. Planene for en europeisk tollunion og et europeisk frihandelsområde bør kunne stimulere arbeidet for å heve produktiviteten.

Befolkningsutviklingen og den arbeidsledighet som flere land har hatt, har hittil gjort det mulig å øke den samlede sysselsetting i et hurtig tempo. Derved har det vært forholdsvis lett å skaffe arbeidskraft til de produktionsblende annerledes. Slike virksomheter må nå i langt større utstrekning rekruttere sin arbeidsstyrke fra andre næringsgrener. Arbeidskraftens bevegelighet bør altså være en betydelig.

Den økonomiske politikk bør legge stor vekt på tiltak som kan stimulere til en overføring av arbeidskraft fra jordbruket til andre grener av økonomien. Et effektivt middel til å øke arbeidskraftens bevegelighet vil være å redusere de hindringer som står i veien for innvandring.

Det er et stort behov for å bygge ut undervisningen i Sør-Europa er det viktig å styrke den elementære undervisning i de øvrige land før befolkningsutviklingen til at det er særlig nødvendig å bygge ut den videregående undervisning og universitetstudier. Innen alle grener av næringslivet vil det anta-

kelig bli et voksende problem å finne arbeidskraft med tilstrekkelig tekniskdyktighet eller vil sannsynligvis være minst i ti år selv om regjeringene straks tar skritt for å bedre utdanningsmulighetene. Løpende utgifter til undervisning er i virkeligheten en viktig del av de investeringer som et samfunn gjør, med tanke på framtiden.

Eterspørselen etter europeiske jordbruksprodukter, vil sannsynligvis stige betydelig langsommere enn den samlede etterspørsel etter jordbruksvarer. Men samtidig må produktiviteten i jordbruket heves. For så vidt dette kan skje i forbindelse med en reduksjon av sysselsettingen, kan overproduksjon av jordbruksvarer unngås, og det blir mulig å skaffe jordbruket en bedre økonomisinnsett. Ytterligere skritt er derfor nødvendige for å oppmuntre til industrireisning i landdistriktene, til å reformere forpaktningssystemet og til å forbedre bruksstrukturen. Utvidet europeisk handel med jordbruksvarer vil kunne senke den strukturelle arbeidsledighet i enkelte land, og samtidig bidra til høyere produktivitet i vest-europeisk jordbruk sett under ett.

Den økonomiske ekspansjon i Europa vil i høy grad være avhengig av at det kan sikres tilstrekkelige og økonomiske tilganger av energi. Problemet er i noen grad et utslag av mangelen på arbeidskraft, idet Vest-Europa har for få gruvarbeidere. Men i sin alminnelighet er det et stort behov for investeringer og en betydelig utbygging av kullgruver. Reisingen av atomkraftverk vil også kreve betydelige investeringer.

I mange land har utbyggingen av veiene ikke holdt tritt med den voksende trafikk, og en betydelig innsats for å bygge ut veisystemet er derfor nødvendig. Et annet viktig transportproblem består i at Vest-Europa må skaffe nok skip og forbedre havneanleggene. Spesielt vil det på lengre sikt trenge en betydelig større tankflåte, idet Vest-Europa må importere økende mengder olje. Skipsbyggingindustrien bør utvide sin kapasitet.

Alt i alt følger meget betydelige investeringsbehov, og den økonomiske politik må søke å legge grunnlaget til rette for en hensiktsmessig fordeling av investeringene. Til dels kan regjeringene utøve direkte kontroll, for eksempel over statsinvesteringer i veier og skoler eller over investeringer i offentlige bedrifter. I andre tilfelle kan prispolitikken ha stor innvirkelse, således for investeringene i jordbruk og energiproduksjon. Flere regjeringer vil kunne bidra til at det på kapitalmarkedet blir gjennomført tiltak som sikrer at privat kapital blir plassert på de områder hvor behovet er størst.

De mindre utviklede områder i Vest-Europa byr på særlige problemer. Disse områdene har på samme tid store behov og begrensede midler. Den innsats som vedkommende land selv gjør for å løse problemene, bør støttes av hjelp fra andre land når det gjelder handel, arbeidskraft, finansiering og teknisk hjelp. Dermed vil Vest-Europas økonomi som helhet bli styrket.

Ekspansjonen vil neppe i seg selv føre til noen utriktmessig stigning i importen fra den øvrige verden. Men det er andre forhold som også må tas i betraktning. Vest-Europa trenger således større valutainntekter for å

kunne gå videre med frigjøringen av handelen og for å kunne yte langsiktige lån. Videre er det en del vest-europeiske land som ennå ikke har en tilfredsstillende betalingsbalanse. Endelig er valutareserverne i mange land for små.

Det er derfor av avgjørende betydning at Vest-Europa styrker sin konkurransevne. En særlig innsats er nødvendig for, å sikre en tilfredsstillende dollarbalanse. I noen grad vil resultatene bero på forhold utenfor Vest-Europa, for eksempel etterspørselen i oversjøiske land og den handelspolitikk som blir ført av Amerikas forente stater. Men for Vest-Europa selv gjelder det å tøyte det inflatoriske press, å øke produktiviteten og å utvide produksjonen av utstyr, kjemikalier og andre varer som blir sterkt etterspurt i oversjøiske land. Det er også muligheter for å øke turistinntektene. Frakttinntektene kan bli større om det blir gjort en innsats for å opprettholde eller øke Vest-Europas andel i verdensstaten.

Imidlertid er det stor forskjell på medlemslandenes betalingsbalanse. Dette gjelder ikke bare i forhold til den ytre verden. For mellom medlemslandene selv er det til dels så stor ulikevekt at det kan hemme den økonomiske vekst. Det er derfor klart at de i betydelig grad må tilpasse sin økonomiske politikk slik at det ikke oppstår ulikevekt i et alvorlig omfang.

Rapporten bygger på den vesentlige forutsetning at etterspørselen vil bli holdt på et nivå som sikrer full sysselsetting, unntatt i visse spesielle områder i Sør-Europa. Full sysselsetting er en vesentlig forutsetning for ekspansjon, og den økonomiske politikk må stadig ha sin oppmerksomhet vendt mot dette. Regjeringene har nå til rådighet mer hensiktsmessige og virkningsfulle midler til å opprettholde full sysselsetting enn før krigen, og de har bedre kjenning til dem. Denne kunnskapen er langt fra fullkommen, men likevel tilstrekkelig til at full sysselsetting i hovedsak er blitt et spørsmål om å utforme en hensiktsmessig politikk.

Når full sysselsetting blir vakt som en grunnleggende forutsetning, innebærer ikke dette nødvendigvis at konjunktursvingninger er utelukket. En økonomi som er i utvikling, må fra tid til annen justeres. Men det er nødvendig å hindre tilbakeslag som måtte melde seg, blir stanset i tide slik at de ikke får utvikle seg til noen depresjon.

I de siste år har regjeringene vært stilt overfor det problem at de skulle hindre oververner taler for at mange land fortsatt kan være i samme situasjon. En inflasjon ville ikke bare ha skadelige sosiale følger. Den ville også svekke den langsiktige økonomiske vekst mensning og på oppsparing. Likeledes på konkurransen og dermed på utenriksøkonomien. Det er derfor om å gjøre å holde inflasjonstendensene under kontroll.

Det er viktig å utvide samarbeidet mellom medlemslandene. Samarbeid er påkrevet, om Vest-Europa skal oppnå en tilfredsstillende konkurransevne og dermed på utenriksøkonomien. Det er viktig å holde inflasjonstendensene under kontroll, og styrke konkurransevnen utad. Nødvend-

digheten av et utvidet samarbeid blir også anerkjent. Dette viser seg blant annet ved hurtige framskritt mot en tollunion for seks av medlemslandene og et frihandelsområde for hele Vest-Europa.

9. Konsekvenser av integrasjonsbestrebelsene i Vest-Europa.

Regjeringens økonomiske program for 1958-1961 bygger på forutsetningen om en jevn økonomisk ekspansjon i hele den vestlige verden. Det bygger også på den forutsetning at det ikke vil skje slike radikale endringer i den institusjonelle ramme for det internasjonale økonomiske samarbeid at dette vil gripe sterkt forstyrrende inn i produksjonsforløpet i programperioden.

Dette siste betyr ikke at langtidsprogrammet ser bort fra de prosjekter for utvidet økonomisk integrasjon i Vest-Europa som er under utredning. Under utarbeidelsen av programmet har Regjeringen hele tiden hatt for øye de ekspansjonsmuligheter og omstillingsproblemer som vil følge med et hardere konkurransesammenheng i Vest-Europa. Det er ellers karakteristisk for Regjeringens politikk i etterkrigstiden at den har vært innrettet på den nødvendige tilpassing til en ytterligere utvidelse av den internasjonale arbeidsdeling og en økt internasjonal konkurranse. Det ligger imidlertid i sakens natur at det ikke har vært mulig nå å inn-

arbeide i langtidsprogrammet konkrete og detaljerte forutsetninger om hva som kan ventes å bli resultatet av de pågående utredninger og forhandlinger på det internasjonale plan.

Det er i denne sammenheng særlig to prosjekter som kan ventes å få viktige konsekvenser for norsk økonomi på lengre sikt, nemlig planene om et utvidet økonomisk samarbeid mellom de nordiske land og planene om et europeisk frihandelsområde. Resultatet av det meget omfattende utredningsarbeid som nå pågår på det nordiske plan, vil bli offentliggjort sommeren 1957 i form av en rapport fra Nordisk økonomisk samarbeidsutvalg. Resultatet av forhandlingene omkring et europeisk frihandelsområde vil først kunne foreligge noe senere. Det samme gjelder det arbeid som er satt i gang på norsk side med å utrede de økonomiske konsekvenser for Norge av et europeisk frihandelsområde.

Begge disse omfattende sakene vil i sin tid bli forelagt Stortinget. Regjeringen vil da så langt det er mulig, søke å gi et bilde av de økonomiske virkninger av de nye samarbeidsprosjekter. Slik disse planer står i gyldighet, er det imidlertid ikke grunn til å vente at de integrasjonstiltak som måtte bli realisert i løpet av programperioden, vil påvirke hovedlinjene i programmet.